

באר-יעקב
בת
חמשים

ספר-היובל

באר-יעקב בשנת תרס"ח

מספר-היובל
באר-יעקב

1911

1911

1911

7
200
250-

ספר-היובל באר-יעקב

תרס"ח – תשי"ח

1907 – 1957

בעריכת: א. קויצר

מקדה הוצאת ספרים לאומית מיסודם של בן ולייליאן גרינברג

MAKEDA THE NATIONAL PUBLISHING HOUSE

FOUNDED BY BEN AND LILIAN GREENBERG

THE GREENBERG FOUNDATION CHICAGO

הובא לדפוס על ידי המועצה המקומית באר-יעקב

מקדח
המקדח

תשנ"ח - תשנ"ט

1957 - 1958

מאת: מ. זקן

Copyright 1958 by:

"MAKEDAH"

All Rights Reserved.

דפוס ישראל בע"מ, תל-אביב.

התכּוּן

1	בטרם היתה... (תמונה)
8	המיסדים (תמונה)
9	ברכת בית הנשיא
10	ברכת ראש הממשלה
10	ברכת שר הפנים
11	עם היובל — שלום רייניץ, ראש המועצה
14	הראשונים
15	יזכור
16	קדמוניות באר־יעקב — ד"ר זאב וילנאי
23	היהודים ההרריים — א. ק.
24	נפש — י. י.
25	ערי מדי — הרב יעקב יצחקי
31	בדרך לציון — א. ק.
35	רוכשי הקרקעות
36	ליסוד מושבת באר־יעקב — א. פ. ויגודסקי
41	העליה על הקרקע
44	התשעה
47	מים
53	מלחמת העולם הראשונה (מאסרים, הארבה, הטורקים)
57	האנגלים באים
58	כופם של כרמי השקדים — אהרוני
61	הנשים בפעולתן הצבורית
68	הנוך, תרבות ודת
71	בית־הספר
74	ישיבת באר־יעקב
77	ועדת־התרבות
83	בית הכנסת 6.
85	המועצה הדתית

87	התאחדות האכרים באר־יעקב
89	שמירה ובטחון
91	השמירה
93	זבח־שלום
94	”קומזיץ”
96	המארב
98	השמירה במושבה — מפי הרצל קריינדל
101	הפועל והשומר העברי במושבה
101	תנועת עקיבא
	קבוצת ירדניה, פלוגת־בית־ר, הקבוץ המאוחד, קבוץ
	הפועל המזרחי, קבוץ השומר הצעיר ג, החווה ע״ש
105	יוהאנה ז'בוטינסקי
108	פלוגת בית־ר
110	בסיס האצ״ל
113	התימנים
114	בריאות
117	קופת חולים עצמית
122	קופת־חולים של הסתדרות העובדים
124	ביה״ח הממשלתי למחלות נפש — ד״ר ראובן מאיר
128	ביה״ח מלבן — באר־יעקב — ד״ר ו. דוידזון
141	המועצה המקומית באר־יעקב — ב. ארנפלד
176	הלמי־מנשה — אביעזר גולן
178	בנק הפועלים — באר־יעקב
181	והמה הראשונים
183	הרב יעקב יצחקי
185	מנוח אביוב
189	הרב נסים יוסף סגיס (שא־נס)
192	ברוך זהבי
194	רחל זהבי
195	יצחק זוסמן
196	משה קריינדל
199	שושנה קריינדל
201	נחום ג׳יבלוק
204	שרה ג׳יבלוק

206 זאב גנים
210 שושנה גנים
211 יוסף זוסמן ואשתו יונה
215 חיים פרידה
216 צפורה פרידה
216 יצחק ליובימוב ואשתו אניוטה
220 רפאל אביוב ואשתו אסתר
225 יצחק יצחקי
225 אסתר יצחקי
226 יהודה ליב סלונים ואשתו רחל
230 דניאל יצחקי ואשתו סנם
232 אנטין יהושע
234 משפחת ורבין
239 בנימין ורחל-לאה ברק
242 נחמן ורות פרובר
244 חנניה יצחקי
246 נחמן יעקבי
246 העליה הטורקית
248 לסכום תולדותיהם — ד"ר י. וינשאל
251 זכרונות
253 לייסודה של באר-יעקב — זרובבל חביב
255 כרם היה לידידי — בן ברק
258 מזכרונותי — ליובימוב
259 מימי בראשיתה של ב"י — בג-בג

לזכר נעדרים:

מכאל בג-בג, פרידה, ז'יבלוק, יצחק זוסמן, אריה ריינר, קלמן קלמן, פרופר יוסף, רחל רפפורט-זהבי, אביבי עמנואל, ישראל אביוב-אביבי, אביבי משה.

הכותבים: בג-בג, רחל בן-צבי-ינאית, פלינק, הרצליה זהבי,

263 אביבי
269 אשירה לבאר-יעקב — א. קר
271 תמונות: (בידלובסקי, הישיבה)
272 סיכום

1907 — המוסדים — תרס"ז

התאחדות הסופרים והיוצרים בישראל

ירושלים, י' כסלו תשי"ח
3 דצמבר 1957

רחל בן-צבי-ינאית
בית הנשיא

לכבוד
הנהלת המועצה המקומית
באר-יעקב

המועצה המקומית
באר-יעקב

ידידי הנכבדים,

קבלו-נא את ברכותינו של הנשיא ושלי
לוחיקים ולבני הנעורים בבאר-יעקב. יהי רצון שהרוך
הצעיר יספוג אל תוכו את רוחם של החלוצים הראשונים
ויוסיפו להתאחד באדמה הברוכה של מושבתכם.

22 י"ח
רחל בן-צבי-ינאית

ברכת ראש ממשלת ישראל מר דוד בן-גוריון ליובלה של באר-יעקב.

לכב' מר ש. רייניץ ובי' ארנפלד

שלום רב.

...אני שולח את ברכתי הנאמנה למושבתכם להתקרבות
יובלה.

בכבוד רב:
ד. בן-גוריון

ברכת שר-הפנים מר ברי-הודה ליובלה של באר-יעקב.

ירושלים, י"ג אב תשי"ח
30.7.58

לכבוד
המועצה המקומית
באר-יעקב.
א. נ.

סמלי הדבר שיובל החמישים לקיום ישובכם חל בשנת העשור
לקיום המדינה וחגכם משתלב בחג המדינה כולה.
אכן הקמת המדינה נתנה תנופה לפיתוחה וגידולה של באר-יעקב,
שהיתה בעבר מושבה קטנה, דלת אוכלוסייה ושכנה בצל גדרות התיל
של מחנה הצבא הבריטי בצריפין.

מאז הוקמה המדינה זכתה באר יעקב לא רק לקבלת מעמד
מוניציפאלי עצמאי כמועצה מקומית, אלא נרחבו תחומיה ונתווספו
חושביה ומונה כיום כשלושת אלפים נפש, כן ירבו.

זכות גדולה היא לבאר יעקב, שלמרות גידולה הכמותי (ורק
לפני זמן קצר אישרתי סיפוח שטח נוסף לתחום שיפוט) זכתה לשמור
על איכותה, על צביונה החקלאי, ככוננת מיסדיה של המושבה.

ליובלה החמישים של באר יעקב שלוחה ברכתי הנאמנה
לתושבים, ובראשם לראש המועצה, חבריה ועובדיה, השוקדים על
ניהול עניני הציבור וקיום השירותים המוניציפאליים תוך נאמנות
למדינה, חוקיה ושלוחותיה. מי יתן והשלום ישכון בארצנו ובעולם.
וכל אחד ואחד יוכל למלא תפקידו מתוך סיפוק נפש וחיות יצירה.
בכבוד רב,

ברי-הודה / ב

ישראל ברי-הודה, שר הפנים

שלום רייניץ, ראש המועצה

שלום רייניץ — ראש המועצה

עם היובל

מדינת ישראל נכנסת לשנת העשור של קיומה. ערב חגיגות העשור להם מתכוננים תושבי ישראל, היהודים בארצות פוריהם, כדי להרים על נס קבל העולם כולו את הישגיה של מדינתנו הצעירה, בימי חג אלה, חוגגת מושבה קטנה במרכזה של הארץ, את היובל הראשון לקיומה. בימים ההם בזמן הזה לפני יובל שנים הכו שרשים באדמת באר־יעקב המישים משפחות, חלוצי־עבודה חדורים אידיאלים לאומיים, מקרב אנשי העלייה השנייה. חלוצים אלה הגיעו הנה כשבלבם חזון לאומי ועל דגלם חרוטה מסירתם לרעיונות העמל והעבודה. הם הגשימו את חזונם והפכה, בעמל כפיהם למציאות — על האדמה המקודשת של אבותינו. אם כי אין באפשרותנו, אחרי 50 שנות קיומה של מושבתנו להצביע על הישגים גדולים הנוגעים למראה החיצוני ולפתוחה בשטח הכלכלה והתרבות, אם

כי לא התקדמנו בשטחים אלה באותה מידה המתאימה להתפתחות הכללית של מדינת ישראל, בכל זאת אין אנו פטורים מלציין בצורה נאותה את תאריך יסודה של המושבה, לתת ביטוי להוקרתנו כלפי אלה שהיו ממניחי היסודות של באר-יעקב. מחובתנו לפאר ולרומם את פעולתם החלוצית, לתת ביטוי להתפעלותנו לרוח ההתמדה שלהם, ששמשה להם מקור ומעיין לדבקותם לאהבתם לאדמה, ולהציג אותם לדוגמה לדורות הבאים.

אלה מבינינו אשר יחפצו לראות פני הדברים מקרוב יוכחו מהר, כי תופעות שעכבו לפי דעתם את התפתחותה של המושבה וכחסרונות נחשבו, הרי יראום עד מהרה כמעשים טובים. במיוחד, אם נשים אל לבנו את העובדה כי אלה שהלכו בעת יסודה של המושבה כחלוצים לפני המחנה, נשארו לה נאמנים עד עצם היום הזה, לא נטשוה אף לרגע קט למרות הקשיים שעמדו בדרכם.

אין כמוכן להתעלם מגורמים מעשיים שיש לראות בהם מכשול בדרך להתפתחותה הרצויה של המושבה, כמו העדר אמצעי-תחבורה מספיקים והעובדה כי באר-יעקב היתה מוקפת ישובים ערביים, ללא אפשרות להתפשטות כלשהי.

מאידך עלינו להצביע על ההישגים של המושבה בשטח החקלאות ובעיקר בענף הפרדסנות, בגילוי מקורות מים, הפעלתם והחזקתם. (וכאן יש לציין: בתקופת מלחמת העולם השנייה כשהפרדסנות בארץ נחרבה כליל והפרדסים הפכו שממה — שמרו אכרי באר יעקב על פרדסיהם כעל בבת עינם, עבדו אותם ושמרו עליהם, ואם גם קברו את הפרי כשלבם בוכה — הרי המשיכות להשקיע באדמתם כסף, עבודה וזיעה ושמרו על הנכס הגדול הזה לעצמם, לכפר ולארץ).

ועוד נקודה חשובה מאד שנשתכחה: באר-יעקב לא עלתה לעם ישראל ולקרנות, הברונים, הנדבנים והצבור — אף לא פרוטה אחת. בעד אדמתם שלמו במיטב כספם. — פתחה — בזעתם ודמם, והישגיה — שלהם בלבד!!

נראה שהטבע רצה לתת פיצוי למושבה שלנו בכך שנתברכנו באקלים נח ומושבנתנו הפכה למרכז רפואי. שני חולים הנמצאים בבאר-יעקב על צידום החדש והמשוכלל ועם צוות הרופאים, שלהם יצאו מוניטין ברחבי תבל.

בשטח קליטת עליה אין אנו מפגרים. מושבתנו רכשה לעצמה בשטח זה מקום מכובד. ישוב זעיר שמנה 200 נפש קלט בקרבו עליה של כ-3000 נפש מעדות ושבטים שונים. המושבה בעזרת המוסדות על כל סוגיהם, דאגה לסדורם מבחינה כלכלית, וספקו להם את השירותים המוניציפליים הדרושים.

כעת בהגיענו לתאריך חשוב זה בתולדות המושבה שלנו, מוציאים אנו לאור ספר יובל זה, בו אנו מצביעים על החסר, נותנים ביטוי למבוקשנו ופורשים את תכניתנו לקראת הבאות. יחד עם זה אנו מפנים את תשומת לב הצבור לבעיות שלנו והפצים לקוות כי הרשויות המוסמכות במדינה ובמוסדות אחרים יסבו את

תשומת לבם למכאובינו, לבקשותינו ולצרכינו, בבואם לערוך תכניות אם בשטח הכלכלה, התעסוקה, בשדה החנוך, התעשייה והמלאכה.

השילוב המקרי של תאריך היובל לקיום מושבתנו עם תאריך העשור של המדינה, צריך להעלות לנגד עינינו את העובדה כי אותם אנשים אשר שמו את נפשם בכפם כדי להפריח שממות לפני 50 שנה על כל הסכנות הכרוכות בזה, הם ממפלסי הדרך להקמתה של המדינה, אשר זה עתה מלאו 10 שנים לקיומה.

יהי רצון ומדינתנו תמשיך בשגשוגה ובהיקה תתפתח ותפרח המושבה שלנו.

מנצל אני הזדמנות זו להודות, להוצאת הספרים "מקדה", למיסדה מר בן גרינברג מצ'יקאגו ולמנהל ההוצאה מר א. קוצר על העזרה הנדיבה שהושיטו לנו בהוצאת ספר היובל.

הראשונים

והמה המיסדים, מגשימי חזון-דורות, אשר בדמם
וזיעתם הוסיפו נדבך לבנין המולדת ולגאולתה:

אביוב מנוח ואשתו צפורה
אביוב רפאל " אסתר
אביוב אשר " חנה
אתיאל אריה
בגבג מיכאל
בן-עמי יוסף
גניס זאב
זהבי ברוך
זיבלוק נחום ואשתו שרה
זוסמן יצחק ואשתו מרים
זוסמן יוסף ואשתו יונה
זייגר ישראל
הרב יצחקי יעקב
יצחק דניאל ואשתו סנם
ובניהם תמר וחנוניה
יחזקאל בן-יעקב
כהנסקי מרדכי
אחיותיו: עדינה וטובה
לובימוב יצחק ואשתו אניוטה
מזובר מרדכי
סבתא ביילה
פרידה חיים
פרובר נחמן
קרנדל משה ואשתו שושנה
רפפורט רחל (אשת זהבי ברוך)

יזכור

יזכור אלהים ויזכור עם ישראל את נשמות ראשוני
באר-יעקב, חלוציה וגבוריה אשר מסרו את נפשם על
גאולת אדמת-ישראל ועם ישראל והקימו מצבת-נצח —
באר-יעקב:

הרב יצחקי יעקב
בג-בג מיכאל
יצחקי דניאל
קרנדל שושנה
לובימוב אניוטה
גרשמן איטה
גרשמן מאיר
פרידה מאיר
אביוב אסתר
אביוב רפאל
כהנסקי עדינה
זיבליוק נחום
אביוב מנוח
זוסמן מרים
זוסמן יצחק
שפירא רבקה
שפירא זאב
זהבי רחל
מזובר מרדכי ואשתו
גניס זאב

ויזכר לטהילת-עולם, הקצין אביבי עמנואל שנפל
במלחמת השחרור בשנת תש"ה-תש"ט (1948-1949).

קדמוניות באר־יעקב ומצבה הגיאוגרפי היסטורי

(סקירה גיאוגרפית־היסטורית)

באר־יעקב שוכנת בגבול השפלה, המשתרעת ממישור החוף מזרחה אל הרי יהודה. המושבה יושבת באזור גבעות נמוכות, כ־75 מ' מעל פני הים, ובמרחק כ־12 ק"מ בקו אוויר ממנו. אדמתה קלה והיא יצירת סחף ההרים הפורה מהמזרח והחול הקל המתפשט מהמערב. סביבה זו, כמו כל השפלה, הצטיינה בשפע עצי השקמה המצויה בה למכביר גם בימינו. אבותינו כאשר רצו לציין דבר המצוי בשפע אמרו: „כשקמים אשר בשפלה לרוב“¹. רבותינו ציינו את תחומי השפלה לפי עצי השקמה המאפיינים אותה: „סימן לשפלה — שקמה“².

באזורה של באר־יעקב עברה עוד בתקופה קדומה מאד, דרך הים; לכל אורך ארץ־ישראל, בין ארץ אשור — בצפון־מזרח, וארץ מצרים — בדרום־מערב. זה היה ציר התנועה החיוני ביותר של ארצות המזרח הקדום. לדרך זו היה ערך רב בתנועת שיירות הסוחרים — בימי שלום, ובהסעת גדודי הלוחמים — בימי מלחמה. הואיל ובחלקה היא עוברת בהקבלה אל חוף הים הגדול, הים התיכון, נקראה, דרך הים' והנביא ישעיהו מזכירה³. ערים גדולות התחילו להתפתח לאורך הדרך הזאת, עוד בשחר ההיסטוריה האנושית על אדמת ישראל. חלקה של הדרך בתחומי השפלה מאזור באר־יעקב דרומה, נקרא גם בשם, דרך ארץ פלשתים⁴, והיא פונה בכיוון אל סיני ואל מצרים.

בני ישראל בצאתם ממצרים, בקירוב במאה השלוש־עשרה לפני הספירה הרגילה, ניסו בהתחלה להכנס בדרך זו, אל ארץ כנען משאת נפשם, אולם מסיבת הביצורים לכל אורכה לא יכלו להתקדם בה, כדברי התורה: „ולא נחם אלוהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא... ויסב אלוהים את העם דרך המדבר“⁴. הדרך נקראה על שם הפלשתים אשר באו מאיי הים, פלשו אל הארץ והתנחלו בגבולות השפלה, במישור החוף הדרומי, שנקרא על שמם פלשת.

כבוא בני ישראל אל הארץ גם תושבי השפלה נלחמו בהם, כדברי המקרא: „ויהי כשמוע כל המלכים אשר... בהר ובשפלה ובכל חוף הים הגדול... ויתקבצו יהדו להלחם עם יהושע ועם ישראל פה אחד“⁵. „ויכה יהושע את כל הארץ... והשפלה... כי ה' אלוהי ישראל נלחם לישראל“⁶.

בימי התנחלות שבטי ישראל בארץ, התישבו בסביבות באר־יעקב בימינו, בני דן — מהשבטים הקטנים בישראל. תחום נחלתו עבר, כמו שכתוב בספר יהושע: „עם הגבול מול יפו“⁷. נחלתו השתרעה בחלקה בשפלה ובחלקה בהר מזרחה, כדברי חכמים: „אין לך כל שבט ושבט שלא היה נוטל בהר ובשפלה“⁸. ערים אחדות הנזכרות בתאור נחלתו נמצאו בסביבות באר־יעקב צפונה, כמו יהוד, בני־ברק, גת־רימון, ואחרות.

עוד בראשית התנחלותם סבלו בני דן משכניהם אשר לחצו עליהם והכריחו לסגת מהשפלה הפוריה אל ההר השמם. בספר שופטים מסופר: „וילחצו האמורי את בני דן ההרה, כי לא נתנו לרדת לעמק“⁹. לחץ האויבים על בני דן בתקופת השופטים בישראל, אילץ משפחות רבות דניות לנווד מאזורם זה צפונה, אל עמק החולה של ימינו, ובה יסדו את עירם שנקראה על שם אבי שבטם.

במשך תקופת המקרא לא היה כנראה קיים ישוב בתחום באר־יעקב של ימינו, כי עד היום טרם נמצאו על אדמתה כל סימני תל־חורבה או שריד קדום. הישוב המקראי החשוב ביותר שהיה בסביבתה מזרחה היתה העיר גזר, הידועה מימי הכיבוש הישראלי וגם בימיו של שלמה המלך. בראשית מלכותו היתה בידי מצרים ואחרי שנשא את בתו לאשה, קבלה כשלוחים־נדוניה¹⁰. גזר שמשה בימי מלכותו תחנה חשובה על הדרך שירדה מירושלים אל יפו. יפו היתה בתקופה זו נמלה של ירושלים. בדרך זו, בתחום באר־יעקב בימינו, העלו את עצי הארזים ששלח חירם מלך צור, לבנין בית־המקדש. אולי בקרבתה של באר־יעקב מזרחה, היתה עיר מקראית אחרת בשם גת, שם זה משותף לישובים אחדים בתקופה זו. גת המפורסמת, אחת מחמשת ערי הפלשתים, היתה יותר דרומה וגת אחרת היתה בקרבת רמלה של ימינו, על הדרך הקדומה העולה אל ירושלים. זו אותה גת הנזכרת במסע המלחמה של מלך ארם אל ירושלים, בקירוב בשנת 814 לפני סה״נ, כמו שמסופר בספר מלכים: „אז יעלה חזאל מלך ארם, וילחם על גת וילכדה, וישם חזאל פניו לעלות על ירושלים“¹¹. היא היתה ידועה גם בדורות הבאים ואבסביוס היווני, שהי בארץ במאה הרביעית, מזכירה: „בין אנטיפטרוס ויבנה“¹². עיר זו גם רשומה במפת מידבא מהמאה השישית בשמות „גת או גתה“. מקומה היה בתל השטוח הנקרא בשם הערבי: ראס אַבו־חמיד, הנמצא בקרבת רמלה דרומה, בצד הכביש החדש העולה אל

ירושלים. כנראה על שמה של זו נקראה העיר רמלה השכנה בשם גת. בקרב היהודים בימי-הביניים, כמו שנראה להלן.

כאשר בית-המקדש היה קיים נהגו אבותינו להביא אליו אלומות עומר משדות התבואה המשובחות, לקיים את צו התורה: «כי תבואו אל הארץ אשר אני נותן לכם וקצרת את קצירה והבאתם את עומר ראשית קצירכם»... רבותינו בתקופת בית-שני מספרים שפעם הביאו את העומר אל בית-המקדש משדות צריפין (או צריפים).¹³ היא שכנה במקום הכפר שהיה נקרא בערבית צרפנד, הסמוך לבאר-יעקב צפונה.

למעשה שמה המלא של צריפין זו היה גגות-צריפין, כפי שנוזכר בספרות התלמוד. מאין ידעו אבותינו להביא את העומר מגגות-צריפין? — פעם הגיע זמן הנפת העומר בבית-המקדש ותבואת ירושלים טרם בכרה, כי היא יושבת במרומי ההרים ומזג אווירה קר. כוהני המקדש לא ידעו מאין להביאו. והכריזו ברבים: מהיכן להביא את העומר למקדש? — והנה בא אל חצר המקדש אילם ועמד לפני הכוהנים וכיוון ידו האחת אל גגות, וידו השניה אל צריפים. ולא ידעו למה מתכוון בעל מוס זה. עד שבא פתחיה ממשרתי בית-המקדש ושאל: היש מקום בארץ ששמו צריפין גגות או גגות-צריפין? — בדקו ומצאו שיש מקום בשם גגות-צריפין. הלכו והביאו משם את העומר לבית-המקדש.¹⁴

בדורות הבאים ראה אזורה הנרחב של באר-יעקב תנועות של עמים רבים ושוניגים שהשתלטו על הארץ. אותה, דרך הים' שהיתה חשובה בתקופת המקרא. המשיכה בחשיבותה גם בימי שלטון הרומאים בארץ. במאות הראשונות לסה"נ. הם קראו לה בשם הרומי, ויא מאריס', והו למעשה תירגום שמה העברי הקדום. אחרי חורבן ירושלים בידי הרומאים, במאה הראשונה לסה"נ, היה אזורה הנרחב של באר-יעקב למרכז החיים העברים בארץ. הערים לוד — במזרח, בני-ברק — בצפון, ויבנה במערב, היוו את המחוז החשוב ביותר בחיי ישראל במשך דורות אחדים. בהן צמחו מרכזי לימוד ורבים נהרו ללמוד תורה בישיבות הגדולות שהתפתחו בהן. חכמים מפורסמים מגיחי היסוד לספרות המשנה הרביצו תירה בהן. הדרום' הזה היה מרכז התורה בישראל בניגוד לגליל הפורה שהיה אזור העושר, ומכאן האימרה התלמודית: «הרוצה שיחכים — ידרים, שיעשיר — יצפין... לעולם ידרים, שמתוך שמתחכם — מתעשר».¹⁵

אחרי שהתחילו הערבים להתנחל בארץ-ישראל, בראשית המאה השביעית. נוסדה העיר רמלה, והיתה עיר חשובה בימי שלטונם. נבנתה בתקופת הזוהר של שלטונם. בשנת 716 ונקראה מהמלה הערבית: רמת-חול, כי נבנתה בגבול רצועת החולות. רמלה היתה בימי שלטון הערבים בירה לכל דרומה של הארץ. שהיה נקרא בשם הערבי פלסטין, שיבוש של פלשתינה הלועזית או פלשת

המקראית. ברמלה גם חיו יהודים רבים, בקרב האוכלוסייה שהיתה ערבית בעיקרה. רבי אשתורי הפרחי, אבי חוקרי הארץ היהודים, מספר בקירוב בשנת 1322 על רמלה, והישמעאלים קורין לה פלסטין, ובני עמנו קורין לה גת.¹⁶ לעיר היה ערך כלכלי רב וכל השטח שבו שוכנת באר־יעקב בימינו, היה בתחומה החקלאי. רמלה ישבה, כמו בימינו על פרשת דרכים החשובה ביותר בכל דרומה של הארץ. בה עברה הדרך יפו—ירושלים, וממנה הסתעפה ועברה בתחום באר־יעקב של ימינו הדרך הגדולה אל מצרים, בכיוון, דרך הים' של העברים או, ויא מאריס' של הרומאים. תנועת שיירות הגמלים היתה רבה לאורך הדרך הזאת, שבה עברה כל התנועה הציבורית והמסחרית גם בין סוריה ומצרים. כאשר פרצו הצלבנים אל הארץ, בשנת 1099, הם באו מהצפון ואחרי כיבושה של רמלה התקדמו ועלו אל ירושלים — מחוז חפצם. בסביבות רמלה התחוללו מלחמות רבות בין הצלבנים והמוסלמים, עד שידם של האחרונים היתה על העליונה והם הביאו קץ לשלטון הצלבנים בסביבה זו, במחצית המאה השלוש־עשרה. אחרי הצלבנים משלו בארץ המוסלמים הממלוכים, שבירתם היתה במצרים ורמלה היתה עיר חשובה בשלטונם, במשך תקופה של מאתיים וששים שנה בקירוב.

כאשר באו התורכים אל ארץ־ישראל, בשנת 1516, אחרי נצחונם על הממלוכים בסוריה, הם התקדמו לאורך, דרך הים', עברו בעיר רמלה, ועל פני סביבות באר־יעקב של ימינו. פנו דרומה אל מצרים והשתלטו גם עליה. במשך כל תקופת התורכים היה כל האזור שבו שוכנת באר־יעקב עזוב ושמים. פה ושם התגוררו בו בדואים נודדים שבאו הנה מהדרום והנגב והשתכנו לרוב באוהלים בלויים או בסוכות דלות עשויות עשבי, חילפה' הגדלה בר בסביבה זו. הם עבדו בעיקר בכוסתנים של הערבים תושבי רמלה השכנה. הבדואים היו ברובם בני שבט «סטריה». הם קראו לאזורם זה בשם ואדי לימון — עמק לימון.

בראשית המאה העשרים עם התרחבות ההתישבות היהודית בארץ, התחיל גם אזור שומם זה לקום לתחיה חקלאית בידי חלוצי באר־יעקב העברים. בכוחות עצמם עלו אל השממה בלי כל דרך אליה, ותקעו יתדם נאמן לישובם הצעיר בחנוכה תרס"ז (1907). המיסדים היו בעיקר יהודים הרריים, יוצאי דאגיסטן אשר בהרי קוקו, ובראשם רבם רבי יעקב יצחקי, תלמיד חכם שהיה לחלוץ מסור לאדמת ישראל, זוכה והישוב נקרא על שמו. הוא גם עסק בתורה ובירושלים הוציא לאור מחזור תפילות «אהלי יעקב — כמנהג ספרדים שבתוגרמה ואיטליא», שנדפס בשנת תרס"ח (1908) בירושלים. חלוצי באר־יעקב הוסיפו גוון מיוחד בהתישבות החקלאית בארץ באותם הימים. הם נהגו ללבוש את תלבושתם הקוקאזית, כזו של הצ'רקסים. חגורי חרב מזהירה וחבושי כובע שעיר. הם הצטיינו בגבורתם ובאומץ רוחם ושכניהם נהגו בהם כבוד רב.

בקרבת באר־יעקב היה קיים מוסד חקלאי של גרמנים שהיה נקרא שפון. על שם מיסדו הגרמני. שמו הערבי היה ביר סאלם — באר סאלם. כנראה על איזה ערבי בעל הבאר הזאת. בימינו נמצא בתחום הישוב הגרמני הזה הקיבוץ נצר־סירני, דרומה מבאר־יעקב. במוסד הגרמני הזה, שנוסד בקירוב בשנת 1897, היה גם בית־ספר חקלאי במטרה להפיץ לא רק תורת האדמה בקרב תלמידיו הערביים אלא גם תרבות גרמנית ושפתה. בית־הספר היה סניף של המוסד הגרמני הגדול שהיה קיים בירושלים ונקרא בשמו הרשמי, בית־היתומים הסורני, אולם היה ידוע יותר על שם מיסדו שנלר הגרמני. בימינו משמש הוא בסיס לצה"ל.

במלחמת העולם הראשונה, כאשר פרצו הצבאות הבריטים ממצרים ומסיני ובקעו את החזית התורכית־גרמנית בדרום, הם התקדמו לאורך דרך ארץ פלשתים (דרך הים) אל פנים הארץ. אחרי קרבות עם התורכים הם השתלטו על רמלה ועל כל אזורה, בשנת 1917. עם התקדמותם ולהקלת תנועת צבאם, התחילו הבריטים בסלילת מסילת־ברזל ממצרים דרך מדבר סיני אל לוד השכנה. מסילה זו עוברת בבאר־יעקב ועליה הוקמה תחנה בשמה, שהקלה הרבה על הקשר בינה ובין יתר חלקי הארץ. מסילה זו נסללה לאורך תווי של דרך הים של הקדמונים. תנועת טורי הקרונות על פסי הברזל בעת החדשה, ירשו את טורי שיירות הגמלים על שבילי החול של הדורות הקודמים.

מסיבת מצבה הגיאוגרפי המצוין של אזור באר־יעקב, המשתרע במרכז הארץ ובקרבנו עוברות הדרכים החשובות ביותר, השתכנה בצדה הדרומי, בביר־סאלם, המפקדה העליונה של הצבא הבריטי הכובש, ובה היה גם מטהו של מפקדה הראשי לורד אלנבי וחבר עוזריו. כאן נערכו כל תוכניות הכיבוש ומכאן יצאו הפקודות לחילות לקראת כיבוש חלקה הצפוני של הארץ, מידי התורכים והגרמנים בני בריתם. בצדה הצפוני של באר־יעקב הוקם המחנה הצבאי צרפנד שהיה הגדול ביותר בארץ, ובמקומו נמצא מחנה צריפין של ימינו. במחנה זה חנו גם חיילי הגדודים העבריים, מתנדבים יהודים מארצות אמריקה, אנגליה ומבני הארץ.

במלחמת העולם השנייה, כאשר בצריפין השכנה היה המחנה הצבאי הבריטי הגדול ביותר בארץ, ומהגדולים במזרח הקרוב, הוקמו גם בתחומה של באר־יעקב מפעלי צבא שונים ובעיקר בית־חולים גדול, בין באר־יעקב ונצר של ימינו נבנה מהנה גדול. לצד הכביש רמלה—ת"א וסמוך למסילת־הברזל הוקם בנין גדול ששימש בית־ספר צבאי גבוה לבריטים. הבנין בקומותיו הרבות נשקף יפה על פני סביבתה של באר־יעקב, הנטועה פרדסים. במגרשים הפנויים ביניהם הוקמו טורי צריפים ואוהלים לחיילים, שהובאו מארצות רבות שונות באימפריה הבריטית. מלבד מאות של חיילים יהודים בשרותים שונים בצבא הבריטי, התגבשה במחנה צריפין, החטיבה

העברית הלוחמת'. כל הסביבה של באר־יעקב היתה שוקקת חיים צבאיים, שנתנו מקורות פרנסה גם לתושביה והמושבה גדלה והתבססה יותר גם במשקה החקלאי. לקראת צאת הבריטים מהארץ עם ראשית מלחמת השיחרור, היתה באר־יעקב בחזית הקרבות. צריפין הסמוכה נתפסה בידי הערבים, ורמלה הערבית ניתקה כל תחבורה עברית ברחובותיה. הישובים הערבים הקטנים בשכונתה של באר־יעקב הככו לקני כנופיות, ואותו בנין סמוך ששימש בית־ספר צבאי לבריטים, נתפס בידי ערבים והיה למפקדתו של חסן סלאמה הערבי, המפקד העליון של כל הפעולות הקרביות נגד היהודים בכל הסביבה הזאת, בין רמלה ותל־אביב.

פעולה נועזת מאד מצד לוחמים יהודים היתה התקפת פתע על המפקדה של חסן סלאמה, ביום כ"ה באדר ב' תש"ח (5 באפריל 1948). בחשכת הלילה התפרצו הלוחמים היהודים אל הבנין הזה, ולמרות שהיה מבוצר היטב, מוקף גדרות תייל ונתון לשמירה מעולה, חדרו בו היהודים וחיבלו קשות במתקניו, חלקו העליון פוצץ קשה ובמפולת מצאו את מותם רבים מהלוחמים הערבים שהאמינו בבטחונם במעוזם זה. באר־יעקב שימשה בסיס ללוחמים היהודים במיבצע נועז זה, שהטיל פחד על עמדות האויב בסביבה. באר־יעקב שימשה עמדה קודמנית אל מול רמלה השכנה. מסילת־הברזל הסמוכה ציינה את החזית, ממנה מערבה — אזור יהודי, וממנה מזרחה — אזור ערבי.

בהתגבר הכוח היהודי בסביבות תל־אביב, התחיל הוא להשתלט על סביבתה וגם על הכפרים הערבים בצדי הכביש אל רמלה ואל באר־יעקב. חמשה ימים אחרי קום מדינת ישראל, נכבש ביום י' אייר תש"ח (19 מאי 1948) מחנה צריפין, והיה לבסיס חשוב של הכוחות היהודים. בקרבתו ובגבול באר־יעקב עברה החזית אל מול רמלה הערבית.

בינתיים הוכרזה ע"י עצרת האומות המאוחדות ההפוגה בין הלוחמים בארץ־ישראל. עם סיום ההפוגה וראשית הקרבות של, עשרת הימים, התחילה בסביבת באר־יעקב הפעולה הצבאית שהוכתרה בכינוי, מיבצע דני', על שם דני מאס, מפקד צעיר שנפל עם "הלה" הצעירים בהרי חברון, אל מול גוש עציון הנצור. מטרת מיבצע "דני" היתה כיבוש כל האזור של רמלה—לוד וסביבותיהן, שהיווה סכנה לכל המרחב היהודי של תל־אביב. באזור האויב התבצרו חבורות של ערבים מקומיים, ולעזרתם באו חיילי הלגיון הערבי עם תותחיהם וטורי המשוריינים שלהם. קרבות נועזים התחילו ביום ב' תמוז תש"ח (9 יולי 1948), לאורך כל החזית וגם באר־יעקב שימשה בסיס ללוחמים היהודים. אחרי שהצליחו הכוחות היהודים לפרוץ ולחדור במרחב עוין זה, נכנעה רמלה לפני צבא ישראל, ביום ה' תמוז תש"ח (12 יולי 1948). עם כניעתה רווח גם לתושבי באר־יעקב והחזית עברה מהם מזרחה, אל רגלי ההרים.

אחרי מלחמת השיחרור עם העליה הגדולה, הובאו רבים מהעולים אל באר-יעקב שהשתכנו במחנות של הצבא הבריטי. המוסד הגרמני של שפון, נמסר להתישבות חברי קיבוץ, פליטי מחנה בוכנוואלד בגרמניה, ולמקום ניתן השם החדש נצר. מקץ זמן-מה הצטרפו אליהם יוצאי גבעת-ברנר וכן צורף אל נצר השם סיריני. לזכר הצנחן הנועז חיים (אנצו) סיריני שיצא בעיצום קרבות מלחמת העולם השנייה, בשליחות נועזת אל אירופה ובה נספה. סיריני, חלוץ מאיטליה, היה מבוניה החשובים של גבעת-ברנר.

בגבול באר-יעקב ובתחום שיפוטה נוסד בידי עולים חדשים המושב תלמי-מושה, ביום כ"ב אייר תשי"ג (7 מאי 1953). נקרא לזכר מנשה מאירוביץ, מאנשי ביל"ו ותושב ראשון-לציון הקרובה, במשך שנים רבות. המעברה הגדולה בין באר-יעקב ונצר-סיריני, נקראה בשם החדש חוטר. השמות נצר וחוטר ניתנו על יסוד דברי ישעיהו בנבואתו המפורסמת על גאולת ישראל והשלום בעולם באחרית הימים:

„ויצא חוטר מגזע ישי
ונצר משרשיו יפרה:
ונחה עליו רוח ה'
רוח חכמה ובינה,
רוח עצה וגבורה
רוח דעת ויראת ה'."17

(1) מלכים, א, י, כז, וכי, (2) תוספתא, שביעית, ז, יא, (3) ישעיה ה, כג, (4) שמות יג' יו, (5) יהושע ט.א, (6) שם י.מ, (7) שם י.מ.ה, (8) תוספתא' בבאקמא ה, יט, (9) שופטים א' לד, (10) מלכים א' ט' טז, (11) מלכים ב, יב, יח, (12) בספרו אינומסטיקון, (13) משנה, מנחות יד, בבלי, מנחות כ.ב, (14) לפי תלמוד ירושלמי שקלים ה, א, (15) בבלי, בבא-בבא קמא, כה, ב, (16) בספרו כפתור ופרח, (17) ישעיה יא.א.

היהודים ההרריים

המושבה הראשונה בארץ אשר בה התיישבו יהודי קוקו, ואשר אליה באו במאורגן לראשונה — היא „ביר-לימון“, שנקראה על שמו של אחד מראשוני מישיבה הרב יעקב יצחקי ז"ל: „באר יעקב“.

מעט מאד ידוע אצלנו על מוצאו של גזע אביר זה, גזע יהודי-קוקו תמירי-הקומה, חדי-המבט ואצילי-התנועה.

רבות ושונות הן הדעות: יש שיחסום לשרידי הכוזרים, יש שיחסום לשרידי חיל מצב יהודי, מצבא פרס שנשארו בהרים-קסומים אלה, לא כן היא דעתו של הרב יעקב יצחקי ז"ל, חבר האקדמיה הרוסית למדעים, חוקר שירת ימי-הבינים ורב ראשי ליהודי קוקו במשך ארבעים שנה, עד 1906.

הרב יצחקי קובע במחקרו המענין שיהודי קוקו הם בני-בניהם של עשרת-השבטים אשר הוגלו על ידי אשור. מצאנו לנחוץ להביא בזה את המחקר המענין, לתולדות הפזורה העברית, שנכתב לפני תשעים שנה, והקשור במוצאם של ראשוני המתישבים בבאר-יעקב.

אנו מוסרים את המאמר ככתבו וכלשונו על ראשי-התיבות שבו, ועל העברית הרבנית-משכילית מלפני שלשה דורות ומעלה.

אסירי תודה אנו למר יצחק יצחקי שהעמיד לרשותנו כתב-יד יקר ונדיר זה.

נפש

לאבי — מורי ורבי הרב יעקב יצחקי
ז"ל, נפטר כ"ב סיון התרע"ז והובא
למנוחות על הר הזיתים.

ולאמי חסידה נ"ע בת הרב ר' יוחאי
ז"ל, נפטרה בירושלים ז' סיון התרע"ז
והובאה למנוחות על הר הזיתים.

בסמוכין לספור התהוותה וייסודה של הנקודה הישובית "באר יעקב", אני
מביא בזה קטע ממאמרו — של אבי הרב יעקב יצחקי ז"ל "ערי מדי" אותו כתב
והגיש בשנת התרכ"ח לחברה "מרבי השכלה" בפיטרבורג, — הקטע אשר בו
מתואר מקום ומקור מחצבם של היהודים ההרריים — יהודי-דאגיסטאן — ממיסדיה
הראשונים של באר יעקב.

יוד. יוד.

ערי מדי

ויגל את ישראל אשורה וישב אותם
בחלח ובחבור נהר גוזן וערי מדי

מלכים ב' י"ז.

מנחת בכורים חדשה, והיא מוגשה, לשם החברה הכבודה והיקרה, עטרת צבי
וצפירת תפארה, חברת

מרבי ההשכלה

אשר בס"ט פטירבורג.

נועם ה' עלי אמן כן יאמר ה'. מאת עבדה הנאמן, העומד לשרת — בתוככי
דאג'יסטאן המדינה.

יעקב' בהר"ריץ
מדרבנד

(א) קבלה בידינו שהמדינה הוזה רצ"ל המחוז דאג'יסטאן או טבסראן (הוראתם
מקום הורים) היושב על חוף ים כספי המערבי בין הררי קוי— קאזוס, הוא מארץ
מדי, והעיר שומכי אשר במחוז שירואן, היתה לפנים עיר המלוכה למלכי מדי.
(ואולי הוא שאמרו בקדושין (עב"א) ערי מדי זו נהונד וחברותיה, מאי חברותיה
אמר שמואל כרך מושכי הוסקי, אולי מושכי הוא שומכי שזכרתי בחלוף אותיות
כמנהגם והוסקי, הוא העיר שקי במחוז הנ"ל) והיהודים הגרים בו רצ"ל במדינה
הנזכר הם הגולים ע"י שלמנאסר מלך אשור מן האמורים בכתוב (מלכים ב') ויגל
ישראל אשורה וישב אותם בחלח וחבור נהר גוזן וערי מדי.

ב) וראיתי להחה"ש הר"י שווארץ נ"ע דברים תמוהים בזה. שכתב בתבוא"ה (פ"ה) על מה שתרגם יב"ע את מדי (ראשית י) המדי, וכן תרגמו רב יוסף (בדה"א א) המדן, וז"ל שמעתי מאנשי פרס שעד היום עיר גדולה במדינת מדי הנק' האמאדן. ומקובל אצלם שהיא שושן הבירה.

ושם ע ד היום קבורת מרדכי ואסתר בבנין מפואר והוא כמו בהכנ"ס (ראה לפנינו אודות זה) ומתקבצים שם ומתפללים במקום ההוא עכ"ד. הן אמת שזו היא קבלה מפורסמת אצלנו ואצלם (היהודים בפרס) שהעיר האמאדן היא שושן הבירה. אך תמוה איך האמין בעדות שקר שסתירתו ידועה.

למה שאמרו לו שהיא במדינת מדי. הלא לא נעלם מעינו הבדולח דברי דניאל (חב) ואני בשושן הבירה אשר בעילם המדינה.

ואיזה עבר שושן אשר בעילם (שהוא מבני שם) ויחן במדי (מבני יפת) ? ואיך הניח הקדמה מוטעת כזו ליסוד מוסד והחליט ממנה (בשם ערי מדי זו חמדן) שחמדן שבתלמוד היא האמאדן שהיא שושן הבירה. הלא כבר חלקום אבותינו אף לענין יוחסין (קדושין ע"י ב' ב"ר פל"ז) מדי חולה עילם גוססת ומה בין חולה לגוסס וכו'. אבל באמת צריכים אנו לומר שבזמנם היה נקרא מדינת מדי בשם חמדן אן המדי ואינו האמאדן שהוא שושן.

ג) אמנם לא היה לו ז"ל למהל יינו, יין הטוב במים המרים. בתתו אמנה לדברי מאן דהוא. וכה רבות חזיתי במחברתו היקרה כתבם מפי השמועה, והם לא היו ולא נבראו.

וכן עוד בנוגע לענינינו כתב (בשם ערביא) ששמע שירוואן שהוא על שפת ים כספיה המערבי נקרא כוש. הוא ללא אמת וככה הרבה רשמתים בגליון ספרו שבידי. לא עת האסף פה. ואל תתמה על החפץ במוצאך במדרשים במקומות הרבה. שמכינים גזירת המן ואחשוורוש מלך פרס שהיה בשושן בשם מדי (כשדורשים בארבע מלכויות). כי כל מלכי מדי ופרס מכונים אצל חכ"זל בשם מלכות מדי. ע"ש דריוש מדאה דקבל מלכותא הכללי (דניאל י"א, טא). הוא בן אחשוורוש הראשון מזרע מדי. שהוריש המלוכה לכורש מלך פרס חתנו והוא הפך מכותבי הזכרונות (ראה צ"ד ג"א, שפ"ט) שכללו שניהם וקראום בשם מלכות פרס. על היותו מהקים מלכין יותר ממדי. כדאמרי בס"ע (פכ"ח) אי אתה מוצא שנה למדי אלא זו בלבד. וראיתי שגם המ"כ טעה בזה. בב"ר (פמ"ב) שרצה המדרש לדרוש כדרלעומר וחבריו, על ד' מלכויות. ע"ד האבות סימן לבנים. אמר, אמרפל מ"ש זה בבל אריוך מ"א זה יון כדרלעומר מ"ע זה מדי. המ"כ נאלץ לפרש שעילם היא במדי (אלי ראה שמות רבה (פט"ו) ואין עילם כו' אבל כשתמצא אומר האמת כדברינו). וזה אינו אך מחלפת השיטה וכ"צל שם (כמ"ש בעצמו בשם הרמ"ב) אר"מ אלסר זה מדי. שהוא שני מארבע מלכויות לא שלישי כגרסתו. ובאמת מוכח מהרבה מקומות שאלסר

הוא סמוך למדי. (ראה יהודית א) והקרוב אלי שהוא מדי אלי"סו (אשר) בארץ קוקו הימני והמערבי. כדרלעומר מל"ע"ל זה יון. כפי רבנו בחיי ע"ש. ועילם שמענו שהוא איספ'האן. והיא היתה בימי קדם קרי' עליזה מלאה מחכמים יסופרים. (ראה ביד הרמה (כבנו מאיר הלוי) ריש פרק החלק, ששלחו מאוספ'אהאן לו שאלות על דעת הרמב"ם ז"ל בתחית המתים הידועים).

ד) ואגב אעיר על דברי החכם הבלשן כהר"א הארואי ג"רו, שכתב במחברתו, הנקרא בשם "היהודים ושפת הסלאווים" על דברי ר"ע בבאור טופת, שבאר ואמר, "טט בכתפי שתיים פת באפריקי שתיים" ואמר שהכוונה על מדי' הכספים, השוכן בין ים הכספי וים השחור, בקרבת הרי קאויקאזוס, ונעזר מסמיכות שם, כתפי אל שם אפריקי, המורה אל מדינת קאויקאזוס. ע"כ ואני אוסיף על השערתו כי בשפת טטי", (ראה לפנינו אודות זה) יאמר לשנים (יסודי) דודו כהברת טוט ואבל בסמיכות ישתנה ויאמר דו כמו לשני גופים יאמר הטטי — "טנדו" ראה ערוך ע' טנדו בפרושו האחרון טן: גוף. דו: שנים. וכפי רש"י ז"ל בכל המקומות והוא בשפת טטי.

ה) ויש עוד קבלה בידינו שלא חזרו אבותינו לארץ הקדושה, לא עם ירמיה, כיתר אחיהם, שירמיה החזירן ויאשיה בן אמון מלך עליהם (מגילה י"ד ב) ולא עם עולי בבל. לכן ב"ש וחרבנה לא ראו. והיו נחשבים במעלה שניה אחר בני בבל, ונקראים בשם כמותו, לא כיתר הגלויות שנקראו בשם הכללי. (וכן אמרו סנהדרין י"א ב) וכתוב לאחנה בני גלוותא בבבל ולאחנא דמדי... ולשאר כל גלוותא דישראל. ועל היות רב הדרך ממדי לא"י יותר מבבל לא"י, אמרו הגוזל את חברו יוליכנו אחריו אפילו למדי (דברי הגר"א ז"צ על ע"ז ידועים) על היותו מקום מסויים לגרות היהודים היותר רחוק, וכן אמרם חישנין שמא שוא פרוטה במדי.

על היותו מקום מסויים בלתי מציאות התמרים בו כבכל שהוא מקום התמרים כמ"ש תענית ט' ב') עולא איקלע לבבל חזא מלא צנא דתמרי בזוזא.

ו) ויש עוד קבלה שבעת רודפו על צוארם בלי חשך מאדוניהם הקשים, רבים מהם ברחו ונמלטו ארצה סינים (חינא) וארצה בוכאריה. ואגב אעיר על מ"ש במכ"ע המגיש שנה 12 צד 84 (לנו מתת צמרת הארו, אדר היקר מר יוסף יואל גינזבורג נר"ו, הוא השוע האדיר, פאר ישורון העומד בראש החברה היקרה, חברת מרבי"ה השכלה בין יהודי רוססיא, אשר בס"ט פט"ב קמ"ר) במאמר: היהודים בסינים שנמצא בחינא אבן אחת חרות עליה תאריך, וזה נוסחה: כוד"אי בו"י כנאת"י ארבע בשבת מאת"ג, סיון ר"ז דהס"ה אלף תשעה מאה דהו"י", ופרשו בו דברים שאינם ואתבונן והנה הם בשפת ט"טי המדברת בין יהודי דאגיסטאן, אמרתי אכן נודע הדבר אשר דברתי שהם המנדחים מארץ הזאת (מזרה ישראל יקבצנו אמן).

וכן באור התאריך ההוא, "כוד"אי בו"י כנאת"י" — "אלקי הבית הזה", (אולי היתה נתונה בקיר בית תפילתם) מאת"ו סיון, חודש סיון, רא"ז דהס"ה, ביום

שלושה עשר. אלף תשעה מאה, דהד"וי, שנים עשר. אולי כוונתו 1912 לגלות עשרת השבטים היא שנת 5116 לבריאה. שרשמו להם זמן יציאתם ממדי או ממקום אחר. ז) ורבים אשר מאנו אז לעזוב את ארץ מגוריהם, עונו שמה באין מרגוע. תחת ידי החאנ"ים המושלים בעת ההיא. ורבים המירו כבודם באלילי נכר הארץ. וילכו הלוח וחסור עד כי נשארו מתי מעט. וביחוד מתחילת אלף השישי והלאה החל לערב שמש מצב החיצוני והפנימי. כי בימים ההם החלו החאנ"ים להתגרות מלחמה איש ברעהו. והיה כי יכרע חאן א' שדוד לפני איש מלחמתו, ימהר יחיש לדון דינא דגרמי' כי יאמר בשחיתותם נלכדתי ובמהמורי פשעיהם נפלתי בל אוכל לקום) ביהדיהו, אשר מבשרו יאכל ומעורו ילבש וחם לו. ואף כי תעוז ידו ילך לו להצר מתקוממיו המתקדשים והמטהרים כמוהו, אולם רק על היהודי האומלל יריק חרבו. (אהה! מי יבז ליום קטנות? מה זה תדרש מאיש אשר ידיו היו אסורות בשרוך נעלי פראים לא לומדו? הצדק אם אשפוט על עין גבר כלה מיחל מבין חרכי מנהרות משכנותיו בחייו התלואים. היאומן כי אספר לאמור הן כל יקר ראתה? לא לא!! כי אם אמר יאמר העבד יעקב כמעט קט כרתני עם אבני השדה ברינתו, לולא ד' שהיה לנו, ויחביאנו בצל כנפי ממשלת רוססיא האדירה והרחמני (ירום הודה וקרנה תרום בכבוד אמן) הסועדת בחסד כסאה, להחיותנו כיום הזה שלו ושלאנגן באין מחריד).

ח) ויגורו בעת ההיא על שלשה סעיפי סלעי — עד. מלבד מגוריהם בחצרי הגויים אשר סביבותיהם. ומאלה נפוצו כל יהודי קוֹרֶקו (המדברים בשפת ט'ט') הימני והשמאלי. ובשלתם לא ישבו בהם כ"א היהודים לבדם. ואלה שמותם עלי אדמות: הראשון בזמן היא העיר קולקאת אשר על נהר קודי"אל, ותכונת חרבותיה מערבית לקוב"א. בערך פרסה (ווערסט) וחצי ממנה. וקבלנו מעמד על תלה קריב לאלף שנים. עד עבור עליה נדור"שה. מלך פרס בשנת 5491 לבריאה עם חיילי צבאו לקרוא מלחמה על חאנ"י מדי. ויצו עליהם חרבו הקשה ויבתקום על הרי בתר. ואת העיר ערו עד היסוד בה. (אלאה לשוח פרטי תאנתם כי רבו עד להעתיר) ומאז היו לחרדת אלקים ויתאספו הנשארים וישבו בקובא עד היום הזה. ואחר נהרו אלי' המונים מהיהודים אשר ישבו בחצרים כמו קלא — ג'רק, וקוסאר, וכו'.

ט) והשני לו בזמן, היא הנקראת אבא — סאווא ותכונת חרבותיה דרומית מערבית לדרבנד המעטירה. אלקים יכוננה עד עולם סלה!) בערך ז' פרסאות (ווערסטין) ממנה. על משור הררי מכותר בצחיחי"עד מפיגי לבב רואי במ. (ועל רבים מאבני נפש המתנוססים בשדי בכותה חרות עליהם הפסוק ורבים מישני אדמת עפר יקיצו) והיא היתה למעי מפלה בשנת התקנ"ז 5557 לבריאה. ע"י סורחב" חאן של מדינת קומו"ק בארץ קוקו בחמת איש מלחמתו «שיך-עלי-חאן אדוני דרבנד. וישדד שדוד וברוא מהם קנ"ז נפש אדם. ושאירתם מצאו להם מנוחה בדרבנד

העתיקה עיר חומה דלתים ובריה היא עיר המרכלת הנז' בירושלמי מגילה פ"ד — ר"ש שפרא דטרבנת כ"צל שם (ראה תבוא"ה פרק ה'). אשר נצדק מזה דברי הסופרים מחכמיהם המעידיים על גרות היהודים בדרבנד בתחילת אלף השישי. ושמענו שנקרא גם בשם באב"אל-חד אצל הגברין הקדמונים. ופתרונו «שער הנסגר כ:פתרון שם דר (שער) בנד (הנסגר) בשפת ט"טי. גם נקרא אצלם לפעמים «בא"ב אל בא"ב» ופתרונו שער שבשערים. על כי הקימו בחוני לחסום בחוסן עפ"ל. את המעבר אשר בין ים הכספי והררי קוקו. מבלי תת מבוא לילדי תוגרמה החונים בימי קדם. קדמתה על נהר היתל (וולג'ה) הנקראת כעת אטיל. (גם ראה יוסיפון הקצר פ"א) לכן יקראו המושלמים את עבר העיר (דרבנד) הדרומי בשם עבר מושלמי ואת הצפוני בשם כפ'ארי — הוראתו הכופרים, יורו על ממשלת אל-כור אשר כפרה באמונתם. אשר רדתה מים אל ים — רצ"ל מחוף ים כספי המערבי עד חוף ים שחור המזרחי ומנהר אטיל עד אפסי ארץ הצפוני לדרבנד. ובכל שטח הצפוני לדרבנד המשתרע מהר עד ים ברוחב פרסה מקיר העיר וחוצה אין מקום מבלי קברים ורבים מהם קבורים באין סדרים מחוץ לשדרותם. נפוצים באופן מוזר מאד. וקני העמים יגידו עלימו כי יהודים המה גם עובדי אליל שכיהם אשר מטה לארץ מנלם ביום קרב בהלחמם עם מלכי מדי ופרס ובעבור היותם ממשלה אדירה גזרה אומר לקבור אנשי מלחמתה במקום הפרד רוחם מעל גויתם. ותקים באין מפריע. ולכן בצדק ישפוט השופט כי זה רק פעלת ממשלת אלכור, אשר מעת החלה למרות בשמי מרומי הצלחה עד רדתה פלאים הכאיבה למלכי מדי ופרס. והיא עשתה לנעדרים כדת החכמים אשר הגידו (ערובין י"ז א) מחנה היוצאת למלחמה וכו' ובמקום שנהרגו שם נקברין. ויש להמושל מאנים שיח ארבעים הגבורים. מפלאות מ' הגבורים מפרתמי דרבנד אשר נלחמו עם הכוזרים עד נפלם על חללי גבורתם. יאורך הספור בו.

(י) והשלישי הוא המקום הנקרא קתדא. צפונית מערבית לדרבנד בערך מהלך יום וחצי ממנה. והמקום ההוא הכיל בקרבו שלש ערים סמוכות: הראשונה נקראה בשם חבר'איי (הוראתו החכמים מלשון חבר שבדר"זל וכן בערבי יקראו לגבון חבר). על שם תושביה החברים. והשניה חקלאיי (והוראתו אנשי אדמה כחקלא בארמי) ע"ש תושבי האכרים והכורמים אשר הספיקו בלא כסף ובלי מחיר מהיה לאחיהם החברים. וכה עשו כל ימי מרגועם לאכל חלק כחלק כמשפט בני יששכר וזבולון (אולי היו מצאצאיהם ואולי זהו השערת אלדד בן מחלי המתיחש לשבט הדני).

שנמצא כתוב במחברת המכונה בשמו. וז"ל עד שהביאו אותו אל מדינות צין (ארץ כהינא) כו' ונפל לשבט יששכר שהם שוטטים בהרים על שפת הים והם בקצה ארץ פרס ומדי והם עוסקים בתורה יומם ולילה ומקימים והגית בו יומם

ולילה כו' והם שרויים בהשקט ושאנן ושלוח ואין שטן אין פגע רע ביניהם כו' עכ"ד ודעהו). והשלישית נקראה דיה-זברי (הוראות העיר העליונה בשפת ט"ט) ובשלשת הערים האל הרגיעו מעולם אנשי התורה החכמה. כי הטו אליהם חסד האוצמיים (שם הפחה במחוז ההוא) הראשונים. לבלתי עבוד בהם בפרך. ולכן עמדו במיטב המצב ההוא עד בוא קצם סביב לשנת הת"ך 5500 לבריאה ע"י הפראים שוכני חגוי הסלעים. ומאלה נפוצו כל יהודי קוקו (מדברי שפת ט"ט) השמאליים ר"ל היושבים בצפון דרבנד. אשר מושבם כעת בח"י מקומות בין הערים ובנותיהם.

י"א) איברא! בקושטא קאמינא על יתם הפליטה מכ"י חכמיהם אשר הבערו באחרונה בתבערת הפראים הפריצים. חבל על דאבדני! כי עיני ראו כד הוינא טליא גליונים מהרים מהם ע"ד הקבלה (קבלת רשב"י זע"א) ומהם על סוד העבור ומהם על הדינים כו'. ובידי מזרחי על התורה וגליונותיו מלאים מזה ומזה הגהות וחדושים מועילים. כ"י שני חכמיהם מהר"ר גרשון בן יאד גאר ומהר"ר מרדכי בן... י"ב) והלשון המדברת בין יהודי אורחי קוי-קאזוס היא שפת ט"ט (זולתי היהודים במחוז גורזיאן שידברו אך בשפת גורזיאנית) ודברי הר"ש בלאך בשבי"ע אזיא שכתב, היהודים שמה (בארצות הקויקזוס) ידברו בלשון פרס בלעגי לשון ובעמקי שפה ללא אמת הם. כיתר החזיונות אשר חזה על ארץ קוקו. אולי על היות נמצאות בה מלות רבות קרובות ללשון פרסי השעירו כן. אומנם לא כן הוא כי היה שפה אחרת נכבדה למדנה מהט"טים השוכנים בין הררי קוקו הדרומים למחוז דאגיסטאן. ואולם יתכן רק היותה בני אם אחת (ואנחנו בארנו על ידיו מלות רבות סתומות בתלמודים ובמדרשים. אשר עד הנה היו חתולי' בערפלי הדמיון הכוזב. ולא מצאו כל אנשי חיל ידיהם לדעת באורם האמיתי מחסרון ידיעתם בלשון הדרושה לדברים ההם). עם שפת פרסי וקורדי. כמו שאמרו על שפת רוססית, ופולאנית, וטשכית, ובלגארית, כך' שיצאו כולן מבטן הסלאווית הישנה.

בדרך לציון

מהפכת 1905 ברוסיה דוכאה באכזריות. אביב עמי רוסיה טובע בים של דם וסבל. כעוללות "למהפכה" באו הפוגרומים. פוגרום קישיניב התפרסם במיוחד תידות לזעקת האבל המר והמרי, נגד חיי עם פזור ומוכה — בשירתו של ביאליק. פוגרומים אלה ושירה זו הביאו — "למהפכה" אחרת: התפקחות מאשליית פתרון בעיית היהודים על ידי המהפכה הרוסית.

הבונד שהניף את דגלו ברמה בשנים הראשונות של מאה זו — נאלץ היה לקפלו מעט. לאור הרוחות החדשים שהתחילו לנשוב ברוסיה ולנוכח ההסתערות הלאומית של המנהיגות הציונית הצעירה:

— שירת ביאליק, טשרניחובסקי וכהן — מחד;

— פעולות חובבי ציון בראשותו של אוסישקין, והעבודה המעשית בארץ בראשותם של חיסין ודיזנגוף מאידך.

אך בעיקר, בלב לבה של יהדות רוסיה, פעלו האסיפות הציוניות ההמוניות אשר בהם הופיעו הכוכבים הצעירים של הציונות: ז'בוטינסקי, פסמניק, בר-בורוכוב ואחרים, בהן נהרסו לרסיסים אותן האמונות של אוילי-התמימים, וחלומות השוא של ה"רבנופרביה", דהיינו "זכויות אורח שוות", כתוצאה מן המהפכה לעתיד לבוא.

באסיפות אלה הוקעו כפשע לאומי, וכהזיות-מניאקים, אותן מגמות התבוללות, אשר בהן כביכול, הפתרון.

העליה השניה היתה בעצומה, מבקו והרי קווקז מרוסיה המרכזית ואוקראינה, רוסיה הלבנה ופולין באה בשורת ההתעוררות הלאומית ללב הנוער העברי, ועמו שאיפה לעלות ולבנות את הארץ.

שפך הדם בקישיניב, היווה את האקורדים הראשונים אשר בשרו לאזנים, שידעו להקשיב לפעמי ההסטוריה ולאזהרותיה — את אסון היהדות והשמדת שבעת-המליונים בעוד שני-דורות. אזהרה זו זעקה — אם כי בשנוי נוסח: "חסלו את הגולה, כי אחרת היא תחסל אתכם!"

עם האזהרה באה ההתעוררות — וכתוצאה ממנה העליה השניה על האדיאליסם

שבה, על חפשי-האמת, על החלומות לבנין חברה חדשה שכולה צדק ויושר. ובהתאם לתקופה — עם התוספת ההכרחית של גאולת-עם ובנין-ארץ!

אתם באה גם העליה הקווקזית עם רבה, הרב יעקב יצחקי; עליית ראשוני באר-יעקב, והקמת המושבה באר-יעקב.

רכישת-האדמה.

בסביבה ערבית טהורה, בסביבות רמלה, כשממזרח וממערב, מדרום וצפון שוכנים יישובים ערבים, ומחנות בידואים — עמדו למכירה באותו זמן כארבעת אלפים דונם אדמה. האדמה הוצעה ונמכרה לחברת הטמפלרים הגרמנית, לבא כוחם הגרמני שפון, זכרונו לדראון.

מאיר דיזנגוף, אחד ממנהלי חברת „גאולה“ שעסקה ברכישת וגאולת אדמות, נכנס במו"מ עם הטמפלרים הגרמנים בדבר רכישת חלק מאדמות אלה.

הטמפלרים, בעיקר בא כוחם שפון, לא נטו למכור לחברת „גאולה“ את ארבעת אלפי הדונמים. לאחר מאבק ארוך ולאחר שהעתונות הגרמנית התקיפה את הטמפלרים, הנושאים ברמה את דגל האחווה בין עמים, דגל תרבות אירופה וכו'... ומונעת מיהודים לרכוש אדמה, „במזרח“ כדי להקים נקודות אור של תרבות אירופית — התקבלה מטעם הנהלת הטמפלרים הוראה, להתפשר עם היהודים. הפשרה היתה:

אלפים דונם אדמה, מתוך ארבעת אלפים, ליהודים.

„תכנון“-ההתישבות.

כרגיל, באותם הימים, עברה הידיעה המשמחת במהירות הבזק ברחבי העולם-הציוני. במוסקבה, ורשה, ברלין, וינה, לונדון ופריז, ניו-יורק וצ'יקאגו — דברו על רכשית הקרקע. נואמים ברכו על גאולת האדמה, עקבות דמשיח!

חובבי-ציון באודיסה, בראשותו של אוסישקין, הכריזו על הרשמת מועמדים להתישבות.

התכנון מלמעלה אמר:

— מחציתה של האדמה להתישבותם של חלוצי-רוסיה.

— מחציתה ליהודים הרריים מקווקז, אשר כידוע, חקלאים הם מלידה.

למעשה כוונה אז ההתיישבות לפי הדפוסים שהצטיירו בדמיונם העשיר של רבייהתחיה באותה תקופה:

— הברון רוטשילד ראה בדמיונו את הבשן והגלעד, החורן והשומרון, השפלה והדרום — זרועים כפרים עברים דוגמת שמרן הצרפתית.
— אוסישקין ראה בדמיונו כפרים בילורוסיים או אוקראיניים על גגות הקש שלהם, והבאר העמוקה ממנה שואבים מים בדליים.

— ראשוני הקבוצים חשבו, בעיקר, על הבראת-הנפש ופתוח שריריו של עובד-האדמה החדש, בנוסח התורה אותה הטיף טולסטוי לאחרים וא. ד. גורדון ניסה לקיימה בגו.

כך נקבעה, על יד שולחן-העבודה ביקטרינוסלב ואודיסה — שבאר-יעקב, היא ואדי-לימון או "ביר-לימון" — אשר בשפלה — "להתיישבות הררית"!!

הקבוצה הקווקזית.

הקבוצה הקווקזית בראשות רבם הראשי הרב יעקב יצחקי, מוכנה היתה לצאת לדרך, כי עוד ב-1903 בזמן הקונגרס הציוני השישי שהתקיים בבזל, גמרו אלה אומר, לעלות ארצה ולהקים מושבה, עם ההכרזה על הקמת היישוב החדש זו אלה — ציונה.

היתה זו קבוצת אנשים בעלת גוון רומנטי ביותר. ולפלא היו הקווקזים בעיני היהודים מתחום-המושב הרוסי, אשר עלו ארצה, כמעט, כשרידי עשרת השבטים שאבדו לנו, כאלה שחזרו לפתע מעברו השני של הסמבטיון — נראו להם, כי חברי קבוצה זו, נולדו וגדלו בין הררי קווקז, גבוהי קומה, עזי-נפש, ואמיצי-לב, התלבושת הקווקזית על כובעיהם הגבוהים לראשיהם והחרב הגדולה למתניהם — הוסיפו נופך משלהם.

האיש שעמד בראשם, תלמיד-חכם ורב-ראשי בארצו, איש המחקר של שירת ימי-הבינים, אדם בעל-תבונה עמוקה, הרב יעקב יצחקי, צרף את חכמתו ואמונתו לאומץ-לבם וכושר ידיהם.

צעירי-רוסיה.

מבין עולי רוסיה שהצטרפו להתיישבות — מהטובים שבין אנשי העלייה-השניה היו, אמנם, מחוסרי הכשרה חקלאית כלשהי, אבל דרוכים ומוכנים לכל

קרבן, מתוך אמונה שהמשיח צועד בעקבות מחרשתם, לאורך הניר, וכל מה שיארך
הניר — תקצר הדרך לגאולה.

בכסף מלא של דלי-האמצעים וגדולי-החזון.

האדמה לא ניתנה להם חנם אין כסף, כי הברון לא קבלם תחת חסותו.
והיתה זו תקופת השתחררותן של מושבות-הברון מחסות ומרות פקידיו.
"הקרנות" עוד היו בחתוליהן, ולעולם נשארו סגורות עבור מתישבי באר-יעקב.
כך עמדו המתיישבים מול כיסי הברון שנסגרו — וכיסי הקרנות הריקים שטרם
נפתחו.

וקבעו אוסישקין וחיסין:

כל מתישב חייב לשלם עבור חלקתו. רבע מחיר הקרקע במזומנים, והיתר
בתשלומים. וכן עשו.

מספר ר' ברוך זחבי:

"באותה תקופה עבדתי ברחובות כפועל בכציר. לאחר הבציר התארגנה
הקבוצה התישבותית הראשונה, והלכנו לראות את האדמה שנרכשה. חפשנו את
האדמה ולא מצאנוה. קוצים, ברקנים למעלה מקומת אדם כסוה, שממה מטילה
אימה!

שאל כל אחד את נפשו:

"היקום כאן יישוב? כפר? התתן אדמה זו לנו לחם?"

שם המקום היה "ואדי לימון" או ביר-לימון. — חפשנו עצי-לימון — מצאנו

מפוז-נפש: חול, קוצים, ושמש יוקדת.

הם לא התיאשו. ב-1907 התקיימה ביפו האסיפה המיסדת. בליל הושענא רבה,
התכנסו באולם של הספריה "שערי-ציון" ביפו המועמדים, בהשתתפותם של מאיר
דיזנגוף, באיכה חברת "גאולה" שרכשה את הקרקעות ונציגי חובבי-ציון, ד"ר
חיסין ושיינקין. הדיונים היו ארוכים, הלבטים קשים — אבל החלט להכניס את
הסכומים שנקבעו ונרכשו החלקות, בנות חמישים ומאה דונם על ידי המועמדים.

ואלה רוכשי הקרקעות הראשונים :

יהודי קווקז

200 דונם.	1. הרב יעקב יצחקי
" 200	2. מנוח אביוב ואחיו
" 150	3. יחזקאל בן-יעקב
" 100	4. סימן-טוב מירושלים
" 100	5. בן-דוד
" 150	6. יוחנן
" 60	7. פסח אביוב
" 100	8. בן-יעקב

צעירי-רוסיה ופועלים חקלאיים

100 דונם	9. זיבלוק נחום
" 50	10. זהבי ברוך
" 75	11. זוסמן יצחק
" 75	12. זוסמן יוסף
" 50	13. גניס זאב
" 100	14. לובימוב יצחק
" 50	15. פרץ קירו'נר
" 50	16. פרידה חיים
" 100	17. אית'אל א. ל.
" 50	18. רפפורט רחל
" 50	19. מזובר מרדכי
" 100	20. קריינדל משה
" 50	21. פרובר נחמן
" 50	22. בן-עמי יוסף
" 50	23. זיידל יוסף

רוכשי הקרקעות לא הצליחו לשמור על כל חלקותיהם. במשך השנים חולקה האדמה למתיישבים נוספים :

— כך עברו חלק מן האדמות של הרב יצחקי — לשנידרביץ ולזמסקי מראשל"צ.
 — " " " " " " — מנוח אביוב — לרחל רפפורט ולגניס.
 — " " " " " " — יהזקאל בן-יעקב — לסלונים ולכהנסקי.
 — " " " " " " — סימן-טוב — לספירו ומספירו לכהן.
 — " " " " " " — בן-דוד — לויגודקי ולזיגר י. ראשל"צ.
 — " " " " " " — יוחנן — להרשמן ולבן-עמי.
 — " " " " " " — פסח אביוב — לבג-בג מכאל.
 — " " " " " " — בן-יעקב — ללב-טוב, לאהרן הורוביץ, לברגר.
 — " " " " " " — זיבלוק נחום — לקרסניצקי.
 — " " " " " " — לובימוב יצחק — לאנטין.
 — " " " " " " — פרץ קירז'נר — למינסקי, למיכה גולני ולפלדמן.
 — " " " " " " — משה קריינדל — חלק עבר לעולי תורכיה, ומהם לליכטנשטיין.

כל יצירה קולקטיבית אינה נראית ליוצריה לאחר תקופה מסוימת מאותה זית ובאותה פרספקטיבה.

כך למשל ראה ר' מנוח אביוב ז"ל את הדחיפה לעליה ולהתישבות אחרת מאשר אותו סוציאל-רבולוציונר, המאוכזב מ"המוני הפרולטריון הרוסי" אשר עם שוך המהומה המהפכנית והצעקות נגד ה"צאר", הפנו את סכיניהם לגופות יהודים, "אחים למעמד" כביכול.

כך גם יתכן שר' נחום זיבלוק ז"ל ור' ברוך זהבי ור' יוסף זיסמן — יבדלו לחיים ארוכים וטובים — רואים את שדות ואדני-לימון במעטה של שממה, יקוד שמש מדבר, קוצים וברקנים ור' פיניה ויגודסקי עם אלכסנדר נורדשטיין רואים "שטחים נהדרים וגם סימנים של בריכות מים מתקופת נושאי-הצלב".

ניתן, איפוא, מקום למאמרו של א. פ. ויגודסקי, "ליסוד מושבת באר-יעקב" המשקף גם את צורת הרכישה של האדמה על ידי המתישבים. א. פ. ויגודסקי כותב:

"באביב 1907 כשעבודות הקטיפה, נטיעות חדשות ופתיחת בורות בפרדסי פתח-תקוה הגיעו לסיומן, השתרר חוסר עבודה בין הפועלים והעמדה הבעיה בכל חריפותה לפני ציבור הפועלים — "מה הלאה" ?

אין זה סוד שחלק מהפועלים התיאש ופנה עורף לארץ, לאחר שהצליח לחסוך מתוך הפרוטות שקבל בתור שכר עבודה — את המינימום הנחוץ כדי לחזור לארץ ממנה בא או להגר לארץ אחרת.

באותו זמן התארגן החלק השני, זה ששרף את הגשרים מאחוריו והחל מחפש דרכים, איך לחזק קשריו עם הארץ ובעיקר עם האדמה הטובה.

אלה האחרונים התפלגו לקבוצות זעירות; חסרי כל תקווה לקבלת עזרה מימשפחותיהם בחו"ל נטו ללכת כפועלים חקלאיים לגליל, להיות עובדי אדמה, מתוך תקווה להגיע בסופו של דבר להתישבות. חלק אחר החליט לעבד חלקות אדמה בקרבת המושבות הקיימות, לבנות משק עצמאי קטן, שישמש עזר לקיומם כפועלים שכירים במושבות.

באחד הלילות כשהלכתי עם אלכסנדר נורדשטיין מפתח-תקווה לכפר-סבא, אשר שמה נמשכה עדיין העבודה בנטיעות המטעים היבשים, השיגה אותנו כרכרה, בה ישבו שני אדונים ופניהם לטול-כרם, בעיני רכישת-אדמות. הם נכנסו אתנו בשיחה, התברר לנו, שאחד מהם הנו מנהל חב' "גאולה" שטפלה אז ברכישת אדמות להתישבות ולהרחבת המושבות הקיימות ביהודה, הא' מ. דיונגוף. האיש השני היה מר גולדברג איש וילנה, עסקן ידוע בחב' "גאולה" וגם ב"חובבי-ציון".

אלכסנדר, שלו היה כבר ותק בעבודה בארץ והיה "צמא" לחלקת אדמה, גלה להם מיד את הסוד על רצונו לארגן קבוצת אנשים למטרה הנ"ל. מר גולדברג שהיה מבקר את הארץ מדי פעם הציע לנו להפגש אתו בבית דיונגוף ביפו. בקשתיו לערוך הפגישה באחת השבתות כדי לא לבטל יום עבודה. הוא העריך את הגישה הזאת והסכים.

בשבת הראשונה כתתנו את רגלינו ובאנו ליפו לבית דיונגוף. קבלת הפנים היתה מאד ידידותית. מר דיונגוף הביא מפות והצביע על שטח אדמה מתאים ביותר למטרתנו שאפשר להשיגו. מר גולדברג הבטיח כי הוא ידאג ש"חובבי-ציון" — שהוא חבר בה — תעזור בהסדר הכספי עם חב' "גאולה" בתנאים שיתאימו לאפשרויותינו.

נפרדנו מהאיש בשמחה ובידידות החלטנו בינינו שלא לתת פרסום לדבר. צרפנו אלינו עוד שני חברים והם: יונה הורביץ כיום מתישב בנהלל ופנחסביץ ז"ל אחד ממיסדי עין-גנים שנוסדה באותו זמן גם היא, ע"י צבור הפועלים של פתח-תקווה.

בשבת הראשונה יצאנו רגלי מפתח-תקווה דרך הכפרים יהודה, בית-דגון ועקפנו את המושבה ראשון-לציון, כדי להמנע מפגישות עם אנשים ובדרך זו לשמור את סודנו. אחרי 4 שעות הליכה קשה רגלי, באנו לגבול האדמה הנ"ל. החבר פנסחוביץ, אשר השפה הערבית היתה שגורה בפיו, בא בדברים עם ערבים עוברי-אורח ועל ידם נעזרנו למצוא את שטח האדמה לפי הסימנים שנתנו לנו ע"י מר גולדברג ובעזרת המפה אשר הופקדה בידינו.

היתה זו הפינה הצפונית מערבית של האדמה, שממנה רואים בברור את שתי הנישבות: ראשון-לציון ונס-ציונה ומצד דרום המושבה הגרמנית — יותר נכון ביה"ס החקלאי ע"ש שגלר.

התעלה סביב האדמה סימנה לנו את הגבולות וכשנכנסנו פנימה גלינו שטחים נהדרים וגם סימנים של בריכות-מים מתקופת נושאי-הצלב.

בפי הערבים נקראת אדמה זו «ואדי למון» סמן לאדמה פוריה שהיו בה נטיעות של עצי הדר בעבר הרחוק. ההתפעלות שלנו היתה כה גדולה, ששכחנו את העייפות של יום הליכה בחום השמש.

חזנו לבית דיונגוף ביפו ונתנו את הסכמתנו ובינינו חלקנו את התפקידים ללכת לעבוד בשלש המושבות השכנות: ראשון-לציון, נס-ציונה ורחובות, כדי ללמוד את טיב האדמה ואת הטמון בה.

לאחר זאת פתחנו בהרשמת חברים והרשימה היתה גדולה. חכינו לתשובה מחובבי-ציון.

התשובה מחובבי-ציון התעכבה וכשהגיעה גרמה לנו מבוכה. מר אוסישקין ז"ל העמיד לנו תנאי כי נצרף אלינו קבוצת אנשים מרוסיה — מהרי גרוזיה. התחלקו הדעות בינינו: — אחדים התנגדו בתוקף לכניסת אנשים שאינם נמצאים בארץ ושאינן אנחנו מכירים ויודעים את אפיים וטיבם ולא ידוע אם המזוג אתם יעלה יפה. לבטים אלה גרמו לפלוג ואחדים עזבו את הארגון. האחרים שהסכימו לדרישת אוסישקין, קבלו על עצמם את יסוד המושבה בשותפות עם המועמדים מהרי גרוזיה ויחד נשאו על שכמם את חבלי הלידה של המושבה ובנינה, אשר שמה בישראל כיום באר-יעקב.

עד כאן א. פ. ויגודסקי.

הקרקע נרכשה על ידי המתישבים אבל יש לשלם עבור האדמה, יש להכין את האדמה לעבוד, יש להקים מבנים, יש להוציא מים מעמקי האדמה, נכון הוא, הצלבנים בזמנו דלו מעמקי האדמה הזאת — אבל הבאות נסתמו מזמן ולחפור מחדש עולה כסף רב.

ויש לחרוש ויש לזרוע ויש לנטוע. ורבים השואלים: «מאיין יבוא עזרם?»

ועבור האדמה יש לשלם. איך? ממה? נשאר עמנו דוקומנט מענין המוכיח שחובבי-ציון וחברת «גאולה» לא ויתרו להם על אף פרוטה למרות מצבם הדחוק והקשה אם כי הסכימו במקרים מסויימים להקל על צורת התשלומים. אנו מוסרים דוקומנט זה בשלמותו בצלומו:

ПАЛЕСТИНСКОЕ УПРАВЛЕНИЕ
ОБЩЕСТВА
ВСПОМОЩЕСТВОВАНИИ ЕВРЕЯМЪ
ВЪ СИРИИ ПАЛЕСТИНѢ
ЯФФА

№ 856

עֵד הַפְּרִיט
 בערך הקדושה
 לחברה המיכת בני ישראל
 עובדי אדמה ובעלי סלאכה
 בסוריה ובארץ הקדושה
 י"פ

יום (ט) לחודש סיון תרע"ג

זהו אגרת ואקונט
 של המנהל

א. ג. המנהל א. האקונט זר אגון, חלקו של המנהל אגון ואגון זר.	
היות היה אגון חזון ס'	2663 ס'
היות 2% אגון 4 ס'	213 ס'
553 ס'	14.04
567.54	
2309 ס'	זמאנות חייב
484.90	
2793.44 ס'	סרע

לפי דין זה יש צורך לה...
 133.05 ס' זהו אגון זר וזוהי...
 1913...
 אגון זר זהו אגון זר...
 אגון זר זהו אגון זר...

וועד הפועל

בארץ הקדושה

לחברת תמיכת בני ישראל

עובדי אדמה ובעלי מלאכה

בסוריה ובארץ הקדושה

יפו

מס' 856

יום כ"ט לחודש סיון התרע"ג
למר אליהו ויגודסקי בבאר-יעקב.

א.נ.

לפי החלטתו של האדון מר אוסישקין, חלקתי את השילומים שלך לחמש ועשרים שנה.

(2663.50 פר')	היית חייב לועד חו"צ סך
2876.58 פר'	
(" 213.08)	רבית 2% בעד 4 שנים
	ע"ח קבלתי ממך 553.50 (
	14.04 % (
567.54	
2309.04 פר' נשאר	חייב
484.90	
" 2793.94 סה"כ	רבית 2% בעד 10½ שנה

לחלק למשך 21 שנה עולה לסך 133.05 פר' לכל שנה ושנה. את הסכום הזה צריך אתה לשלם ביום 1 אקטובר בכל שנה ושנה. להתחיל ביום 1 אקטובר 1913. בבקשה להמציא לי מיד 21 שט"ח עם בולים חתומים בחותמת ידך ואני בעצמי אמלא את הטופס שלהם.

בכבוד ובב"צ: ד"ר ח. חיסין.

העליה על הקרקע

נכון, הקשיים למעלה-ראש. אבל מי ישים לב לדבר? האם לא בצער כאב ודמים — נולד אדם? האם בפחות כאב וצער יוולד יישוב חדש בארץ הקמה לתחיה? — בעד הקרקע ישלמו עם המשך הזמן.

— בנינים? — אפשר לגור באוהל, בצריפון קטן.

— כלי עבודה ובהמות-עבודה? יש ידים, ברוך השם! מעדר ואת וטוריה

אפשר לרכוש. עם הזמן יבוא היתר.

— מים? — בלי זה אי-אפשר. במשק „שפון“ יש מים, לפי דברי שפון —

„רק עבור משקו“. למתישבים הצעירים מסרב הוא לתת אף דלי מים אחד לשתיה.

אבל באזור סרפנד וראשל"צ יש מים. אפשר להביא ממרחק של 3—5 ק"מ מים

בדליים ברגל, על חמור, בעגלה. אמנם שני שלישים ישפכו, בדרך העפר הקשה,

אבל שלישי יגיע. אין זה נוח — ובכל זאת פתרון.

— מכלת? — אפשר ללכת פעם בשבוע לראשל"צ או לנס-ציונה ולהביא את

מעט הקמח, השעועית והעדשים בתוספת בצלים אחדים, ראש-שום וקומץ מלח

והנה האספקה כולה לשבוע ימים.

— צרכים תרבותיים? — גם פה אפשר להסתפק אם פעם בשבוע — מגיעים

העתונים של השבוע כולו נוסף לזה ספר אחד או שנים. ואפשר להתווכח בלילות

לאור פתיל-סמרטוט דלוק בתוך פחית של שמן — על „פרובלימות“ או

„הרוולוציה“. והויכוח שבין „צעירי-ציון“ ו„פועלי-ציון“, גם אותם אין פותרים

בלא-כלום... וענין אוגנדה הטריטוריאליסטים גם הוא טרם ירד מן הפרק,

ומאבקן של המושבות הותיקות על „חרותן“ אינו נפטר במחיר-יד.

בקצור — הצרכים התרבותיים, ודאי שימצאו את פתרונם.

— אבל עיקר העיקרים: מה נאכל? המן אינו יורד מן השמים. אפשר יהיה

לעבוד אצל אחרים, דהיינו, בראשל"צ ובנס-ציונה וברחובות — ובשעות הפנאי

לעסוק במשק העצמי „שעות-הפנאי“ ז.א. לאחר הליכת שעה לראשל"צ לעבודה,

עבודת 8—10 שעות, שעה הליכה הביתה — אז תתחיל לעדור ולחרוש, לסקל

ולעשב, לנטוע ולהשקות עם המים שהובלת ממרחק שלשה ק"מ.

החשובים „נכונים“ היו: נעלה על הקרקע ונצליח. אמנם המומחים אינם מעודדים. משה סמילנסקי, למשל, טוען שאדמת „ואדי־לימון“ תצמיח עצים, תבואות וירקות במדה וכפ־ידו תצמיח מסמרים. הסכוי לשני סוגי־הצמיחה — אחד הוא — לדעתו!

שני המומחים האחרים אוסטשינסקי שמואל ואלטשולר — גם הם אינם נלהבים אבל הם משקיפים על העתיד דרך משקפים ורודות יותר. הוחלט לעלות על הקרקע בג' דחנכה 1907. „עליה־על־הקרקע“ כרגיל, מלווה כמה פעולות צדדיות:

- א. חריש ראשון, ברב עס.
- ב. חגיגה־גדולה.

למען האמת ההסטורית לא בג' דחנכה עברה המחרשה הראשונה באדמות באר־יעקב.

בזמן שבין סכות, תאריך האסיפה־המייסדת, ועד חנכה — תאריך „העליה על הקרקע“ ברב עם והדר — הספיק חלק מן המתיישבים לחרוש את האדמה, „להכניח“ במקצת, כדי להחליש את הרושם של העזובה והשממה — כדברי הראשונים.

והנה הגיע היום הגדול והמקוה:

ביום ג' דחנכה תרס"ח עם בוקר המתה באר־יעקב מרב אדם. מכל קצוות הארץ באו. מי ברגל, מי ברכב, מי על סוס מקושט ומי על חמור צולע, מי בעגלה ואפילו על אפנים הגיעו. למען האמת, הגיעו האפנים על כתפי רוכביהם כי החול עמוק היה. שלשת אלפים איש הגיעו. „כל היישוב כולו!“ וביניהם — דיונגוף, ד"ר חיסין, כל סופרי הארץ — איש לא חסר! תיירים ואורחים וביניהם אורחת אמריקאית נכבדה וחשובה הגב' פוונר, (מוסיף אחד הזקנים: לא חשובה בלבד — גם לא מכוערת. ולשון לה — רבנו דעלמא! כזאת טרם שמענו. עד חדרי־בטן התרגשנו לדבריה!!“).

על יד הבריכה הוותיקה והבאר — יש אומרים שמימי הצלבנים היא קיימת ויש המקדימים את קיומה עד לזמן האבות — התכנסו כלם, וכרגיל במקרים כאלה: נאומים וברכות. הגדילה לעשות אותה גב' פוונר. היא הביאה את הצבור לידי דמעות בדבריה. ודיונגוף התייפח ממש. בין יתר דבריה, החוצבים להבות, אמרה:

אתם המתישבים הראשונים, דעו חכרו, כי עס הלם המעדר הראשון שלכם בתוך האדמה הזאת, הקדושה והיקרה, העזובה והשוממה, יהלמו אתכם רבנות לבבות של בית ישראל בכל אתר ואתר, בכל מקום אשר שם חי יהודי! „גאים מאד ודינו, האמנו לדבריה...“ כי נושא־ייעוד גדול אנחנו, כי מגשימי

חזון-עם אנהנו. וידענו: אם גם קטנים ודלים אנו — הרי מפעלנו גדול וחשוב הוא לעם. — מספרים הזקנים ועוד היום מזדהרות עיניהם לזכר אותו יום.

לא פנקו את אכרי באר-יעקב, במשך חמישים שנים ארוכות, בהערכה צבורית יתירה, לא בחגיגות ולא בפרסומים.

איש איש ומזלו, איש איש וגורלו! הדברים נכונים גם לגבי יישוב, לגבי כפר, ומזלה של באר-יעקב עם השנים הבאות היה — כמעט אנונימיות!

* * *

גדולה היתה החגיגה! עד אותו זמן טרם ראה היישוב כזאת. נשאים על גלי שמחת-החזון, מתוך רוממות-נפש בשירה וברקודים עד אור הבוקר חגגו את יסוד המושבה, האלפים ברכו איש את רעהו, התנשקו תוך דמעות ואחולים. שותפים היו כלם בלב ובנפש לכל יצירה, משפחה אחת — היישוב כולו! אחים לחלום, אחים ליצירה, אחים להגשמה.

ככדי להבין את ההתלהבות והחגיגות ללא-תקדים של יסוד באר-יעקב יש לציין עובדה אחת: יסודה של באר-יעקב באה לאחר תקופת-שפל ארוכה במעש „הקולוניזטורי“, ההתיישבותי, רק אחרי באר-יעקב באה ההתיישבות של עין-גנים ונחלת-יהודה, והשמחה לחדוש המעש ההתיישבותי — מובנת.

תכונתם היסודית של ימי-חג — שהם חולפים עוברים, עוד הומות האזנים, עוד מעורפל המוח, אבל העינים נפקחות אט-אט — והנה מיקסם-שוא, הכל חלף עבר! עבר ואיננו! המנגינה המסעירה את הדם, המרימה רגלים לרקוד — נמוגה ואיננה; המלים היפות המתהלמות — כחזון-יעוף; העינים המבריקות והנשמה היתרה נשקפת מהן — גם הן כבות אט-אט. החג עובר, חולף, החולין, הם שבאים ותופסים את מקום ההתרגשות של יום אתמול.

— ושוב הפעם — אדמת-הקודש — שמיר ושית עליה.
— במקום כוסית המשקה אתמול — עליך לרוות את צמאונך במים שיש להביאם ממרחקים.

אבל יחי החולין! יחי יום העמל, יום התחיה של כל שעל אדמה, למחרת שכרון-החג, התחילו חמישים שנות יגע ויזע, דם ודמעות, סבל יאסונות, אשר ביניהם פזרות אי-פה אי-שם שמחות קטנות כפנינים טובות — ואשר מהם צמחה ועלתה באר-יעקב על כל מה שיש בה — ולא מעט הוא ה"יש"!

התשעה

נגשו לעבודה. לפי דעת המומחים — מתחלקת אדמת באר-יעקב לשני סוגים. אדמת מישור של קרוב ל-400 דונם, והיתר אדמת גבעות. יוצאי רוסיה הרגילים לשטחי הערבות המישוריות העצומות בארץ מוצאם — אהבו את המישור. הוא לגבם אדמה טובה יותר!

לכן חולק השטח הזה שהוא המישור — לפי שמונה וחצי דונם המגרש. מהם 2,5 דונם לגן-ירק, היתר לחצר, בניני-מגורים ובניני משק. כך נקבע המקום אשר עליו יבנו בניני המגורים והמשק של המושבה. יבנו — אבל לאחר שנים רבות. והשטח האחר, של 41,5 דונם לכל חלקה, נקבע לפי החלטת מומחי-ההתיישבות הנזכרים לעיל, לנטיעת כרמי-שקדים.

והנה באו תשעת המתישבים הראשונים לשיבת-קבע על נחלותיהם והם:

זהבי ברוך.

יחזקאל בן-יעקב.

זיבלוק נחום.

לובימוב יצחק.

אביוב מנוח.

אביוב אשר.

קריינדל משה.

פרידה חיים.

זוסמן יצחק.

הם לא בנו בתים. צריפים בגודל של 2×2 מטר הקימו לעצמם.

לשם אילוסטרציה של צורת הבניה ונוסח חניהם באותם ימים ראשונים, נספר

גם את הבא:

קריינדל משה מראשוני "הבונים" הקים אמנם ארבע קירות לצריפו, אבל

לא הספיק לו הכסף לגג ולכן נשאר לגור "בביתו" ללא גג.

פרידה חיים — כן מצא דרך לכסות את הגג. שקים תפורים ומחורבים —
מלאו חובת גג לבית.

„הבית“ הראשון שנבנה ממש ונגמר, היה הצריפון של ליובימוב. יוסף
זוסמן ה„גנר“ הוא שהקים בשלמותו את ארמונו של ליובימוב.
עלה על כולם שכונו של אביוב ומשפחתו.

היתה זו משפחה גדולה מאד. מרובת-ילדים, אחים וקרובים. שכונם לא
הצריך חמרים. לא חמרים מעובדים ולא חמרי-גלם מן החוץ. לא ברזל ולא עצים,
לא לבנים ולא אריחים. אדמת באר-יעקב וקצת קש יבש, מהקוצים שגדלו פרא
בשטח. הוּו את החומר היסודי ממנו נבנו משכנות משפחת אביוב. וגם זה
יותר בתוך האדמה מאשר על פני האדמה. יש שקראו למשכנות אלה בשם
„מחילות“. למען האמת ההיסטורית הרי זה השם הנכון.

תנור פרימיטיבי הוא שסכם אדריכלות-זו, שהיא העתיקה ביותר על
פני-האדמות. מעשה-בראשית היתה עצם ההתישבות הזאת ובנוסח בראשית
נגשו ראשוניה לעבודה. לאחר ההתבססות עשו האביונים לבנים מחמר (גם
הוא חומר מקומי) וקש ובנו את הבית שלהם.

רק אחרי עבור שנים רבות, נבנה במושבה הבית הראשון, בית-אבן ממש.
היה זה ביתו של מר יצחקי דניאל.
בטרם נמשיך במסכת שלנו, יש להזכיר מאורע הראוי לציון. עלינו
לזכור כמה עובדות קיימות ועליהם יש הכרח לחזור מדי-פעם.

— המצב הגיאוגרפי של המקום אומר: אי-קטן עברי בתוך סביבה ערבית
מוחלטת, מוקפת כולה ללא פרצה כלשהי, ללא קשר כלשהו עם יישוב עברי
אחר — לא מדרום לא מצפון, לא ממזרח ולא ממערב, תמיד חוצץ ביניהם
כפר או יישוב ערבי.

— המצב הבטחוני אינו עולה יפה יותר מן המצב הגיאוגרפי ולמעשה
הוא מושפע ומופרה ממנו. הסביבה פרועה, שודדים בידואים, גנבים מועדים מן
הכפרים בסביבה.

— תקוות להתרחבות אינן קיימות, כתוצאה מן המצב הגיאוגרפי עליו
הצבענו כבר.

— בעית המים — היא הבעיה בה-א הידעה! ואין כל פתרון באופק.

— על טיב הקרקע מחולקות הדעות. סמילנסקי ב„כה“ ואוסטשינסקי ב„כה“.
ואז באה ההצעה להצטרף לראשון-לציון.

ההצעה מושכת מאד. „פריז-הקטנה“ מזמינה להצטרף אליה. ורוב המתשבים
— בחלקם גרים בראשל"צ, בחלקם מתפרנסים ממנה. קסם הדבר מאד! אבל

מתישבי באר־יעקב לא התפתו לקסמים אלה. יישוב חדש הם הולכים לקיים.
מעשי־בראשית בידם — ולא יזניחום!

התשעה יושבים בבאר־יעקב. אחרים מן המיסדים יושבים בינתיים במושבות
הסמוכות, בעיקר בראשל"צ. יום, יום באים הם עם זריחת השמש לנחלותיהם
ובערב חוזרים הביתה.

«הביתה» — ז.א. למגורים הארעיים שבסביבה. החליטו הראשונים להרחיב את
היישוב. איך מרחיבים? איך מושכים כוחות נוספים למקום? אכן, יישוב
מטורף היה בימים ההם בארץ. היו מועמדים. רבים מן הראשונים החליטו למכור
חלק מנחלותיהם על מנת להקל על מצבם הכספי וכדי להוסיף מתישבים.

הצטרפו אז אליהם: ויגודסקי פיניה, שפיצברג יוסף, סלונים יהודה לייב
ואשתו רחל לאה, גרשמן מאיר ואשתו איטה, לרר אריה, שפירא זאב ואשתו רבקה,
לויט שמואל ואסתר, יצחקי יצחק, וצקר בת־שבע, אהרן בן־ברק.

בתקופות מאוחרות יותר התישבו במושבה: ורביץ יוסף, פלדמן יעקב,
טרוביב זאב, אנטין יהושע, אפטר דב, קולומבוס פרידה, איינשטיין קופל, רייזר
מתתיהו, אוז'לבו יצחק, גוטליב מאיר, פינז דב, פלוטקין שאול, יעקובי נחמן,
קדישביץ דב, וקבוצת עולי טורקיה: הרב נסים יוסף סגיס, מזל־טוב יצחק,
פלציי מנחם, סגיס רפאל, סגיס שלמה, ונטורה יהושע, ונטורה דוד, ונטורה יעקב,
סגיס נסים, סגיס משה, בן־ששון, בן־שלום מאיר, משולם ומשפחתו, כהן
פרחיה, ששון, לוי אלברט ושלחון.

עם המתישבים הראשונים באה גם אשה בת שמונים — סבתא ביילה. היא
פתחה «חנות» מכולת עבור תשעת המתישבים הראשונים. את הסחורה החזיקה
בארגו ומפחד בפני גנבים הטמינה את החנות באדמה. הקונים היחידים שלה
היו הרוקים.

הצריף הדל של הסבתא ביילה שמש גם מסעדה, בית־כנסת ובית־ועד.
נכון הדבר! אם אין קמח אין תורה. אבל יש האומרים כי גם ההיפך מזה
נכון הוא. אם אין תורה אין קמח. ולכן דאגו ל«מנין» מתפללים ולספר תורה.
בסרפנד־אל־עמר גר באותם הימים יהודי ירושלמי אשר שמו נשכח, לצרענו.
הוא בשמעו על הקמת היישוב החדש החליט להגיש לו כשי — ספר תורה.

משלחת גדולה, לבושה בגדי־חג יצאה לסרפנד־אל־עמר לקבל את ספר
התורה הראשון למושבה. סימן נוסף ליישוב בר־קיימא!

ברקודים ובשמחה הובא הספר הקדוש למושבה והוכנס לביתה של הסבתא
ביילה, אשר שמש כידוע בית־ועד לצבור, בית־כנסת, מסעדה, אולם הרצאות,
ושמש את כל הצרכים הרוחניים והתרבותיים של המושבה.

מים

אם קיים דבר שהעסיק את מוחותיהם של תושבי ארצנו יותר מכל, מימי אברהם אבינו, וודאי גם בדורות רבים לפניו, ועד ימינו אנו — הרי זו בעיית המים.

אברהם חפר בארות ויצחק חפר בארות ובגלל הבארות כמעט ופרצה מלחמה וריב בין אבימלך, מלך גרר, לבין אברהם ויצחק. והדים רבים לכך בתנ"ך.

ידוע כי תושבי הארץ שקדמו את הכבוש העברי בארץ בימי יהושע ולפניו — צמאים היו למים. בין שבעת-העממים היו כאלה שלא נהגו להתרחץ בכלל — כי המים קדושים היו. ואם רחץ מי-מהם, מרב קדושה הפך לטמא, והיה נאלץ להשאר מחוץ למחנה במשך שבועות עד ש-הריח הרע של הנקיון התנדף ממנו. מפורסמים בשטח זה היו היבוסים, יושבי הרי ירושלים הצחיחים.

הד לאותו צמאון-לאומי אנו מוצאים במאבק אלי-כנען ואלקי ישראל כשמצד אלקי ישראל, עומד אליהו ומצד אלי-כנען, עומדים איזבל ואחאב ולמען תקוות-המים, נאלץ היה אחאב לראות במו-עיניו את שמונה מאות וחמישים נביאי וכהני הבעל נשחטים על ידי אליהו על הכרמל.

מי-גבים היו עיקר המים אשר בהם השתמשו התושבים הקדומים של ארצנו.

עם השנים התגלו יותר ויותר מעיינות — ובתקופת הרומאים היתה רשת נרחבה מאד של צנורות אשר הובילו את המים מן המעיינות, המאגרים והבריכות ליישובים השונים.

תחילת התישבותנו כולה, ספוגה אותה דאגה ותקוה למים. הצמאון-הלאומי הזה לא נעלם עד היום. — למרות "מקורות", למרות מפעל ה"ירקון" והאגמים המלכותיים "לאגירת מי-גשמים" בגליל, בדרום ובנגב — עוד צמאים אנו למים.

ולא היה חג גדול מזה ליישובים החדשים של תחילת התישבותנו — מחג המים, מציאת-מעין, חפירת באר שממנה מזנקים מיס-חיים עם פחות כלור אף יותר כלור.

אבל מעטים הם היישובים שהתענו יותר מחוסר מים, מאשר מתישבי באר-יעקב בשנים הראשונות להוסדה.

היו אמנם סמנים שהעידו על מעינות שנבעו מים רבים בסביבה.

סימני בארות מימי הרומאים, ואולי קדומים יותר. — סימן נוסף: במשק "שפון", שהוא חלק מבאר-יעקב, היו מים. אבל כל אלה: גם סימני-העבר וגם ה"יש" של משק "שפון" לא הועילו במאומה למתישבים. אף טיפת מים אחת לא עמדה לרשותם. לא מי-שתיה ולא מים להשקאה.

מי-גבים עלולים היו לעזור, במדת-מה, בחורף — אבל טרם למדו באותם הימים לאצרים ולאספם, ובעקר לשמור עליהם לתקופה ארכה יותר.

בכל זאת השתמשו במדת האפשר במי-גבים.

כפי שהוזכר כבר פעמים אחדות, דרך-אגב, נסו לפתור את בעית-המים על ידי הבאתם בחביות, ובדליים ממרחקים. מסרפנד ומראשל"צ. בעקר מסרפנד, היא צריפין של היום. הדרך רחוקה כ-5 ק"מ. כבישים לא היו, וגלגלי העגלות של עץ, וחשוקי הגלגלים ברזל, והתנודות גדולות. ממלא אתה חבית מים — ועד שאתה מגיע הביתה לא נותר ממנה אלא רבע ולפעמים פחות. ונסיעה חזרה מן הבאר, — שעל אחר שעל — ושעות עוברות עד שאתה מביא חמישית-חבית מים. ובימים של התעוררות ומאורעות בין הערבים — הדרך היא בסכנה. למעשה, קיימת תמיד סכנה של שוד — ישדו את סוסך או הפרד. ואתה תצא בשן ועין מהובלת מים זו, אם בכלל תצא ממנה.

הלכה משלחת אל משק הטמפלרים, אל שפון — מים לשתייה בלבד תן לנו, בכסף מלא!"

אבל הוא, לא זו בלבד שלא נענה להם, — את הכלבים העזים שלו שסה נגדם — וחזר והזהיר: שלא יעזו יותר לבוא.

אמנם ידוע על מקרה, בו קבל מתיישב שני דליים מים ממשק זה: מספרת הגב' זיבלוק:

"למרות כל הקשיים בהשגת מים הייתי רוחצת את בני הקטן שנולד באותי זמן — יום, יום.

יום אחד לא יכלנו להביא את המים. היו בבית כמה ספלי-מים ובוה הסתפקנו. אבל ההרגל הרע של בני, להיות רחוץ יום יום, גזל תנומה מעיניו. הוא צרח וצרח! בקשתי מבעלי שינסה לבקש ממשק שפון קצת מים כדי לרחוץ את הילד. הוא ידע שתשובת המשק תהיה אחת: שסוי הכלבים בו. אבל הילד לא רצה לקבל את הנמוקים האלה. התאזרתי עוז, לקחת את שני דליים ורצתי. התחננתי בפניהם עם דמעות בעיני: "תנו לי קצת מים!"

יקרה נס. רחמי אחד המשרתים נכמרו עלי ובגניבה נתן לי שני דליים מים!

עד כמה שהמנהג אשר נהג שפון פגע בהם, אפשר להבין לפי תגובות הזקנים היום:

— בארצם, במולדתם אשר בה הם הולכים לבנות את מלכותם, מדינתם — משסה בהם גוי גרמני את כלביו!

— שוב אותו נוסח ישן נושן, הגוי הפריץ, כלבי-הצייד שלו ופחד היהודי.

— התעללות הגוי הפריץ והרכנת ראשו של היהודי בפניו. ובמחשבתם: —

הן לא יתכן הדבר על אדמת-המולדת!

אבל העובדות הן אחרות: יתכן ויתכן!

יום יבוא וינזקם שפך-דם זה על כוסימים. יבוא יום, והם יזכו לכך! ושפון זה יעבור מן העולם. הוא וחניכיו והרעל שתסס בהם. ועל האדמה בה טיפה בהתלהבות, שנאת-ישראל — ישחקו ילדינו וישירו שירים עבריים, יעבדו את אדמתה ברנה ויאכלו את פריה ברנה, ישתקשו במימי בריכותיה, תוך קריאות גיל וצהלה.

אמנם ארבעים שנה נאלצו להכות ליום נקם מתוק זה — אבל הוא בא! ארבעים שנה, כימי דור המדבר!

אבל אז — לפני חמישים שנה קשה היה, ובמשך שנים תמימות לא הל כל שנוי במצב.

לאחר דיונים רבים החלט לנסות ולחפור בבאר הישנה. החפירה נמשכה זמן ארך.

הם עבדו במשמרות יומם ולילה. מומחים לחפירת בארות לא היו. גם בחפירת בארות דרושה מומחיות. ולאחר עבודה קשה ומפרכת הגיעו לעומק של מטרים אחדים ולפי נוסח החפירה שלהם היה חשש של מפולת, וכרגיל בין אחינו בני-ישראל התהילו הויכוחים. וספקנים אינם חסרים: "באר-סתומה עם בריכה עתיקה הרוסה קיימת אמנם, אולם מי יבטיח להם שכל עבודתם אינה לשוא? ולאחר דיונים מרבים, לאחר התיעצויות רבות החלט למסור את העבודה לקבלן. חיים טפפר מנס-ציונה קבל את העבודה.

בהגיעם ל-37 מטר עומק נתגלתה הבאר העתיקה בשלמותה. מוכיח-דהמה עמדו התושבים בפני פלא-הבניה בימים קדומים: הבאר כולה בנויה היתה מאבנים עצומות בגודל של מטר כל אבן.

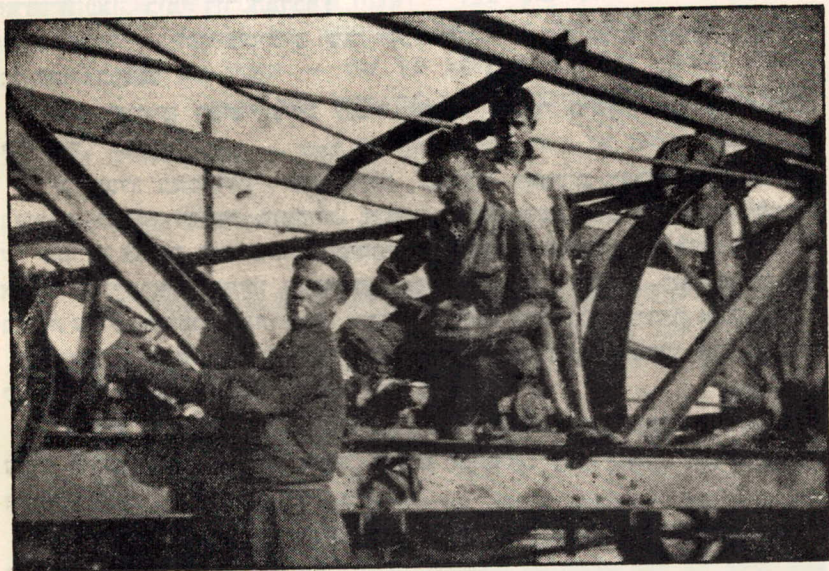
"איך הצליחו לתוריד אבנים כאלה לעומק כה רב? איך הצליחו להניחם במשטר ובסדר?" — שאלו האנשים הגדהמים.

אבל העקר: מצאו בה מים עליונים. מים חיים!!

האם אפשר היום, כשהמתישבים החדשים בדרום ובנגב באים אל נקודותיהם החדשות והאינסטלציה מוכנה, אתה פותח ברו במטבח והמים שופעים. אתה יוצא לחצר ופותח ברו וממטרות מתחילות להסתובב בשוכבות עולות ובשמחה — האם אפשר לתאר את שמחת בני-באר-יעקב בראותם את המים המפכים בבאר? ולא באר-יעקב בלבד שמחה ועלזה — בשורה גדולה היתה זו ליישוב כולו, ובשורה זו הועברה כעל כנפים מיישוב ליישוב.

מים נמצאו בבאר-יעקב!

מוטור לא היה להם. היו שואבים את המים עם הבל אשר אליו מחובר דלי. החבל מובן, היה רכוש הצבור. קרה והוא נקרע. והיתה סכנה שיפלו לתוך הבאר. בכל מיני תמרוני-שאיבה התנסו באותם הימים. לפעמים היה האחד מוריד את החבל עם הדלי לבאר ובשואב מחזיקים מאחור 2—3 אנשים. הוטב מצב התושבים בהרבה, אבל לא עד כדי אפשרות של השקאה. היו אמנם כאלה שנסו את כוחם בגן-ירק, אבל סחיבת המים בדליים התישה את הכוחות.

עובדים בקדוח הבאר הראשונה.

קשה שבעתים היה כשקנו פרות. והיו כאלה אשר להם 4—5 פרות ויש להשקותן.

כל הפניות לחובבי-ציון, האפוטרופוס של באר-יעקב, כל הדרישות והצעות (במכתבים מובן) אל אוסישקין, לא פעלו ולא הועילו, פשוט לא השיבו דבר.

בסופו של דבר קבלו הלואה "מאנגלו-פלסטינה", שהוא היום "הבנק הלאומי", והפעילו מוטור עם משאבה.

אבל לא היתה בריכה ולא היו צנורות. לזאת נמצא פתרון-זמני — שנמשך שנים רבות גם הוא:

חפרו בור רחב ועמוק על יד הבאר, שאבו מים מן הבאר ומלאו את הבור. ומשם, מן הבור הפתוח לשמש, לרות, לאבק — לקחו מים לאדם, לבהמה, לגן ולשדה.

עם התקדמות זו החלו לפרוח גני-הירק במושבה, ונטיעות המחייבות השקאה.

* * *

במלחמת העולם הראשונה, היו זמנים שלא היתה כל אפשרות להניע את המוטור — כי ההנעה היתה על פחם, ופחם לא היה. המצב נעשה קשה יותר כשהצבא הגרמני והטורקי בחרו להם כמקום-מושב את באר-יעקב.

הגנרל הגרמני ומטהו, וכן החיילים השתרעו מסביב ובתוך-משק שפון, והם השתמשו במים — הנמצאים במשק. אבל הטורקים ישבו בבאר-יעקב ודרשו מים. באין פחם אינם פועלים — לא המנוע ולא המשאבה. ומספר מר קריינדל, מר והבי, מר זוסמן ואחרים:

— "אמרנו לטורקים: אין לנו פחם. אבל הם האשימו אותנו שאנו עושים "סבוטג'ה" ואנו רוצים למנוע מהצבא הטורקי הגבור והמנצח — את המים שלנו. והגנרל הטורקי צוה להושיב אותנו גלויי-ראש תחת יקוד השמש, כרמו לעונש שיבוא על המעשה שלנו. פחם לא נוצר גם משיבתנו גלויי-ראש תחת שמש-הצהרים.

"כמוכתר המושבה מספר מר קריינדל, הכרתי את מזכירו של הגנרל הטורקי. הזמנתיו אלי הביתה. בהכנסו ובראותו את שלשת ילדי, התחיל לפתע לבכות. הוא נזכר באשתו וילדיו שלא ראם זה שלש שנים.

ראיתי כי רך לבו ואמרתי לו:

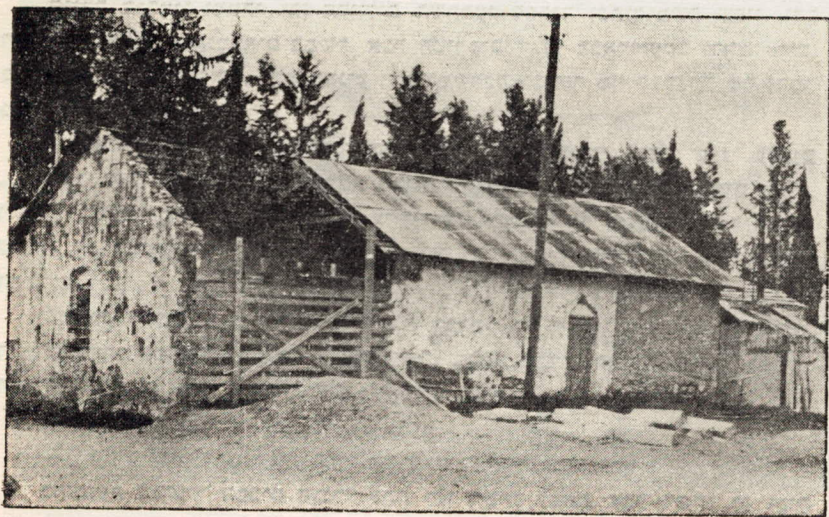
— רעבים אנו ללחם, עורנו צדף מרעב ואיך ומאין נקח כסף לקנות פחם? בהשפעת המזכיר הסכים הגנרל לתת לנו רשיון לפחם. אבל רשיון זה זקוק היה לאשורו וחתירתו של הגנרל הגרמני. והגרמני לא רצה לאשר את הפקודה.

אחרי דין ודברים וטפול מרבה, נתנה סוף, סוף הפקודה להבאת הפחם.
ותשעה גמלים עמוסי־פחם הגיעו באחד הימים למוֹשְׁבָה.

לאחר הארבה ולאחר חורבן כרמי־השקדים, כשמטה־לחמם של בני־המושבה נשבר כליל, ובני־ראשון לציון, נס־ציונה ורחובות העבירו את כל כובד משקלם המשקי על הפרדסנות שהכניסו רווחים יפים, החליטו בני באר יעקב ללכת בעקבותיהם. ושוב עמד כשטן בדרכם — לרווחה המקוה — בעית המים. ז. א. מים היו אבל אינסטלציה לא היתה, ושוב דיונים, ושוב מאמצים ומריבות והתפסויות: — גם הצנורות מובילי המים הגיעו לבאר ומן הבאר לבתים ולשדות. נטיעת הפרדסים התחילה. וכעבור שנים מספר הרווחה לאכרי־באר יעקב עד פרוץ מלחמת העולם השנייה.

היתה עוד «מלחמת־שעוני־המים» בבאר־יעקב. אבל דומנו שההסטוריה של באר־יעקב לא תפסיד הרבה אם לא נפרט את הפרשה הזאת במלואה. העקר הוא: יש מים בבאר־יעקב. סביבה מוריקים פרדסים ושדות־תבואה, פרצה המושבה דרומה וצפונה, מזרחה וימה — רבו תושביה ושכוניה ועם בנין בית חדש נמשך צנור מוביל מים לאותו בית.

יש רוויה בבאר־יעקב.

מבנה הבאר הראשונה

מלחמת העולם הראשונה

השקדיה פורחת. השקדים פורחים כלם. היבול רב וטוב. לאחר עמל שנים, לאחר מאמצים גדולים, סבל-ספוג חלומות-רווחה, רעב-ודמיונות על שובע. עבודה אצל זרים — אבל „הנה יתחיל לעבוד אצל „עצמו“ בלבד, ורק על אדמתו!“.

הקטיף מתחיל. מוזמנים פועלים. המשפחה כלה, מקטן ועד גדול, כלם, כלם יוצאים לכרמים. השמחה שורה בלב, רונן הדם, זוהרת העין, דרוכות הידים לעבודה.

ויש קטיף — ויש קליף, ויש זמרה של קולות בודדים ויש והקולות מצטרפים למנגינה אחת — הקטיף, התליש הראשון!
נאסף הפרי.

מה רבות התכניות! מה רבים החלומות — אבל אבוי! עם גמר האסיף פרצה מלחמת העולם הראשונה. והפרי מונח כאבן שאין לה הופכין. אין מי שיקנהו. כרמל מזרחי נתן מפרעות וגם אותן יש להחזיר. הרעב הציץ לתוך בתי-האכרים. רעב ממש.

הגיע המצב לידי כך שאת הלחם בבתים היו שוקלים למנות לילדים. היו כאלה שטענו: לחם לא נחלק לילדים. כל זמן שאפשר להשיג — נאכל. יגמר הכל — נמות כלנו. אבל לא נמות יום יום קצת (ספורה של הגב' ז'יבלוק...).

היו מערבבים חטה ודורה, טוחנים אצל הערבים ואופים לחם. המאכל העקרי והיחידי למעשה: דורה ועדשים. מרק מעדשים ודיסא מדורה. למחרת מרק מדורא ודיסא מעדשים. מרקים מריג'לה, דייסות מריג'לה, קציצות מסרפד — גם הם מאכלים. נפט אין להשיג. — לאלה שיש כסף, גם אצלם המצב אינו וורוד (וכמעט אין כאלה). כי אין מה לקנות. נודע במקרה שיש דגים-מלוחים ביפו. קמו אנשים עם בוקר והלכו ברגל ליפו כדי להביא 2-3 דגים-מלוחים, גוון באוכל אשר מזמן שכחו עליו, וטעם הדגים כטעמו של הליתן.

למרביית האסון התחיל הגיוס לצבא הטורקי. אמנם אפשר לתת כופר נפש. אבל הסכום הוא עצום: 50 לירות זהב. מאין ימצא הכסף הזה?

ישנו מוצא נוסף — ליהפך „לכלי-קודש“. רבנים, מוהלים, שוחטים שמשים — משוחררים מן הגיוס. הועד כולו הפך ל„כלי-קודש“. זה „שמש“, זה „רב“, זה „שוחט“, זה „מוהל“.

לא הספיקו תפקידי „קדושה“ לכל חברי הועד. ותאניה ואניה במושבה. „מה זכותו של חבר הועד גדולה מזה שאינו חבר ועד?“

והנה נפרש הצל הגדול והפחד על המושבה באר-יעקב כמו על היישוב כולו. פרשת ניל"י הסעירה את היישוב. חפושים אחר לישנסקי. מאסרי גדולי היישוב. ובקונטרסים של בן-צבי נזכר שמו של זיבלוק נחום. והוא נאסר. גם קריינדל נאסר. וטועמים בדרך למאסר את טעם הפליקות. וסתם מכות-רצח שאיש לא הגדירם בשם מיוחד.

נוסעת הגב' זיבלוק אל ענתבי — ואתו היא הולכת אל ג'מאל-פאשא האיום. הוא משחרר את זיבלוק. יצחקי מספק את הניירות המיוחדים לשלטונות לירושלים והגב' שושנה קריינדל נוסעת לירושלים ואחר מאמצים רבים חוזר גם קריינדל הביתה.

נסיון גדול הירקות אינו מביא עמו כל רווחה. אין היכן למכרם. אבל בשביל הבית, המשפחה, גדולה חשיבותם.

ולמרבה האסון והמבוכה מופיע הארבה!

בשרשרת העוני, הרעב, האסונות היה הוא הגדול מכלם. השיא. תוך ימים בלבד נעלם הכל, הכל. עמל מפרך של שנים — היה ואיננו. כאילו נשאו הרוח. חרבן והרס ועזובה — ויאוש שחור מקונן בלב הכל. היתעודדו אי-פעם משברם?

הוא בא והשמים חשכו. באו המומחים ויעצו:

„הארבה פחדן הוא. הקישו בעץ, דפקו בפחים, הקימו רעש — והם יברחו!“

— הקישו בעצים, הלמו על הפחים הקימו רעש והארבה אינו זה. הם זחלו

על עצים, על הירקות, את הבתים מלאו! באו מומחים אחרים ואמרו:

— הם, מחנות הארבה, אינם אוהבים את הצבע הלבן. הם עוברים עליו

מבלי לנגוע בו!

שמעה משפחת סלונים את הסוד הזה — והוציאו מביתם כל מה שלבן

יקרא — עד אחרון הסדינים, המפה הלבנה האחרונה, כל שריד של כלי-לובן

ופרשו על הירקות! —

עם בוקר לא נשאר שריד ופליט לא מהירקות ולא מן הסדינים, ומהמפות

וכלי-הלובן.

יואל הנביא ראה רבות. אבל הארבה בימיו היה רחמן ונדיב-לב. זה שבבאר

יעקב היה אכזר ממנו!

הארבה הטיל ביצים. שוב באו המומחים: „לאסוף את הביצים ולקבור

אותו! עבדו בימים ועבדו בלילות זה אוסף וזה קובר. אוספים וקוברים. והאדמה מחממת את הביצים, והם מתבקעים ומתחילים לזחול כחול אשר על שפת הים, בתחילה שחורים היו — והארץ שחורה כולה. לאחר זמן הפכו לבנים והארץ כולה כזרועה שלג. שלג־גע, מזווע! ואז התחילו לקפץ. והזעקה עברה את כל הארץ: הצילו אותנו! באו תלמידים מ"הרצליה" לעזור להם — בהשמדת הארבה, ומסיימת הגב, ז'בלוק באנחה:

„לא הצלחנו להשמיד את הארבה — הוא השמיד את שדותינו וכרמינו!“
הוא זחל וקפץ ועף, חפשי ושמח, עליו וצוחק לנו ולמאמצינו.“

אומרת הגב־גניס:

„הוא מלא את הסירים והצלחות, זחל לתוך כיסינו ולתוך חולצותינו!“

מוסיף מר קריינדל:

— „הלך עבר הארבה. הלך עבר ולקח עמו עמל שנים ארוכות“. היבול של השנה אשר לאחר הארבה היה אפסי. קרוב לקילו שקדים לכל דונם.

הרעב פרש את כנפיו על המושבה. הלחם, הלחם פשוטו כמשמעו חסר היה. עבודה לא היתה.

וחוזרים אנו על ספור המים והטורקים בנוסחא נוספת:

„והנה הופיע הצבא הטורקי והצבא הגרמני בבאר יעקב. הצבא הגרמני תפס את משק שפון. הצבא הטורקי — את המושבה למטה.

הצבא בא בדרישה למים. היו מים בבאר אבל לא היו פחמים כדי להפעיל את המוטור.

הופיע ועד המושבה בהרכבו המלא בפני הגנרל וטענו:

— המים עומדים לרשות הצבא אבל אין לנו פחמים, ואין לנו כסף לקנות פחמים כדי להניע את המוטור.

— אתם חבלנים! אתם רוצים להמית את הצבא הטורקי הכובש, בצמא.

נשבע הועד בשם אלקי ישראל ובשם מוחמד הנביא שכוונתם טובה, ומאחלים כל טוב לצבא הכובש הטורקי — אבל פחמים אין להם.

הגנרל הטורקי לא קבל את שבועתם. צוה להוביל את כל הועד אל הגבעה, צוה להסיר את כובעיהם מעל לראשם ולהחזיקם בשמש הלוהטת גלוי־ראש.

נצלו חברי הועד יפה, יפה בשמש הלוהטת והוחזרו אל המושל הטורקי: — „פחמים אין“ — אמרו, גם לאחר הישיבה גלויי ראש על הגבעה.

מר קריינדל היה באותם הימים המוכתר של המושבה. מזכירו של הגנרל התיידד עמו והוא ניסה לרכך את לב הגנרל.

כמסופר כבר במקום אחר, נתן הגנרל הטורקי רשיון לקבל פחם. אבל

רשיונו של הגנרל הטורקי זקוק לאשורו של הגנרל הגרמני היושב במשק שפון:
והגנרל הגרמני לא נתן את אשורו.
לאחר מאמצים רבים, ריצות וויכוחים — שוכנע הגנרל — ותשעה
גמלים עמוסי־פחם הופיעו במושבה. המוטור הפעל והמים זרמו.

* * *

הצבא הטורקי שם מצור על ראשון לציון. דרך מקרה נאסר גם מר קריינדל
כמסופר לעיל. המושל של ירושלים, עם שוט פלדה עטוף בד, קבל את פני האסירים
היהודים. כל אסיר צווה להושיט את ידו — והמושל כבד כל אחד מהם צליפה על
היד. הידים התנפחו והאסירים הוכנסו ל"קיסליה". כמסופר — שוחררו אנשי
באר יעקב. אבל בזאת לא נסתיימה הפרשה.

הוטל קנס על באר יעקב בסך 10 לירות זהב. הלכו קריינדל ויצחקי לרמלה
לדבר עם מושל המחוז. אמרו לו נציגי באר יעקב:

— אין לנו זהב. תן לנו שבוע ימים ונשתדל להשיג את הכסף.

התשובה של המושל היתה:

— "קיסליה"! בית סוהר!

הם הוכנסו לבית סוהר. החדר קטן. ערבים לעשרות. ה"קרדל" המפורסם בתוך

החדר. טרם רוקנו אותו. אויר דחוס. התעללות הערבים.

לאחר שטעמו טעם בית הסוהר נקראו חזרה אל המושל:

שוב אמרו לו:

— אין לנו זהב.

שוטר אחד שהכיר את הבאר־יעקבים, והוא סרסור קרקעות, אסף מבין מכריו

10 "נפוליונים" והשנים שוחררו.

האנגלים

המלחמה הגיעה לקצה. יריות תותחים נשמעו. האנגלים בסביבות עזה. האנגלים בסביבות רחובות. הטורקים הסתדרו לקרב. התותחים ירו לכוון רחובות. באר יעקב "כולה" הסתתרה במרתף של בית סלונים. בלילה, בשעה שתיים — ראו לפתע והטורקים אינם. רק הפצועים התגוללו ברחובות ובשדות. עם שחר הופיעו האוסטרלים כשהם רודפים אחרי הטורקים. תוך דהרתם הם צועקים:

— "פלסטינה ליהודים!"

האוסטרלים רוצים לחם. משלמים שני שילינגים הככר. כל באר יעקב הפכה למאפייה אחת גדולה. כולם אופים לחם, ומוכרים לא בשני שילינגים אלא בשילינג אחד! נכון, "הככרות" לא מהגדולות ביותר היו.

הצליחו בלחם, החלו לאפות עוגות. עוגות בנוסח רוסי. האוסטרלים דרשו "קייקס". מה זה "קייקס" לא ידע איש. בכל זאת אפו "קייקס" והאוסטרלים קנו ושלמו. השם "קייקס" קסם להם.

התחילו לפתוח בתי-קפה, והיה זה עסק מכניס באותם הימים. אמנם היו כאלה שפחדו שמא תאבד באר יעקב את אפיה החקלאי. ביהד עם האוסטרלים באו גם הגדודים העבריים. אלנבי בכבודו ובעצמו שם את משכנו במשק שפון. פעמים אחדות הופיע זאב זיבוטינסקי במט"כל האנגלי, עבר את באר יעקב והתענין במצב המושבה.

ההתנדבות לגדוד עברה כסערה את היישוב וסחפה עמה את הטובים, מבני היישוב.

הנשים בבאר יעקב הקימו מועדון עבור חיילי הגדודים העבריים, הן ראו בעבודתן למען חיילי הגדודים כעין כופר נפש לבעליהן שהמשיכו לשבת במושבה ולא התנדבו לגדודים.

לאחר זמן הופיע הגדוד האמריקאי. עם הגדוד הזה באו כחיילים בן-צבאי ובן-גוריון.

נשי באר יעקב עשו כמיטב יכולתן כדי לארח את ה"גדודאים" ולתת להם הרגשה של "בית", של "מולדת".

נשי באר יעקב עבדו גם כתופרות. התקינו את מדי הצבא לחיילים לפי מדתם. התקינו ותפרו, התקינו ותפרו עד שיום בהיר אחד מצא את כל תושבי באר יעקב, מקטון ועד גדול, אשה וילד לבושים כלם בגדי צבא.

עובר הגנרל אלנבי את המושבה ורואה "חיילים וחיילות", "חיילים" תינוקות ו"חיילים" סבתות — והוציא צו האוסר על האזרחים ללבוש מדי צבא. לא שמעו לו, כי לא היה להם בגד אחר ללבוש. לאט, לאט הכנס סדר ומשטר בארץ. החיים חזרו למסלול החדש.

סופם של כרמי-השקדים

על כרמי השקדים וסופם מספר מר אהרוני:
תקופת גידול השקדים קובעת תחום לעצמה ואטמוספירה לעצמה בתולדות המושבה, ובתולדות כל אחת ממשפחותיה. ימי קטיפת השקדים היו ימים של עבודה והתעוררות למושבה הקטנה. בבאר יעקב עסקו בקטיפת שקדים פועלים עבריים מכל קצוות הארץ, אף כי גם פועלים ערביים מן הסביבה לא חסרו בעבודה זו כבעבודות

תליש השקדים

אחרות. ראשוני קבוצת הנוער העובד, שעלו אחר כך לאדמת נענה והקימו את קיבוץ "נען" עבדו בכרמי באר יעקב וגם אצל משפחת ורביץ, ביניהם שמורים עוד בזכרון המשפחה כמה מטובי הקבוצה ואף אלה התופשים היום עמדות חשובות בתנועת הפועלים ובמדינה. במאמר מוסגר יש להזכיר, כי בית ורביץ היה מאז ומתמיד אחד הבתים ששקדו על הקשר עם קבוצות וקיבוצים אשר תקעו יתד בתוך המושבה או בסמוך לה. קיבוצים גדולים וקטנים עברו את באר יעקב או הקימו מחנה באדמות הסמוכות אליה, ואלה קבלו עבודה, עצה, הדרכה ועזרה מבני משפחתנו כמו ממשפחות אחרות במקום, החל מראשוני קבוצת "נען" הנוכחים ועד אחרוני האחרונים, הלא הם חברי קיבוץ השומר הצעיר "נירים", אשר בילו כמה שנים ליד באר יעקב. בטרם עקרו לראשון לציון, ומשם אל נקודתם הרחוקה בנגב, אשר היתה בינתיים לשם-דבר בעמידתה ובגבורתה בימי מלחמת השחרור.

קטיף השקדים, כאמור, הרבה תנועה והתעוררות במושבה הרדומה. מבוסס היה כולו על עבודת-ידיים בחבורות גדולות, ומכאן אפיו העליון והחברתי. מבעוד בוקר היו יוצאות חבורות הקוטפים אל כרמי השקדים. שם היו נפרשות על הקרקע, מתחת לעצים, מחצלאות או בדומה להן — והקוטפים טפסו על סולמות או על העצים עצמם והשליכו את השקדים ארצה. מעל הקרקע נאספו השקדים לתוך שקים או סלים ועל גבי גמלים וחמורים הובלו אל הבתים, בהם פונו חדרים מכל רהיט — להכין רצפתם בשביל ערמות השקדים.

לאחר קטיף השקדים בא קליף השקדים, אשר העסיק כל מי שיש לו יד בבית, מזקן ועד טף. את שיעור העבודה בקילוף השקדים היו נוהגים למדוד לפי פה, ולפי הפח היה משתלם השכר. דומה כי יש להסביר כאן למי שאינו יודע, כי מלאכת הקילוף הזאת לא פצחה את השקד והוציאה את תוכו, אלא רק קלפה מעליו את המעטה הדק, היבש, הירקק או כחלחל, לפעמים גם שחור, שכבר היה מתנפץ ופוקע מעצמו. חומר זה היה נאגר ע"י הכורמים ושמש למאכל לפרות. אחרי הקילוף בא הגיפור, בחצר היו נחפרות שוחות צרות וארוכות, אשר בתחתיהן הושמו קופסות פח קטנות, מלאות גפרית צהובה, שהוצתה בבוא השעה והעלתה אדי גפרית כלפי מעלה. על פי השוחה, בתוך בית-קיבול עשוי רשת, הונחו השקדים המיועדים לספוג את אדי הגפרית, לקבל צבע צהבהב יפה ולהעשות ראויים למכירה ולאכילה.

ואכן, אחרי כל אלה בא המיגע מכל: המכירה. על גבי גמלים היו מעמיסים את שקי השקדים הגדושים ויחד עמם היו יוצאים ברכיבה למחסני "כרמל מזרחי" אגודה הדדית של כרמי השקדים לרמלה או רחוק יותר — לשווקים הגדולים של ירושלים. כאן, כמעט תמיד, חכתה האכזבה והיכה ההפסד. שנה אחר שנה ירדו המחירים. שקדים זולים יותר ומשובחים יותר מחוץ-לארץ הציפו את השוק.

והמחירים היו ירודים עד מאד. מאוכזבים ורפיידים חזרו המוכרים לביתם, ובידם לירות מעטות, ולפעמים רק הבטחות-תשלום מפוקפקות, שאי-אפשר היה לסלק בעזרתן אפילו את החוב לפועלים, שהצטבר מיום ליום. ואז החליטו רבים לשתול טבק.

לשם שתילי טבק דרוש כסף. מכרו האכרים חלק מאדמתם ושתלו טבק. השנה הראשונה הביאה רווחים נכרים, אבל השנה השניה — אכלה גם את רווחי השנה הראשונה. הטבק נשאר מונח כאבן שאין לה הופכין. גם את הוצאות העבוד לא הוציאו!!

רפתות

לאחר הטבק באו הרפתות. הובילו את החלב לתל-אביב. אבל ההובלה בתנאי שנות העשרים מבאר יעקב לתל-אביב, חלוקת החלב, והוצאות הקואופרטיב לא הותירו לרפתנים כל רווח. אחרי כמה חדשי הובלת החלב לת"א — התברר שכל רפתן חייב להוסיף כסף מזומן לכסוי ההוצאות. הובלת החלב לת"א נפסקה. אחדים חסלו את הרפתות.

הפרדסים

לאחר הרפתות באה תקופת הפרדסים. השקדים הוונחו מזומן. הפרדס תפס את מקום כרמי-השקדים.

מכרו טוב האכרים חלקות מאדמתם ובכסף זה נטעו פרדסים. התחילו שבע השנים הטובות מתחילת שנות השלשים עד 1940. הפרדס נתן פריו ועמו פרנסה בשפע.

מלחמת העולם השניה שתקה את הפרדסים. אבל אנשי באר יעקב לא זנחו ולא עקרו את פרדסיהם. המשיכו לטפל בהם. את הפרי קברו אבל המשיכו להשקות את הפרדסים ולעבדם. נאמנותם לפרדס לא אכזבה. מיד עם סיום מלחמת העולם השניה נפתחו השווקים לפרי שלנו והפרדס מפצה מאז את נאמניו גם בעד השנים הרוות של שנות המלחמה.

הנשים בפעולתן הצבורית

עם תחילת ההתישבות הכניסה את עצמה האשה בעול מצוות ומעשים טובים. נוסף לשותפות במשק דאגו הן לחיי-החברה, נשפים ומסיבות, ספריה, הרצאות וכו'.

ברור שהתנועה הסופרג'יסטית לא פסחה על באר'יעקב. שיוון זכויות עם הגבר, זכות הצבעה וכו' וכו'.

הנשים היו אלה שלחמו למען בית ספר במקום. כפי שיסופר להלן, היתה דעתן של אוסישקין שיש לשלוח את הילדים לראשל"צ, בא לעזרת הנשים ביאליק והכריע את הכף.

המוסד הצבורי הראשון במקום, היה "ביתה" של הסבתא ביילה, בביתה בית-הועד הראשון, המסעדה, מקור החדשות, בקצור — הבית הצבורי הראשון. "השמחה היתה במעוננו למרות ענינו. המרכז לרינה ולרקוד היה גניס ז"ל. המורה זסלבסקי שידע נגן היה, והיה משתפך על כנורו, היה שותף לכל השמחות במושבה בימיה הראשונים. אדילה כהנסקי, הגב' זהבי ז"ל, הגב' גניס, אני וכל האחרות היינו נזעקים לכל צליל של שמחה, לכל קריאה של גניס ז"ל. היו פורשים מחצלת לפני הבית ולפעמים בלעדי המחצלת, היינו שרים ורוקדים, עד השעות המאוחרות של הלילה" — מספרת הגב' זיבלוק.

הנשים היו אלה שהמריצו את הגברים והטו שכם גם הן, לשם הקמת בית-הועד, אשר שמש כבית-הועד, כבית-הספר, כאולם לרקודים, כספריה.

"בית-תרבות" זה שהוחל בהקמתו ב-1909 — מורכב היה מארבע קירות ללא טיח חוץ ופנים, פתחים לדלתות ולחלונות היו — אבל ללא דלתות וללא חלונות, ללא רצפה וללא תקרה.

ברור, שנוסף לכל התפקידים שבית זה מלא בכבוד — שמש הוא גם כבית-כנסת ובית-עם.

ורק בשנות העשרים השלם הבנין — וגם זה הודות לוועד של הנשים ומן הכספים שהן אספו, מן הגשפים שהן ערכו.

בזמן מלחמת העולם הראשונה, בבוא הגדודים העברים לארץ, החליטה

אגודת הנשים לפתוח מועדון עבור החיילים היהודים. בקופת הנשים נשמר קצת-כסף הן החליטו להוציאו עבור חיילי הגדודים. בהתלהבות רבה נכנסו הנשים לפעולה זאת של הארחת חיילי הגדודים העבריים. בפעולתן זו ראו הנשים כעין "כופר-נפש" לאי-התגייסותם של בעליהן לגדוד. כי לתעמולת זאב זיבוטינסקי, יוצר הגדוד, הברון גיימס דה-רוטשילד ובהצטרפות הטוראים בן-צבי, דוד בן-גוריון, ברל כצנלסון ואחרים — להתגייסות — הלמו הלבבות באותם הימים הגדולים, כאילו נשאו הגדודים בכנפיהם את הגאולה השלמה. וכך יצאו הנשים עם קצת הכסף באמתחתן, ברגל לראשון-לציון כדי לנסוע בדיליז'נס ליפו. אבל הדיליז'נס לא היה ולכן הלכו ברגל ליפו, כי לאותו ערב נקבעה הפתיחה של המועדון.

מיפו לראשל"צ חזרו עם הדיליז'נס, אבל מראשל"צ, והלילה בא, היה הכרח להגיע לבאר-יעקב, ועם הנשים הכלים והחמרים והמשקאות, והספור על ההכנות לפתיחת המועדון והפתיחה אותו ערב — אפופיה ממש!

מספרת הגב' זילבוק והאחרות:

"כוחותינו עזבו אותנו אותו יום מרוב מאמצים וריצות מבוקר ועד ערב, לא יכולנו לצאת מן הבית. אבל בכל זאת קמנו והלכנו לפתיחה".
מרבות הנשים לספר על קבלת פני ד"ר ויצמן בבאר-יעקב, על התערוכה של התוצרת החקלאית לכבודו ולכבוד מלוויו, על הארוחה שהכינו, ועל התלהבותו של ד"ר ויצמן ומלוויו מן הארוחה והנשים הבאר-יעקביות כאחד.
נשאר עמנו דוקומנט מענין מפעולות הנשים והם הפרוטוקולים של אגודת הנשים משנת תרע"ו.

אנו מביאים את העתקם של אחדים מהם בשלמותם, כלשונם וככתבם, כי הם מהווים אילוסטרציה מפעולתן המבורכת:

פרטי כל מס. 1

"אחר שלשת שנות המלחמה נתדלדלו ונתרוששו מאד תושבי מושבתנו באר-יעקב, שתמיד מתנהלת ע"י ועד נבחרי האכרים, לא יכול היה מרב טרדות דאגת המושבה כלה לשים לב לכל פרט לחוד, והגיע לכך שמשפחה אחת ירדה למדרגה שאך לחזר על הפתחים ישועתה.
הדבר נודע לגב. יצקר, שלא יכלה להתיחס לדבר בשויון נפש, באה לבקש מועד המושבה שיתן איזה סכום כסף כדי שיוכלו לתמוך בה, והועד, כמדובר למעלה, לא יכול היה לתמוך בפרטים מחסר אמצעים.

הגב' זהבי התעוררה לדברי הגב' יצקר, שישבה באותו מעמד ושתייהן יחד התיעצו כיצד ליסד אגודה, כדי לתמוך בזקוקים ללחם ממש.

י"ד אלול התאספו הגב' סלונים, שפיצברג, יצקר, זהבי ובן-עמי, לדון בדבר השאלה כיצד לתמוך בזקוקים ללחם, ובאו לידי הכרה והחלטה, כי כל אכר באר-יעקבי מתחייב לשלם מכל נחלה שני-פרנק מהקטיף הבא, שנת תרע"ח, ולעת-עתה לקבל על חשבונם בכרמלי, והסכום הזה יהיה לעת-עתה לפנד², הגב' זהבי ושפיצברג נבחרו לאסוף את החתימות. בסוף היתה הצעה לאסוף תיכף מהאכרים וההצעה נתקבלה והוציאוה לפועל.

הסבר המערכת : 1. "כרמל" — הכוונה ל"כרמל-מזרחי" — ששוקה את הפרי.

2. "פנד" — הכוונה ל"קרן".

פרטי כל מס' 2

כ"ד חודש אלול תרע"ז

הנאספות : סלנים שפיצברג, זהבי, יצקר, קץ בן-עמי, קרנדל, בירגר. סדר היום : (1) לבחר ועד, (2) להוציא מועד המושבה את כספי הפנד האמריקני, (3) מס החברה.

(א) נבחרו בוועד הגב' זהבי וגב' שפיצברג. גב' בן-עמי מזכירה, הגב' קץ גזבר, וגם הגב' בן-עמי וקץ קנדידטים לועד.

(ב) החליטו להוציא את כספי הפנד² האמריקני ולמסרו בידי אגודת נשים. (ג) נבחרו הגב' זהבי וקץ ללכת לראשון לגבות מהאכרים הבאר-יעקבים את תמורתם, ולפנות גם אל הכרמל³, ולקבל ממארביטש⁴ את כספי הפנד.

(ד) שמו מס על כל חברה $2\frac{1}{2}$ עשיריות לשבוע.

הסבר המערכת : 1. "קנדידטים" — מועמדים לועד, 2. "פנד" — כנ"ל, 3. כרמל —

כנ"ל, 4. מארביטש — מגשה מאירוביץ ז"ל — בלויי, אשר בידיו היו כספי הקרן.

פרטי כל מס' 3

סדר היום : קניית חטה, (ב) בקרת הקופה, (ג) חזיון.

(א) הגב' קץ : מפני שיש מעט כסף לכן אין צורך לקנות בפעם חצי קנטרי

חטה.

הגב' זחבי : החטה מתיקרת מיום ליום ולכן צריך להשתדל בכל מיני אופנים ולהשיג את הכסף הדרוש כדי לקנות לכ"פ חצי קנטר חטה.
 אדון קץ : אפשר להשיג חטה על אחריות איש בטוח לעת-עתה בהלואה.

(ב) הגובר מוסרת דין וחשבון מהקופה :

בן-עמי	4	בישליק	4	קץ	4
בירגר	4	"	4	כהנסקי	1
גניס	4	"	4	לובימב	8
גרשמן	10	"	10	מנוח	3
גולני	4	"	4	מריין	16
היטל	4	"	4	מזבר	4
ויגודסקי	4	"	4	סלנים	4
זוסמן	6	"	6	פרידה	4
זייגר	5	"	40	ס"ה 5	136
זחבי	8	"	8	נמצא בקופה, כ"ז אלול תרע"ז.	בש.

זחבי : מוסרת את תשובת מאירביטש ; כי את הפנד האמריקני הוא מוסר מידי "אגודת נשים", ומבטיח שישנן עוד הלואות לקופת חולים ומציעה שאת הכסף אינם נותנים במתנה כי אם בהלואה וכל הזקוק יפנה כאל הלואות גמילות חסד.
 יצקר : את הכסף אין צרך לתת במתנה כי אם להשיב אל הקופה, ובימים הבאים ימצאו בו צרך למטרה אחרת.

גרשמן : אין לסמך הרבה על הכנסת מס החברות, כי אפשר מאד לפי שנראה מהמצב הנוכחי, לא יוכלו לגבות מהאכרות הבאר-יעקביות אף פרוטה.
 יצקר : מעירה : כי כסף הפנד יבא ישר לאגודת נשים, ולא ע"י ועד המושבה.
 זחבי : עונה במשך הזמן יקבלו את הכסף ישר לאגודת נשים, ועל מנת כדי לאסוף יותר כסף בקופה דרוש להציג חזיון, והצעתה נתקבלה פה אחד.
 הנאספות היו סלנים, גרשמן, זחבי, קץ, בן-עמי, בירגר, יצקר, זוסמן.

כ"ז אלול תרע"ז.

הסבר המערכת : 1. קנטר — 288,4 ק"ג.
 2. בישליק — מסבע טורקי.

פרטי כל מס' 4

כ"ח אלול תרע"ו.

סדר היום: סידור נשף החזיון

א) גבחרה קומיסיה: לסדר את כל צרכי הנשף: המקום, הבימה, הספסלים, האדונים קץ, גניס, ושור. הם חברי הקומיסיה.

ב) מסדרי ההגרה הגב' גניס ויצחקי.

ג) מסדרי המזנון גב' קץ.

ד) מוכרי הכרטיסים על המקום הגב' בן-עמי ואדון זהבי, בראשון כהנשקי, בנס ציונה אדון ארליך.

תוכן נשף החזיון: האחים ע"י החובבים; העניים ע"י התלמידים; מקהלה ע"י הגב' דיזיק; מזנון; הגרלה.

הסבר המערכת: 1. קומיסיה — ועדה.

פרטי כל מס' 5

סדר היום: דרישת שוי זכויות לכל נשי-באר-יעקב.

ב) השפה ג) לבחר אשה בוועד.

ש. זבלוק, אנו דורשות שוי זכויות בלי כל הסברות, המילים שווי זכויות אומרות את הכל.

לויט צריך להדגיש שוי זכויות בעניני המושבה והצבור. פן שווי זכויות בצבור יותן ולהנהלת המושבה תהיה שוב פעם שאלה.

הגב' זהבי ויצקר מחזקות את דברי הגב' לויט

גניס מוצאת שלגמרי מיותר להדגיש.

זבולוק, קרנדיל. מפני שהחתימות הן ביחד עם הפועלות ומפני זה אי אפשר להדגיש את המלה מושבה, תלכנה הפועלות עם הפועלים הלא גם הם דורשים שוי זכויות.

ש. זבלוק אין להבדיל בין מפלגה למפלגה.

לויט הלא על האספה הכללית בין כך תהינה שאלות מי ובן-כמה יכול לקבל את הזכויות ואזי ההדגשה לא תפריע.

ב. זהבי בזמן המאורעות החדשות צריכים אנו להיות קנאים לשפתנו העברית ובוועד צריכים להבחר אך ורק היודעים עברית.

קרנדל בישובנו הקטן שמעונינים אנו לטובתו יכולים אנו לבחר גם באיש שאינו יודע עברית ומועיל. מאשר יודע עברית ואינו מועיל.

זוסמן חוזרת על דברי קרנדל.

הוחלט מפני הפרינציפ לבחר אך ביודעים עברית.

ג) כל פה אחד מוצאות לנחוך שתבחר אשה בועד. העמידו קנדידטים לועד אסתר לויט, חנה בן-עמי, ושרה זבלוק.
הגב' לויט מתפטרת מסבות משפחתיות. הגב' בן-עמי אינה מסכימה לקבל מפני חסר נסיון לקבל את האחריות לנהל בועד אך רק הצעות 7 נגד 2 בעד הגב' בן-עמי.

מספר הנאספות היו 15.

י' טבת תרע"ח

פרטי כל מס' 6

סדר היום: דין וחשבון מהקופה, מה לעשות הלאה בכסף.

גב' קץ מוסרת את ההוצאה לגמילות חסדים במשך הזמן שנוסדה האגודה והוצאות הנשף שהנם במספר:

ואת הכנסת הנשף והחזרת הכספים לקופה — שהנם במספר, ואת הס"ה הנשאר בקופה, ומציעה כעת זמן שכל אנשי המושבה מרויחים ואינם זקוקים בהלוואות רצוי ליסד איזה דבר מועיל לכל החברה ומצאו לנחוך ליסד בית רפואות, וגן ילדים.

לבית הרפואות יהיה רק הקרן מקופת האגודה ואת הרפואות ימכרו ויושב הכסף בחזרה לקופה, וגם אותו הדבר בדבר הגן. הורי הילדים ישלמו סכום ידוע חדשי ואת החסר יליו מהקופה עד הקטיף שנת תרע"ט לשלם, נפרדו שהאספה הבאה תחליט.

מספר הנאספות היו 13.

כ"ג כסליו תרע"ח

אנו פוסחים על תקופה של ארבע שנים, ומביאים שלשה פרוטוקולים משנת תרפ"ב.

פרטי כל מס' 11

י"ד טבת תרפ"ב

נתקבל מכתב מאגודת נשים מראשון לציון בדבר מחאה למזכיר המשפטים נגד מסירת הסמכות לרבנות במשפטי הנשים.
הגברת זהבי קראה לאספת נשים כללית בבית העם והחליטו לשלח מחאה לבנטובאיש בנוסחא זו.
אנחנו רואות בהחלטת הממשלה ע"ד מסירת משפטי הנשים לסמכות הרבנות עלבון רב ותתירה תחת זכויותינו בתור אזרחות הארץ.
הננו מוחאות נגד זה בכל תקף ואנו דורשות חקה אחת לאזרח ולאזרחית הארץ ולא לשפטנו על פי חוקים קדומים.
תקותנו גדולה שיושם לב לבקשתנו.
הגברת זהבי עוררה את השאלה בדבר אגדת נשים בבאר-יעקב שנתבטלה מסבות שונות, אחרי וכוחים החליטו פה אחד לחדש את האגדה ולקרא לאספה שניה.

פרטי כל מס' 16

י"ח שבט תרפ"ב

אספה כללית בהשתתפות 20 חברות.
הגברת לויט נבחרה בתור ציר לוועידה באות-כח אגדות הנשים שתהיה בירושלים.
הגברת לויט קבלה להוצאות הנסיעה 200 ג"מ מקפת אגדת הנשים ע"י הגברת זהבי, 150 ג"מ מועד המושבה ע"ח החוב המגיע לאגדה מהועד.

פרטי כל מס' 17

אספה כללית בהשתתפות אורחים.
ועד אגדת הנשים מסר לאספה את ההצעה בדבר סדור נשף בהשתתפות בית הספר.
האספה קבלה את ההצעה הזאת ונגשו לבחירת ועדה לסדור הנשף.
נבחרו: הגברת לויט, ג' כץ שלא בנוכחותה המורה א' צבי, א' זהבי, ואדון גרשון בסקינד.
המורה דרש חצי ההכנסה מהנשף לטובת בית הספר והאספה הסכימה לדרישתו.

THE HISTORY OF THE

... of the ...

... of the ...

... of the ...

... of the ...

... of the ...

... of the ...

THE HISTORY OF THE

... of the ...

... of the ...

חנוך, תרבות ודת

בית-הספר

בתים של ממש טרם היו. ולחם צר תאכל ומים במשורה תשתה". אבל
בינתיים גדלו ילדים. מעטים עדיין, שבעה במספרם, כן ירבו — ויש לשלחם
לבית ספר. כרגיל מחייב בית-ספר כמה נתונים:

1. ילדים.
2. מבנה בית-ספר.
3. מורים.
4. ספרים ומחברות.

בבאר יעקב היה התנאי הראשון מסופק. בס"ה שבעה ילדים.

התנאי השני לא היה קיים כלל.

לתנאי השלישי לא היו כמעט סכויים.

והתנאי הרביעי דמה מאד לראשון: היה זה זמן של בראשית ספרי-למוד
עבריים בארץ וכל מורה מחבר, כל מורה שיטתו המיוחדת לו, ספרי-למוד מיוחדים
והערכות תלמידים משלו ורמת-כתות והגדרת רמתן בנוסח שקספירי מובהק:
"כטוב בעיניך".

והתחיל הויכוח. ואותה שאלה נצחית: — "מה לעשות?!"

הדעות מחולקות היו. אלה אומרים:

— נשלח את הילדים לבית הספר בראשון לציון.

ואלה אומרים, בעיקר האמהות:

— בית-ספר במקום. יקוב הדין את ההר! בית-ספר במקום!

— חובבי ציון באודיסה אומרים: יש לשלוח את הילדים לראשון-לציון.

אוישיסקין יודע: ממרחק עשרים ק"מ שולחים מכפרי רוסיה את הילדים

לבית-הספר. וכפר הוא כפר. ישלחו גם את הילדים מבאר-יעקב לראשון לציון!

והויכוח הולך וגדול דרך באר-יעקב, יפו ואודיסה אשר ברוסיה.

כרגיל באותם הימים, בלי "קומיסיה", ז.א. ועדה, אין נפתרים דברים, העומדים

ברומו של עולם או בשאלת-תחתית. פתיחת בית-ספר במושבה, בארץ ישראל ודאי

שלאו מלתא-זוטרתא היא! והנה הוטל על ח.נ. ביאליק וד"ר חיסין לברר לבדוק ולהציע.

התחילו השנים לבדוק וח.נ. ביאליק פסק:

— בית ספר עברי יפתח בבאר-יעקב!

ומספרים הזקנים בשמו של ביאליק:

— האם יערוב לי מישהו שמתוך „השבועה“ לא יקום עוד ביאליק אחר

לישראל!?

סכוי של „עוד ביאליק לעם“ קסם גם לאוישיקין למרות היותו איש-המעשה, הריאליות. כך טיבה של שירה — כל מה שהנך מבין בה פחות. היא נערצת עליך יותר.

ההחלטה ישנה. נותר לבצע בלבד. והבצוע דבר פשוט הוא לעומת ההחלטה. נמצא מורה. לא חפשוהו ונמצא. לפתוח ב"ס עברי לאו כל אחד זוכה. היה זה זסלבסקי, היום אורי מנהל.

בית-הספר — על יד האהל, תחת כפתה-שמים. יש מעט צל במקום. השמש זזה, הצל — נעלם, זזים קצת עם „בית-הספר“, זזים עם הצל. הרהוט אחד הוא מכל צדי-האהל, האדמה הטובה עליה יושבים. ושוב מנשבת רוח קלה

כפניך ומרעננת את תורתך. את המטען הלמודי הביא עמו המורה, בחלקו במוחו בחלקו בכיסו ובצקלונו. יורדים קצת לראשון-לציון ומתעצים עם המורים הותיקים. מקבלים קצת ספרים.

וישנו עץ מצל בבאר-יעקב וטוב לשונן את התורה תחת ענפיו הירוקים.

עם בנינו של "המרכז התרבותי והצבורי" למושבה — הפך גם לבית-ספר. ובמשך שנים ארוכות למדו את הילדים בבנין ללא חלונות ודלתות. ללא רצפה ותקרה, ללא טיח חוץ ופנים. שנים ארוכות! והילדים למדו, התקדמו וסיימו את בית הספר. אם תפגש במקרה באחד מן התלמידים הראשונים תוכח שתלמודם מאותם הימים — של למוד על יד האהל מתחת לעץ ובבנין הפרוץ — שגור עד היום על פיהם. נכון הוא שביאליק חדש לא צמח מאותם השבעה, אבל אכרים טובים, עובדי-אדמה ואוהבי-אדמה גדלו מהם. ועבודת-האדמה באותם הימים וגם היום — שירה בה. שירה נאצלת.

לאחר זסלבסקי בא המורה לב-טוב ואחריו מלצר ואחריו גרינקר שעבד 7 שנים במקום ואשר שתל את הגן סביב בית-הספר. ואז באו בזה אחר זה: נפחא, אבישי, זלדיס, ליכטמן ואחרים, יבורך שמש וזכרם של כל אלה שהזכרנו את שמותיהם ושמות אלה שפסחנו עליהם!

בשנים האחרונות מנהל את בית-הספר מר אריה קוצר. משבעה תלמידים ב-1909 לומדים היום בבתי-הספר במקום, למעלה מ-600 תלמיד, ובמעברת באר-יעקב גם שם כמספר הזה.

— מלמוד על יד האהל בחוץ — לבנין מפואר בן שתי קומות אשר קומתו הראשונה הוקמה על ידי המועצה הקודמת בראשותו של מר ליכטנשטיין והקומה השנייה על ידי המועצה בראשותה של מר רייניץ. וגן יפה סביבו עם מעבדה חימית ופיסית, מתנת הגב' זיבלוק לזכר בתה פנינה ז"ל. עם מלאכה לבנים ובנות, עם גן-ירק, עם שעוריי-התעמלות וריטמיקה, זמרה ומקהלה. ספריה של מאות כרכים ועם תכניות לבית ספר תיכון בשנה הבאה.

השנה שנת היובל של באר-יעקב, יסיים מחזור כ"ט את למודיו בבית-הספר. לאחר מלחמת העולם השנייה, עם העליה הטורקית ובראשם הרב סגיס ז"ל התחיל ויכות חדש. הרב סגיס רצה בבית-ספר דתי. רוב ההורים התנגדו לבית ספר דתי, והנמוקים בעקר פידגוגיים.

טענו ההורים:

— הבית הוא חפשי. אין שומרי דת רבים בינינו — ומכאן עלול לצוץ קונפליקט רציני בנפשו של הילד. חנוך דתי בבית הספר, חופש המנהגים בבית. אבל הנוהים אחר החנוך הדתי לא ויתרו. בסופו של דבר הוקם גם בית ספר דתי (ובמשך שנים מספר היו קיימים שני בתי-ספר קטנים, אחד דתי ואחד כללי

ולאחר זמן "דתי" בלבד, ושוב "כללי" בלבד — והיום — מכל הגוונים הסוגים.
קיימים היום במקום:

— בית ספר ממלכתי א'

— " " " דתי

— " " מוכר של אגודת ישראל

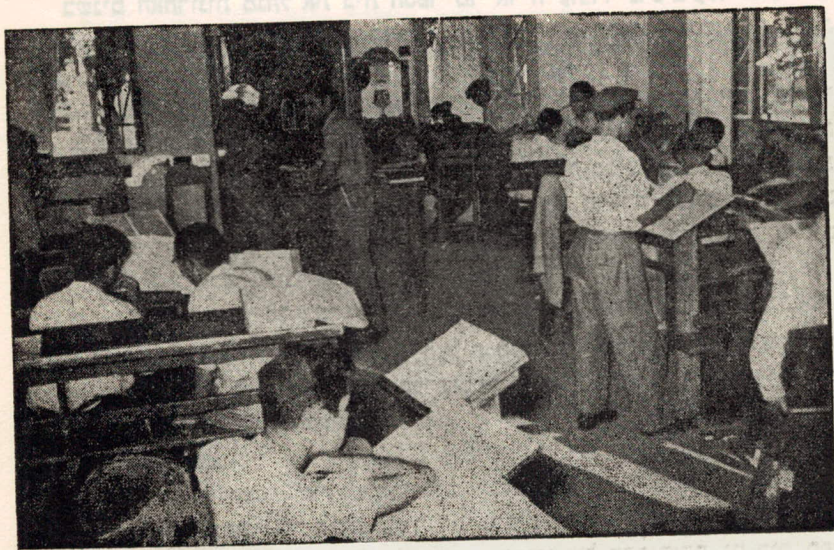
— 3 בתי ספר במעברה של באר-יעקב

— 5 גני-ילדים

— כפר הנוער ע"ש יוהנה ז'בוטינסקי — (עלית-הנוער).

ישיבת באר-יעקב

ישיבת באר-יעקב זכתה להכרה ברחבי הארץ, כמקום תורה גדול ומעולה, וזכתה מושבת באר-יעקב על ידה ששם באר-יעקב נשא בפי רבים בכל רחבי העולם. תלמידי הישיבה מהוים קבוץ גלויות. מקצוי ארץ לומדים בה תלמידים: מאוסטרליה הרחוקה, קבוצה שלמה מארה"ב, חבר תלמידים יוצאי אנגליה, עם

ישיבת באר-יעקב

עולים חדשים מגולת תימן וממרוקו ביחד עם ילידי הארץ הלומדים להבין איש שפת רעהו ודבר אלקים, בפלפול, ברמב"ם קשה, בהשקפה יהודית תורנית טהורה, בזכוך הדעת והמדות, בקצור, השתלמות ישיבתית על מבועי התורה במובן העילאי של הדברים. זה עתה התפרסם בעתונות האמריקאית, כי בקונקורס לימודי שהשתתפו בו קרוב ל-30 אלף תלמידים מכל רחבי אמריקה, זכה מר מנחם לנדש מארצות-הברית, מי שהיה תלמיד ישיבת באר-יעקב.

בשנת תש"ח הוקמה הישיבה, כשמושבת באר-יעקב הותיקה בתחילת התפתחותה, ומראשוני מיסדה, שהיו ברובם שומרי תורה ומצוות, היו עוד בחיים בהדר-זקנתם, שכולו אומר כבוד ר' יהודה לייב סלונים, ר' יוסף ורביץ, ור' יצחק זוסמן זכרם לברכה.

מומן היתה קיימת אצלם נטיה לאכסן במושבה מוסד תורני ולהכניס בה רוח חיים של תורה. נעשו גם נסיונות רבים שלא הצליחו. ומה גדלה שמחתם בראותם שחפצם ומגמתם מאז, יצא לפועל והוקמה ישיבה בבאר-יעקב, ביחוד התמסר לזה ר' יהודה לייב סלונים ז"ל, ובביתו אכסן את פנימית הישיבה, ובתור גבאי ביהכ"נס הגדול, העמיד את ביהכ"נס למקום למודים עבור הישיבה.

ומה רב היה תענוגם הרוחני שאחר, כארבעים שנות קיום המושבה, גורש בפעם הראשונה החושך מלילי המושבה ואור וקול התורה בקע מחלונות ביהכ"נס כל היום ורוב שעות הלילה, וזמירותיה נישאו לרחבי המושבה כולה.

אכן, הפנימיה הביתית, מקומה היה צר עבור בני הישיבה שהוסיפו לבוא, וגם ציודה היה דל ביותר והיה הכרח להתחיל בבניה ובהקמת פנימי ראויה לשמה, ויד ה' היתה זאת, שבתחילת קיומה של הישיבה הגיע להשתכן בבאר-יעקב מארה"ב תלמיד חכם ואוהב תורה מוה"ר נתן נטע הולצמן שיחי, ומיד נחלק ועמד לימין הישיבה בכל מאודו, תרם מגרש בן 2 דונם במרכז המושבה ובר"ח מרחשון תשי"ב התקיימה חגיגת הנחת אבן הפינה לבניי הישיבה בהשתתפות רבנים, עסקני צבור וידידי הישיבה, המועצה המקומית העמידה לרשות הישיבה מגרש בן 4½ דונם ומיד אח"כ נתקבלו עבור הישיבה שלשה צריפים שוודיים עם כל הסדורים והנוחיות — מאת ידידה הגדול בארה"ב הרב כ.מ. להמן שיחי' — המכילים 12 חדרים ועם הקמתם הועברה פנימית הישיבה למשכנה החדש.

בראש השנה תשי"ג נקלע לבאר-יעקב תיר מארה"ב שבא לביקור אצל ר' נתן נטע הולצמן ובבקורו בישיבה ובהשפעת חותנו, החליט להקים מטבח וחדר אוכל משוכללים עבור הישיבה ע"ש רעיתו הנדיבה והנכבדה מרת פריידה סמיט ז"ל, ובתמוז תשי"ד נחנך הבנין במסיבה חגיגית בהשתתפות הנדבן הגדול מר משה סמיט ובתו מרת קלרה צרקברוט, שאירגנה גם אגודת נשים למען המטבח

בניו-יורק, והיתה לעזר בתקציב השוטף של מטבח הישיבה. בישיבה כמאה תלמידים, ביניהם הרבה מהעולים החדשים מבני עניים שנמלטו מידי הצר הצורר והישיבה משמשת להם כבית יחיד הדואגת לכל צרכיהם. גם להלבשה רפוי, הבראה וכו'.

עם העברת הפנימיה למשכנה החדש היה הכרח להקים בית מדרש ללמודים וחדרי שעורים. ושוב בא לעזרתנו ידידינו הותיק מר הולצמן והחליט להקים בח' אלול תשט"ז בית מדרש זמני עם שני חדרי שעורים, נוסף לזה הקים בית אוצר הספרים המכיל קרוב לאלפים ספרים מובחרים בכל מקצועות התורה. הישיבה משמשת כמרכז אור למושבה כולה והרבה מבני המקום באים לישיבה להתעניין מי בלמוד, מי לשמוע שיחה ומי לתפילות.

עם תחילת בואה של הישיבה לבאר-יעקב הוקמה בבאר-יעקב מעברת-עולים שמנתה כחמש עשרה אלף נפש, ובמסירות נפש טפלה הישיבה בחינוך ילדיהם. כן מבקרים תלמידי הישיבה בקביעות בבתי החולים הגדולים הקיימים במושבה ומביאים עדוד בבקוריהם למהות החולים השוכנים שם.

ראוי לציין שהישיבה רחוקה עדיין מלמלאות את דרישות עשרות התלמידים המתדפקים על דלת הישיבה, מחוסר מקום אין באפשרות הישיבה לקבלם, הנהלת הישיבה פונה בזה לנדיבי עמנו בכל מקום שהם, להושיט לישיבה יד עוזרת בהקמת חדרי קליטה נוספים להרחבת הישיבה.

בראש הישיבה עומדים מיום הוסדה, הרב משה שמואל שפירא, מי שהיה רבה של באר-יעקב במשך 8 שנים, והרב שלמה וולבה.

כתובת הישיבה באר-יעקב ת.ד. 3 באר-יעקב.

ועדת-התרבות

ועדת התרבות פעלה כל השנים.

בדברי הראשונים והותיקים פוזרים פה ושם דברים על פעולתה. אבל לא נוכל להביא בספרנו זה, ספור כל פעולותיה בכל 50 השנים.

מצאנו את שנת תרצ"ו כשנה האפיינית ביותר לפעולתה של ועדת-התרבות ולכן אנו מביאים כמה מן הפרוטוקולים והמודעות המעידות על פעולתה המבורכת. שנת 1933. החקלאים כידוע מעטים במושבה והקשיים מרובים, אולם לא על הלהם לבדו יחיה האדם. — קבוצת צעירות וצעירים עם המורה אברהמי בראש, החליטה להקים בית-עם במושבה ולפתח פעולה תרבותית. התקיימה אספה כללית ונבחרה ועדת תרבות בהרכב הגבירות גניס שושנה, אילה קולומבוס, יהושע ורביץ, צבי זוסמן ומישאל יצחקי. כיו"ר כבוד נבחר מר דב קדישביץ. הועדה החליטה להטיל „מס-תרבות“ על כל התושבים בגובה של 30 פרוטה לחודש. לעבודה טכנית התנדבו הא"א ואב גניס. קרנדל הרצל, חיים אהרוני, ורביץ נח, עזרא והבי ויתר בני הנוער.

במושבה התגורר אז מר יוסף בידלובסקי בצריף. הועדה נהלה אתו מו"מ לרכישת הצריף על מנת לשפרו ולהפכו לבית-עם. ואמנם המו"מ הצליח. הועדה ביחד עם בני הנוער התגייסו לפעולה ואחרי עבודתם התגייסו לשעות מרובות לעבודה.

עם סיום עבודות השיפוץ, התקיימה חגיגה מפוארת עם תזמורת „מכבי“ מראשון לציון. בתכנית האמנותית הופיע מר ברטונוב. עד אור הבוקר חגגו התושבים. ההלהבות היתה כה גדולה עד שהאמן ברטונוב החליט לותר על שכרו בסך 3 לירות ומסרו לוועדת התרבות לפעולותיה.

כאן יש לציין את עבודתם המסורה של מר קדישביץ ואב גניס ז"ל. מיד אחר החגיגה נגשה ועדת התרבות לפעולה ענפה. התקיימו הרצאות והצגות והוקמו חוגים לתנ"ך, הסטוריה וכו'.

במרוצת הזמן חודשה גם הספרייה המושבתית והורחבה. נהלו את הספרייה אברהם אביבי, יפה זוסמן, אברהם פלוטקין ועזריה זיבלוק.

פרטי-כל

אספת ועדת התרבות.

באר יעקב, ג' טבת תרצ"ו.

היו נוכחים כל חברי ועדת התרבות.

על הפרק:

- א. ספרית המקום
- ב. מס חבר.
- ג. פעולות תרבותיות להבא.
- ד. שונות.
- ה. הגרלת ביאליק.
- ו. סדור.

הועדה מטילה על החברים שנבחרו, לנהל את ספרית המקום ולהתחיל בסדור הספרייה.

הגב' זיבלוק מציעה להודיע במודעות שהקהל המקומי יכין את הספרים שקבל בספרייה וקומיסייה תעבור לאסוף את הספרייה.

הגב' גניס מציעה להחתים את כל תושבי המושבה כחברים בספרייה ולקבל מהם מס חדשי, וכסף זה ישמש לצרכי הספרייה. ואשר למודעות אני מתנגדת. אין צורך במודעות. יעברו אנשים ויאספו את הספרים.

אלכסנדר מחזק את הצעתה של הגב' זיבלוק. המודעות אינן מזיקות. יודיעו במודעות ואח"כ יעברו ויאספו את הספרים. כסף כמובן יקבלו מהחברים בשביל הקריאה, אבל השאלה היא: אם הכנסה זו תספיק? אני מציע לדון בשאלה זו. מאין תמצא ההכנסה?

יהושע ורבין: גם אני בעד הצעתם של הגב' זיבלוק והמורה בענין המודעות. ואשר להכנסה, אני בעד הצעתה של הגב' גניס. בפעם הראשונה להחתים את כל אנשי המקום. בחודש השני מי שימשיך, ימשיכו לגבות ממנו, ואלו שלא ימשיכו לא יגבו מהם.

הגב' זיבלוק: אני איני חושבת שצריך להחתים את הקהל, ישנם אנשים שאינם קוראים עברית. אני מציעה מגבית לטובת הספרייה עכשיו, ולדאג תמיד בכל הזדמנות לאסוף כספים לטובת הספרייה.

יהושע ורבין נגד מגבית לטובת הספרייה.

הגב' קולומבוס: אף אני נגד מגבית לטובת הספרייה.

נתקבלו החלטות אלו: להודיע במודעות על דבר אסף הספרים ואח"כ לעבור ולאסף את הספרים.

ואשר להכנסה, נתקבלה ההצעה להחתים את הקוראים ולא לגבות תרומה.
מס הקריאה נקבע: לילדי ביה"ס 10 מא"י לחדש, למבוגרים 20 מא"י לחדש.
מס'חבר:

אלכסנדר: אני מציע לסדר את רשימת החברים, לקבוע את הסכום ולהטיל
על הגזבר לאסוף את המס ולהיות אחראי בשביל הסכום. גב' קולומבוס תשא
הגזברית גם להבא. למוכיר נבחר המורה. מס חבר נקבע ל-25 מא"י לחדש.
הגב' גניס מקבלת על עצמה את גבית המס למשך חדשיים הגזברית גב'
קולומבוס תהיה אחראית בעד הסכום.
פעולות תרבותיות להבא:

אלכסנדר: אני מציע לדאוג, שלפחות פעמים בחדש יבקר אותנו מרצה,
שירצה לנו איזה הרצאה.
יהושע: אני מציע לקבע שפעם בשבוע מתאספים לפעולה תרבותית. אם
מרצה יהיה או לא.

הגב' גניס מציעה שניצור את הכחות מתוכנו.
הגב' זיבלוק בעד הצעת המורה.

מתקבלת החלטה להזמין פעמים בחדש מרצים ולשמע לפחות שתי הרצאות
בחדש. המורה מקבל על עצמו לתת שתי הרצאות בתנ"ך בחדש. החבר יהושע
ורבין גותן הרצאה אחת לחדש בסדור גנה. החבר מרשאל גותן אף הוא הרצאה
לחדש.

אשר לקולנוע הנווד, מציעה הגב' גניס שישאר לוועדת התרבות איזה סכום
מההכנסה.

הישיבה הבאה תהיה ביום הראשון הבא.
המשך הישיבה נדחתה ליום הראשון הבא.

פרטי-כל

ישיבת ועדת התרבות

באר יעקב, שבת תרצ"ו.

על הפרק:

היו נוכחים:

הגב' זיבלוק

גניס

קולומבוס

ולפה

הא' אלכסנדר ולגשטיין

הושע ורביין.

1. ספרית המקום, סדירה.
2. מס חבר.
3. הפעולה התרבותית השבועית.
4. נטיעת עצים בט"ו בשבט.
5. הגרלת ספרי ביאליק.
6. נקוי בית-העם.

הגב' זיבלוק: ועדת הספרייה עשתה את אשר הוטל עליה. הלכה מבית לבית ואספו את הספרים השייכים לספרייה. לפי דעתי אספו את כל הספרים. יכול להיות שישנם עוד איזה ספרים בבתים ונקוה שנאסף את כל הספרים. אחרי עבודה זו בקרנו את ארונות הספרייה: לפי דעתי נוכל להשתמש בארונות אלו אחרי שנצבע אותם. הצביעה היא דבר הכרחי. לשם התחלת העבודה, עבודת סדור הספרייה, דרוש לנו איזה תקציב, בלי זה לא נוכל להתחיל בעבודה. נלקחו ספרים מאנשים שקוראים להם חפצים להמשיך בקריאה ולמה לא נתן להם? ולמה נעזב את הספרים? ותקציב זה מאין ימצא? תקציב לספרייה יקבלו מהחתימות או מהלוואה מוקדמת ע"ח ההכנסות. הגב' גניס: מס חבר נקבע רק על חברי ועדת התרבות, מה יהא על האנשים שאינם חברים? אם מטתדרת איזה הרצאה חברי ועדת התרבות נכנסים חנם, ואם גם האנשים שאינם חברים בוועדת התרבות יכנסו חנם?

החלט: להרצאות נכנסים כלם חנם. אם יהיה צורך בכספים, אפשר יהיה לפנות למבקרים שאינם חברים ולבקש מהם תמורה חד-פעמית.

הפעולה התרבותית השבועית:

ביום חמישי זה תתקיים הרצאת הא' סלומון והא' חורגין על הנושא: "היער בארץ ישראל" בקשר עם ט"ו בשבט. ההרצאה תהיה גם לילדים ז.א. ילדים יכולים לשמוע אותה.

המרצנים מציעים לסדר מסיבה, שבה ישתתפו קהל באר יעקב. מחליטים לקרוא למסיבה את חברי ועדת התרבות. להודיע לחברי ועדת התרבות על מסיבת חברים אחרי ההרצאה. להודיע על דבר ההרצאה במודעות ולחברי ועדת התרבות באופן מיוחד על דבר המסבה. המסבה תתקיים בבית הגב' גניס.

נטיעת עצים בט"ו בשבט:

ט"ו בשבט הולך וקרוב וטוב היה אלו יכלנו לנטוע עצים ע"י בית העם. לפני הנטיעה עלינו לגדר את המקום בו ישתלו. הגדר צריכה לעלות מקסימום 150 גא"י.

את הכספים לכך אני מציעה (הגב' גניס) לאסוף מתרומות. הגב' גרשמן כבר נדבה 25 גא"י. ועוד מי שהוא תרם כבר 10 גא"י.

הגרלת ספרי ביאליק:

מתקבלת החלטה שעד שלא ימכרו מספר הכרטיסים, לא תתקיים ההגרלה.

פרטי-כל

ישיבת ועדת-התרבות

בבאר יעקב ד' אדר תרצ"ו

על הפרק:

1. בית העם.

2. הגרלת ספרי ביאליק.

3. שונות.

בית העם דורש תקון. נחוץ לשמר עליו. נחוץ לטפל בנקיון בית העם. צריך לסדר את הדלת. צריך לסדר את החלונות. דברים אלו דורשים הוצאות. והכסף מהיכן ימצא?

החלט לפנות לכל מוסד או לכל מי שיחפץ להשתמש בבית העם, שישתתף בהוצאות לנקוי בית העם.

להתחיל בתקון החלונות והדלת.

הגרלת ספרי ביאליק תתקיים בעוד שבועיים. על היום, הסדר, יחליטו באספה הבאה.

מחוסר זמן נדחתה השאלה בדבר הקצבת מס ידוע מכרטיסי הנשפים הנערכים במקום לקרן תל-חי.

מודעה.

מודיעים בזה לכל החברים שקנו הגרלות לפרטי ביאליק שחלוקת הפרסים תתקיים בבית העם ביום השלישי בערב 17.11.36 בשעה 8.30 בערב כמו כן מודיעים לאלו הרוצים לקנות הגרלות נוספות יכולים לקנותן עד יום ראשון 15.11.36 במטבח הפועלים. אחרי התאריך הנ"ל המכירה נפסקת בהחלט.

כמו כן מבקשים מהחברים שלא שלמו עדיין עבור ההגרלות שישלמו בהקדם עד יום א'. אחרת לא יכנסו בהחלט להגרלה.

מודעה.

ועדת התרבות המקומית מתכבדת בזה להודיע לקהל הנכבד, שביום החמישי — י"ג שבט תרצ"ו בשעה 8 בערב תתקיים בבית העם הרצאה — בלוית פנס-קסם. של מר סולומון על הנושא:

„היער בארץ ישראל“

אחרי ההרצאה — מסבת חברים בבית מר גניס.

מודעה.

בזה אנו מזמינים את כל תושבי באר יעקב לאספה כללית שתתקיים הערב ב־8 שעות בבית העם. על הפרק:

1. שאלת בית העם בקשר עם נשף המסכות.
2. שונות.

ועדת התרבות.

באר יעקב, כ"ב אדר תרצ"ו.

מודעה.

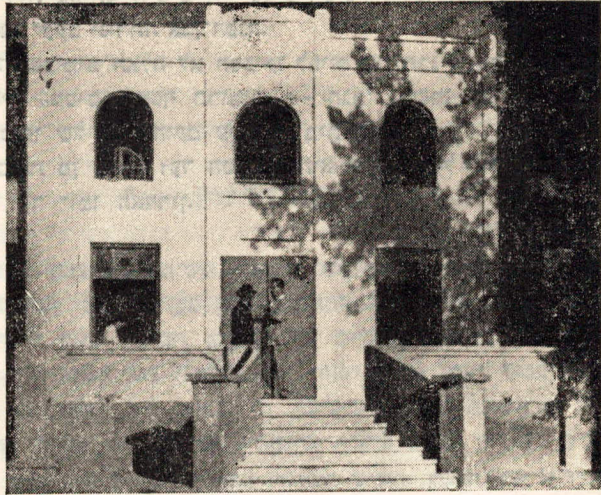
בזה אנו מודיעים לכל תושבי באר יעקב שביום הראשון כ"ה אדר ב־8 שעות בערב יתקיים בבית העם נשף המסכות המסורתי. בהשתתפותה של הגב' כהן ברנשטין השחקנית מהקומדיה הארצי-ישראלית.

ועדת התרבות.

הערה:

הנשף היה צריך להתקיים, לפי החלטת הועדה, במוצאי שבת כ"ז אדר. אבל היות שהג' כהן ברנשטין הודיעה לנו שאין ביכלתה להיות נוכחת במוצאי שבת לא רצינו לותר על הכח הזה לכן דחינו את הנשף ליום הראשון כ"ח אדר תרצ"ו. ועדת התרבות.

באר יעקב, כ"ב אדר תרצ"ו.

בית-הכנסת

בנין צבורי אחד היה בבאר יעקב במשך שנים ארוכות. זהו אותו „ארמון“ שנבנה בעצת ויזמת הנשים ושמש בית-ספר, מועצה, אולם רקודים, מועדון, ספריה, בית-תרבות וגם בית כנסת. כזכור לקוראים — היו אלה 4 קירות ללא טיח. גג — ללא תקרה. רצפת חול — לא מרצפות, חורים בקירות — במקום חלונות, פתח בקיר — ללא דלת.

למשך תקופה ארוכה למדי „עבר“ בית-הכנסת לביתו של מר סלונים, שהקציב לו את החדר הגדול בביתו.

עם העליה הטורקית ב-1924 רכשו הם צריף יפה וגדול והקימו בית-כנסת לעצמם.

בשנות העשרים המאוחרות בא לבאר יעקב מתישב חדש מאמריקה, ושמו זילברמן.

מר זילברמן ראה בחוסר בנין מתאים לבית כנסת במושבה, פגיעה בשמה הטוב של המושבה, כמו לארץ כולה. זילברמן תרם את הסך של מאה לא"י לבנית בית-כנסת שישא את שם אמו.

מאה לירות באותם הימים היו סכום רציני. נוספו התרומות, הצנועות יותר, של אנשי באר יעקב ונורתה אבן-הפנה.

אבל כל הסכומים האלה לא הספיקו לסיים את הבנין. מר סלונים עשה ימים כלילות, הטיל "מסים" ואסף תרומות. — הגב' גרשמן גם היא תרמה תרומה נכרת. — בסופו של דבר הוקם על תלו בית הכנסת.

בית הכנסת מן המסד ועד הטפחות הוא יצירתו של מר סלונים ז"ל, ששמר עליו וטפחו עד יומו האחרון.

המועצה הדתית

עם הקמת המעברה בבאר-יעקב בשנת תש"ח והמושבה הותיקה החלה להתרחב ולקלוט תושבים נוספים, התאספו קומץ פעילים מבני המקום ונוסד ועד שעליו היה לדאוג לצרכים הדתיים של המקום. הכרות החזק ליסוד המועצות הדתיות מצאה בבאר-יעקב גרעין יסודי, המוכן לטפל בכל עניני הדת.

המועצה הראשונה הוקמה בהרכב ר' סגיס ז"ל, הרב ש. וולבה, ר' יהודה סלונים ז"ל, ר' מנחם פלצ'י, איינהורן, וסירוטה — יבדלו להיים טובים. עם פטירתו של החכם, האיש המצויין בתורה ובמעשים טובים, הרב נסים סגיס ז"ל בשנת תש"ט, שהיה גם ראש ועד המושבה ומלא את התפקידים של שו"ב וחזן, היה הכרח לבחור ברב, שירכז מסביבו את כל העסקנים לפעולה מאומצת. כרב המושבה נבחר אז ראש הישיבה הרב מ. ש. שפירא שליט"א וקיבל עליו תפקיד הרבנות. בראשית פעולותיו סודרה משמרת-שבת ובמאמצים שלובים הסברה ומשמרות מדי שבת בשבת, הצליחו עד השנה האחרונה להשפיע על בעלי הקיוסקים ובתי הקפה לשמור על זמני פתיחה וסגירה בש"ק בומנם, ובשנת 1955 נתקבל חוק שבת לסגירת עסקים ע"י המועצה המקומית.

המקוה הישנה היתה בחדר אפל וצר, מקוה קרה שהיתה רחוקה מאד מלשמש למטרה הטהורה שלה נועדה. באורח-זמני סודרה רשת חימום. מחוסר תקציב למסיק התנדבו שני תושבים לשמש כמסיקים בתורנות, ר' זנבל רוזנברג שנבחר אח"כ לחבר המועצה המקומית ור' יהודה טביוביץ המשמש עתה כסגן יו"ר המועצה המקומית. הודות למאמצים להקים בנין יפה ומודרני של המועצה המקומית בראשותו של מר ליכטנשטיין, ובעזרת המרכז לטהרת המשפחה בישראל בסיוע משרד הדתות, נחנכה סוף סוף בשנת תשט"ו, מקוה רחבת-מידות, עם חדרי האמבטיות, מקלחות ומקוות לגברים לתוד ונשים לחוד.

עם הרחבתה של באר-יעקב לשכונים והתישבות בא ההכרח לדאוג לסדור עניני השחיטה לכל מקום ומקום, שנתקל בקשיים מרובים מחוסר תקציב מתאים לזה. נתמנה שוחט מומחה הרב יאיר חפוטא שיחי, שנתקבל גם כרב לעדות

המזרח בבאר־יעקב. בעזרת ובסיוע המועצה הדתית הוקמו בתי כנסת חדשים
ובס"ה קיימים עתה בבאר־יעקב 12 בתי כנסת כ"י.

עם הקמת המועצה הדתית תוקן גם עירוב המקיף כל המושבה והשכונים.
עם התפטרותו של הרב שפירא שליט"א, זה יותר משנה, חסרה מאד האישיות
המרכזית, שתרכז סביבה כל העסקנים והפעולות הציבוריות הדתיות.

הוכרו על בחירת רב חדש למקום הציבור הדתי מצפה להבחרו של הרב.
מצבה הכספי הקשה של המועצה המקומית, — למרות רצונו הטוב של העומד
בראשה, שהוא תלמיד־חכם, הניח ישיבת פרשבורג, מר שלום רייניץ — משמש
כמעכב בפעולותיה.

כיום משמש כיו"ר בפועל של המועצה הדתית מר ת. דבש.

המועצה דיוול ניהול הרכבה. בנסתה לה עירובת מירובת אגודת היהודים וליקט
היה יגיע לכא הכול ויהיה יחיד ויגיש בקצירתם האלה החלוקה

החלוקה זו אינה לית סיום י"ו בלחם האגודה הנוצריה העצמה
בניכוס מירול ליהודי — המורכב רשמית יגלו סוגם י"ו לית מירול הדתי

מירול היה מירול מירובתו הירובת נייצגת שיהיה בכה לה מירובתם כל
לש מירובתה הא לאמו העצמה יגלו יגלו מן הירובת מירובת מירול לית סיום

הירובת מירובתה י"ו הא מירובת וירובת מירול יחלף הירובת היה יגלו מירול
מירובת מירובת י"ו מירובת מירובת מירול יחלף הירובת מירובת מירול

מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת
מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת

מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת
מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת

מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת
מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת

מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת
מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת

מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת
מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת

מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת
מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת

מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת
מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת מירובת

התאחדות האכרים בבאר-יעקב

התאחדות האכרים בבאר-יעקב

התאחדות האכרים בבאר-יעקב

התאחדות האכרים בבאר-יעקב

ראשית דרכם של אכרי המושבה היתה בהדרכת ועד חובבי ציון. ד"ר י. חיסין, מאנשי ביל"ו, עמד אז בראש הוועד, והוא היה לעולי רוסיה בבאר-יעקב מה שיחיאל מיכל פינס היה לאנשי ביל"ו בגדרה.

ברבות השנים התגבש המשטר הפנימי, וככל שהתחזק הוועד המקומי, חיפשו אכרי באר-יעקב אפשרויות לפעולה משותפת עם שאר המושבות בדרום. באר-יעקב היתה מן הראשונות שהצטרפה להתאחדות המושבות ביהודה עוד במלחמת העולם הראשונה, בארכיונים הישנים של המושבה, בין הניירות המצויינים, אפשר לקרוא עוד יום את חליפת המכתבים בין מנשה מאירוביץ, ראש ההתאחדות, ובין אנשי המקום.

לא היתה מכוונת כתיבה, לא במרכז ולא במקום; מייסדי ההתאחדות אף לא דאגו לטפסי מכתבים יפים, כפי שדואג משרד בן זמננו. אבל העניינים, היו אז כמו היום, אותם העניינים: —

בעל תעשיה ממצרים ("מגדולי התעשיה", כותב מנשה מאירוביץ) מוכן לשלוח מדרין לאריות הטאבק; —

— נודע ממקור נאמן כי ההנחות שנתנה הממשלה להעברת הקרקעות נגמרות; —

— בבקורנו אצל המנהל הראשי של הבנק האפותיקאי הציוני, העומד להיפתח, אמר לנו בפירוש כי יתן הלואות בשעורים, אבל בתנאי מפורש — נגד קושאן ממשלתי; —

— הצעה לשנוי תקנות — במקום: —

— כל מושבות יהודה מתאחדות להתאחדות אחת תחת השם התאחדות המושבות ביהודה; ושוב: —

— "אכרי המושבות העבריות בארץ ישראל מתאחדים בהתאחדות אחת תחת השם התאחדות אכרי המושבות העבריות בארץ ישראל"; —

הוועד החקלאי של סניף התאחדות האכרים קיים מאז ועד עתה. הפעולה,

אשר בראשית ההתישבות, היתה מרוכזת בידיה, התפצלה משך שנים בין אגודות שתופיות.

נציגים בהתאחדות האכרים: א' זהבי ברוך, א' קריינדל, א' זוסמן ואחרים. במושבה פעילה אגודת "פרדס" מהווסדה; אגודת "הנותב" שהיא אגודתם של צעירי המושבה להשגת שטחי קרקע מחוץ למושבה ועיבודם (חבריה הגיעו עד פלוג'ה); אגודת "הנוטע" שנוסדה על ידי בני האכרים לשם השגת ועיבוד שטחי השלמה למשקיהם הזעירים; אגודת "החקלאי", הפועלת בשטח ההתישבות החדשה;

אגודת "סע'שא" להובלה, המסונפת למרכז הארצי.

ולבסוף:

אגודת "יסודה" שהוקמה בשנת היובל על ידי האכרים לשם בנין בית האכר ולמפעלי המים.

האכרים נוכחו כי הבנינים שהוקמו בשעתו יצאו בתוקף ההתפתחות של המושבה, מידיהם, כמוהם — כמו מפעל המים — ועתה מתחילים מחדש. עם קום המדינה יסדה התאחדות האכרים שתי נקודות בסביבת באר-יעקב: — האחת, הקרוייה בפי כל "הרחבה" — נבלעה בתוך המושבה ומהווה חלק בלתי נפרד ממנה;

ואילו השניה — תלמי מנשה, על שמו של מנשה מאירוביץ — משולבת במושבה מבחינה מוניציפלית, אך נפרדת מבחינה חקלאית. הקמת הנקודות הוסיפה למושבה מאה משפחות חקלאיות.

בני המושבה פעילים גם במוסדות מרכזיים; הן בארגון והן במעשה:

מאנשי המושבה מייצגים גם את המושבה במרכז ההתאחדות ובמועצת "פרדס".

הן אברהם ליכטנשטיין, מרכז ארצי של עניני העבודה בהתאחדות.

ה' נח זרבין מנהל את בית-האריוה המרכזי של "פרדס" בפתח-תקוה.

למועצה-המקומית בבאר-יעקב נבחרו שני נציגי חקלאים, ה"ה א. ליכטנשטיין וי. וויס.

בשנת

תרפ"ב

שמירה ובטחון

לשם שמירה ובטחון צריך להקפיד על כללי היגיינה ובריאות. יש להימנע מלשתות מים מזוהמים ולמנוע את הפיזור של זרעים ופירות חסרי חיים. יש להקפיד על ניקיון המזון והכלים המשמשים אותו. יש להימנע מללבוש בגדים רטובים או מלוכלכים. יש להקפיד על ניקיון הידיים לפני האכילה. יש להימנע מללבוש בגדים צמודים או מלוכלכים. יש להקפיד על ניקיון החדר והמטבח. יש להימנע מלשתות מים מזוהמים ולמנוע את הפיזור של זרעים ופירות חסרי חיים.

יש להקפיד על ניקיון המזון והכלים המשמשים אותו. יש להימנע מללבוש בגדים רטובים או מלוכלכים. יש להקפיד על ניקיון הידיים לפני האכילה. יש להימנע מללבוש בגדים צמודים או מלוכלכים. יש להקפיד על ניקיון החדר והמטבח. יש להימנע מלשתות מים מזוהמים ולמנוע את הפיזור של זרעים ופירות חסרי חיים.

המחבר

המחבר הוא ד"ר אהרן שניידר, מנהל בית החולים "השומר" בירושלים. המחבר הוא ד"ר אהרן שניידר, מנהל בית החולים "השומר" בירושלים.

בטחון

השמירה

לא נחדש דבר אם נספר על השמירה הערבית והדרונית במושבות, והמלחמה למען שמירה עברית. ואין בדעתנו להעלות את כל מכלול הבעיות של אותה תקופה — שהסעירו את היישוב בזמנו. לספר על הקמת "השומר" וכבוש השמירה מידי הערבים. אבל היתה זו תקופה רומנטית רבת-גבורה — אינדיבידואלית, אשר בה מלא כל שומר באזורו תפקיד "קצין-בטחון" ומנהל ה"מדיניות של האזור", חוקר ושופט ומבצע פסק-דינו כאחד.

היתה זו תקופה המשמשת עד היום ותשמש עוד שנים ארוכות, נושא לשירים ואגדות-עם.

דוגמתה היא אולי תקופת הקוזקים מרחיבי שלטונה ושטחה של האימפריה הרוסית, כובשי אמריקה וראשוני החודרים האירופים על אדמת אפריקה.

אבל לא נצא ידי חובתנו אם כפתיחה לפרק זה, לא נביא בזה מן ההוי של הימים ההם. כי היה זה ההוי של היישוב כולו ובאר-יעקב כחלק מן היישוב. בלעדיו יחסר אחד הצבעים העקרים גם ברקע וגם בחוך התמונה של באר-יעקב.

לשם תאור הוי זה משתמשים אנו, בלקו, בחומר שהוגש לנו על ידי מר הרצל קריינדל בנו של אחד ממיסדי המושבה.

השומר

כפסל יצוק הוא, כשהוא רכוב על סוסו על הגבעה במרכז הפרדסים.

בוקר של סוף חורף, פרש קסמו מסביב. הנה זרחה השמש בכל הדרה. מבין העצים, יציצו התפחים אשר מעטה הטללים יעטפום. מסביב הגבעות

החשופות ושטחי הבור, כמרבדים בשלל צבעים. הכל מלא תסיסה וחיים. שמים כחולים, ועמוקים. הרים כחולים, אפורים באופק מזה, וגבעות מוריקות וחולות ים מזה.

לפתע נרעד השומר. רטט גם סוסו תחתיו. השלוח הברוכה נמוגה. כעדת עורבים, מתפרדת קבוצת בדואיות לבושות שחורים, וילדותיהן הנגררות אחריהן, מגיחות מבין הפרדסים ועל ראשיהן נושאות הן, שקים מלאים, חבילות עצים וממהרות ללכת.

שומר : הרצל קריינדל

השומר דרבן את סוסו, ותך דקות מספר הוא ביניהן :

— הי, אתן בנות השטן, עמודנה ! להוריד את השקים !

יללה, צעקות :

— בחיך השומר, רק עשב ומעט קוצים !

— והתפזרים האלה באמצעיתו של השק ?

— התפוזים? באמת לא ידענו מי שמש, אולי לקטו הבנות הקטנות מן הארץ.
— ומה הענפים הירוקים בחבילותיכן? הרקנה השקים בנות השטן, ולא מרה
ההיה אחריתכן!

שוב יללות, איומים, זעקות עד לב השמים:
— אתה השומר טול ידיך, הרה אנוכי והתוצאות עליך!
השקים הורקו בעל כורחן! בהפשלת שמלות, כעדת-תרנגולות מבוהלות ברחו.
מן הכפר הופיעו שלושה בחורים, יצאו להציל את כבוד הנשים, שלושה נגד
אחד! אך יחי הכיפ! השלשה הוכו שוק על ירך! בפצעים קלים, אך שכור נצחון
חוזר השומר אל המושבה.

* * *

זבח-שלום

(סולחה)

שליחים נשלחו מן הכפר למושבה, הכפר חפץ בשלום, ואשר יוטל עליו —
ישלם.

נדונו כל הפרטים, נקבעו השופטים, וכפר ניטראלי נבחר למקום המשפט.
הגיע היום המיועד למשפט, אוהל גדול הוקם מחוץ לכפר, בצילו יושבים זקני
הסביבה, שומרים ותיקים ונכבדי המושבה, וקהל מגוון מסביב.
מן הצד משתרע הכפר על בקתותיו ובניניו.

בדויות זקופות קומה, כדי מים לראשיהן וילדים, כלבים, ותרנגולות —
מתגוללים יחד בסמטאות הכפר, ריח עשן ולחם אפוי על האש עם ריחות פרחי
ההדר, ושדות מרעה נודפים מסביב, ועל הכל אופף יום אביב תוסס, ומשכר. אוירת
הג שורה על הכל!

מתנהלות שיחות באוהל. נפגשו ידידים וסתם מכרים וזה דורש לשלמו של
זה, וזה שואל לשלום ביתו ובקרו, לשלום שגר העדרים ומצב התבואות בשדה.
הגיע אחד מזקני השומרים והוא אשר הזמן לשבת בראש, מכאן ומכאן
התישבו השופטים, שייכים נכבדים ויודעי-דין. הגישו הצדדים תעצומותיהם:
ויטען הכפר:

— היתכן? השומר בנשים פגע! אחת היתה הרה והאל יודע מה יהיה סופה,
השניה חלתה מפחד. ובכלל כבוד האשה אצל בני ערב... וכל הנוגע בידו באשה
כאילו ידעה...

הצד שכנגד טוען:

היתכן, לשלוח נשותיכם לגנוב, ובעירכם ובקרכם להחריב! נכון, גדול כבוד האשה, אבל המדובר הוא ביושבת בית, האם נכנס השומר לביתה? האם ידעו הבעלים והאבות להשיב היכן נמצאה אשתו או בתו, אותו בוקר? ואת כבוד אלה באתם לדרוש? ואנחנו את כבוד השומר נתבע, אשר בחורייכם באו להכותו. וידונו השופטים, ויקבעו את סכומי הקנסות ויחשבו ויחסרו, ויעשו סך הכל. ולכבוד השופטים ולחזוק השלום, ובהתערבות ידידים נסלח החוב, אבל הזבח לקראת השלום, הוטל על הכפר לזכות, ולהשביע את כל המסובים. נגמר המשפט ויפנו לשיחות חולין דרישות שלום, ושלום הבקר והצאן, האשה והילדים. הוגשה קהוה בפינג'נים מלווה צ'יזבאט והיסטוריה מימים עברו וכלא-נבראו. סופר:

— על סוסה אצילה אשר המליטה זכרים.

— על "דבע" אשר הוליך למאורתו אנשים, שיחק בהם ואכלם.

— על אחד אשר אכל כבש שלם, לארוחת הצהרים.

מגש הקפה על פינג'נים הולך וסובב מסביב...

ריח הזבח עולה, הכל מחכים לסעודה, כי תוגש.

והנה הגיע הזבח: קערות עמוסות אורז ועל האורז ערימות הבשר. תפסו הגברים מקומות סביב הקערות. השיחות נדמו, קול לעיסה ומצמוץ שפתים בחלל האוהל. שבעו, ויקומו המסובים. הילד הביא המים והסבון, רחצו ידיהם ושטפו פיהם האורחים, ובמגבת אשר פעם לבנה היתה, נגבו ידיהם וגהקו לשובע. השיירים הוצאו מן האוהל והוגשו לילדים. האורחים נפרדו בברכות ואחולים, מי ברגל ומי על סוס, קבוצות קבוצות את הכפר עזבו.

* * *

קומזיץ

הקומזיץ — עתיקי-יומין הוא. מי המציאו? מי קבע את שמו? זאת לא ידע איש. אבל מוסד רציני וחשוב היה זה בארץ. ותיקי באר יעקב טוענים "לראשוניות" גם בשטח זה. וכאן תאורו של אחד:

* * *

לילה ואור ירח, אשמורת ראשונה חלפה. בשקט רוכבים שלושה, וכלב עז ידדה אחריהם.

מתפתלת הדרך בין גדרות שטח, תיל דוקרני ושדרות ברושים. ירח מלא שט לו ממעל והילה לו מסביב.

בשולי הדרך פה ושם, בקתה בודדת, קבוצת אוהלים משחירה במורדות גבעה וריח עשן עולה. על הכל מכסה ערפל חוררין.

עם אשמורת אחרונה הגיעו הרוכבים אל הנחל בין גבעות החול. חרש ירדו, קשרו הסוסים. בקשת רחבה לחוף הנחל, בין קני הסוף רבצו. עיניהם אל הנחל, רוביהם טעונים. לאט לאט, התפזר הערפל, פני המים הובהרו.

עדת ברוזי-בר נתגלתה על פני המים. שש יריות מרובים כפולי קנים החרידו את דממת הבוקר. הכלב הגיח אל תוך המים, הלך ושוב, שנים ושלושה ברוזים אל החוף הביא בפיו.

הנה קציר מבורך לקומזיץ הערב!

בשעטה חזרו השומרים. השמש עלתה ורעננות הבוקר הרחיבה את חזי השומרים.

הגיעו למעון השומר. פרדס סבוך עצי ברושים מסביב, על בנין הבאר חדר רבוע, יצוק מלט. חלונותיו קטנים — ספק חלונות ספק אשנבי יריה. זוג כלבים עזי נפש יתפרצו לנתק את שרשרותיהם.

הכבש, מנחת השכנים קשור לאחד העצים. רבה התכונה בחצר, אורחים הגיעו, קול צלצול המשולשים ברגלי הסוסים, צחוק בנות והלצות פורחות. קומזיץ מכין השומר הערב!

בא הערב. נשחט הכבש ונותח, נמרטו הברזים והוכנו ובחריץ אשר הוכן בחצר הושמו עצים והועלתה אש.

הבשר אשר לצלי אש הושחל בשפודים, ואשר לכלי קדרה הושם בקדרה. מומחי הבשול שנסו מתניהם והחצר מלאה מריחות התבשילים.

סביב שולחנות הנגרים, הונחו קרשים על תיבות שדה והנה הספסלים. הגיעו המשקאות מהמושבה — ומצב הרוח מרומם. ירח מלא ועגול הגיח מעל צמרות העצים ופרש את אורו החורר הרך והמגרה.

המאכלים הועלצו על השולחנות, נחלצו הפקקים מהבקבוקים, וההתלהבות הילכת וגוברת עם גבור השירה. חלק פתחו ברקודים והשאר רבצו מסביב למדורה. הורה "שומרית" פרצה בסחף, הלצות וציזבטים ליד המדורה:

— "על שומר סירון שנרדם וגנבו לו הרובה, ועל אחר שהתעורר ומצא עצמו במחוז אחר".

כרוח סערה אשר תפרוץ בזעף ואט אט שככה, רגע הקומזיץ וגוע. חלקם הביתה חזרו וחלקם — עצי הפרדס לבוקר סודם שמרו!!!

המארב

ירח פגום נראה באופק, וערפלים כעין החלב.

בשבילים בין עצי הפרדס, צעדו שנים כמתגנבים, רוביהם צמודים בידיהם. הן פרץ, ספק בלילה ספק בנביחה, ומקהלה רבת-קולות, פשטה מסביב, קולות צער, תלונה, געגועים, ובכי תנוקות ובתשובה נביחת-כלבים רבת-און, ומלאת קצף

שמירה : עמדת הגנה

איך-אונים, פרצה מעברים. והנה נדם הכל. קול חליפת יריות רובים, ומכונות יריה, נשמעה ממרחקים, פה ושם באופק מתרוממת רקיטה צבעונית, אי שם על הרי-יהודה, דולקת מדורה.

הלילה חי את חייו! על כל פחדיו, וסודותיו. הס! הנה קול צעדים ישמעו נצמדת

ליצועזל! רק זוג קיפורים יתעלסו!... ברגע הדם, ועיפות נוסכה באברים. אך פתאום היד לרובה, הנשימה נעצרת מתאמצות העינים את האפלה הן רוצות להבקיע! נשמע קול: טרחה! טרחה! שוברים עצים בפרדס מנגד, זרם חשמל הרעיד את השנים. כל החושים הועמדו הכן לקרב. הרובה נלחץ בעוז בידים אט, אט ובצעדי-שועל, צעדו לעבר הקול עד התקרבתם אל עמדה מתאימה וחולשת, ולעבר השוברים באש פתו, כהרף עין הפכה הסביבה לשדה הקרב, יריות פרצו מכל עבר. שכרון-קרב תקף את השנים, שנים נגד רבים! שורקים הקלעים מכל עבר, ענפים נשברים ממפגע היריות, אך השנים קדימה, מעמדה לעמדה יזחלו, ואש-כמו כחה שלמה

נוטרים, (מאיר בן שלום)

ישלחו עד אשר נסוגו התוקפים. נדם הכל כבחלום. בשדה הקרב: מנין-חללי-עצים, שביל רווי-דם, ערמות תרמילי כדורים אשר התוקפים השאירו אחריהם והמה עדים לכוד הלילה. האשמורת האחרונה לקיצה הגיעה, וגיבורי הלילה חזרו למושבה שכורי נצחון.

השמירה במושבה

(מפי הרצל קריינדל)

הרצל קריינדל

את השמירה במושבה זוכר נער מגיל אשר בו יכול הוא לגנוב אחד מסוסי השומרים ולדהור לאורך הרחוב החולי של המושבה. כשנשים עומדות להתעלף מפחד וגברים מנסים לעצרו. וחלום כל נער כשיגדל להיות שומר. לדהור על סוס. הגור נשק וכדורים שתיזערו מעל לחזה.

שטח המושבה היה נטוע שקדים. והשמירה היתה על טהרת העברית. בחורים יוצאי רוסיה לרוב, יודעי שיר ופורטים על הגיטרה. המפילים חיתתם על ערביי הסביבה, בשוטיהם הארוכים ואקדוחיהם לצדם ובראשם המנוח אביוב ז"ל. אשר הוא היה גם המוכתר. שמירה זו היתה עונתית: מזמן פריחת השקדים בחודש שבט ועד סוף חודש מנחם-אב, זמן הקטיפה והקליף. בסוף העונה היו עורכים מסיבת פרידה. ויין היה נמוג כיד המלך, שירים ורקודים עד אור הבוקר. והפספוסים הקטנים מוריקים בגניבה את שיירי הכוסיות ועורכים שמחה משלהם.

לאחר העונה היה נשאר במושבה רק שומר אחד קבוע אשר היה שומר ביחד עם אחד האכרים. והיו יוצאים לילה לילה, לסובב בחצרות המושבה.

עם עקירת השקדים ונטיעת פרדסים ברוב השטחים, החלה השמירה להתפצל בעלי השקדים היו צורכים שמירה בקיץ והפרדסנים בחורף. עם הפרדסנות באו פועלים ערבים קבועים, שמקום מגוריהם גם הוא בפרדסים. לעונת הפרי היו הפרדסנים או הסוחרים אשר קנו את הפרי על העצים מזמינים שומרים ערבים בעיקר תימנים או «מוגריים» שלא מהסביבה ואשר מקצועם היה שמירה, כך נמשך הדבר עד מאורעות 1936, עד היום בו נעלמו השקדים לחלוטין וכל השטח כוסה פרדסים. בין פעולות החבלה של הכנופיות היתה עקירת פרדסי היהודים, אחת החשובות. והחלה פרשת שבירת עצים בכל רחבי הארץ. וגם על באר יעקב עברה הכוּס. ובהתאם לפתגם: «אחרי שנגנבו הסוסים סוגרים האורווה» — התכנסו הפרדסנים לאחד נזק רב שנגרם להם ע"י הערבים בסביבה וארגנו שמירה עברית כללית בכל השטח. באותה תקופה נכנס הרצל קריינדל לשמירה, תחילה כנוטר רגלי ומרכזו השמירה רק בלילות. שטח הפרדסים חולק לארבעה אזורים ובכל אזור שמרו שני שומרים אחד נוטר ואחד אורח. אחרי כמה נסיונות חבלה מצד

קלמן קלמן הי"ד

הכנופיות שנכשלו הודות לערנות השומרים ומטר האש שניתך עליהם, שרר שקט בסביבה. הכרחנו את «שכנינו» לכבד את מושבתנו. בשנת 1937 הסתמנה הרגעה בסביבתנו, אז נותרו רק שלושה שומרים רוכבים: יהושע סגיס, בן-שלום והרצל קריינדל. מדי פעם נתקלו בכנופיות שהוברחו על

ידינו. אך ב-1938 שוב קיבלו העניינים צורה חריפה והכנופיות הפילו חללים בין העובדים בפרדסים ובדרכים. וגם אצלנו נפלו שני קרבנות: קלמן ואריה. ("השנים"). אחד בחוזרו מהמושבה בערב לקיבוץ שנמצא במקום חוות-ביתר היום והשני בעמדו על משמר בפרדס. אז בוטלה השמירה הרוכבת שהייתה סכנה לעצמה נוכח המארבים

שמירה

הרבים אשר שמו לה אנשי הכנופיות והעמדנו שומרים רגלים לארבעת אזורי המושבה.

פעם גם פרצו לכפר הקרוב סרפנד אל חרב ועשו בה שמות.

הודות למעשה זה חזר השקט למקומו.

עם פרוץ המלחמה העולמית לא היה על מה לשמור כי הפרי נרקב בפרדסים. בעית השמירה התעוררה מחדש עם סיום מלחמת העולם השנייה. שוב הופיעו כנופיות אשר עיקר מטרתן היה השוד, מלווה רצח והתעללות ברחובות, בפתח תקוה, בגן-הואי, ברמת גן בראשון-לציון ועוד ועוד, וגם בבאר יעקב הופיעו. הוקמה שמירה מתנדבת מבין הצעירים, לפתחי הכפרים החשודים בסביבה, שמו מארבים והצליחו לאתר את האשמים.

באר יעקב זכתה לשקט יחסי וגם באה עזרת מקומות אחרים שהשתתפו במארבים ובפשיטות.

הפועל והשומר העברי במושבה

תנועת "עקיבא", תנועה כלל-ציונית, חלוצית אשר עריסתה בגליציה פולין — מי יזכרינה היום? את שמה יש לחפש באנציקלופדיות הציוניות.

אבל היתה תנועה כזאת שפעלה וחלמה עוד יותר. — אותה "תודעה יהודית-ישראלית" — עליה מרבים אנו היום לדבר ולהתווכח — התווכחו עליה הם לפני למעלה מעשרים שנה.

— הקימו קבוצים, הכשרות בחו"ל, פעלו למען הק.ק.ל.

קבוצת עקיבא 1933

לא נותר מהם דבר אבל רשומם היה ניכר מאד בארץ, החלוצים הראשונים
שלהם באו לפתח-תקוה — החלק השני בא לבאר-יעקב.

צבי פלינק

מספרים מר פלינק צבי, יליד פולין, גליציה, סמבור. ומר בנדץ יצחק, יליד
פולין, גליציה המערבית, שטקובה:
"באנו לבאר-יעקב השתכנו במקום אשר היום נמצאת שם חוות-
בית"ר ע"ש יוהנה ז'בוטינסקי.
בס"ה מנינו 28 איש. למעשה הונו באותו זמן את כל צבור העובדים השכירים
במקום.

עוד בפולין אמרו לנו:

"אתה נוסע לבאר-יעקב". ב-1934 — היה הקבוץ צריך אחד. — לפנינו היה
במקום הקבוץ המאוחד, שלא החזיק מעמד ועזב.

הקבוץ שמש לנו בית והיינו סגורים רוב הזמן בביתנו זה, כי היינו מרוחקים
מן המושבה — החברים היו קשורים אחד לשני. אבל הקבוצה עברה זעזועים רבים.
הקבוצה שלנו, שבאה ב-34 — התפוררה ב-1938.

היינו הפועלים העברים הראשונים במושבה. הגענו למחשבה שיש להקים
נקודה חדשה. וזוהי הנקודה "נוער-עקיבא" אשר עליה קיימת היום חוות יוהנה
ז'בוטינסקי. שם קבוצתנו היתה "רצון-העם" כשם התנועה הטרומ-מהפכנית ברוסיה

„נרודנויה וולה“ היינו גרים בבתי־אריזה, והתחלנו להקים בתים. ועד היום ישנם שרידים של בתים שהתחלנו להקים ולא גמרנו.

עמדו לרשותנו 200 דונם אדמה. וחשבנו להקים משקים. חיינו חיים משותפים. 2 היו יוצאים לעבודה ו־2 היו בונים את הבתים. כלם היו בעלי משפחות. ב־1938 גמרו את הבתים ועמדנו להכנס לגור בשכונים שלנו. קל מן קל מן נהרג יים לפני הכנסו לדירתו.

ממאי עד אוקטובר היתה בדרך־כלל תקופה של חוסר־עבודה, אבל נתעלם מן האמת אם לא נציין חלק ניכר מאכרי באר־יעקב אשר עשו רבות בכדי להקל עלינו בעבודה גם בשעת „העונה המתה“. נזכיר אחדים מהם, כמו קדושביץ, קולומבוס, טרויב יעקב, וורבין ואחרים.

היחסים בין „נותני־העבודה“ והעובדים היו בדרך־כלל הוגנים מאד. ברור שהעובדים השתפו גם בשמירה.

קב צת „עקיבה“ באר־יעקב

בשנות המאורעות 1936—1938 שרר שקט במושבה. אבל ב־20 בספטמבר 1938 כשחזרנו מן העבודה, בשעה 4.30 אחה"צ, נפל קלמן קלמן, בשביל המוביל בין פרדסו של זוסמן והקבוץ (היום חוות יהנה ז'בוטינסקי). התאריך הזה הוזה מפנה לבאר-יעקב, מפנה גם עברנו.

קבוץ "ירדניה" ובני המושבה

מדיניות הספר-הלבן הביאה לידי חסולה של קבוצתנו, כי לא קבלנו תוספת הברים — ולכן עברנו לגור במושבה.

המושבה שמחה לנו. היינו תוספת הגונה לשמירת המקום.

באותו זמן הגיעה לבאר-יעקב פלוגת בית"ר.

היחסים באותם הימים, בינינו הפועלים חברי ההסתדרות, לבין חברי פלוגת בית"ר היו לבביים מאד. השקפות פוליטיות לחוד — עבודה והגנה לחוד. קיימנו גם כעין מוסד משותף לחלוקת-עבודה וסדור-עבודה.

ב־1939 תבענו נציגות במוסדות המוניציפליים. המושבה נענתה — ושני נציגים חדשים — צבי פלינק מטעם הפועלים ואברהם ליכטנשטיין, שהיה לאחר זאת ראש המועצה הראשון במושבה — צורפנו לוועד המושבה.

חלמנו על פתוח — אבל לא הסתייע הדבר. עד פרוץ המלחמה השנייה מנה צבור הפועלים עם פלוגת בית"ר 130—120 נפש.

היו שתי קרנות-רכש, של הימין והשמאל, ולכן היו כאלה שהשתמטו מלתת לאלה ולאלה — להגנה אמרו: נתנו לימין, לימין אמרו: נתנו להגנה. שתפנו פעולה בשטח זה — וגלינו את המשתמטים. למען האמת — בודדים היו!

במוסד המוניציפלי לא היו התנצחויות, היתה הרמוניה בעבודה: קופ"ח עממית, ורופאה ד"ר לייבוביץ וכן קופ"ח הכללית וגם רופאה היה ד"ר לייבוביץ. היה גם בנק במקום שהיה מסונף לברית הפקוח.

— מזמן לזמן התעוררו ועדי-תרבות, היו מסדרים מסיבות, מחדשים ספריה, היו עורכים נסיעות משותפות לקונצרטים, והצגות לתלאביב, והיה ועד פועלים, ובאר יעקב היא מהמקומות הראשונים אשר בהם נוסדה לשכת עבודה כללית. השתוק הכלכלי במושבה התחיל עם פרוץ המלחמה. היה חוסר עבודה מחלט. ואז התחילה עזיבה המונית. גם פלוגת בית"ר התפוררה. ליכטנשטיין אברהם היה, כמעט, היחידי שנשאר. חלק הלך לצבא. ב"פיינרס" — היו רבים מבני באר-יעקב, ביניהם בהירי, שחורי מפלוגות בית"ר ויוסף פרופר שנפלו עם אלה מן השיירה שנסעה למלטה, בהפצצת הגרמנים.

מספר אחד הפועלים העברים הראשונים שבמושבה מר יוסף בידלובסקי שהגיע לבאר-יעקב ב-1924:

מר אפטר השיג לי מקום עבודה אצל מר רייזר ז"ל.

במקום העבודה שניתן לי היתה רפת בת עשר פרות. תנאי העבודה היו: אוכל ושכר בסך ארבעים גרוש לחודש. העבודה היתה קשה. היה עלי לקום כל לילה בשעה אחת אחר חצות כדי להכין את האוכל לפרות — קליפות שקדים. עבודה זו נמשכה עד שלש וחצי ואז חלבתי יחד עם גב' רייזר, בשעה שש הייתי נוסע עם החלב לסרפנד. הייתי חוזר בשעה עשר ואז קבלתי את ארוחת הבוקר. ומיד התחילה הכנת המזון לפרות. אחר הצהרים המשכתי בחלוקת החלב. ברור שהייתי עייף מאד. וקרה לי מקרה שנרדמתי בדרכי לסרפנד על החמור והחמור הפיל אותי עם הכדים. החלב נשפך והחמור ברח לסאטאריה. כך בא הקץ לעבודתי כמו שכתוב: "בגפו יבוא ובגפו יצא". למדתי את מקצוע הנגרות.

לא אצא ידי חובתי אם לא אציין את נדיבותה של משפחת אפטר ועזרתם לנצרכים. הגב' אפטר היתה המילדת של המושבה ובמקרים רבים עשתה עבודתה ללא שכר, כי רופא היה מבקר במושבה רק פעם אחת בשבוע.

בשנת 1925 הגיעה למושבה קבוצת ירדניה וביניהם — גרשון ימפולסקי ואליהו אילת, ציר ישראל בלונדון כעת. נקשרו קשרי ידידות בין בני המושבה ובין חברי הקבוצה והיינו מבליים ערבים ביחד. בגלל מצב העבודה במושבה

נאלצו חברי הקבוצה לעזוב את המקום. שוב נשארתי הפועל היהודי היחיד במקום. ועד המושבה קבלני בתור שומר בשנת 1928. בשנת 1929 החלו המאורעות בארץ. היינו מעטים והשמירה היתה קשה מאד. נטע הרפז מהמרכז החקלאי שלח לבאר-יעקב פועלים בודדים, שמצאו עבודה אצל אכרי המושבה. הפועלים בבאר יעקב נתקלו בקשיים רבים בעניני שכר עבודה ומגורים. היו עניים מרודים ובעלי חובות ולמרות רצונם לקבל פועל עברי לא נשארו הפועלים במקום, כי לא היתה מסעדה

קבוץ ירוניה בבאריעקב

* אליהו אילת (היום שגריר ישראל

בבריטניה

** זהבי — מלחין

*** אהרני.

ולא הנות במקום. שוב ביקר נטע הרפז במושבה ובקש את עזרת חברו ז'בלוק. שוב הגיע סניף של הקבוץ המאוחד מנס־ציונה. אלה גרו אצל קלדרון בצריף שבור ליד רפאל אביוב והחזיקו מעמד במושבה כחצי שנה וגם הם התפורו. לאחר מכן הגיעה פלוגה של בית־הר יוצאי לטביה וגרו אצל רפאל אביוב בחדר קדמי. חברי המושבה נטו באותו זמן, כמעט כולם, למפלגת הרביזיוניסטים אבל הבית־הר לא קבלו עבודה ולא יכלו להתקיים. גם הם התפורו. לאחר זמן הגיע קיבוץ מהפועל המזרחי וקבלו את הצריף של קיבוץ ירדניה על המגרש הציבורי ליד הבאר.

הם התקיימו כשנה וגם הם התפורו. השמירה באותם הימים היתה קשה מאד. האכרים שמרו לפי תור. הפועלים הערבים שעבדו בסביבה, היו באים לגנוב בלילות. ולא פעם ירו עלינו בלילות. בלילות השמירה היו האכרים משיחים לפנינו את מר־הלבם. רע ומר היה מצב האכרים. אך עלה על כולם מר סלונים שמדי לילה היה סופר את השטרות לפרעון. ורבים היו!

ב־1934 בא לבארי־עקב הקיבוץ עקיבא. לא כאן המקום לספר על הסערה הגדולה שקמה במושבה בענין הצריף שנתן לי וחלקת האדמה שנתנה לי. ועד היום אזכור את עזרתם של חנה ורבין ז"ל, מנוח אביוב ז"ל, זאב גניס ז"ל, ויבדלו לחיים ארוכים אילה קולומבוס ומר אפטר.

הקבוץ עקיבא החזיק מעמד משנת 1936 עד 1938. והם עברו להתישבות בבית־שאן. נשאר רק ארבעה חברים יוצאי הקבוץ: קלמן קלמן, אריה ריינר, גדליה אסטלייך, ויצחק בנדץ. אשר בנו להם בתים במקום ורצו לפתח את המקום. באותו זמן הגיעה קב' בית־ר שגרו בשני צריפים גדולים שהעמידו על אדמה ציבורית ליד הבאר. העבודה היתה רבה. הערבים לא יכלו לעבוד אצל האכרים בגלל המאורעות ולכן רבתה העבודה. באותו זמן נהרגו שניים מחברינו קלמן קלמן ואריה ריינר אשר עבדו אצל זמסקי.

בשנת 1939 עם תחילת המלחמה העולמית, חזרו הערבים למושבה. ושוב היה חוסר עבודה. הפועלים התפורו. הבית־הר נשאר עוד במושבה תקופת מסוימת. על אדמת הקק"ל התישבו הסלוניקאים. הם החזיקו מעמד כשנתיים. לאחר זאת הגיעו 10 משפחות תימנים מהעולים החדשים. ניתנו להם משקי־עזר מתקציב הסוכנות. הם חיו בקבוץ כשנה וחצי אך המצב בין המשפחות לא היה תקין ומריבות פרצו ביניהן. בלילה אחד, שהטו את העזים והתרנגולות והתפורו. שוב התישבו על אדמת הקק"ל קבוץ השומר הצעיר ג' שגם הם התפורו. אל אדמת הקק"ל חזרו הבית־הרים והקימו את חוות הנוער ע"ש יהאנה ז'בוטינסקי ובראשה מר ליכטנשטיין. הם יושבים על אדמה זו עד היום.

פלוגת-בית"ר

שנת 1938, המאורעות בארץ בעיצומן, סביבת באר-יעקב למרות היותה ערבית טהורה, היתה זמן רב באופן יחסי שקטה — אולם רעל ההסתה לפרעית חדרה גם לכאן, והמצב נהיה רציני מיום ליום. הישוב קטן — והחקלאים חייבים היו ביום לעבוד ובלילות לשמור. זמן רב נמשך המצב שגם היציאה לפרדסים כיום נהפכה לסכנת נפשות.

במושבה נמצאו אז פועלים יהודים בודדים, שרידי קיבוץ „עקיבא“ שהתפורר. למרות האוירה המתוחה והשמועות שהתהלכו על כוונות השכנים, סרבו הבחורים לעזוב את הפרדסים בכדי לא להפקיר רכוש יהודים ולתת הרגשת נצחון לפורעים הערבים. בעד עמידתם הגאה שלמו מחיר יקר מאוד.

באחד הימים ארבו פורעים ערבים לאחד הבחורים קלמן קלמן שעבד בפרדסים ורצחוהו נפש.

המושבה הוכתה בתדהמה. רבים פחדו לצאת לפרדסיהם והפקירו את עיבודם, אחרים תבעו להמשיך למרות הכל ולא להפקיר את הרכוש.

המצב נהיה רציני ביותר, כל החקלאים התאספו לדון במצב. הוחלט להנהיג עבודה עברית מלאה ולהגביר את השמירה. באותה אסיפה כללית נבחרה ועדה ועליה הוחלט לטפל במוסדות המתאימים בכדי לשלוח תגבורת למושבה: פועלים ושומרים עבריים.

לועדה נבחרו: אנטין יהושע, קרנדל משה, אילה קולומבוס, איינשטיין קופל וזוסמן יוסף.

הועדה בקרה במוסדות שונים, תיארה את המצב הקשה של המושבה הקטנה ובקשה תגבורת.

כולם הבטיחו לדון בענין — אולם העזרה בוששה לבוא, המשלחת פנתה לבסוף להנהגה הראשית של בית"ר בארץ-ישראל, וזאת שלחה קבוצת נוער — היא פלוגת גיוס של בית"ר שמנתה תחילה 17 איש.

ועד המושבה לא הכין עבורם מגורים ובימים הראשונים אוכסנו בבית קולומבוס. כעבור ימים אחדים הגיעו יתר אנשי הפלוגה עם מנהלם אברהם ליכטנשטיין. רק אז, הודות לטפולו המסור של יו"ר ועד המושבה הרב סגיס נסים ז"ל, נמסר לפלוגה ביתו של מר פרחיה כהן ז"ל.

כעבור שבוע ימים מאז נרצח קלמן קלמן הי"ד ויום לפני בוא פלוגת הגיוס של בית"ר, נפל הקרבן השני.

ריינר נרצח בזמן העבודה. אבל כבד שרר במושבה, אולם יחד עם זאת היו

קובץ החקלאים במושבה איתנים באמונתם, כי יכול יוכלו ויתגברו על שכניהם הפורעים.

מיד עם בואם למושבה סודרו הצעירים שהתגייסו לשרת את העם והמולדת

פלוגת כית"ר ונוטרים

שנתיים ללא כל תמורה — בעבודות בפרדסים ובשמירה. 12 בחורים הושבעו כשוטרים מוספים, קבלו אמון בסיסי בשימוש בנשק ע"י מר יצחק יצחקי הממונה על עניני הבטחון במושבה. מיד השתנה מצב הרוח במושבה כולה, שומרים נאמנים הוצבו בגבולות המושבה. שירה עברית הדהדה שוב.

הנוער הבית"רי שזה עתה בא בעליה בלתי לגלית. מכל ארצות אירופה הסתגל חיש מהר לתנאי העבודה, למדו עברית והפכו למרכז ההתענינות של נוער ומבוגרים מותיקי המושבה. בערבי שבתות, במסיבות שבת, בחגים ובימי חג לאומיים היו מתאספים כל בני המושבה לחזות בהופעותיהם התרבותיות. ביזמת נשי המושבה הוקמה ועדה מיוחדת בהרכב הגב' יעקבי, קולומבוס וחנה ורביץ ז"ל שדאגה לצעירים אלה וסיפקה כלים רבים למשק הפלוגה.

הפלוגה התגוררה כחצי שנה בבית מר כהן ועם חידוש הקטיף היתה נאלצת

לפנות את ביתו ועברה באופן זמני לבית העם, התנאים שם היו ללא נשוא.
בעזרת המושבה הקימה ההנהלה הארצית של בית"ר צריף גדול לפלוגה. הצריף
הוקם במגרש המרכזי במושבה ע"י החרשה ובו חדר אוכל גדול, חדרי מגורים,
מטבח ומשרד. רק אז קלטה הפלוגה חברים חדשים שהגיעו בעליות הבלתי ליגליות
בעיקר מאוסטריה והונגריה, ומספרם הגיע ל-80 איש.

בחדשי החורף, בזמן הקטיף היה המצב בפלוגה משביע רצון. כולם עבדו
ולרוב, גם לא היה באפשרותם לספק את כל הדרישות לידיים עובדות. אולם
בקיץ המצב היה קשה מאד. הבחורים סבלו לפעמים רעב. עבודה לא היתה עבורם.
סבלו ואת שליחותם מלאו בנאמנות. ובימים ההם הגביר הארגון הצבאי הלאומי
את פעולותיו בארץ, המשטרה ערכה חיפושים ומאסרים בין הנוער וחפשה בלתי
ליגאלים. גם הפלוגה סבלה לא מעט מדיכוי השלטון המנדטורי. נערכו חיפושים
ומאסרים מבין חבריהם, אולם בכל פעם שוחררו הודות להתערבותם של יו"ר ועד
המושבה הרב סגיס ז"ל ומר יצחק יצחקי — יבדל לחיים ארוכים.

המלחמה העולמית השנייה היתה כבר בעיצומה. מצב הפרדסנות היה בכי
רע. החקלאים נאלצו להזניח את פרדסיהם ומאידך — החל הגיוס לבריגדה העברית
למלחמה בעמלק ורוב רובם של הצעירים התגייסו לצבא. הפלוגה שמלאה תפקיד
כה חיוני בחיי המושבה, בימיה הקריטיים ביותר, סיימה את תפקידה הזמני
בבאר-יעקב.

באר יעקב בסיס האצ"ל המרכזי בדרום

במפת המבצעים בולטת באר יעקב כבסיס מרכזי של הכוחות אשר נערכו
בדרום הארץ, במטרה לכבוש את רמלה ואת ישובי הערבים המקיפים את
המושבות היהודיות. מבאר יעקב יצאו הכוחות להגן מפני חדירת האויב ולהסתער
על עמדותיו המבוצרות. מכאן יצאו כובשי אשרוד ויבנה, מכאן הנתתה מכה
מוחצת על האויב הכפול, על צבאות מצרים שפלו מדרום ועל צבאות הלגיון
הערבי שאיימו ממזרח.

בשלבם האחרונים של קיום האצ"ל היתה באר-יעקב הבסיס הגדול ביותר
של הארגון, ונקלטו בתוכו למעלה מאלף לוחמים, אשר הגיעו מחיפה, מנתניה,
מפתח-תקוה, מתל-אביב וממקומות אחרים בארץ. אולם גם בתקופות קודמות
היתה באר יעקב עורף נאמן לפעילות המתרת נגד הבריטים ונגד הכנופיות
הערביות.

בבאר יעקב הוקם גרעין התישבות של תנועת בית"ר, התנועה אשר ממנה
שאבה המתרת את כוחותיה העיקריים. בשנת 1947, כאשר הבריטים הכריזו על

בית"ר כעל תנועה בלתי ליגלית, נמצאו בגרעין ההתישבות בבאר יעקב מספר צעירים, אשר לא נשאו רשמית את שם בית"ר, אך הם היו יורשיהם של יוצרי פלוגות בית"ר הראשונות.

לא בין יום הוקם הבסיס המרכזי בדרום, קדמו לו שלבים של פעילות מחתרתית, של משמרות בפרדסי הסביבה ושל מבצעי רכש.

אחד ממבצעי הרכש המפוארים ביותר של האצ"ל היה בבאר יעקב, באותו מחנה בריטי, אשר כעבור זמן לא רב שימש כבסיסו של הארגון. היתה זו פעולה אשר יכלה להעשיר את הלוחמים העברים בכמויות גדולות של נשק, אלמלא החלטתם הנחושה של המפקדים, לא לפגוע בחיילים בריטיים חולים ופצועים. באותם ימים היתה באר יעקב מרכז רפואי של הכוחות הבריטיים בארץ. כאן היה בית חולים ובית הבראה צבאי, וחיילים על נשקם אושפזו במחנה. היה במקום מחסן ובו הוחזק הנשק האישי שהביאו אתם החולים או המחלימים. היה במקום גם מחסן נשק כללי. שמתפקידו היה להגן על המחנה מפני התקפות אפשריות שונות.

לפי הערכת אנשי המודיעין של האצ"ל נמצאו בבאר יעקב למעלה מאלף יחידות נשק, כמות אשר היתה יכולה לשנות את המצב בכללה. אילו הועברה מבעוד מועד לידי הלוחמים.

ביום 15 במרץ 1948 השתרכה שיירה „צבאית בריטית“ מפתח תקוה לכיוון באר יעקב. היו בשיירה „קצינים בריטיים“ שנסעו בגיפים צבאיים אשר הוחרמו יום קודם לכן למטרה זו. היו בשיירה „חיילים חולים“, „שהועברו לאישפוז“ במחנה באר יעקב, היו בשיירה מכוניות משא צבאיות להעמיס עליהן את שלל הנשק הרב, שקיוו להוציא ממחנה באר יעקב.

אבל לתוקפים ניתנו הוראות חמורות: להימנע מלפגוע באנשים, בחיילים הרתוקים למיטת חולייהם. התקווה היתה שאפשר יהיה להשתלט על המחנה בערמה. מבלי לפתוח באש. אך תקווה זו נתבדתה מיד לאחר ששיירת האצ"ל חדרה למחנה ותפסה עמדות ליד השער.

התעודות המזויפות של לוחמי האצ"ל הספיקו כדי לשכנע את שומרי המחסומים, והם פתחו את המעבר לפני „החולים“, אולם משבאו להשתלט על מחסני הנשק, נוכחו לדעת כי השמירה עליהם מעולה, וכי לא יוכלו לעשות דבר מבלי להיכנס לקרב עם החיילים הבריטים.

בינתיים הבחינו הבריטים כי משחו „לא כשורה“ מתרחש ליד השער, וטרם הספיקו לסגת, החל בתוך המחנה קרב „עיוור“ של לובשי מדים בריטיים. השומרים המבוהלים פתחו באש חזקה, ומכיוון שלא ידעו מי אויבם, היתה האש לא אפקטיבית. הבחורים הספיקו ברגעים האחרונים לקחת אתם רק את נשקם

האישי של המשמרות הקדמיים. עד מהרה נסתלקו מן המחנה, וכאשר פגשה שיירת האצ"ל סמוך למחנה תגבורת בריטית, קרא לעומתם "הסרון" של האצ"ל: — אנו רודפים אחרי הטירוריסטים!...

והדרך נפתחה ל"רדיפה".

היה זה הביקור הראשון של יחידות הארגון הצבאי הלאומי במחנה הבריטי בבאר יעקב. כעבור שבועות מספר חזרו היחידות, ואתם גונדות מרובות של לוחמים מכל הארץ.

ביום 15 במאי, יום לאחר ההכרזה על עצמאות ישראל, יצאו שיירות ארוכות של לוחמים לכיוון באר יעקב. אותה שעה פלשו המצרים והתקדמו מדרום, בעוד שהלגיון הערבי התבצר באיזור רמלה—לוד ואיים על המושבות העבריות בדרום. פיקוד האצ"ל החליט לכבוש את רמלה. היה זה זמן קצר לאחר כיבוש יפו, ומלומדי-ניסון מקרבות יפו קיוו להתגבר גם על כוחות האויב באיזור רמלה.

כיבוש רמלה היה מסיר לא רק את האיום על מושבות הדרום, אלא היה גם מקל על המאמץ העצום שהושקע, כדי לחלץ את ירושלים מהמצור המסוכן.

הוטל, איפוא, על באר יעקב לשמש בסיס מרכזי להיערכות הכוחות, אשר מילאו תפקיד חשוב במערך הקרבות באיזור. מבעוד מועד התנדבו עשרות גברות וגברים לעזרת החיילים, ובמסירות נפש רבה הפכו את המחנה הבריטי העזוב לקסרקטין ללוחמינו. מעתה ניתנה אפשרות לכל אוהדי הארגון בסביבה לגלות את אהדתם למלחמת המחתרת, ואף קשישות וקשישים שלא יכלו עוד לצאת לחזית, הופיעו והציעו את עזרתם, מי כטבחית, מי כחופר חפירות ומי בשירותי העזרה הראשונה. מן ההכרח היה להכשיר בין יום את המקום לקליטת הלוחמים הרבים, ואהבתם ומסירותם של אנשי הסביבה עודדו לא מעט את החיילים אשר יצאו לחזית.

ב-16 במאי 1948 החלה ההתקפה על רמלה. גונדות-גונדות צעדו מכיוון באר יעקב אל עבר העיר שהיתה נתונה לשלטון הכנופיות. החזית הועתקה, קרוב-קרוב אל עבר האויב הערבי. מעתה יכלו ילדי באר יעקב לישון במנוחה. עצם נוכחותם של לוחמים עברים במקום העניקה להם את הבטחון ואת המנוחה. לא היתה זאת עוד מלחמת התגוננות מפני מרצהי רמלה, אלא היה זה ניסיון נועז להקיף את רמלה ולכבושה.

יחידות החלוץ כבשו את המשלטים המובילים לרמלה, הם אף התקרבו אל הבתים הקיצוניים של העיר, אולם המחסור הנורא בנשק עיכב את הפעולה. הגיעו לרמלה, אך לא כבשה. הקיפו אותה, הטילו עליה מצור ואימה, אך חיילי הלגיון, יחד עם יחידות עיקריות וחיילים בלתי סדירים הגנו על העיר תוך עמדות מבוצרות היטב.

ובכל זאת, הושגו הישגים — בית הספר לקצינים ברייטיים, שנכבש בתחילה על ידי האויב, והפך לאחד מבסיסיו המסוכנים, נכבש בהתקפת מחץ על ידי לוחמינו. אכן, בית ספר זה עתיד היה עוד להקיז הרבה מדם הלוחמים. כעבור ימים מספר נכבש המקום שוב על ידי האויב, ומגיני האצ"ל נפלו חללים בחפותם על חבריהם הנסוגים. אך היתה זו נסיגה קצרה. עד מהרה באה התקפת נגד, והאויב שילם בדם על הדם ששפך.

ימים ולילות נמשכה הפעולה הצבאית של האצ"ל באיזור רמלה, ובאותו זמן שולבו היחידות במסגרת צבא ישראל. האצ"ל פורק, אך יחידותיו המשיכו להילחם באיזור רמלה, במסגרת התכניות האופרטיביות של צבא ישראל. היתה זו מלחמה ממושכת ומתישה, שהקיזה דם רב, אולם מלחמה זאת הביאה תוצאות חשובות, הן להבטחת חייהם של תושבי הדרום והן להקלת הלחץ על גדודי הצבא שלחמו בלטרון. רמלה לא נכבשה, אך הוכשרה הקרקע לקראת כיבוש העיר מיד כשהחלו הקרבות לאחר ההפוגה הראשונה.

כיום יכולה באר יעקב להתייצב גאה לפני חברותיה, מושבות וערים בדרום, כבסיס לכוחות המגינים והמשחררים שפעלו בקוים הקדמיים מסביב לרמלה. מעטים הם חיילי האצ"ל שפעלו בשפלה ולא התבשמו מאוירת הקסרקטין שהוקם בבאר יעקב. חיילים אלה שצורפו לצבא ישראל יצאו מכאן עם חיילים אחרים למבצעי שחרור גם לישובים מרוחקים יותר, לכיבוש יבנה ואשדוד מידי האויב המצרי. קיומו של הבסיס בבאר יעקב, הוא שאיפשר את העמדת הכוחות הלוחמים בחזית זו, והוא גם שהפך את האיזור למרכז הפעילות הצבאית של הארגון בימיו האחרונים.

אפשר להגיד כי בבאר יעקב הגיע כוחו של הארגון הצבאי הלאומי לשיא יכולתו וארגונו, מבחינת הנשק וכוח האדם שלו, ובבאר יעקב הגיעה שעתו של הארגון להתפרק, לאחר שמילא את יעודו.

התימנים

כשיבניאלי הביא את התימנים — בא חלק מהם גם לבאר יעקב. לא היה מקום לאכסנם. — הכניסו אותם בבנין של הבאר. על האדמה הצבורית בשטח הגובל עם ההתישבות החדשה, בנו 4 צריפים והם נכנסו לגור שם.

הם עבדו מתוך התמסרות.

כ־10 שנים ישבו במושבה. בסופו של דבר הם התפורו; חלק מהם יצא לרחובות וחלק מהם יצא לראשון לציון.

קפת חולים עממית בבאר-יעקב

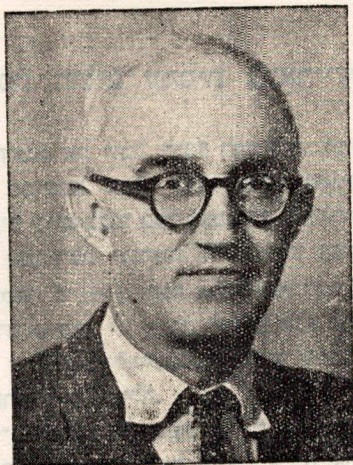
בעוד שהמושבה חוגגת את יובל ה-50 להקמתה, יכולה קפ"ח עממית לציין חצי-יובל של קיומה במושבה. בסוף 1932 הוקם הסניף בעזרת אותם מיסדי המושבה, להם אנו נותנים כיום כבוד בעד נאמנותם למולדת, בעד מסירותם לעבודה חקלאית ובעד יזמתם המבורכת שגרמה להתפתחות הנקודה הקטנה ולהרחבתה. קפ"ח עממית שהוקמה ב-1931 נתנה את שימת-לבה בראש וראשונה לנקודות הישוביות הקטנות והנדהות, היא לא הלכה לערים אלא לנקודות כמו יסוד המעלה, משמר הירדן, לישובי התימנים ולמושבות שנמצאו במרכז ערבי טהור כמו באר יעקב או על גבול הארץ כמו מטולה.

בגלל אופיה העל-מפלגתי של קופת חולים עממית — הושיטה עזרה לכל אחד ואחד, בבאר יעקב שמשה המרפאה שלה לא רק את חברי קפח"ע אלא גם את חברי קבוץ עקיבא וחוות בית"ר וגם את הערבים השכנים, שנהגו במדה רבה מעזרת הפרסונל הרפואי.

שיטת קפתנו היתה והיא גם כיום, להבטיח לנקודות הקטנות לא רק עזרת הובשת אלא עזרת רופא מנוסה. לפי שיטה זו היא פעלה גם בבאר יעקב כשמנתה רופאים מצוינים כמו ד"ר בקמן, ד"ר ליבוביץ וגם הרופא ד"ר רשו העובד כיום, בידעה את הסכנה האורבת לנקודות אלה הן בקשר עם פגעי הטבע והן מהשכנים, שביחס לבאר יעקב הם היו יותר קשים מאשר בנקודות אחרות. באר יעקב היתה לא רק נקודת-ספר אלא היתה מוקפת ערבים וחווה גרמנית גדולה ששמשה קן לכנופיות.

אם פרסונל קפח"ע בבאר יעקב מלא את תפקידו באמונה, הרי זה קרה בהרבה הודות ליחס קבוצת עסקנים לענין בריאות האוכלוסייה. קשה לא להזכיר בהזדמנות זו חברים כמו גניס ז"ל, זיבליק ז"ל, קדישביץ ז"ל, שתמכו ועמלו בארגון הסניף, בגיוס הכספים ובדאגה שאף אחד מהתושבים לא יסבול במקרה של מחלה, גם אם לא שלם את מסיו בסדר. במיוחד עלינו לציין את קדישביץ ז"ל, שהיה מבקר באופן קבוע במשרד המוסד בכדי לרכוש את הרפואות הדרושות ובכדי לתבוע אשפוז מהיר לחולים קשים.

הרוח החייה של הסניף, שנהל למעשה את כל הענינים במקום ללא קבלת פרס, היה מר יצחק יצחקי, שדאג לכך שהקפה תתנהל באופן דמוקרטי ע"י ועד נבחר מדי שנה בשנה באספת חברים וע"י חלוקה נכונה של התפקידים בין חברי הועד. בעזרת חבריו, הגב' זיבלוק, ה"ה אנטין ואחרים ובתמיכת ראש

ד"ר לייבוביץ
(קופת תולים עממית)

המועצה הקודם מר סגיס וראש המועצה לשעבר מר ליכטנשטיין יבדל לחיים, הוא הבטיח לחברינו עזרה רפואית שעמדה על רמה גבוהה. ד"ר בקמן שהיה רופא המושבה ב-1933 כותב לנו במכתבו מ-24.10.57: "אמנם קשה במקצת להעלות זכרונות מן העבר הרחוק למדי, כשכל תמונה המצטירת לפני — כאילו מכוסה כולה ערפל סמיך. אעפ"כ — אשתדל להבליט אי-אלה פרטים ועובדות אשר עדיין זכורים לי. כ-10 חדשים בערך עבדתי מטעם המוסד בבאר יעקב, וסיימתי את תפקידי בדיוק בימי הזעזוע הגדול שעבר על הישוב כולו עם רצח ארלוזורוב ז"ל. בראשית היתה יצירה. פשוטו כמשמעו — יצירת יש מאין, כי צריך היה לארגן את המרפאה, לדאוג לרהוט מינימלי העיקר לדאוג שילכו ויתוספו עוד ועוד חבר לקפה — כלומר ליצור את האקלים הנח והמתאים להתפתחות הסניף הקטן. בשטח זה, הלך והוקם כעין מטה לפעולות. הרמטכ"ל היה ידידי הטוב מר

יצחקי. בביתו היינו נפגשים מדי יום ביומו, ומתכננים פעולות ותחבולות לביסוס הסניף. זכורני שמר יצחקי הטיל עלי להרצות בפני אורחי באר יעקב על נושאים של רפואה פרבנטיבית, היגיינה ועזרה ראשונה וכל זה על מנת לעודד את החברים החדשים ולמשוך את המהססים להרשם לקפה, כי הרי אז בודאי היו מובטחים מכל פורעניות וצרה שלא תבא.

„נא לא לשכח שהיה זה בתקופה בטרם היות הפניצילין. ואם היה לי חולה עם אנגינה בנלית — הייתי מבקר אצלו גם בבוקר וגם בערב ולעיתים קרובות בקורים כאלה היו נמשכים שבוע שלם. ואם עלה בגורלי לטפל בחולה עם דלקת ריאות הרי התרופה שלי היתה כוללת גם בקור באמצע הלילה — ולאן דוקא לפי הזמנה, אלא לפי העקרון שהחבר צריך להרגיש שהרופא דואג לו ועומד על המשמר.

„סבורני, שבמשך חדשים מספר הצלחתי, בעזרתם של מר יצחקי, קרקו (בעל הבית) ועוד גברת אחת, שכבר שכחתי את שמה, להניח את אבן היסוד לסניף קפת חולים עממית במושב הנחמדה“.

וכתב ד"ר ליבוויץ ששמש גם הוא כרופא המושבה:

„בתחילת אוקטובר 1933 קבלתי מד"ר בקמן תפקיד רופא המושבה, מטעם קפת חולים עממית. המרפאה היתה בבית האחרון של המושבה, ובה חדר אחד עם מרפסת. המרפאה היתה ללא רפואות וגם ללא מכשירים ורק במשך השנים נוצר בית מרקחת קטן.

„המרפאה היתה מנוהלת ע"י ועד קפת חולים עממית שלא היה קשור עם ועד המושבה, בכדי שהגשת העזרה לא תהיה נתונה ללחץ גבית מסיים. חברי הועד היו: מר יצחק יצחקי, דב קדישביץ ז"ל ומר יעקב קרקו. את המזכירות נהל מר יצחק יצחקי. משתתף פעיל בשטח הבריאות אז היה מר יהושע אנטין, שאמנם לא היה חבר הועד, ואשר בתקופה מאוחרת יותר, נבחר גם כחבר הועד. הבחירות, לועד קפת חולים עממית, היו נערכות בכל שנה, בהם היו משתתפים רק משלמי המסים“.

מלים אחדות על המרפאה הנוכחית, וכאן יש לציין שמו של אדם יקר ויהודי נאמן ר' שמואל גרשמן ז"ל, שעבר מבאר יעקב למצרים ושהחליטי בפגישתו עם מנהל המוסד באלכסנדריה למסור לקפח"ע פרס בן 8 דונם ובית בן 4 חדרים שישמש כמרפאה, אולם העמיד תנאי שהרכוש הנ"ל ירשם צ"ש קק"ל והיא שהחכירה את הבית והפרס ל-49 שנים החל מ-1947.

כיום עומדת על הפרק הקמת מרפאה חדשה ומשוכללת ע"י הנהלת קפח"ע ובעזרתם של חברי הקפה. המרפאה תוקם בבנין אחד עם משרדי הועד החקלאי כך שבמקום אחד ירוכזו המפעלים העקריים המשרתים את אורחי באר יעקב.

מאוקטובר 1949 משמש ד"ר משה רשו כרופא מטעם קפח"ע בבאר יעקב שהתמסר לא רק לתפקידו כרופא מקומי, אלא הצליח להקים ב"ח לחולי נפש (85 מטות ע"י נס ציונה) וידו נטויה להקמת מוסד לילדים דפיקטיביים, מוסד שחסרונו כה מורגש בארץ.

מגוי קבוע של רופא והשתקעותו במושבה הוקלה בהרבה ע"י עזרת המועצה ובמיוחד ע"י מזכירה מר ארנפלד שרכז במשך שנים רבות את גבית המסים מהחברים ואם כי מר ארנפלד ממלא היום תפקיד כמוזכר המועצה, ממשיך בהתמסרותו לצרכי הסניף ודואג לכל אחד מהחברים הזקוק לעזרת חוץ. הטבלה הקטנה הבאה נותנת תמונה מהיקף הפעולה של המרפאה:

החדש	בקורים חדשים		בקורים חוזרים ביחד		ס"ה
	במרפאה בבית	בס"ה	במרפאה בבית	בס"ה	
ינואר	65	7	101	7	108
פברואר	64	9	92	11	103
מרץ	141	16	243	23	266
אפריל	69	8	120	10	130
מאי	70	5	130	5	135
יוני	43	2	142	2	144
יולי	63	7	128	7	135
אוגוסט	95	18	140	22	162
ספטמבר	83	5	129	6	135
אוקטובר	64	19	133	29	162

ד"ר מ. רשו

שנת 1948. סיכויי עליתי ארצה התגברו, למרות כל המכשולים וההפרעות מצד השלטונות הקומוניסטיים וביחוד מצד משרתיהם היהודים. נס קרה! ב-30.12.48 דרכו רגלי על אדמת המולדת. ימים ספורים הייתי בעתלית ומשם עברתי לחיפה. גורמים שונים בקשוני להשתקע בחיפה; אולם חדור אידיאלים של ז'בוטינסקי — החלטתי לעסוק חצי יום ברפואה וחצי יום בחקלאות. את הכשרתי עשיתי כמורה בבית ספר חקלאי בבוקרסט — בו היו מתנכים חלוצים לעליה לישראל.

באחד מביקורי בת"א הפגישני במקרה חבר עם זאב גניס ז"ל, אשר הציע

לי מיד לעבור לגור בבאר יעקב. הסכמתי להצעתו. מצבי הכלכלי היה בכל רע. משכורתי היתה 35 לירות לחודש ודירה לא היתה לי. שבועיים התגוררתי בביתו של גניס ז"ל.

בעזרתו של יו"ר ועד המושבה הרב סגיס ז"ל נכנסתי לגור לבית משפחת גרשמן שהיה שייך לקופת חולים עממית. הבית היה מוזנח מאד, אולם סידרתי כמיטב יכולתי ופתחתי את מרפאת קופת חולים.

מאז עזב ד"ר ליבוביץ את המושבה, נשאר המקום למעשה ללא רופא. ד"ר שטרן שמצאתיו במקום, לא עבד כבר בקופת חולים. במרפאה המוזנחת לא היו מכשירים והייתי נאלץ להתחיל הכל מחדש, בתנאים פרימיטיביים ביותר. לא קל היה לי המעבר מרופא עירוני עם ציוד מודרני — לרופא במושבה קטנה ללא הסידורים האלמנטריים.

זאב גניס ז"ל היה מבקרני יום יום ועודד אותי, השאיל לי גם רהיטים מעט. לא אשכח את עזרתו של מר אברהם ליכטנשטיין, ששימש אז בתפקיד מנהל עלית הנוער של בית"ר, והזמין אותי לעבוד כרופא במוסד ואשר קבלני בחיבה ובידידות וע"י כך נתן לי אפשרות לספוג לתוכי את הרוח הישראלית הלאומית, לחיות בין הנוער הנפלא שהתחנך שם ולקבל שעור בחלוציות נכונה.

לא מעט עזר לי גם ד"ר ר. כצנלסון, המנהל של קופת חולים עממית והודות לו היה באפשרותי להמשיך בעבודתי הסדירה.

ליובלה ה-50 של באר יעקב אני מקוה כי תיבנה מרפאה חדשה ומודרנית והנני מאחל לחברי קופת חולים עממית בריאות. מי יתן ותעמוד המרפאה ללא שימוש, אולם תמיד מוכנה לשרות החברים.

קופת חולים

במרפאה בשכונת רמב"ם (מחנה טונים) עובד רופא, אחות, פקיד ועובדת משק. 1400 נפש מקבלים עזרה רפואית במרפאה זו, שהיא כבר צרה מלהכיל כל הפונים אליה. הוחלט להוסיף עוד חדר וחצי ולהגדיל את חדר ההמתנה. בהקדם האפשרי תתחיל הבניה ויש להניח שעוד החורף תושלם התוספת ותבוא רוחה לקהל החברים בשכונה.

עזרה רפואית מקצועית כגון: עצבים, אורטופדית, סכרת, אף אוזן וגרון, עיניים, א.ק.ג. מקבלים החברים במרפאת אגוזי בראשון לציון. יש לציין בצער, כי על אף המרחק הקטן בין באר יעקב וראשון לציון — דרך סרפנד אל חרב — נאלצים עדיין חברי קופת חולים תושבי באר יעקב, לנסוע בשני אוטובוסים דרך בית דגון, דבר זה גורם להם טרדה מיותרת ובזבוז זמן וכסף, שכל הנוגעים בדבר ישתדלו לעשות את הכל כדי שתהיה תחבורה ציבורית ישירה לראשון לציון דרך סרפנד אל חרב, כמו שקיימת בכביש זה תחבורה פרטית מסחרית. עם העברת מחנה העולים — חטר — לקיום עצמאי, הוטל על קופת חולים לארגן את העזרה הרפואית בבאר-יעקב, שתושביו מנו אז 8000 נפש.

בחודש אוקטובר 1950 קבלה על עצמה קופת חולים את הטפול הרפואי לעולים בבאר יעקב (עד אז הוגשה העזרה הרפואית ע"י הסוכנות היהודית) קבלנו לרשותנו צריף בן 11 חדר, בו שוכנת המרפאה עד עצם היום הזה.

כשהתחילו לבנות את השכונים בשכונת רמב"ם (מחנה טונים) נאלצנו לפתוח בשכונה מרפאה, בה מקבלים את העזרה הרפואית גם חברי קופת חולים מתלמי-מנשה, הסמוכה לשכון רמב"ם.

המרפאה במחנה חטר מגישה היום עזרה רפואית ל-3370 נפש — כולל 730 מבוסחי לשכת הסעד. במרפאה הזו עובדים:

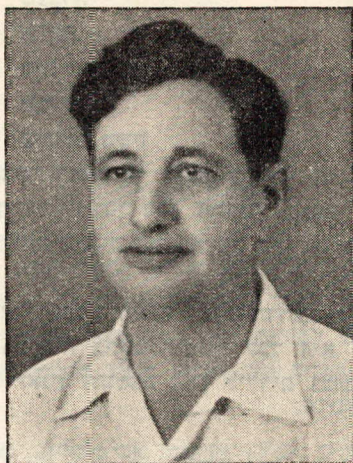
2 רופאים כלליים

1 רופא ילדים

- 1 מעבדה
- 3 אחיות
- 1,5 בית מרקחת
- 1 משרד
- 2 עובדות משק

פעמיים בשבוע מבקר רופא-עור ופעם בשבוע גם רופא נשים. עבודה מקדמת. הישג לעצמו היא התחנה „טיפת חלב“ לטיפול בתינוקות ובנשים הרות. בידי התחנה הפקוח הרפואי על בתי הספר, פיקוח היגייני סניטרי וכי'.

בתחנת „טיפת חלב“ מקבלת החברה ההרה הדרכה מתאימה מפי אחות מנוסה, עשרות תינוקות הם בטפולה בתחנה ונוסף לכך היא מבקרת בבתי החברים, מדריכה את האמהות, דואגת לתוספת מזון לילדים במשקל ירוד.

מנהל בית החולים הממשלתי
ד"ר ראובן מאיר

בית החולים הממשלתי למחלות-נפש.

בית החולים הממשלתי למחלות נפש בבאר-יעקב, הוא אחד המוסדות הגדולים ביותר בארץ, אשר שמעו חרג מתחומי באר-יעקב והארץ ונודע בשיטותיו החדשות ובדרכי הרפוי שלו במרכזי בריאות שונים בעולם.

בראש בית החולים עומד ד"ר ראובן מאיר, אחד המומחים הגדולים בשטח רפוי זה, נועז בנסיונותיו ובשיטותיו.

תושבי המקום גאים במוסד זה הנמצא בתחומם, נוסף לתועלת הכלכלית, — כי שמונים איש מבני-המקום עובדים בבית-החולים — נוסף לאלה מתושבי באר-יעקב המתפרנסים ממוסד זה בעקיפין.

אנו מביאים בשלמות את סקירתו של מנהל בית החולים הד"ר מאיר ראובן על מוסד זה:

„המפעל שלנו מתגאה בזה שאתם רואים בו חלק חשוב של המושבה. זוכר אני היטב את הזמנים שכל מקום נמנע מלהזכיר ביי"ת לחולי נפש בקרבתו. שמח אני שבי"ח שלנו הצליח להגיע ליחסי שכנות טובים ואפילו לאינטגרציה בתוך חיי המקום. בודאי היה גורם אחד חשוב לדבר והוא השתדלותנו לדרבן את העובדים שלנו להשתקע במושבה. וודאי היה הגורם השני — המסורת הרפואית שלנו,

אשר הביאה את העובדים לכך, שיראו בחולה נפש את האדם הלוחם במחלתו והזקוק ליחס אנושי והערכה כאדם לשם שקומו. בטוחני שיחס זה הרגישו תושבי המקום וזה עזר לקבוע את היחס הסבלני והטוב של אנשי באר-יעקב כלפינו. עלינו להודות לתושבים במיוחד לסבלנותם יום יום כלפי החולים שלנו ועל עזרתם הפעילה בשקום.

בית החולים הממשלתי ב"י

בשנת 1949 חפש משרד הבריאות דרכים לפתרון שאלת האשפוז של חולי נפש. לא נמצאו כספים לבנות מוסדות מתאימים. לא היתה ברירה אלא להשתמש בצריפים הצבאיים שהאנגלים השאירו לנו. מתוך כך בחר ד"ר יוסף מאיר ז"ל, אשר היה אז מנהל כללי של משרד הבריאות, בבאר-יעקב. ברור היה שהצריפים הרעועים לא הנו אידיאליים להחזקת חולים מרוגזים ובלתי מסודרים, והשמה סביבם היה אף הוא מוזנח מאד. עמדה בפנינו בעיה קשה וכדי לפתור אותה היה עלינו לחשוב על דרכים חדשות. הפשנו פתרון כוון שהחולה יתקשר למקום שבו ימצא טפול, הבנה דאגה והעסקה במדה כזו שלא ירצה לברוח. לכן, התחלנו לפתח רפוי בעסוק והדרכת הפרסונל כוון זה. אחד המפעלים הראשונים שלנו היה פתיחת בית-ספר לאחיות ואחים, אשר היה הראשון מסוגו בארץ. בית-ספר זה מקנה דרגה של אח מעשי. עד עתה עברו 111 תלמידים וכל שנה מתוספים כ-25 חדשים. רבים מהם היו עולים חדשים שמצאו פה את ביתם הראשון בארץ. רבים מהם גרים היו בשכונים של המושבה. שני גורמים שהזכרתי אפשרו לגרעין הרופאים, האחים והאחיות אשר התחילו את העבודה, להכניס שיטה של טיפול חופשי בחולים שלא היה נהוג עד אז במוסדות אחרים בארצנו. התכווננו לדבר תוך עבודה משותפת בביה"ח הצבאי מס. 13, אשר אותו אנו רואים עוד כיום כחלוצי מוסדנו. הטלנו אחראיות על החולה למרות מחלתו, וראינו שטפול זה מוסיף ואינו מסכן, שכחנו את הפחד המסורתי מפני ה"משגע", לא נרתענו לשלוח את החולים לחופשה לכפר או לעיר, פיתחנו עבודת שדה ובתי מלאכה נוסף על הטפולים החדישים המרובים. ביה"ח אשר הכיל בתחילה 150 חולים התרחב באופן הדרתי והיום הגיע ל-307 מטות. התחלנו גם בבניית שרותים חדשים וחדשים, המטבח החדש נחנך בשנת 1954 ומחלקה חדשה בתחילת 1957, וקיימות תוכניות להרחבה נוספת.

בי"ח מקבל כל שנה כ-360 חולים לטפול ומרפאת החוץ מקבלת 900 חולים לבדיקה.

אנחנו מעסיקים כ-180 עובדים ביניהם כ-80 מקומיים.

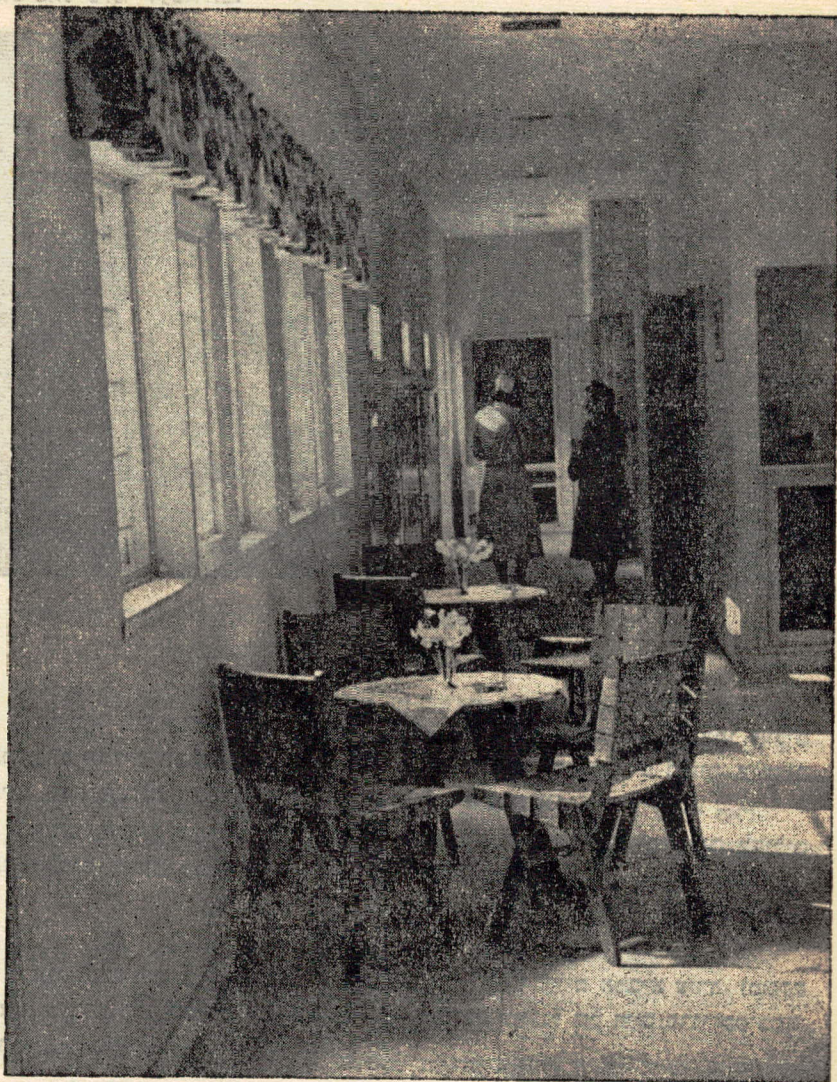
בי"ח משתדל יותר ויותר להפך למרכז-למודי במקצוע. התחילו להגיע אלינו, כבר, רופאים להשתלמות במקצוע, רופאים ואחיות שלנו נסעו להשתלמות בחו"ל.

אחיות מכל מני בתי חולים משתלמות בפסיכיאטריה.

קיימים סמנריונים להשתלמות ואפילו רופאים צעירים מבתי חולים אחרים באים להצגות מקרים.

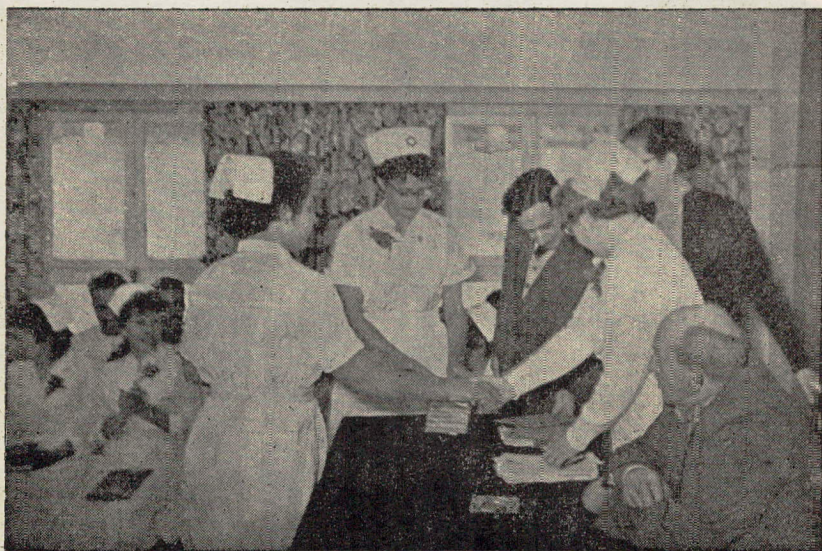
אנחנו משתתפים גם באופן פעיל בפגישות הסגל של בתי החולים בסביבה כמו כן מבקרים אצלנו אורחים רבים מחו"ל.

יש לינון עלה ארונה צינור מרונחה פילורה ירשו מינורה יא לינום
בחדרה לילי ארונה

בית החולים הממשלתי בבאריעקב

בספוק אנו מצינים שבתי החולים האחרים בארץ הכניסו חלק ניכר של השיטות שלנו לעבודתם.

בית החולים הממשלתי
חלוקת תעודות לאחיות מסיימות.

ארבעה מהרופאים הותיקים שלנו קבלו לידם הנהלת מחלקות בבתי חולים במקומות אחרים ואפשר לומר שכמעט כל בתי החולים הממשלתיים באזור, עומדים היום תחת הנהלת רופאים שעבדו תקופה ניכרת במוסדנו. אנחנו מקוים שבי"הה שלנו ישגשג גם בעתיד ויוסיף להיות לעזר לחולים תוך יחסים טובים עם היישוב במקום, ולתועלת ההדדית.

ד"ר ראובן מאיר

אנו מצטרפים בכל לב לתקות-השגשוג של בית-החולים המביא עזרה, ומשקם מאות מוכי-גורל, מחזירם לחיים נורמליים ומכניסם למעגל של חיים פרודוקטיביים, בריאים ומסודרים.

בית-החולים מלב"ן, באר-יעקב.

לרבים זכורה עוד אותה תקופה של התחלת שנות הארבעים. בשטח הגובל עם המושבה הוותיקה באר-יעקב קם ונבנה בית-חולים צבאי גדול, בסמוך לאחד המחנות הצבאיים הגדולים. שטחו השתרע מדרום המושבה ממזרח, הכפר סרפנד אל-הרב ממערב, והחוזה הגרמנית ביר-סלים במבואות נס-ציונה מדרום ופרדסי ראשון-לציון מצפון. על פני חלקו של אותו שטח, שוכן עתה בית-החולים הנודע לאשפוז חולי ריאה, מיסודו של מלב"ן — שרותי הג'וינט בישראל.

אותה תקופה, עוד בטרם יהיה מלב"ן, כמעט ונשכחה לאחר סער מלחמת העולם השנייה, מלחמת הישוב בשלטון המנדט הבריטי, נחשולי העליה של שרידי מחנות הרכוז וההשמדה באירופה, גלויי הגבורה של הישוב במלחמת הקוממיות וחבלי לידתה של מדינת ישראל.

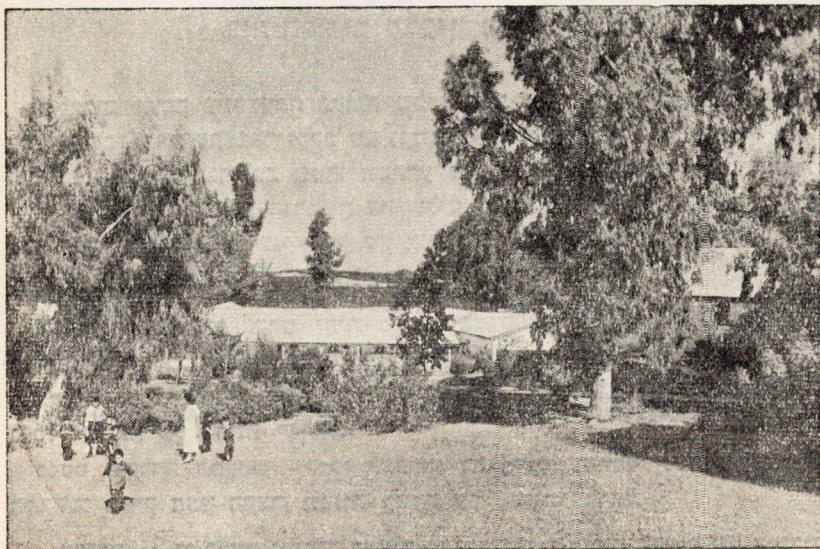
כמעט ונשכחה התקופה — כי השכחה המאורעות והתמורות הגדולים אשר התרחשו בפרק הזמן הקצר, משנות קיומה של מדינת ישראל.

נשכחה — כי כמעט ונמחקו באיזור זה, כבאיזורים רבים אחרים של המדינה, כל אותם הסמנים העלולים להזכיר עבר לא רחוק זה, על שולטיו, תושביו, תעלוליהם ועלילותיהם.

הנראה לעיני כל עתה, הוא איזור שפוטה של מועצת באר-יעקב, אשר במרכזו זרועים בתיה מלפני דור ושני דורות של המושבה, כשאותם חובקים שטחי האדמה המעובדים של קבוץ נצר, המעברה על 3000 תושביה, בית-החולים הממשלתי לחולי-רוח ובית-החולים לחולי-ריאה של מלב"ן.

מיד לאחר קום מדינת ישראל, כשרבבות עולים ועקורים זרמו לארץ האבות מארבע כנפות הארץ: ממחנות הרכוז באירופה, מן הארצות השכנות, ארצות המזרח התיכון ומדבריות ערב — היה קשה למוסדות התנועה הציונית והמדינה שאך נולדה, לעמד בפרץ ולשאת בדאגה לקליטת העליה ההמונית. ולא עמדו להם לבאים התלהבות הישוב בישראל ונכונותו, תוך הקרבה ומסירות נפש, לקבל פניהם ולהושיט עזרה בצר להם.

לא היו בנמצא האמצעים ההכרחיים בכדי להתגבר על כל הקשיים שגרר קבוץ גלויות זה. נחשולי העליה הביאו עמם יחד עם אנשים שוקקי-חיים וחדורי שאיפת יצירה — מאות ואלפים מוכי-גורל יודעי חולי- וסבל. עם גבור העליה, עלה וגבר גם מספר החולים שבין הבאים ורבים מביניהם נגועים במחלות כרוניות, אשר מחלת השחפת היתה השכיחה ביותר ביניהם.

בית-החולים מלבן

תנאי הצפיפות במחנות העולים הוו סכנה גוברת לחולים ולבריאים, הביאו אתם דאגה לבריאות הילדים ותבעו פעולה נמרצת למען שלום האוכלוסיה בכללה. צבור הרופאים בארץ התריע על הסכנות, אך יד משרד הבריאות והסוכנות היהודית קצרה מלהשיג כל אמצעי המלחמה בסכנות אלו, אשר חייבו טפיל שיטתי בחולים, בידודם ואשפוזם.

לא היה די בבדוד חולי השחפת בשער העליה, או כפי שנעשה הדבר לאחר-מכן בפרדסיה.

היה הכרח להתחיל מיד במיונם ואשפוזם של הנגועים במחלה, בהתאמה למצב בריאותו של כל פרט ופרט.

השאיפה לאמצעי רפוי, לתרופות ובתי-חולים ראויים לשמם, היתה בראש

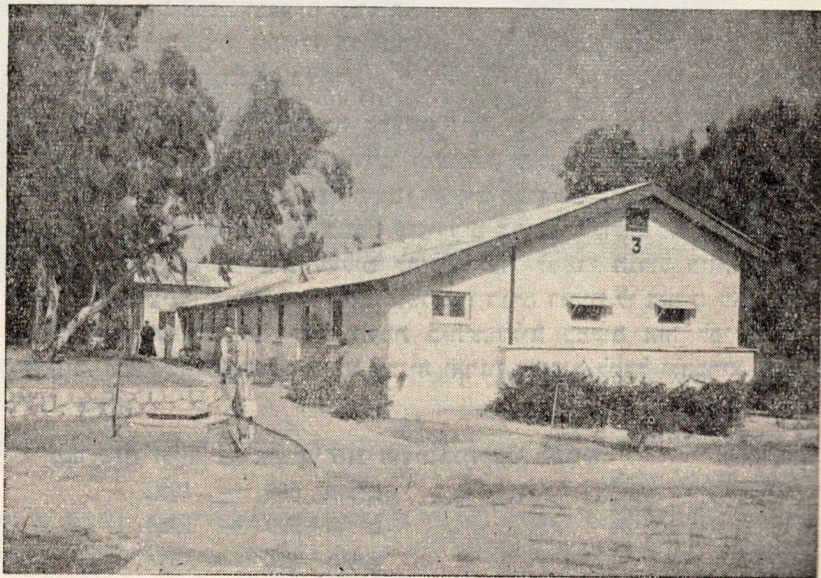
דאגותיהם של שרותי הבריאות בארץ, אשר ברשותם היו אז במעט למעלה מחמש מאות מיטות אשפוז לחולים במחלה זו.

בשעת חרום זו הקשה מנשא, נענה ונאות "הג'וינט" לבקשות ממשלת ישראל והסוכנות היהודית, יסד בישראל את "מלב"ן — המוסד לטפול בעולים נחשלים, בראשותו והנהלתו הברוכה של מר ש. פסמן, הזביא אתו מיטב מסורתו, הונו ונסיונו, לעבודות הרפוי והשקום; לעולה הזקן, לחולה, לכושל ולנחשל.

זכות וכבוד הם למושבה הותיקה באר-יעקב, הצעירה לאחיותיה בדרום — רחובות, ראשון-לציון ונס-ציונה, שבימי תקומתה הראשונים של מדינת ישראל, הוקם בשטח שפוטה בית-החולים לחולי-ריאה של מלב"ן, הגדול ביותר בכל המזרח התיכון, אשר שמו יצא לכבוד ותהלה בכל חוגי הרפואה.

על פני שטח בן 170 דונם, בחלקו של השטח אשר עליו שכן בית-החולים הצבאי הבריטי, נוסד ונבנה שלבים, שלבים — בין אמצע שנת 1951 עד סופה של שנת 1952, בית-החולים של מלב"ן.

המבנים הרעועים והמוזנחים אשר השאירו אחריהם הבריטים, שמשו מאז

בית-החולים מלבן

קום המדינה בתי משכנות לעולים החדשים אשר בחלק מהם מתגורר עד היום הזה, במעברה הסמוכה לבית-החולים.

בהחלצה לעזרת חולי השחפת בארץ, החליטה הנהלת מלב"ן להקים במקום הזה בית-חולים, אשר בו עמדה לרכז את החולים שעוד לפני-כן נעזרו על ידי מוסד זה שתרם ונשא בהוצאות קיום מטות חולים והחזקתן בבתי-חולים שונים, פוזרים ברחבי הארץ. עזרה מהירה ויעילה לחולה, היתה מגמת מלב"ן ושאפתו. לשם ממוש שאיפה זו הוחלט לתקן, לשפץ ולהתאים את המבנים הקיימים בשטח ולהפכם לביתני חולים, מבלי להפסיד את הזמן היקר שהיה נגזל לשם הקמת מבנה גדול אחד ויחיד.

נושאי הרעיון ומקימי בית-החולים לא נרתעו מתלהחרבות אותו מצאו בכל השטח, וביום 17 ביולי שנת 1951, הושלם תקונו של הביתן הראשון, שקלט לתוכו מיד את החולים הראשונים, עוד בטרם תגמרנה עבודות ההכנה לשרותים החיוניים ביותר, שנדרשו לקיום והפעלה של בית-חולים.

צדקו יוזמי הקמת בית-החולים, הד"ר ב. פליסקין, ראש האגף הרפואי של מלב"ן והד"ר י. זילברשטיין, מנהל מחלקת הריאות המרכזית לשעבר, בהעריכם נכונה את חומרת המצב ובפעלם נמרצות.

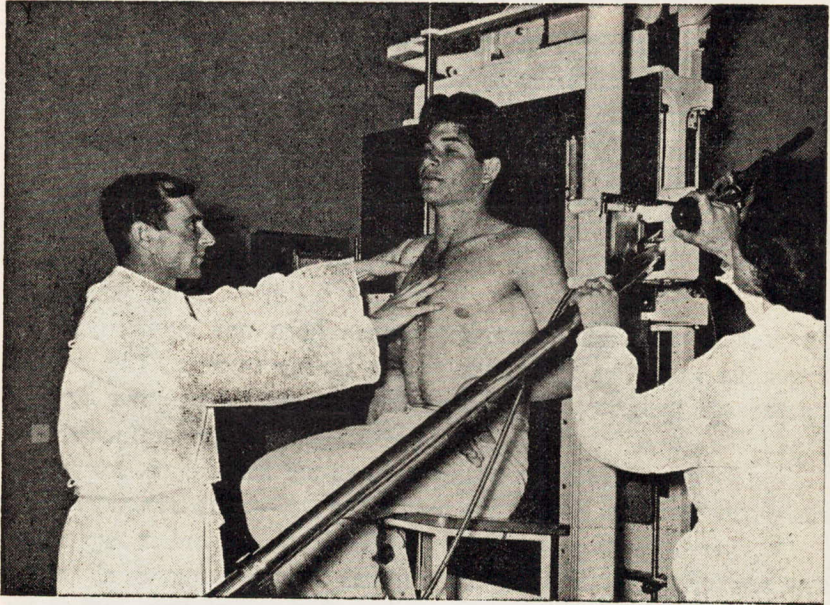
הד"ר זילברשטיין הקדיש כל מרצו, נסיונו ויכולתו לתכנון בית-החולים, והמטרה הושגה בזמן הקצר ביותר.

התאמתה חיש מהך ההצדקה למעשה נועז זה, כשעוד בחדש דצמבר שנת 1952, עמד על תלו בית-חולים מודרני ומשוכלל, מוכן ומושלם, בעל תפוסה של 510 מטות — מלא חולים עד אפס מקום. החולים קבלו בבית-חולים זה את טפולם והמבריאים יצאו ממנו בריאים בגופם ומעודדים ברוחם. לקראת פתיחתו הרשמית בסוף שנת 1952, הגיע בית-החולים לחולי ריאה, לממדי הגדול ביותר במזרח התיכון, כבעל ציוד ומתקנים רפואיים, אשר אין רבים דומים לו בארץ. יותר מזאת — התאמתה השערה של יוזמי הקמת בית-החולים במקום הזה לפי התכנית שתכננה, כשבמשך 15 חדשי היותו בבניה וארגון, הספיק לטפל ולהבריא למעלה מ-450 חולה.

מאז שנת 1951, בה אושטפו 216 חולים, נתקבלו בשנים:

1952	—	689	חולים
1953	—	599	חולים
1954	—	476	חולים
1955	—	538	חולים
1956	—	596	חולים

ובמשך שנת 1957 — קרוב ל-900 חולה. למעלה מ-4000 חולים קבלו טפולם בבית-החולים מיום הקמתו ולקראת תום השנה הששית לקיומו, מתקרב התאריך בו יצוין יום המליון שבימי האשפוז שלו. במשך שש שנות פעולתו קנה לו בית-החולים שם בארץ ומחוצה לה, ועל מחלקות החולים הפנימיות הוסיף והקים, בנה ושפר מחלקות חולים נוספות: לילדים, לכירורגיה ולאורטופדיה, מעבדה הכוללת מכון פטלוגי ומחלקה לבקטרי-

מכון הרנטגן

אולוגיה וכימיה, בנקידם, מכון רנטגן מודרני ומשוכלל, מרפאת שניים, מכון לפיזיותרפיה, מחלקה מיוחדת לאורולוגיה וכו', וכו'. בכל אלה ראה מלבין התחלה בלבד ואין פלא לכן, שבמרוצת הזמן התרחבה יריעת הטפול בחולה.

בד בבד עם הטפול הקפדני והמסור במחלת השחפת על ידי חבר רופאים מנוסים במקצועם ומסורים ליעודם, צורפו מיד לצוות העובדים הקבוע יועצים-מומחים למחלות עצבים, נשים, אף — אוזן וגרון, עיניים ועור. המחלקה המיוחדת לאורטופדיה שבבית-החולים הוקמה מתוך הכרת הצורך

לטפל טפול יסודי בחולי שחפת-העצמות והיא המחלקה היחידה מסוג זה בארץ, עד היום הזה.

המרפאה לטפול בשניים מעסיקה מזה שנים שני רופאי שניים ומגמת מקימיה היתה הדאגה לשמירה על מצבן התקין של שני החולים, לבל יפגם עכולם ולא תסבול תזונתם.

מעבדת השניים הטכנית, הקיימת על יד מרכז מלב"ן בתל-אביב, ספקה לחולי המוסד במשך תקופת קיומו של בית-החולים, אלפי פרוטזות חלקיות ושלמות.

הטפול בחולה הכרוני בכלל ובחולה השחפת בפרט, אינו נתן לצמצום בטפול רפואי בלבד אלא שיש להקדיש תשומת לב רבה גם לנפשו של החולה. לעתים גורר הדבר טפול פסיכיאטרי ממושך, אך ברוב המקרים הוא מחייב התמסרות מתמדת לחקר ודאגה על מצבו הנפשי והסוציאלי של החולה.

יש לתהות ולהתעמק בתכונותיו ונטיותיו של החולה למקצע, יש לדאג להעסקתו יש לחשב על תעסוקה מתאימה בשבילו לקראת צאתו את בית-החולים, וכן הכרח הוא להכשירו מבחינה נפשית ומעשית גם יחד, לקראת הכנסו לחיי יום-יום אל מחוץ לכתלי המוסד.

טבעית היתה, לכן, הקמת המחלקה לרפוי-בעסוק בבית-החולים, המקדישה אמצעיה, מרץ עובדיה וידיעותיהם, להחדרת ההרגשה של בטחון עצמי אצל החולה ומעסיקה אותו משך כל ימי הבראתו הארוכים במוסד, בעבודות פרודוקטיביות ודרכי ההסתגלות להן.

פעולות אלו מתחילות עוד בהיות החולה רתוק למטתו. בתחילה לשם בדור — על ידי התעסקות קלה להנעמת זמנו ולאחר מכן — אט, אט עם קומו ממטתו.

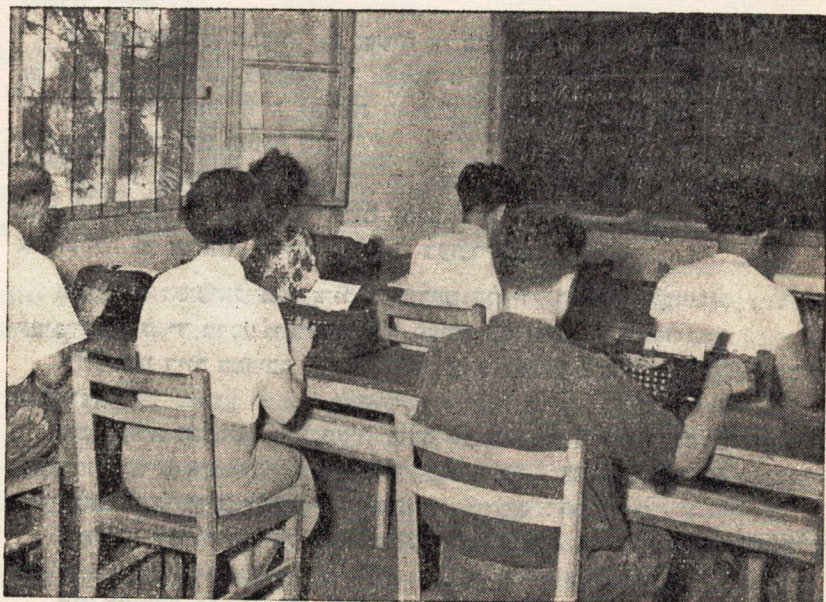
החולה מועבר אז למחלקות השונות של ענף טפול זה, אשר בעת ובעונה אחת עם העסקתו, בודק גם כשרונותיו ויכולתו — לקראת שקומו בעתיד.

קורסים ללמוד השפה העברית והשפה האנגלית, מקצועות הפקידות, הנהלת חשבונות, עבודות תפירה, אריגה וסריגה, נגרות, חרטות ומסגרות — הם המקצועות השכיחים והמקובלים אצלנו להכשרת חולי השחפת וכל אלה מנסה ומשתדלת המחלקה לרפוי — בעסוק להקנות לחולה, במיטב האמצעים העומדים לרשותה, לכל חולה כפי יכולתו, נטיות, תפיסתו וכשרו.

למען החולים הצעירים הקים מלב"ן בחדש יולי שנת 1951 מוסד מיוחד בנוה-חיים שעל יד חדרה, אשר שמש כמרכז לשקומם.

אותו מוסד אשר דרכו עברו, למדו מקצועות והוכשרו לקראת חיי עבודה 506 חניכים, הועבר בשנת 1956 לבית-החולים בבאר-יעקב, בו המשיכו לעשות למען

החולה הצעיר המשתקם, כשֶלֶרְשׁוֹת הַמוֹסֵד עִמְדוּ בְּתֵי־מֵלֶאכָה מוֹדֵרְנִיִּים לְלִמּוֹד מֵלֵאכָה, אֲשֶׁר נוֹהֲלוּ עַל יְדֵי מְדֻרִיכִים מוֹסֻמְכִים וּמְנוֹסִים. מֵאוֹת הַחֹלִים הַצְעִירִים אֲשֶׁר קִבְלוּ הִדְרָכָתָם בְּמוֹסֵד שְׁקוּם זֶה בְּמִקְצוּעוֹת הַפְּקִידוֹת אוֹ לְמוֹד מֵלֵאכָה, יֵצְאוּ לְדִרְכָם הָעֲצֵמָאִית בְּחַיִּים כְּבִעֲלֵי מִקְצוּעַ מוֹדֵרְכִים, רַבִּים מֵהֶם מְעוֹלִים, הַמְּשִׁיכִים דְרָכָם בְּהַתְּפָרְנָס בְּכַבּוּד מִיִּגִיעַ כְּפִיהֶם. פְּעוּלוֹת מֵרְכּוֹ הַשְׁקוּם בְּצוּרָה שֶׁהַתְּנַהֲלוּ עַד־כֹּה, הוֹפְסִקוּ לְאַחֲרוֹנָה וְשׁוּלְבוּ עִם אֵלוֹ שֶׁל הַמַּחֲלָקָה לְרִפּוּי־בְּעֶסְקוֹ.

כֶּתֶת מֵתִלְמָדִים בְּבֵית מִלְבֵּן — הַמַּחֲלָקָה לְשְׁקוּם

נִתְאַפְּשֶׁר הַדְּבַר וְהַבִּיא גַם רוּחָה וְהַקְלָה בְּאִשְׁפוּז עַל יְדֵי קְצוֹר תְּקוּפוֹת הַשְּׁהוֹת שֶׁל חוֹלִים בְּמוֹסֵד, תּוֹדוֹת לְקוֹרְסִים הַמִּקְצוּעִים הַשׁוֹנִים אוֹתָם מִקִּיִּים מִשְׂרֵד הָעֵבֻדָה, אֲשֶׁר אֵלֵיהֶם נִשְׁלָחִים עֲכָשָׁיו הַמְּבִרְיָאִים אַחַר קְבִלָם בְּבֵית־הַחֹלִים אֶת הַכְּשָׁרָתָם הַקְּדָם־מִקְצוּעִית.

דֶּרֶךְ הָעֻקּוֹב אַחַר הַחֹלָה הַמְּבִרְיָא אֵינָה קְלָה כֹּל עֵיקָר, וְקִבְיַעַת הַשִּׁטּוֹת וְהַמְּגֻמוֹת לְשְׁקוּמוֹ הֵיא מְדַע כְּשֶׁלְעֻצְמוֹ.

לְעֻקֵּב אַחַר מִצְבּוֹ הַפִּיִּסִי שֶׁל הַחֹלָה וְלְדַאֵג לְצִרְכֵי הַרְפוּי הַנְּכוֹנִים, הֵם דַּאֲגוֹתוֹ

ומנת חלקו של הרופא, אך בד בבד עם טפול עיקרי זה, משולב הטפול בנפשו של החולה.

זה נעשה בשתוף פעולה הדוק עם רופאי בית-החולים והמחלקה לרפוי-בעסוק, על-ידי העובדים בשרות הסוציאלי במוסד, אשר גם הם עושים מלאכתם תוך תכנון והסתכלות מתמידים, מאותו רגע שחולה פוסע על מפתן ביתנו.

מיומו הראשון של החולה בבית-החולים, נרתמת המחלקה לשרות סוציאלי בעול הדאגה האינדיבידואלית, לספוק צרכיו וחפושי פתרונות, לכל הבעיות העוללות להעכיר רוחו.

אם אישית היא הבעיה, אם נפשית או סוציאלית — אם להעלאת רוח החולה או דאגה חמרית לבני משפחתו — מחלקה זו היא המקדישה לאלה כל אונה ועמלה כי חשובה היא לאין ערוך להחשת החלמתו של החולה — הדאגה לשלמות רוהו והשמירה על השקט הנפשי שלו.

העובדת הסוציאלית היא המקימת את הקשר עם בני משפחתו, המבקרת בעת הצרך בביתו, המחפשת דרכים להבטחת קיום המשפחה וכדומה כדי לשחרר את החולה מן הדאגות העוללות להיות בעוכרי הבראתו.

העובדים הסוציאליים נעזרים בעבודתם על ידי המחלקה לסדורים קונסטרו-קטיביים שעל יד מרכז מלב"ן בשתוף פעולה עם הסוכנות היהודית: כשבתנאי דיור המדובר — דואגת מחלקה זו לאמצעים הנדרשים להשגת הדירה המתאימה.

אם העזרה הנדרשת היא מקור מחיה למבריא — מספקת המחלקה לסדורים קונסטרוקטיביים את הכסף הנדרש לכך, כלי העבודה או המקום הרצוי והמתאים, בכדי לאפשר למבריא לעבוד לפרנסתו.

המחלקה לשרות סוציאלי היא המקשרת בין החולה, הסוכנות היהודית ומחלקה זו.

היא העומדת בקשרים עם לשכת הסעד הארצית, עם המחלקות לשרות סוציאלי בכל אתר ואתר במדינה, והיא היא ההופכת תכנית למעשה, ומביאה התחלה לסיומה.

עובדי מחלקה זו, בהשתתפות עובדי המחלקה לרפוי-בעסוק, האחיות האחראית, נציגי המחלקה לסדורים קונסטרוקטיביים, הנהלת בית-החולים ועל כולם, הרופא המטפל — מהוים יחד, צוות היחידה המכוננת דרך שקומו של החולה.

כתוצאה מדינניהם המשותפים, התיעצויותיהם וקשריהם עם גורמי חוץ, נוצרים מקורות התמיכה והסעד לעתידו של החולה.

אל חדר הנתוחים של בית-החולים, אשר פעילותו אינה פוסקת כמעט בכל ימות השבוע, מובאים ועוברים נתוחים שונים, מאות חולים זקנים, תושבי מוסדות

אחרים של מלבן, כשהכרורגיה המתקדמת כבצועם המוצלח של מנתחי בית החולים מצילה נפשותיהם או מאריכה ימי חייהם.

תודות לכירורגיה המודרנית והטיפול האנטימיקרוביאלי המתקדם, חלה בשנים האחרונות התקדמות מפתיעה גם בדרכי הטיפול וההבראה של חולי שחפת.

נתוחי חזה בשיטות החדשות, המאפשרים כריתת חלקי הריאה הנגועים, ונתוחים אורטופדיים בצורה שהם מבוצעים כיום, מקצרים תקופות השהות של החולה בבית-החולים ובמקרים רבים — הופכים אנשים חולים לבריאים, במשך זמן קצר יחסית.

גורם עוזר להצלחות אלו הוא הטיפול הפיזיותרפי בחולה, אשר גם זה הגיע בזמן האחרון להשגים מעודדים בשלבי ההתקדמות של מדע הרפואה, וגם לו הקדיש האגף הרפואי במלבן מנה גדושה מאמצעיו — לארגונו וטפוחו.

נוסף לטיפול הפיזיותרפי המפותח בבית-החולים, במכון מיוחד ומטופח יפה, מצייד מלבן את החולה בכל המכשירים האורטופדיים הדרושים, כשהם מותאמים התאמה אינדיבידואלית לכל מקרה וצרכיו, אשר ערכם הכספי נאמד לעתים במאות לירות לחולה.

מוסד רפואי בבית-חולים זה, הן במהותו ומבנהו הארגוני והן במבנהו החצוני, תובע דרכי פעולה ואמצעים מיוחדים, שונים תכלית שנוי מן הדרישות המקובלות בבית-חולים כללי.

תנאי העבודה והרכב החולים מחייבים שיטות עבודה בדוקות, התמסרות מיוחדת במינה, טפול רפואי שטתי ומתמיד, וחבר עובדים אחראי ומאומן. במאמצם המשותף של הרופאים, צוות האחיות והאחים, טכנאי המעבדות, המכונים והעובדים האל-רפואיים, נערכת מדי יום-ביומו עבודת בית-חולים כשכלו ורובה חותרת למטרה אחת, שהיא טובת החולה.

הגשת העזרה לחולה, יחד עם מלוי צרכיו הרבים ההכרחיים להבראתו, מתבטאת גם בחנוכו והקניית הידיעות לו להבנת המחלה.

כי גם לאחר הבראתו, אם לאחר כריתה או טפול אנטימיקרוביאלי, כשמצב מחלתו הופך ליציב ואין הוא מוסיף להוות עוד סכנה לסביבתו — על החולה להבין מהות מחלתו ולדעת לשמר על אמצעי הזהירות, לבל תחזר אליו.

ואמנם רבים הם המקרים, ידועים ובלתי ידועים, כשחולה במחלת השחפת מסרב להכנס לבית-החולים ועל ידי כך נמנעים ממנו הטיפול ההכרחי וההבראה המהירה.

למטרת הבראתו וכן למניעת התחדדות המחלה בעתיד, הכרח הוא שחולה יבין את מהות מחלתו.

בבית-חולים לחולי-ריאה, לומד החולה מהותה של המחלה, שואב ידיעות עליה

מרופאיו ומטפליהו וההשקפה המסולפת הקיימת בצבור הרחב על מחלת השחפת ופגיעיה, מתנדפת ונגווה ממחשבתו.

צוות האחיות עושה רבות במגמה חנוכית זו ומצווה הוא, לכן, שאחות המטפלת בחולה הכרוני תתאים בגישה, מהותה וידיעותיה, לדרישות הנתבעות ממנה לצורך מלוי תפקידה.

הנהלת מל"ב"ן בהכירה בחשיבות הדבר, הקימה בית-ספר לאחיות מוסמכות על-יד בית-החולים, אשר הלמודים בו נמשכים במשך 3 שנות לימוד רצופות, בשתוף פעולה עם ביה"ח צריפין, כשתכנית הלמודים מתחלקת בין שני בתי חולים אלה, בהתאם לשיטות הלמוד.

אך לא על הטפול הרפואי בלבד יחיה החולה.

הנהלת בית-החולים נטלה לידה גם את הדאגה לצרכיו הרוחניים, בכדי להנעים זמנו, להשכיח דאגותיו ולהקל על בדידותו, בהעדרו מן הבית או מחוג משפחתו. שני מורים להקניית השפה העברית לחולים — עולים חדשים, עובדים באפן קבוע בבית-החולים, פרט למורה מיוחד המלמד את הילדים החולים בשתי כתות נפרדות ונגנת — המטפלת בבני גיל הגן.

גם ילדי המעוטים — בני משפחות ערביות וילדי בדואים מדרום הארץ, מקבלים בבית-החולים חנוכה והשכלתם בשפות האם שלהם.

סרטי קולנוע מוצגים בפני החולים מספר פעמים בחדש והנהלה דואגת להבאתם של מרצים, אמנים, עריכת חגיגות, נשפי בדור וכו', מועדון וחדר קריאה הוקם באחד האולמות, לקריאת עתונים, למשחקים ולהשמעת תקליטים.

כל ביתן חולים מקבל מדי יום-ביומו עתונים עבריים וכן כתבי-עת בשפת האם או שפות ארצות מוצאם של החולים, המקובלות עליהם. תחנת שדור מיוחדת, הפועלת בכל שעות היום המתאימות והקשורה לכל ביתני החולים, משדרת פרקי נגינה לבדור ושדורי החדשות של קול-ישראל, בקיימה גם תכנית "כבקשתך" פנימית, למלוי משאלות החולים לפי טעמם ורצונם.

שני בתי-כנסת: אחד לחולים בני העדה הספרדית ועדות המזרח, ושני למתפללים בנוסח אשכנז, קימים במוסד ועליהם מפקח עובד קבוע, שהוא משמש גם משגיח על הכשרות ונותן דאגתו לספוק צרכי הדת ותשמישי הקדושה של החולים, אותם מספקת הנהלה לדורשיהם.

אכן רב הוא המעשה אשר בית-החולים עשהו למען החולים, אך לא מועט הוא גם שעשה למען התפתחותה של באר-יעקב המושבה — למען תושביה ותושבי האזור כלו.

השפעת קיומו במקום, נכרת ומורגשת בחיי יום-יום של המושבה והשאירה חותמה על החיים הכלכליים והרוחניים שלה.

בנימין ארנפלד, מזכיר המועצה

המועצה המקומית באר-יעקב

1949 — 1957

הרכבה ופעולותיה

עם השחרור

לאחר כבוש לוד — רמלה על-ידי צבא הגנה לישראל בחדש יולי 1948, חזרו לבתיהם רק חלק מבין מפוני המושבה — בסך-הכל 182 נפש. החיים במושבה חזרו למסלולם הרגיל. אולם כעבור מספר חדשים הטביעה כבר העליה החדשה את חותמה על המושבה ומספר תושביה הוכפל תוך שנה אחת. ותיקי המושבה נשמו לרוחה. הצוררים שהצרו צעדיהם — הערבים מצד רמלה, אבו-פדל, סרפנד אל חרב וסרפנד אל-עמר; הגרמנים מצד ביר-סלים (שפון), והאנגלים מצד סרפנד ובית-החולים הצבאי — נעלמו והיו כלא היו. אלפי דונמים של אדמה פוריה, פרדסים וכרמים, בתים נטושים לעשרות — אפשרו למושבה להגשים חלומה מאז: «ופרצת ימה וקדמה, צפונה ונגבה». לקראת מועצה מקומית. .. בראש דאגותיו של ועד המושבה, בראשותו של הרב שא-נס, עמדה שאלת

ספוחם של השטחים הנטושים האלה, מסביב למושבה. הוברר, כי לשם-כך יש להקים "מועצה מקומית" שתהיה הנציגה החוקית של צבור תושבי המושבה. ועד המושבה פנה איפוא למשרד הפנים בבקשה להקים בבאר-יעקב מועצה מקומית שתשרע על שטח של 7240 דונם ותחום שפוטה — על כל האדמות הנטושות בסביבה.

לאחר בדיקת הנתונים שהומצאו למשרד הפנים ע"י ועד המושבה, אשר שר הפנים מר משה שפירא את בקשת ועד המושבה והכריז על הקמת המועצה המקומית באר-יעקב.

כך הונח היסוד לתקופה חדשה בחיי המושבה.

המועצה המקומית הראשונה

שר הפנים מר משה שפירא חתם על צו הקמת מועצה מקומית בבאר יעקב ביום ז' חשוון תש"י — 30.10.49 ופרסם את הצו בקובץ התקנות מס. 50 ביום ב' בכסלו תש"י — 23.11.49. מיום זה והלאה חדל ועד המושבה מלהתקיים בתור הנציגות הנבחרת של תושבי המקום ואת מקומו תפשה המועצה המקומית.

תחום השפוט

תחום שפוטה של המועצה השתרע על שטח של 7240 דונם אדמה, שכלל את הגושים: 4040 ו-4041 (שטח המושבה הותיקה) 3831, 3832, 3833, 3834, 3835, 3836, 3837, 3838, 3839, 3840 ו-3841 (אדמת אבו-פלד), 4350, 4351 ו-4352 (אדמות רמלה), 4233 ו-4245 (אדמות סרפנד אל-עמר) וחלקות של הגושים 3784 ו-3785.

חזונם של המתישבים הראשונים — לצאת למרחב, לפתוח — התחיל קורם עור וגידים.

הישיבה הראשונה

ישיבתה הראשונה החגיגית של המועצה המקומית החדשה התקיימה בביתו של מר אברהם ליכטנשטיין ביום 21.12.49 בנוכחות כל חברי ועד המושבה לשעבר.

(מחוז לרב סאנס ז"ל שנפטר זמן קצר לפני-כן) שמונו ע"י שר הפנים כחברי המועצה המקומית הראשונה והם:

הא': אנטין יהושוע, יצחקי חנניה, ליכטנשטיין אברהם, פלינק צבי וקרנדל הרצל, מזכיר המועצה ארנפלד בנימין ואורחים נכבדים, נציגי משרד הפנים: מר קופרמן — הממונה על המחוז, מר ברקאי — קצין המחוז ומר רוטנברג מהאגף לשלטון מקומי.

בישיבה זו נבחר פה-אחד כיו"ר המועצה מר אברהם ליכטנשטיין שהבטיח לפעול כמיטב יכולתו לטובת המועצה ותושביה.

באיי-כח משרד הפנים הביאו את ברכת שר הפנים ומשרד הפנים והורמו כוסות לחיי המושבה ונבחריה.

האורחים וחברי המועצה החדשה התפזרו איש-איש לביתו. החגיגה נסתיימה והמועצה החלה בעבודתה היום-יומית.

מפעולות המועצה הראשונה

במשך תקופת כהונתה של המועצה הראשונה קיימה 54 ישיבות, תוך שנה וחצי, עובדה המעידה על הנטל הכבד ועל עומס העבודה שהוטלו עליה. השתתפות חברי המועצה בישיבות היתה ערה והוכוחים על שאלות עקרוניות היו לפעמים סוערים. הרכב חברי המועצה לא השתנה במשך זמן קיומה, רק נציג ההסתדרות, מר צבי פלינק שעבר לראשון לציון חדשים מספר לפני תום תקופת כהונתה של המועצה, חדל להיות חבר המועצה ומפאת קוצר הזמן עד לבחירות לא מונה חבר מועצת אחר במקומו.

תכניות המועצה:

ש כ ו נ י ם

כל שאיפתה של המועצה החדשה היתה: התפתחות וקליטת עליה. כל מאמציה היו קודש למטרות אלו.

תכניות הפתוח הופנו בשני כיוונים: פתוח המשקים הקיימים מצד אחד והקמת התישבות חקלאית חדשה ושכונים חדשים עם משקי-עזר — מאידך.

מיד לאחר הקמתה פנתה המועצה למינהל התכנון ומשרד העבודה והציעה לבנות שכונים בבאר-יעקב. מינהל התכנון לא שש לבצוע תכנית זו. לדעתו נועדה המושבה אך ורק לחקלאות ובתור מושבה חקלאית אין לה צורך בשכונים.

ומה עוד: הקמת שכונים בבאר-יעקב תגרום לאורבניזציה של כל הסביבה. המרחק בין באר-יעקב ושכנותיה העירונית ועירוניות למחצה — (רחובות, רמלה, ראשון-לציון ונס-ציונה) — ייעלם ואופיה החקלאי של המושבה יועמד בסכנה. ואלפי דונמים של אדמה חקלאית מניבה עלולים ליהפך לשטח עירוני. ולכך — יאמרו הדברים לשבח — התנגד מינהל התכנון.

נדרש כח-שכנוע רב ומאמצים רבים לשנות את עמדת המוסדות הקובעים. אולם המועצה לא נואשה, הקדישה מיטב כוחותיה לבצוע המשימה ששמה לה למטרה: קליטה ופתוח.

תכניות להרחבת הישוב החקלאי

אחרי משא ומתן ממושך סוכם בין המועצה והמוסדות שעסקו בתכנון, על שמירת אופיה החקלאי של באר יעקב על ידי הרחבת הישוב החקלאי במקום. בשלב ראשון תוכנן הקמת מושב דרומה מהמושבה, מאחורי פסי הרכבת, בין הכביש הנוביל לביר-סלים (הזות שפון) לבין חורשת האקליפטוסים.

נשלח מתכנון מטעם הסוכנות היהודית, שישב כשבועיים במקום והכין סקר על תנאי הקרקע והכין תכנית התישבותית לקליטת 80 יחידות משק. אולם מפאה התערבות מוסדות אחרים בתכנון הסביבה, נועד שטח זה למשבצת קבוץ בוכנולד (כיום נצר-סירני) והתכנית בוטלה.

היה צריך להתחיל הכל מחדש. המועצה לא אמרה נואש. הציעה את השטחים מזרחה מהמושבה — בין המושבה ורמלה, להקמת מושב חדש. ותכנית זו אחרי שנבדקה ביסודיות, אושרה סופית. המושב שנקרא:

„הרחבת באר יעקב“

תוכנן ל-39 יחידות משק ול-12 משקי עזר. המשפחות ברובן יוצאי פולניה ותימן — הובאו למקום ושוכנו באהלים, חלק מהם בבתיים הערבים הנטושים הפזורים פה ושם בשטח המושב.

ביום 11.7.50 התקיימה חגיגת הנחת אבן הפינה של ההתישבות ברבע-עם ובתכנית אמנותית עשירה, ליד שולחנות ערוכים, בין החוגגים: עסקני התאחדות האכרים שהשקיעו מאמצים רבים — בבחירת המועמדים ועזרה בהשגת אשור לבני האכרים הותיקים במקום, שלא רצו להנתק מן האדמה ומן החקלאות. דבר

זה הוצע ע"י המועצה ושמש מטרה כפולה: לאפשר לחקלאים בני חקלאים להשתרש במקום וכן להקל על קליטת המתישבים — העולים החדשים. ובסוף שנת 1950 נכנסו המתישבים לבתיהם המוכנים. בדיבד עם הקמת ההתישבות תובנה ובוצעה —

תכנית השכון

המועצה הציעה 2 שטחים להקמת השכון: את הפס הארוך בין בית החולים הממשלתי ובין פסי הרכבת ואת שני הגושים 3831 ו-3832 צפינה מהמושבה הותיקה. המוסדות המוסמכים העדיפו את השטח צפינה מהמושבה הקיימת והנמוקים עמם:

- (1) המקום גבוה יותר.
- (2) השטח גדול יותר.
- (3) היה נוח לתכנון.

לפני בצוע העבודה העסיקה את המועצה דאגת המים לצרכי בניה. השטח היה מרוחק כקילומטר מהמושבה ולא היה פתרון קל לבעיה. בסופו של דבר הסכים משרד הבטחון לספק מים למועצה לצרכי בניה, מהצנור העובר מהמושבה למחנה הצבאי.

בשנת 1950 הוקם השכון הראשון בבאר-יעקב, הכולל 160 יחידות דיור (בלוקנים) והנקרא כיום שכון-רמב"ם.

בטקס צנוע התקיימה בסוף אותה שנה הגרלת הבתים הראשונים. לעולים החזשים, שהתגוררו עדיין בבתי העולים במעברה ובמקומות אחרים. ההתישבות השיכון שינו את פני המושבה וגרמו לבעיות שלא היו ידועות עד אז למועצה החדשה. העולים הגיעו למושבה, אך הכלים הדרושים לקליטתם לא היו קיימים.

הבעיה הראשונה והחמורה ביותר היתה שאלת המים. אספקת המים הזמנית לצרכי בניה נפתרה אמנם: להתישבות ע"י הנחת קו מיוחד מהמושבה ועד קצה ההתישבות ובשכון ע"י השמוש בקו הצבאי, אך מים לשמוש ביתי ולצרכי החקלאות לא יכלה המושבה לספק. בקשי הצליחה לדאוג לאספקת מים, לא סדירה ביותר, לשטחיה הקיימים.

באין מספיק מעיינות ובארות במקום, התקשרה ההתישבות לרשת שפלת-לוד של חברת "מקורות", הוצאות הנחת הצנורות ורכישת זכויות, כוסו ע"י הסוכנות היהודית ע"ח התקציב ההתישבותי. הדאגה לאספקת מים לשכון הוטלה על המועצה. קו הצנורות הונח וחברת מקורות הסכימה לספק מים גם לשכון.

דרך שעון מרכזי אחד ולמועצה בלבד. המועצה מצדה היתה חייבת למכור את המים לכל צרכן לחוד, תמורת תשלום חדשי קבוע, מבלי להתחשב בצריכה המדויקת של כל צרכן, כי מודדי מים טרם הותקנו. לשם הנחת קוי המים לוותה המועצה סכום של 15.000 לירות מאוצר המדינה.

בעיה לא פחות חשובה היתה בעית החנוך. עד להקמת השכון היה קיים בית ספר אחד (מזרם המזרחי) עם 27 תלמידים בסך הכל והלמודים התנהלו בשתי כיתות. למאתים משפחות העולים שהתישבו במקום היו ילדים הזקוקים לבית ספר ולגן ילדים. המועצה פנתה איפוא למשרד החינוך בבקשה דחופה לקבלת הלואה לבניית בית ספר לקליטת ילדי העולים. אולם גם עד להקמת בית הספר החדש, צריך היה לדאוג לפתרון זמני. המועצה נאלצה להחרים דירה פרטית אשר בעליה לא נמצאו בבאר יעקב חדשים מספר ופתחה שם כיתה נוספת. הלימודים התנהלו בשתי משמרות עד השלמת הבנין החדש והמודרני שנבנה בעזרת הלואה ממשלתית, בחורשה הקטנה במרכז המושבה, ליד בית הספר הקיים. חוק חנוך חובה חנם לא היה קיים עדיין, בכל-זאת, כדי לא להכביד על העולים החדשים, החליטה המועצה לפטרם מתשלום שכר למוד בשנה הראשונה לשיבתם בבאר-יעקב.

גן הילדים היחידי שהיה קיים במושבה בתקופת הקמת השכון וההתישבות קלט את ילדי ההתישבות, אולם לילדי השכון היה המרחק רב מלבקר בגן הילדים במושבה. לכן הוקמו גני הילדים בשכון הבלוקנים:

— ארגון נשים ציוניות כלליות פתח גן ילדים ממלכתי.

— ואגודת ישראל גן ילדים דתי, בהתחשב במצב העולים, נקבע שכר למוד מינימלי בגנים הנ"ל.

המועצה דאגה גם לחינוך המבוגרים ובראש-וראשונה: להקניית השפה העברית. נפתחו שעורי ערב לעברית בשכון ובהתישבות שהקלו בהרבה על חבלי הקליטה של העולים. לעתים רחוקות יותר, אך בקביעות, אורגנו גם פעולות תרבות אחרות, בעיקר הופעות אמנים ומרצים, נשפי פורים וחנכה. השגת מקום עבודה קבוע, שפור ושפוץ פני הבית, נטיעת גינות ומאות דאגות אחרות גרמו לכך, שהצבור לא הראה התענינות מספקת בפעולות התרבות השונות, מחוץ לדבר שהיה בחזקת "מצרך חיוני ביותר": למוד השפה.

שמירה אזרחית

בין השרותים החשובים שהמועצה ראתה חובה להנהיגם — היתה השמירה האזרחית. השטח שבין הגבול ובין באר יעקב לא היה מיושב במידה מספקת

כדי שיוכל למנוע את חדירת המסתננים מעבר-הירדן בלילות. המועצה החזיקה מיום הקמתה, שומר-לילה בשכר, ששמר תחילה רק בשטח המושבה. הונהגה תורנות-שמירה וכל משפחה חויבה להשתתף בשמירה בין בגופה ובין בממונה. עם הקמת ההתישבות ולרגלי תכיפות בקורי המסתננים בה — שלוו לא פעם ביריות, נתקבל שומר נוסף לשמירה בשטח ההתישבות. השמירה נמשכה כל עוד חייבה זאת סכנת המסתננים.

שרותי-הבריאות

שרותי הבריאות של המושבה היו מרוכזים בתקופה זו בידי קפת חולים עממית. רוב תושבי המושבה הותיקים היו חברי קפת חולים עממית וגם חברי קפת חולים הכללית קבלו את העזרה הרפואית באמצעות רופא קו"ח עממית במקום, לפי הסכם בין שתי קפות החולים. עם פתיחת מרפאת קו"ח הכללית במעברה הסמוכה, עבר הטפול בחברי קו"ח הכללית למרפאה שבמעברה. המועצה ברצותה להבטיח שרותי רפואה יעילים לתושבי המקום, התחייבה כלפי קו"ח עממית לגבות את דמי-החבר של קו"ח עממית ולהיות אחראית לתשלומים אלה — והמועצה גבתה אותם, לפי אשור משרד הפנים, מאת חברי קו"ח עממית במושבה.

סעד

שרותי הסעד לא הוו בעיה עד להקמת השכונים, אולם כבר בין ראשוני המשתכנים, היו מקרים סוציאליים. עובדת סוציאלית לא היתה עדיין למועצה והטפול במקרים אלה נמסר לוועדת הסעד ולמזכיר המועצה, שעסק בעבודה זו בהתייעצות עם עובדת הסוציאלית של המעברה הסמוכה, שסיפקה, דרך-אגב, את רוב המקרים הסוציאליים לשכון החדש ובתקופה יותר מאוחרת הסכים משרד הסעד בגלל ריבוי המקרים בין העולים החדשים, לשלוח עובדת סוציאלית על-חשבונו, ליומיים בשבוע.

אספקה

גם בעיות האספקה הטרידו את המועצה. חלוקת מצרכים מוקצבים (ביצים, בשר, דגים, קרח, נפט וכו') היתה בימים אלה כרוכה בטפול מתמיד ובריאות

להשגת הרשיונות הדרושים. לעתים קרובות נאלצה המועצה להתערב בהשגת המצרכים לתושבי המושבה, למניעת הפקעת מחירים ולהקפדה על חלוקת צודקת של המצרכים החיוניים.

תברואה

את המועצה העסיקה גם שאלת תברואה רצינית. בית העולים הסמוך הציף את השטחים הסמוכים לו, בערמות אשפה ונהרות מי שופכין, רק לאחר התערבות גורמים ממשלתיים (לשכת הבריאות) והגשת תביעה משפטית נגד האחראים, שופר המצב במדה מסויימת.

בחקלאות

השרותים החקלאיים שהמועצה ספקה בתקופה זו הורחבו ע"י קביעת שמירה חקלאית מיוחדת לפי בקשת הפרדסנים, שעליה החליטה המועצה בישיבתה ביום 11.10.50. בשנתיים האחרונות לפני הנהגת שרות זה, סבלו הפרדסנים מגניבות ציוד חקלאי במידה שהצדיקה את השמירה. הועדה החקלאית בראשותו של מר קרנדל הרצל עבדה את תכניות השמירה והקפידה על יעילותן.

הדאגה לחקלאות התבטאה בפעולות המועצה להשגת שטחים מתאימים להשלמת המשקים הקיימים במושבה הותיקה. רוב החלקות במושבה היו בין 7 ל-15 דונם ולא היה בידן להבטיח לבעליהן את ההכנסה המינימלית הדרושה לקיומם. בשנים הקודמות כשלא עמדה רזרבה קרקעית לרשות המועצה, אי אפשר היה לטפל בבעיה זו, אולם עם ספוח השטחים הנטושים בסביבה לתחום שפוטה של באר יעקב, ראתה המועצה אפשרות לפתרון הבעיה ע"י השלמת אותן היחידות המשקיות. שלא החזיקו ביותר מ-15 דונם אדמה. השטח הראשון שהוצע ע"י המועצה למטרה זו היה מזרחית מהמושבה בגבולות רמלה (הגוש 4350). אולם מינהל התכנון החליט להקים שם מעברה לעיר רמלה. אחרי התייעצויות עם הגורמים המעוניינים הוצע שטח אחר, מערבה מהמושבה בחלקים של הגושים: 3784, 3785, 3634, 3635, ואמנם אושר ע"י הסוכנות היהודית כשטח "השלמה" למושבה הותיקה.

פתוח

פעולה ראויה לציון מיוחד, היתה מתן שמות לשני רחובות: "רחוב, שא-נס" — לדרך המובילה מהמושבה לשכון החדש ו"גן עמנואל" — לחורשה במרכז המושבה. טקס קריאת השמות במעמד חגיגי עזר להחדיר ללב העולים החדשים את רגשי הכבוד שהמועצה חבה לרב שא-נס ז"ל — ראש ועד המושבה ועסקן צבורי במשך עשרות שנים — ולעמנואל אביבי ז"ל, בן-המיסדים, שנפל חלל במלחמת הקוממיות בקרבות בנגב.

— בין תכניות הפתוח של המושבה היו גם מספר תכניות שלא הגיעו לידי בצוע בקדנציה של המועצה הראשונה, והן:

- (1) בניית מרכז מסחרי בשטח המושבה התיקה.
- (2) בניית מרכז מסחרי בשכון העולים.
- (3) שיפור פני המושבה ע"י הריסת הבאר הישנה במרכז המושבה.

תכניות אלו הוכנו ע"י המועצה והוצאו לפועל בתקופה מאוחרת יותר -- בשעת כהונתן של המועצה השניה והשלישית — כפי שידובר עליהן להלן.

בין ההחלטות החשובות שנתקבלו במועצה זו יש עוד לציין את הפעולה להעברת 3 מגרשים שהיו רשומים ע"ש פיק"א, לבעלות המועצה, על המגרשינו האלה עומד מכון המים של המושבה ובריכת מים שצבור האכרים רשמה אותם על-שם פיק"א לפני עשרות בשנים, והמועצה התחילה לטפל בהעברת מגרשים אלה על שמה, בתור הנציגות המוכרת של הצבור במקום.

המנגנון

לשם בצוע כל השרותים והפעולות המנויות לעיל, היה על המועצה להקים מנגנון פקידותי, להכין תקציבים רגילים ובלתי רגילים, לדאוג לכיסויים על-ידי הטלת מסים ולהתקין חוקי-עזר שונים.

עם מנוי המועצה, מנה מנגנונה הפקידותי רק פקיד אחד: המזכיר, שמלא גם את התפקידים: גזבר, מנהל חשבונות, עובד סוציאלי, קופאי ופקיד כללי. ב-29.4.50 החליטה המועצה לקבל פקידה עוזרת למזכיר ועוד באותה שנה נתקבלו שומר לילה, פקיד כללי ושמש בית ספר. הרחבת המסגרת הפקידותית היתה הכרחית מפאת הגדלת מספר תושבי המושבה מ-300 ל-800. אולם אותם הפקידים הספיקו גם למספר גדול יותר של תושבים ולכן מחוץ לשומר לילה נוסף ומהנדס חלקי — לא נתקבל כל פקיד נוסף מחוץ לנ"ל לעבודה במועצה.

מסים ותקציב

הקמת המועצה גרמה לפעולות מוניציפליות שהיו בבחינת חידוש במושבה שנתקבלו ברצון על-ידי התושבים. המועצה נאלצה להטיל מסים שונים לכסוי תקציבה. מסים אלה הוטלו בהתאם לסמכויות המועצה לפי צו המועצות המקומיות (ב') והיו מבוססים בעיקר על יחידות קבועות — חדרים ודונמים. לא קל היה המעבר מתקופת ועד המושבה, בה היו המסים כמעט נומינליים — לשיטת מסים המבוססות על עקרונות פרוגרסיביים יותר ולא מעט טרוניות נשמעו מפי התושבים, עד שהבינו את הצדק שבשיטה הפרוגרסיבית בהטלת המסים.

תקציבה הראשון של המועצה לתקופת 4 החדשים דצמבר 1949 — מרץ 1950 היה צנוע מאד : 2.288 ל"י הכנסות לעומת 2.260 ל"י הוצאות. לשנת 1950/51 הוגש כבר תקציב גדול בהרבה :

בתקציב הרגיל — הכנסות בשעור 7.950 ל"י לעומת הוצאות בסך 7.900 ל"י. ותקציב בלתי רגיל — 24.400 ל"י הכנסות ו-23.500 ל"י הוצאות. בשנה זו גרמה לתקציב בלתי רגיל גדול פי 3 מהתקציב הרגיל — קליטת 200 המשפחות בשכון הבלוקנים ובהתיישבות.

בשנת סיום כהונת המועצה הממונית הראשונה — הסתמנה שוב עליה תלולה בהצעת התקציב של המועצה : 25.980 ל"י הכנסות רגילות, לעומת 25.042 ל"י הוצאות רגילות, ו-90.000 ל"י הכנסות והוצאות בתקציב הבלתי רגיל. בסעיפי ההכנסות נכללו כמובן מחוץ להשתתפויות השונות של הממשלה בשרותים הממלכתיים (סעד, דת, חנוך) תשלומי המסים של התושבים, בשעורים עליהם החליטה המועצה ושאושרו על-ידי משרד הפנים.

מחוץ למסים הנ"ל נגבו גם אגרות שנקבעו בחוקי העזר השונים שהותקנו ע"י המועצה בשנות פעולתיה הראשונות. לשם מתן תוקף חוקי לבצוע שרותים שונים ולגביית הכספים הדרושים לממונם. חוקי העזר שהותקנו ע"י המועצה הראשונה :

1. חוק עזר להיטל ענוגים :
 2. למחיר כרטיסי קולנוע מוסיפים אחוזים מסויימים לטובת המועצה. חוק עזר להיטל טעד :
 3. על כל ארוחה בבית-אוכל מוסיפים אחוזים מסויימים לטובת השרותים הסוציאליים של המועצה. חוק עזר לאופניים :
- המחייב כל בעל אופניים בשטח שפוט המועצה להוציא רשיון לאופניים בתחילת כל שנה ולשלם אגרת רשיון.

4. חוק עזר למס-עסקים:
קובע את גובה מס-העסקים, שעל כל בעל עסק בשטח שפוט באר יעקב לשלם מדי שנה למועצה.
5. חוק עזר להעברת מקרקעין:
הקובע, כי על מעביר קרקעות בשטח שפוט באר יעקב לשלם 2% אגרת העברה לטובת המועצה.
6. חוק עזר על קנס פיגורים:
הקובע, כי כל המפגר בתשלום מסיו למועצה למעלה מששה חדשים לאחר מועדם, יחוייב ב-20% קנס פיגורים.
7. חוק עזר לסלילת כבישים ומדרכות:
הקובע את שעורי השתתפותם של בעלי הרכוש בסלילת כבישים 75% ובסלילת מדרכות (100%).

המועצה הממונית הראשונה מלאה תפקידיה הקשים בנאמנות, אך לא הספיקה לבצע כל תכניותיה, כי בינתיים התקרב מועד הבחירות למועצה הנבחרת הראשונה ועובדה זו הטביעה את חותמה על פני המושבה.

מפלגות וחוגים שונים ראו אפשרות לבסס את שלטונם, או להשיג נציגות הולמת יותר במועצה — כל-אחת לפי מעמדה ולפי שאיפתה.

תוך מאמצים בלתי-פוסקים לקליטת העליה ובסוסה במקום — הגיעה המועצה למועד סיום כהונתה. מונה פקיד בחירות והוכנה רשימת התושבים הרשאים להשתתף בבחירות למועצה הנבחרת הראשונה.

התושבים נדרשו להביע את דעתם החיובית או השלילית על פעולותיה של המועצה הממונית. הזכות והחובה — לבחור בהנהגה נאמנה — נמסרו לידי תושבי באר יעקב הותיקים והחדשים.

המועצה הנבחרת הראשונה

1951 — 1955

ה ב ח י ר ו ת

הבחירות למועצה המקומית השניה (שהיא המועצה הנבחרת הראשונה) התקיימו ביום י' בסיון תשי"א — 14.6.1951.

הוגשו ואושרו רשימות המועמדים הבאות:

- (1) רשימת ההסתדרות — בראשות מר שלום רייניץ
- (2) רשימת הציונים הכלליים וחקלאי באר-יעקב, בראשות מר ליכטנשטיין אברהם.
- (3) הרשימה הדתית — בראשות הרב שלמה וולבה.
- (4) רשימת חקלאי באר יעקב — בראשות מר ורביץ נח.
- (5) רשימת למען אחדות תושבי באר יעקב — בראשות מר חנניה יצחקי.

מספר הבוחרים בתחום המועצה היה: 354

מספר הכולל של המצביעים: 298

מספר הקולות הפסולים: 3

מספר הכולל של הקולות הכשרים: 295

את יום הבחירות הקדימה תעמולה פעלתנית של כל המפלגות. אסיפות-עם, בקורים בבתי הבוחרים, הבלטת מפלגה מסוימת לעומת חברתה, פעולות שנעשו ושלא נעשו, שמשו בערבוביה נושאים לתעמלנים ונואמים מכל רשימות הבוחרים.

זו פעם ראשונה התקיימו בחירות דימוקרטיות וחוקיות וגם מפלגות שעד כה לא היתה להם נציגות במועצה הממונית, ראו סיכויים להשגת מקום במועצה הנבחרת החדשה.

מתוך 4 נציגי האזרחים במועצה הקודמת — החליט אחד לא לחדש מועמדותו ו-3 האחרים הופיעו ב-3 רשימות שונות.

ההסתדרות — שבחדשים האחרונים של המועצה הממונית לא היתה מיוצגת בה, עקב עזיבת נציגה מר צבי פלינק את המושבה, הציגה רשימה של 9 מועמדים הציונים הכלליים — 14 מועמדים, הרשימה הדתית, שלא היתה עד כה מיוצגת במועצה — 4 מועמדים, רשימת חקלאי באר יעקב — 4 מועמדים והרשימה, למטן אחדות תושבי באר יעקב — 3 מועמדים.

זו פעם ראשונה השתתפו בבחירות גם חלק מבין העולים החדשים שהשתכנו או התיישבו בשנה האחרונה במקום וכל הרשימות שמו את הדגש להשגת קולותיהם של עולים אלה, אשר בסופו של דבר קבעו את התוצאות.

המאבק ניטש על 7 מקומות במועצה החדשה — כי עקב גדול מספר התושבים החליטו שר הפנים למנות 7 חברי מועצה, במקום 5 שהיו עד כה. הבחירות היו יחסיות וכל רשימה זכתה במקומות באופן יחסי למספר הקולות שקבלה.

מקום הקלפי נקבע בבית העם במרכז המושבה. ופקיד הבחירות היה מר ברדיצבסקי.

ספירת הקולות נעשתה בשעות המאוחרות של הערב, וקהל בן מאות אנשים הצטופף מסביב לבנין הגיב בקריאות הידד או בוז — לפי השתייכותו — לתוצאות החלקיות.

ההשתתפות בבחירות היתה בדרך-כלל ערה, והצביעו למעלה מ 80% מבעלי זכות הבחירה.

תוצאות הבחירות

הקולות הכשרים שקבלו הרשימות התחלקו כדלקמן:

רשימת "א"	—	ההסתדרות	—	79	קולות
"ב"	—	הדתיים	—	53	"
"גב"	—	חקלאי באר-יעקב	—	38	"
"צ"	—	הציונים הכלליים	—	111	"
"ל"	—	למען אחדות תושבי ב"י	—	14	"

בס"ה נמצאו כשרים 295 קולות

בהתאם לכך נבחרו למועצה החדשה:

- 2 נציגי רשימת ההסתדרות — הא' רייניץ שלום והיים פלצי
- 1 נציג דתי — הרב שלמה וולבה.
- 1 נציג חקלאי באר יעקב — מר נח ורביץ.
- 3 נציגי הציונים הכלליים — הא' ליכטנשטיין אברהם, אפרים לנקוביצקי ואליעזר רודומין.

הרשימה היחידה שלא זכתה לנציגות במועצה החדשה היתה "הרשימה למען אחדות תושבי באר יעקב".
 הקהל הנרגש מסביב לבנין בו נמנו הקולות — התפור ותקופת כהונתה של המועצה הנבחרת הראשונה החלה בהתנצחות בין חברי המועצה כפי שנראה להלן.

בחירת ראש מועצה חדש

המועצה החדשה התכנסה לישיבתה הראשונה ביום 11.7.51, כשעל סדר יומה: בחירת ראש-מועצה ובחירת סגנים.
 גם הפעם, נבחר מר ליכטנשטיין אברהם ליו"ר המועצה — אולם הפעם לא פה אחד אלא ברוב של 4 קולות נגד 3, גם שני הסגנים — מר לנקוביצקי אפרים והרב וולבה שלמה — נבחרו באותם הקולות: 3 נציגי רשימת הציונים הכלליים והנציג הדתי היוו את הקואליציה החדשה ואילו 2 נציגי תהסתדרות ונציג "חקלאי באר יעקב" מר ורביץ — היוו את האופוזיציה.

שנויים במועצה

וכוח מסביב להרכב ועדותיה השונות של המועצה נמשך במשך 6 ישיבות, ורק בישיבה השביעית יכלו חברי המועצה להגיע לידי הסדר שהניח את דעת כולם. בינתיים — בגלל ההפרעות בעבודה התקינה של המועצה — התפטרו 2 חברי מועצה: מר רודומין אליעזר, מטעם רשימת הציונים הכלליים — שבמקומו נכנס מר וייס יוליוס — והרב שלמה וולבה, מהרשימה הדתית — שבמקומו נכנס מר זנבל רוזנברג.

לאחר שינויים אלה בהרכב המועצה היו 4 מתוך 7 חברים עולים חדשים ו-3 מבין ותיקי המושבה. ראשות הועדות שנבחרו חולקה במידה שווה בין נציגי הקואליציה והאופוזיציה ועל-ידי כך הוסר מכשול רציני מדרך עבודתה התקינה של המועצה.

במשך תקופת כהונתה של מועצה זו מונו הועדות הבאות:

1. ועדת הנהלה —	בראשות מר אברהם ליכטנשטיין
2. ועדת כספים —	זנבל רוזנברג
3. ועדה לעבודות צבוריות —	לנקוביצקי
4. ועדת חנוך ותרבות —	פלצי חיים

5.	ועדת בטחון ושמירה —	"	"	ליכטנשטיין אברהם
6.	ועדת מים וחשמל —	"	"	ורבין נח
7.	ועדת בריאות וסעד —	"	"	רייניץ שלום
8.	ועדת הצעות —	"	"	ורבין נח
9.	ועדת לקביעת דרגות שכר למוד —	"	"	רייניץ שלום
10.	ועדת שומה —	"	"	ורבין נח

נוסף לוועדות הקבועות הנ"ל פעלו ועדות אד-הוק לפי הצורך, בקשר לענינים מיוחדים. לפי תקון בצו המועצות המקומיות חויבה המועצה להקים ועדה חקלאית, אשר סמכויותיה רחבות יותר מכל ועדה אחרת, ואין המועצה רשאית להחליט בענין חקלאי כלשהו מבלי לשאול תחילה לדעת הועדה החקלאית, והיא גם רשאית לערער במקרים מסויימים על החלטות המועצה אשר לדעתה נוגדות את האינטרסים החקלאיים.

הבחירות לוועדה החקלאית — אשר שליש מבין חבריה חייבים להיות חברי המועצה (וביניהם היו"ר) התקיימו בהנהלת פקיד הבחירות מר ברדיצ'בסקי ביום 14.8.51 בסמוך לבחירות למועצה.

כנציגי החקלאים בוועדה החקלאית נבחרו הא'. יצחק יצחקי, קרנדל הרצל, שרף חיים וילף יעקב.

ואילו נציגי המועצה בוועדה החקלאית היו הא'. ורבין נח, שכהן בתור יו"ר הועדה ומר יוליוס וייס.

תכנית הפעולה של המועצה השניה:

על המועצה השניה הוטלו תפקידים רבים ונכבדים, ודרושה היתה יד מארגנת ומרכזת לפעילותיה הענפות. לכן הוחלט להעסיק את ראש המועצה במשרה מלאה ובמשכורת. על עומס העבודה יעיד מספרן הרב של הישיבות שהמועצה קיימה: במשך 4 שנים 89 ישיבות (לפי החוק חייבת המועצה לקיים ישיבה אחת בחדש) המועצה פעלה בשני כיוונים בעת ובעונה אחת: קליטת עליה נוספת מצד אחד ושפור השרותים — מאידך.

חלק מתכניות המועצה הקודמת שלא זכו להגשמה בתקופת כהונת המועצה הראשונה, בוצעו בתחילת כהונתה של המועצה השניה. כגון: סלילת כביש להתישבות (רחוב ז'בוטינסקי) ובניית קומה א' של בית הספר הממלכתי במושבה.

בשנת 1952 החליט משרד העבודה להקים שכון צריפים של 400 יחידות דיור בגושים 3831 ו-4245. המועצה החליטה להתנגד לתכנית זו משתי סיבות: (א) הצריפים יכערו את הכניסה למושבה; (ב) חלק מהשטח מיועד לחקלאות. על סמך התנגדות המועצה בוטל חלק מהתכנית והאדמה החקלאית לא נוצלה למטרות שכון, אולם המועצה לא הצליחה לשכנע את משרד העבודה להקים בנייני אבן במקום הצריפים. וכך הוקם שכון הצריפים (כיום שכונת הרצל) עם 150 יחידות דיור.

בית חולים מלב"ן פנה בבקשה למועצה להקצות לו שטח להקמת שכון-רופאים, ולמטרה זו הקצתה המועצה שטח של 40 דונם בחלק המערבי של גוש 3785, סביב הביתן הגדול שנשאר שם מבית החולים הצבאי של האנגלים. תכנית זו הוגשמה, אולם התכניות להקמת שכון עובדים של בית החולים הממשלתי ושל מלב"ן לא יצאו לפועל ועשרות העובדים שהיו מעוניינים בשכון קבע בבאר יעקב נאלצו לחכות עוד שנים עד שזכו לבית משלהם. במסגרת השכונים החדשים, שבינתים הושלמה רק בשנת 1955 (שכון אגש — 84 יחידות דיור, בחלקם קומתיים).

תעשייה ומסחר

עוד בשנת 1951 השלימה המועצה את תכנון אזור התעשייה — צפונת משכון רמב"ם — 17 מגרשי תעשייה. כביש, מים וחשמל הובטחו לאזור. המועצה החליטה להקים גם 2 ביתני תעשייה באזור, אולם התקציב הדרוש להקמת הביתנים לא הושג, כי משרד העבודה לא אשר את ההלוואות הדרושות להקמת הביתנים, וכך נשאר אזור התעשייה ללא ניצול, מחוץ להקמת מפעל בודד על ידי הון פרטי, "מחלבת ציון".

בתקופת כהונתה של מועצה זו פותחו 2 אזורי-מסחר חדשים בשכון רמב"ם ובמרכז המושבה הוותיקה. בשכון רמב"ם נבנו 2 שורות חנויות והוחל בבניית השורה השלישית ובמושבה הוקמה רק חנות אחת (איינהורן).

פתוח:

בין תכניות הפתוח של המועצה השניה שזכו להגשמה עלינו להזכיר:

(1) התקנת רשת חשמל בשכונים, בהתישבות ותלמי-מנשה. המועצה הזמינה את תכניות רשת החשמל לכל השכונות החדשות. והשתתפה בהתקנת הרשתות בסכום של 6,500 ל"י. ממון הרשתות נעשה בשכונים ע"י בנק קפת מלוה והסכון שתופית נ"צ, סניף באר יעקב, ואלו בהתישבות ובתלמי-מנשה באמצעות האגודות החקלאיות המקומיות והתאחדות האכרים. בתחילת שנת 1955 זכו כל השכונות לאור חשמל.

2) כבישים ונטיעות
מחץ לכביש ברחוב ז'בוטינסקי נסללו כבישי כורכר בשכון רמב"ם. כדי להשוות צורה אסטתית נאותה לשכונים, נטעה המועצה גדר היה בחזיתות כל הבתים בשכונת רמב"ם והרצל. גם מגרש משחקים הוקם במרכז שכונת רמב"ם ואפשר לילדי השכונים לבלות את שעותיהם הפנויות במשחקים מתאימים לכל גיל וגיל, כל הפעולות האלו בוצעו בהשתתפותה הניכרת של חברת "עמידר" — בעלת השכונים.

בסוף שנת 1954 החליטה המועצה לסלול מדרכות ברחוב דיזנגוף במושבה. אולם לא השיגה את ההלואות הדרושות לבצוע התכנית, שבצועה נדחה לשנה הבאה.

3) בניית בית מרחץ (מקוה)
היות והשכונים רמב"ם והרצל נבנו בשעת העליה הגדולה בשנים 1951 — 1954, היתה בנייתם סטנדרטית בלי חדרי-אמבטיה, ראתה המועצה לחובתה להקים בית מרחץ ומקוה מודרני, בו יוכל כל דורש לזכות במקלחת ואמבטיה חמות תמורת תשלום מינימלי ובכל ימות השבוע. הבניה עלתה כ-20 אלף ל"י.
בית המרחץ הוקם במרכז שכונת רמב"ם להנאת התושבים, שמשתמשים בו בהמוניהם, מאז הקמתו ועד היום.

4) מפעל-המים
בראש דאגותיה של המועצה עמדה שאלת המים. בשנים הראשונות לאחר הקמת השכונים קרה לא אחת, כי השכונים נשארו בלי מים שעות ספורות, כי חברת "מקורות" לא יכלה לספק את כמויות המים הדרושות בלחץ הדרוש, בעיקר בעונת הקיץ.

באותו זמן רבו התלונות גם מצד תושבי המושבה הותיקה, כי אספקת המים — בעיקר מי-השתיה — לקויה. נוסף לזאת נשארו מאות דונמים מאדמות המושבה מוברות מחוסר מים.

המועצה פעלה לתקון המצב בשני המקומות גם יחד, ואפשר לומר, כי עד סיום תקופת כהונתה של מועצה זו, תוקן המצב כמעט כליל. בשכון רמב"ם הוקמה בריכת אגירה של 500 מ"ק — שאפשרה לנו לאגור את המים בשעות הלילה ולחלקם בצורה סדירה בשעות היום. המועצה רצתה להגדיל את הבריכה ל-1000 מ"ק, אולם לא השיגה את הממון הדרוש. בדאגתה לאספקת-מים סדירה בשטח המושבה הוותיקה וגם לספק כמויות נוספות של מים לשכונים, החליטה המועצה לרכוש את מפעל המים במושבה הותיקה, מידי חברת "רויה" אשר לה הוחכר המפעל לתקופה של 15 שנים ע"י האכרים, וגם לקדוח באר חדשה במרכז

השטחים המוכרים. התכנית הראשונה לרכישת מפעל המים במושבה לא יצאה לפועל, בגלל דרישותיה המופרזות של חברת "רויה" ואילו התכנית השנייה לקדוח באר, בוצעה בהצלחה, אם-כי לא על ידי המועצה בלבד. משרד החקלאות דרש לצרף למפעל החדש את כפר הנוער יונהגה ז'בוטינסקי ושני קואופרטיבים חקלאיים מקומיים. הקדוח שבוצע בתחילת 1955 הצליח באופן יוצא מהכלל ופתר למעשה את בעיית אספקת-המים לאדמות המוכרות בסביבה וגם לשכונים.

5) התישבות נוספת

בסוף שנת 1951 הוחל בהכנת תכנית התישבות נוספת, צפונה מפסי הרכבת. למטרה זו הוקצה שטח של קרוב ל-2000 דונם אדמה חקלאית פוריה סביב הכפר הנטוש אבו-פדל. הוקמו 60 יחידות משק (כל יחידה כוללת 29 דונם אדמה, בית של 2 חדרים מגורים ובנייני משק). ההתישבות החדשה ששמה נקרא תחילה "תלמי-בילו" ושונה ל"תלמי-מנשה" לזכר הבילויי מנשה מאירוביץ ז"ל — הוקמה ע"י המחלקה להתישבות המעמד הבינוני של הסוכנות היהודית והתאחדות האכרים. בניית הבתים הושלמה בתחילת 1954 והמתישבים, רובם אנשי תנועת "מן העיר אל הכפר" וחלקם עולים חדשים ותושבי הכפר הנטוש אבו-פדל, הצליחו לפתח משק מעורב ותלמי-מנשה הפכה תוך זמן קצר לנקודת התישבות פורחת.

6) שרותים

עם גידול מספר תושבי המושבה ורובי השכונות, המשיכה המועצה בהגשת השרותים החיוניים לתושבים הותיקים והחדשים ואף הנהיגה שרותים חדשים. השרותים הממלכתיים (חנוך, בריאות, דת וסעד) השתפרו במדה ניכרת. הודות להקמת בנין בית הספר החדש במרכז המושבה התנהלו הלמודי בתנאים פיזיים נאותים. המועצה דאגה גם לחנוך הדתי העצמאי הן ע"י הקצאת שטח במרכז שכון רמב"ם להקמת צריף ל-2 כתות, והן ע"י שכירת חדרים נוספים לצרכי בית הספר הדתי העצמאי.

עם הקמת השכונות החדשות הצדיק מספר התלמידים פתיחת כתות א' — ב', נפרדות, תחילה בשכון רמב"ם ושנה אחר-כך גם בתלמי-מנשה. נוסף לזאת, לפי בקשת משרד החנוך קלטו הכתות הגבוהות של בית-הספר הממלכתי את ילדי המעברה הסמוכה מחוץ לשטח שפוטנו, כדי לעזור להתערותם בחיי הארץ ולהקנות להם ידיעות רחבות יותר ובתנאים טובים יותר. היו נסיונות שלא הצליחו במידה מספקת להנהיג אגרת חנוך ולספק לתלמידים ספרי למוד ומכשירי כתיבה וחמרי מלאכה בצורה מרוכזת, אולם הענות ההורים היתה חלשה ושרות זה בוטל. שרות חשוב מאד הונהג החל משנת תשט"ו 1954/55: אחות בית-הספר,

אחות צבורית במשרה חלקית קבלה עליה תפקיד זה והילדים בני כל הארצות הורגלו לשמור על הנקיון, לצחצה שניים ונעלים, להתלבש בצורה מסודרת. כיסמת "נפש בריאה בגוף בריא", חדרה להכרת התלמידים עד כדי כך, שהקימו מקרבם גם "אגודת-בריאות".

נסיון נוסף שלא יצא לפועל היתה התכנית להקמת כתות המשך בבאר-יעקב. המועצה פעלה רבות להגשמת תכנית זו, אולם בסופו של דבר מספר התלמידים הנרשמים לא הצדיק פתיחת כתות-ההמשך.

מספר התלמידים הגדל והולך של בית הספר הביא לידי-כך, שהמועצה החליטה לבנות קומה שניה לבית הספר הממלכתי במושבה. התכניות הוכנו והוגשה בקשה למשרד החנוך לקבלת ההלוואה, אולם התכנית בוצעה רק בתקופת כהונתה של המועצה השלישית — כי רק אז נתקבלו ההלוואות הדרושות להקמת הקומה השניה. גן הילדים במושבה שכן בתחילת כהונתה של המועצה השניה בצריף רעוע והועבר משם לבנין המועצה. בשכון רמב"ם נפתח גן ילדים ע"י א.ג.צ.ב. ונשי אגודת ישראל ובתלמי-מנשה ע"י הועד המקומי.

שעורי ערב למבוגרים התנהלו בשכונים ובמושבה במספר כתות, בהתאם למספר הנרשמים וכל עוד היתה דרישה לכך. בשנים 1954/55 חלה הפסקת-מה בשעורי הערב, מחוסר מעונינים.

(7) בריאות

המועצה המשיכה בהתקשרותה עם קו"ח עממית להבטיח שרות רפואי לחבריה במקום ושרות זה אף הורחב ל"בטוח מלא" שלא היה נהוג בבאר-יעקב עד כה. מו"מ עם ההסתדרות בענין בטוח חבריה במרוכז ע"י המועצה, לא הביא לכל תוצאות וחברי ההסתדרות נאלצו לכתת רגליהם למרפאה אשר במעברה, לקבלת העזרה הרפואית הדרושה.

צעד חשוב ברפואה המונעת ובטיפול בנשים הרות ותינוקות, היה פתיחת

2 תחנות "טיפות-חלב" שנפתחו בשנת 1955 ע"י משרד הבריאות.

לאחר הסכמת המועצה לשאת בחלק מהוצאות החזקת התחנות, בנין שנבנה במיוחד למטרה זו בשכון רמב"ם נרכש ע"י המועצה לבעלותה ובתלמי-מנשה שוכנה התחנה בצריף של הועד המקומי, לאחר שהמועצה הכניסה בו שיפורים ושכלולים.

(8) סניטציה

שרות נוסף הונהג מאפריל 1954 — שרות אסוף האשפה. בתחילה ניתן השרות בשלב נסיוני — רק לאלה מבין התושבים שרצו בכך, אולם מאז שנת 1955 ניתן השרות לכל התושבים ללא יוצא מן הכלל בלי תשלום אגרה מיוחדת.

עלינו להזכיר גם את פעולת בעור העשבים והשמדת נחשים, אגב עקירת גדרות הצבר המזנחות, שבוצעו פעמים-שלוש בשנה במסגרת עבודות-הדחק שסופקו על ידי המועצה למחוסרי עבודה בני המקום.

(9) דת

החיים הדתיים במושבה קבלו תנופה רבה עקב רבוי מספר התושבים. בתי כנסת חדשים לעדות השונות נפתחו, הוקצב מגרש של 5 דונמים להקמת ישיבה ועליו הוקמו 3 בנינים ראשונים של הישיבה שמספר תלמידיה הגיע קרוב למאה.

המועצה בנתה מקוה שעלה 20.000 לירות.

הרב שפירא שכהן מאז שנת 1949 כתפקיד רב-המושבה, הגיש התפטרותו בשנת 1954 מתוך הנמוק שברצונו להתמסר אך-יורק לנהול הישיבה. התפטרותו נדחתה תחילה ונתקבלה אחר-כך מתוך תנאי מפורש, כי עליו להמשיך בתפקידו עד למנוי רב חדש, דבר שלא הוגשם עד סוף תקופת כהונתה של המועצה השנייה.

(10) טעד

עם הקמת השכונים הועבר מספר גדול של מקרים סוציאליים מהמעברה הסמוכה לשכונים, לפי הסכם עם משרד הסעד שמשם העובדת הסוציאלית של המעברה כעובדת סוציאלית חלקית של המועצה — יומיים בשבוע. ידי ועדת הסעד היו מלאות עבודה והתקציב שאושר על ידי המועצה למטרות סוציאליות לא הספיק והמועצה עברה כל שנה על תקציב הסעד המאושר.

(11) שרותים חקלאיים

עם כנון המועצה השנייה הועמד לרשות הועדה החקלאית פקיד מיוחד. בתחילה לפי בקשת הועדה החקלאית מר עזרא זהבי ובתקופה מאוחרת יותר הא' ברנדס ורזניק, הועדה החקלאית דאגה לאספקת חמרי בנין למטרות חקלאיות, לרסוס הפרדסים ועסקה בבעיות שהתעוררו בקרב החקלאים, פעולותיה כללו גם השגת שטחי-אדמה נוספים למשקים הקטנים הקיימים (השלמה) והכנות לקדוח הבאר. הועדה החקלאית הפנתה את תשומת-לב המועצה ללקויים באספקת המים לשטחי המושבה הותיקה ולפי דרישתה התקיימו בירורים במשרד החקלאות בין חברת "רויה" ובין נציגי הועדה החקלאית. לפי דרישתה החליטה המועצה להעביר את 3 החלקות שהיו רשומות ע"ש פיק"א ועליהן מתקני המים של המושבה. המו"מ עם חברת "רויה" נכשל עקב דרישותיה של חברת "רויה", היחסים המתוחים ששררו בין החקלאים ובין חברת "רויה" גרמו להפרעות שונות שנסתיימו חלקן במשפט שהמועצה זכתה בו ובחלקן בפשרה שהוגשה רק בתקופת כהונתה של המועצה

השלישית. שרות חשוב נוסף לחקלאים — אס־כי לא במסגרת הוועדה החקלאית. — היה קבלת רופא וטרינרי חלקי החל משנת 1954, אשר מחוץ לתפקידי ייעוץ עסק גם בפקוח על האטליוזים, חנויות הדגים ועופות ובפעולות מניעה נגד כלבת, ד"ר הלמן מראשון-לציון מונה לתפקיד זה ומשמש בו עד היום במשרה חלקית.

עלינו להזכיר גם את פעולות הוועדה החקלאית להשגת הלוואות למשקי עזר בשכונים ובהתישבות, באמצעות התאחדות האכרים.

(12) שמירח

החל משנת 1953 הועבר שומר הלילה של המושבה לתפקידים אחרים ומשנת 1954 עקב השפור שחל במצב הבטחוני בסביבה — פוטרו 2 השומרים, ובמקומם הקציבה המועצה סכום של 2000 לירות כהשתתפותה בשרותי השמירה של כל השכונות. ההשתתפות ניתנה בהתחשב בהוצאות שכל שכונה הוציאה בעצמה לצרכי שמירתה.

(13) תחבורה

התפתחות המושבה גרמה למצב פרוץ בשרותי התחבורה. האוטובוסים שהגיעו בהמעברה היו מלאים עד אפס מקום ולפעמים לא נעצרו לא במושבה ולא בשכונים, התושבים שהיו צריכים להגיע לעבודתם או ללמודיהם בשעה קבועה — לא פעם אחרו. פניותינו לחברת אשד, להעמיד אוטובוסים מיוחדים לתושבי המושבה נענו אמנם בחיוב — אולם גם בזאת לא נפתרה הבעיה, כי מספר הנוסעים היה רב. דרישות אחרות שהעמדנו לחברת אשד מולאו בצורה זו או אחרת, נפתח קו חדש מההתישבות לתל-אביב ומבאר-יעקב לראשון-לציון ובתקופה יותר מאוחרת עוד קו חדש: לוד — רמלה — באר-יעקב — נס-ציונה — רחובות וחזרה. פתיחת קוים אלה עוכבה עד לסיום סלילת הכביש באר-יעקב — נס-ציונה, שנעשתה מתוך שתוף פעולה בין המועצות המקומיות של באר-יעקב ונס-ציונה. קוים אלה קרבו למושבה את שכון רופאי מלב"ן ואת ההתישבות.

דרישותינו להקמת סככות במושבה ובשכונת רמב"ם נענו רק לאחר שקבלנו עלינו לספק את חמרי הבנין הדרושים להקמת הסככות בתחנות האוטובוסים. לקויי תנועת האוטובוסים המריצו את המועצה לחפש פתרון להקלת מצוקת התחבורה. זכיון לפתיחת קו שרות מוניות נמסר למועמד ובשנת 1954 נפתח קו שרות קבוע בין המושבה ותל-אביב, שפעל במחירים נוחים ובשעות קבועות והקל בהרבה על העומס הרב של התנועה בשני הכיוונים.

(14) מנגנון המועצה

מנגנון המועצה הורחב בשנים 1951 — 1955 במידה ניכרת. נוסף למזכיר

ולפקיד הכללי וכתבנית, נתקבלו: מזכיר לוועדה החקלאית, מהנדס חלקי, רופא וטרינרי חלקי, שמש בית ספר, עוזרות לגנות, אחות בית ספר חלקית ומשנת 1952 לנוחיות התושבים — גם וגבה מסים חלקי, המבקר בבתי התושבים.

(15) חוקי-עזר

בתקופת כהונתה של המועצה השניה, אושרו ופורסמו חוקי העזר הבאים:

1. חוק עזר בדבר מודעות ושלטים
הקובע את שעורי האגרה שיש לשלם בעד פרסום מודעות ושלטים בתחום המועצה.

2. חוק עזר לאספקת מים
הקובע את תנאי אספקת המים ואת שעורי האגרות שיש לשלם עבור אספקתם.

3. חוק עזר בדבר אגרת תעודות ואשורים
הקובע את שעורי האגרה שיש לשלם למועצה בעד מתן תעודות ואשורים.

4. חוק עזר למניעת מפגעים
הבא להסדיר מניעת מפגעים סניטריים ואחרים.

5. חוק עזר לפקוח על הכלבים
הקובע אופן החזקת הכלבים ותשלום אגרת רשיון.

כמו כן תוקנו התוספות של חוקי עזר למס עסקים, היטל-סעד, היטל-עניינים, ואופניים והמועצה החליטה על 2 חוקי עזר נוספים שפורסמו רק בתקופת כהונתה של המועצה השלישית: בדבר גדול חזירים ופתיחת וסגירת עסקים.

(16) שטח השפוט

בשנת 1952 החליטה המועצה לבקש משר הפנים לספח חלק מהגושים 3633 משטח שפוט ראשון-לציון, 3634 ו-3635 משטח שפוט נס-ציונה — לשטח שפוט באר-יעקב. משרד הפנים מינה 2 ועדות-גבולות, שהמליצו לספח את הגושים הנ"ל לבאר-יעקב, אולם בצוע המלצות הועדות עוכב עד יוני 1958 בגלל סיבות אדמיניסטרטיביות.

מאידך — המלצת ועדת הגבולות להוציא משטח שפוט באר-יעקב את הגוש 4350 ולספחו לשטח שפוט רמלה למרות התנגדותנו — בוצעה בשנת 1955.

בשנת 1953 פנתה המועצה בדרישתה למשרד הפנים לספח לשטח שפוט את בית-החולים "מלבן", אולם גם דרישה זו נענתה רק ביוני 1958.

(17) מסים

בתקופת כהונתה של המועצה השניה כפי שראינו לעיל, הורחבו השרותים במידה ניכרת. זאת ועוד: ירידת ערך הכסף והאינפלציה אלצו את המועצה להגדיל את שעורי המסים במידה ניכרת.

בגלל בטול צו המועצות המקומיות (ב) וחלות צו המועצות המקומיות (א) גם על מועצתנו ושנויים בצו הנ"ל, הונהגה שיטת מסים צודקת יותר לגבי מסי רכוש החל משנת 1955/56, ארנונת הרכוש נקבעת לפי השווי לצורך מס והמסים משתלמים לפי ההכסה הריאלית (או המשווערת) של הנכס ולא לפי יחידות קבועות, מבלי להתחשב בהכנסות.

הכנסה נוספת הובטחה למועצה על ידי הכרותה ל"ישוב עולים". על סמך הכרזה זו חויבו מוסדות הממשלה שיש להם נכסים בבאר-יעקב, לשלם מסים למועצה, כמו כל בעל רכוש פרטי. דבר זה אופשר בהתחשב באחוז המכריע של העולים החדשים בין תושבי המושבה.

תקציב המועצה בשנים 1950/51—1956/7

(הטבלא בעמוד הבא)

(18) שונות

בין פעולותיה השונות של המועצה השניה שלא הוזכרו עדיין, יש לציין:

(א) פקוח על חלוקת מצרכים חיוניים ומחיריהם לא פעם נאלצה המועצה להתערב בסדרי חלוקת חלב, קרח, נפט, ולפקח שמחיריהם לא יופקעו. התערבות המועצה הביאה תמיד את התוצאות הרצויות.

(ב) חלוקת שטחים למטרות שונות מחוץ להקצאת שטחים בשכונים למטרות שונות שהוזכרו לעיל, באה המועצה בדברים עם הנהלת בית החולים הממשלתי וחתמה אתה הסכם על ייעוד השטחים הסמוכים לבית החולים. הובטח שטח נוסף לבית החולים להתפתחותו בעתיד ולמועצה הובטחו שטחים להקמת מגרש כדורגל, למבנים חקלאיים ולגינות צבוריות. הסכם זה לא בוצע ובמקומו הושג הסדר אחר בתקופת המועצה השלישית.

(ג) מפעל הגלדילות

בתחילת שנת 1955 פעלה המועצה במשותף עם חברת מגדלי פרחים, מועצת פועלי באר-יעקב ומשרד העבודה, בהקמת מפעל לגידול גלדילות על שטח של 200 דונם, בגוש 4245, שצריך היה לספק תעסוקה ל-80 עד 100 פועלים. החברה החלה להפעיל מחדש באר עזובה להבטחת אספקת מים למפעל — אולם התכנית בוטלה מסיבות שונות והבאר צוידה והושלמה בתקופת המועצה השלישית.

(ד) התפתחות המסחר

גידול המושבה גרם לפתיחת חנויות ובתי מלאכה, שחסרונם היה מורגש,

הכנסות בפועל של המועצה המקומית באר-יעקב

1956/57	1955/56	1954/55	1953/54	1952/53	1951/52	1950/51	סעיף התכנסות
42,058,552	24,351,700	25,745,676	18,562,151	10,496,585	5,950,178	3,906,362	ארנונה ומס עסקים
6,063,815	14,161,705	6,896,524	5,403,962	4,387,401	730,110	442,706	אגרות והישלים
4,618,038	690,280	1,714,745	9,269,986	820,—	88,597	146,725	הכנסות משרותים מקומיים
							משורותים ממלכתיים
1,043,620	277,985	553,800	16,834,656	8,901,768	4,792,311	1,736,523	הנוד והרבות
	130,—	1,369,—	893,101	1,138,241	806,413	301,600	סער
							דת
	1,200,870	1,465,957	1,850,071	1,503,379	1,028,130	632,810	בריאות
							השתתפות הממשלה
4,442,560	26,468,840	22,283,600	3,584,940				הנוד והרבות
6,859,500	5,069,—	2,884,250					סער
							דת
							בריאות
14,500,—	9,000,—	8,000,—	5,100,—	4,750,—	2,800,—	1,500,—	מענק כללי
21,919,725	1,207,005	7,097,430		8,425,445	904,600		מעלים
9,669,750			452,318	283,067			משנות
3,457,080	7,920,207	310,140		6,852,741	3,003,690	400,—	השתתפות בעלי נכסים
							מלוות לסווי גרעונות, קונטולדציה
6,169,—	1,770,—	5,267,830			46,000,—	7,000,—	קרנות
45,897,—	63,909,437	22,337,—		21,184,861	17,100,339	8,666,726	סה"כ תקציב רגיל
120,791,640	92,247,592	83,588,952	61,951,185	47,558,627	49,003,690	7,400,—	סה"כ תקציב בלתי רגיל
166,688,640	156,157,029	105,945,952	61,951,185	68,743,488	66,104,029	16,466,726	סה"כ כללי

הוצאות בפועל של המועצה המקומית באר-יעקב

1956/57	1955/56	1954/55	1953/54	1952/53	1951/52	1950/51
18,786,023	15,894,371	11,626,754	7,156,453	6,444,989	3,364,262	1,516,026
5,512,929	3,137,620	1,903,300	1,548,402	2,964,748	1,079,336	756,451
3,236,999	375,—	1,689,257	377,330	390,950	60,—	
1,036,804	820,566	796,329	5,958,318	867,610	1,929,722	349,367
21,421,794	4,407,667	8,959,345				
19,602,645	34,357,202	32,930,509	20,516,822	17,230,762	7,098,127	3,503,457
19,608,645	34,357,202	32,930,509	572,250	1,680,650	962,100	668,990
2,139,010	2,446,563	1,679 —	572,250	1,680,650	1,016,895	203,150
10,873,310	8,410,265	7,691,967	4,296,920	2,403,660	1,250,—	150,—
10,000,—	9,363,647	5,650,—	2,101,870	1,695,380	989,606	1,650
21,409,976	8,138,719	8,438,061	5,321,361	3,917,757	259,140	149,265
	378,100	813,500	3,746,951	4,698,788		
9,101,341	12,871,932	26,102,400	10,669,508	5,105,697	458,078	170,—
						קרנות
123,126,831	100,601,652	107,466,422	62,266,185	47,300,991	18,467,266	7,468,356
54,440,701	68,870,618	23,239,418		21,184,861	42,220,991	7,400,—
177,567,532	169,472,270	130,705,840	62,266,185	68,485,852	67,688,257	14,868,356
						סה"כ כללי
						סה"כ תקציב רגיל
						סה"כ תקציב בלתי רגיל
						מפעלים
						שונות
						מלוות לכסוי גרעונות, קונטרולציה,
						הנחה כללית
						שרותים מקומיים
						הברואה
						שמירה ובטחון
						הכנון ובנין
						הוצאות על רכוש הרשות
						שרותים ממלכתיים
						הנזך והרבות
						בריאות
						סעד
						רת

מחוץ למשפטים הרגילים נגד המפגרים בתשלום מסייהם, הגישה המועצה משפט נגד חברת "מקורות" בעד אי תשלום מס עסקים. המועצה הפסידה במשפט בכל השלבים ובית-המשפט העליון קבע, כי אין לשלם מס עסקים, אלא במקום נהול העסק. למשפט עקרוני זה היו תוצאות שליליות במערכת מסי-העסקים של כל הרשויות המקומיות והחברות הארציות (כגון מקורות, חברת החשמל וכו') הפסיקו לשלם מס עסקים לכל אותן הרשויות המקומיות שלא התזיקן זמן משרדים. מצב זה תוקן ע"י שנוי החוק בכנסת ב-1957 שחייב את החברות הארציות בתשלום מס-עסקים בכל מקום בו הן עוסקות בעסק, אם אפילו הנהלת העסק נמצאת מחוץ לשטחה של אותה רשות מקומית.

ו) קריאת שמות לרחובות

במשך תקופת כהונתה של המועצה השניה ניתנו השמות הבאים לרחובות המושבה:

1. ככר-חנה (הככר מול בנין המועצה)

לזכר חנה ורבין ז"ל בת המושבה. עסקנית צבורית פעילה ואהודה. בככר נטעה גנה נאה ע"י בעלה — מר נח ורבין — חבר המועצה.

2. רחוב שא-נס (מבנין המועצה עד התחלת שכון רמב"ם)

לזכרו של הרב שא-נס ז"ל שהקדיש מיטב שנותיו לעסקנות צבורית שלא על מנת לקבל פרס ושמש בתפקיד יו"ר ועד המושבה. מנהל בנק, רב, חזן, חברא קדישא וכו' — למעלה מ-20 שנה.

ז) הכנת הבחירות למועצה השלישית

הכנת הבחירות למועצה השלישית שעמדו להערך ביום 26.7.1955 התחילה ע"י מנוי ועדת בחירות, בה שותפו נציגי כל הסיעות שהיו מיוצגות במועצה השניה ולפי המלצת משרד הפנים — צורף גם נציג תנועת החרות. כחברי ועדת הבחירות מונו: מר יוסף צונג — היו"ר והא'; שאול איינהורן, שרה זיבלוק, יוסף ליבוביץ, יעקב ליברמן, משה סייג, שמואל רוזה ומיכאל קירחילוב. בתור פקיד בחירות מונה ע"י שר הפנים מר שלמה חמדי לוי, פקיד המינהל המחוזי בתל-אביב.

התענינות הצבור ובפרט המפלגות — היתה רבה וזאת מכמה סיבות:

(א) מספר התושבים גדל בהרבה מאז הבחירות האחרונות והמפלגות היו מעונינות ברכישת קולותיהם של הבוחרים החדשים.

(ב) זו הפעם הראשונה השתתף מספר רב של התושבים מבין העולים החדשים בבחירות.

ג) ההסתדרות רצתה להגיע לשלטון במועצה השלישית ולהוציא את השלטון מידי המפלגות האזרחיות, שהחזיקו בו עשרות בשנים.

ד) השכונות החדשות רצו בנציגות הולמת במועצה השלישית.

ה) הבחירות היו צמודות לבחירות לכנסת השלישית, שגרמו לפוליטיזציה מוגברת של הבחירות המקומיות.

הוגשו 8 רשימות, ומהן אושרו 7 והשמינית — רשימת המפלגה הפרוגרסיבית נפסלה מסיבות פורמליות.

הרשימות שאושרו:

1. רשימת מפלגת פועלי א"י —	בראשות מר שלום רייניץ
2. " הזית דתית לאומית —	" " לנצאנו אברהם
3. " תנועת החרות —	" " אביעזר גולדשטיין
4. " מפלגת הפועלים המאוחדת —	" " חזום ששון
5. " הסתדרות הציונים הכלליים —	" " ליכטנשטיין אברהם
6. " הדתית הבלתי מפלגתית —	" " הרב מ. ש. שפירא
7. " למען תלמי-מנשה —	" " בכר יוסף

הסכמי בחירות על עודפי הקולות נערכו בין הרשימות:

- 1) מפלגת פועלי א"י — מפלגת הפועלים המאוחדת.
 - 2) הסתדרות הציונים הכלליים — רשימת "למען תלמי-מנשה".
- מספר הבוחרים הגיע ל-1312 לעומת 354 למועצה השניה, עליה של כמעט 400% לנוחיות הבוחרים נקבעו — 3 תחנות קלפי:

- 1) בבית העם: עבור תושבי המושבה, שכון מלבן וההתישבות.
- 2) בשכון טונים (רמב"ס): עבור תושבי שכונת הבלוקונים והצריפים.
- 3) בתלמי-מנשה: עבור תושבי תלמי-מנשה ושער ירושלים.

לועדת הבחירות הוגשו מאות ערעורים על אי-הכללת שם המערער ברשימת הבוחרים. מחוץ למקרים בודדים אושרו כל הערעורים ושמות המערערים נכללו בפנקס הבוחרים.

ההכנות הטכניות של הבחירות הושלמו לפי לוח הזמנים הקבוע בחוק, ותושבי המושבה ציפו בקוצר רוח ליום הגדול שיקבע את גורל המושבה ל-4 השנים הבאות.

המועצה השלישית

הבחירות למועצה השלישית (שהיא המועצה הנבחרת השניה) התקיימו ביום ז' אב תשט"ו — 26.7.55.

מספר הבוחרים ב-3 תחנות הקלפי היה 1312. מתוכם הצביעו 1158, (88%) מספר הקולות הפסולים והמעטפות הריקות 58 ומספר הקולות הכשרים 1100. המאבק שהתנהל היה ער וכל המפלגות המשתתפות גייסו מיטב כוחותיהן ליום הבחירות. זו פעם ראשונה ראתה המושבה בחירות ממש, לכל פרטיהן וסממניהן. פעילים במיוחד היו המועמדים עצמם, ומנגנוני הבחירות של כל המפלגות. ועדת הבחירות בראשות פקיד הבחירות עשו מלאכתם נאמנה ולמרות המתח הגבוה עברו הבחירות ללא הפרעות.

הקולות הכשרים התחלקו כדלקמן:

345	1. מפלגת פועלי א"י
138	2. חזית דתית לאומית
85	3. תנועת החרות
86	4. מפלגת הפועלים המאוחדת
244	5. הסתדרות הציונים הכלליים
151	6. רשימה דתית בלתי מפלגתית
51	7. למען תלמי-מנשה
1100	ס"ה קולות כשרים

נבחרו כחברי המועצה:

1. מרשימת מפא"י: 3 (הא': רייניץ שלום, פלצ'י חיים וסייג משה).
 2. מרשימת חזית דתית לאומית: 1 (מר לנצאנו אברהם).
 3. מרשימת הציונים הכלליים: 2 (הא': ליכטנשטיין אברהם ווייס יוליוס).
 4. הרשימה הדתית הבלתי מפלגתית: 1 (הרב מ. ש. שפירא).
- נציגי תנועת החרות ומפלגת הפועלים המאוחדת ורשימת „למען תלמי-מנשה“ לא השיגו קולות במידה מספקת שיבטיחו להן מקומות במועצה השלישית. תוצאות הבחירות הראו על התקדמות מפא"י (במקום 2 נציגים 3), הדתיים (במקום נציג אחד — שניים) החלשת הציונים הכלליים (2 נציגים במקום 3), וכשלוף מוחלט לרשימות הקטנות. חרות, מפ"ם ותלמי מנשה וחקלאי באר-יעקב שאפילו לא הציגה מועמדים לבחירות.

מפא"י — שהפכה לטיעה הגדולה במועצה — נטלה לידה את היזמה לבחירת ראש המועצה מבין חבריה ואף הצליחה בכך, הודות לתמיכת הרשימה הדתית הבלתי מפלגתית. זו פעם ראשונה בתולדות באר יעקב עבר השלטון במושבה לידי נציגי מפלגת הפועלים, הקואליציה החדשה כללה את 3 נציגי מפא"י והנציג

הדתני, הבלתי מפלגתי והאופוזיציה את שני נציגי הציונים הכלליים ונציג החזית הדתית הלאומית, אשר אף הוא הצטרף לקואליציה בתקופה מאוחרת יותר.

ישיבות המועצה

המועצה קיימה בתקופת ספטמבר 1955 — דצמבר 1957, 30 ישיבות, בישיבתה הראשונה ביום 15.9.55 נבחר כיו"ר המועצה מר שלום רייניץ וכסגנו מר יהודה טביוביץ.

חלופי גברי במועצה:

הרב מ. ש. שפירא התפטר מחברותו במועצה מיד לאחר הבחירות ובמקומו נכנס המועמד השלישי של הרשימה הדתית הבלתי מפלגתית — מר יהודה טביוביץ (כי גם המועמד השני ברשימה זו מר שאול איינהורן — התפטר).

מר יוליוס וייס חדל להיות חבר המועצה ביוני 1956 עקב עזיבתו את הארץ ובמקומו נכנס המועמד השלישי של מפלגת הציונים הכלליים — מר רוזה שמואל.

הועדות:

בישיבתה השניה של המועצה ביום 20.9.55 נבחרו הועדות הבאות:

1. הנהלה: מר שלום רייניץ יו"ר והא' טביוביץ יהודה, סייג משה, פלצי חיים ולנצאנו אברהם — חברים.
2. כספים: מר אברהם ליכטנשטיין יו"ר, והא': טביוביץ יהודה וחיים פלצי — חברים.
3. טע: מר טביוביץ יהודה יו"ר, והא': פלצי חיים, לנצאנו אברהם, איינהורן שאול ורוזנברג זנבל — חברים.
4. חנוך: מר טביוביץ יהודה — יו"ר, והא': לנצאנו אברהם, וייס יוליוס וכדורי משיח — חברים.
5. תרבות: מר פלצי חיים — יו"ר, והא': סייג משה, לנצאנו אברהם, כדורי משיח ואבלס גרשון — חברים.
6. חשמל ומים: מר יוליוס וייס — יו"ר, והא': טביוביץ יהודה, פלצי חיים, רבין נח ודבי חייהו — חברים.
7. פתוח: מר רייניץ שלום — יו"ר, והא': וייס יוליוס, טביוביץ, לנצאנו אברהם ומזכיר מועצת הפועלים — חברים.

8. שמירה ובטחון : מר פלצי חיים — יו"ר, והא' : וייס יוילוס, סייג משה, ליבוביץ יוסף, ורביץ נח — חברים.

9. ועדת שומה : מר שלום רייניץ — יו"ר, והא' : ליכטנשטיין אברהם וכהן מורד — חברים.

10. ועדת הערעורים : היו"ר — קציץ המחוז מר כהן, והא' : טביוביץ יהודה ורודומין אליעזר — חברים.

11. הצעות ועבודות צבוריות : מר סייג משה — היו"ר, והא' : פלצי חיים, טביוביץ יהודה, רחמני יחזקאל וכדורי משיח — חברים.

12. ועדה חקלאית : מר פלצי חיים — יו"ר, מר וייס יוליוס חבר — אולם אין הועדה פועלת, כי 4 נציגי החקלאים טרם נבחרו. — הועדות הבאות נבחרו בתקופה מאוחרת יותר :

13. ועדה לשרותים דתיים : מר לנצאנו אברהם — יו"ר, והא' : טביוביץ יהודה ודבש חי — חברים.

14. ועדת חרום : כל חברי המועצה, יצחק יצחקי, ורביץ נח, מיטרני יהודה ובכי ועד תלמי מנשה.

יש לציין כי הפעם הראשונה שותפו תושבים שאינם חברי המועצה, במידה ניכרת בוועדות.

תכניות המועצה :

בפני המועצה השלישית עמדו בעיות שונות במקצת מאשר בפני קודמותיה, בעוד המועצה הראשונה השניה שמה את הדגש לקליטת העליה, היה על המועצה השלישית לעכל את העליות שנמצאו כבר בבאר יעקב, אך טרם נקלטו מבחינה חברותית, משקית, תרבותית וכלכלית. הוטל עליה לשפר את השרותים הקיימים, לפתח שרותים חדשים, לשפר פני המושבה, ואחרון אחרון חביב — לתכנן ולהכין את הגיגות יובל ה-50 של המושבה.

נסקור בפרוטרוט כל תכנית לחוד :

1. מדרכות ברחוב דיזנגוף :

המועצה השניה החליטה אמנם לסלול מדרכות ברחוב דיזנגוף במושבה, אולם לא הוציאה לפועל את החלטתה מפאת התנגדות האכרים, אשר חזיתות מגרשיהם גובלות עם המדרכות. הם פנו למינהל המחוזי וניסו למנוע את סלילת המדרכות, אשר לדעתם תהפוך את אופיה החקלאי של המושבה לאופי

עירוני, אולם מינהל המחוזי, לא ראה כל פסול בהחלטת המועצה, וכך הוחל בעבודת הסלילה, בשני שלבים, מדצמבר 1955 ועד קיץ 1957.

פני רחוב דיזנגוף שונו לבלי הכר. החורבה של הבאר הישנה שכערה את פני המושבה עשרות בשנים, נהרסה, הבאר נסתמה וכל זאת לאחר סיום הסכסוך עם חברת "רויה" שטענה לבעלות על מגרש המועצה. גם המקוה הישנה נהרסה עם פתיחת המקוה החדשה בפברואר 1956 וכיום מתנוסס במרכז המושבה בנין מודרני ונאה של בנק הפועלים, במקום ה"חורבה" המפורסמת.

סלילת המדרכות גררה אחריה נטיעת שדרה ושיחי נוי ברחוב דיזנגוף במסגרת פעולה זו שופצה גם סביבת בית הכנסת הגדול, הוקם קיר מגן והכניסה לבית הכנסת הורחבה, כ"כ הורחב הכביש הראשי והותקן ביוב מרכזי לרחוב דיזנגוף.

2. סלילת כביש בהתישבות :

המועצה נענתה לדרישת תושבי הרחוב האחרון של ההתישבות וסללה להם כביש כורכר ברוחב 3 מטר ובאורך 400 מטר, שבצונו נמשך כחדשיים (בינואר-פברואר 1956).

3. סלילת כביש לתלמי מנשה :

סלילת כביש חיבור מתלמי מנשה לבאר יעקב, עליה החליטה המועצה עוד בשנת 1956, בוצעה רק בסוף שנת 1957, בגלל חוסר תקציב. אולם דחית התכנית לשנה אחת, הביאה בכנפיה גם ברכה: במקום כביש אחד נסללו 3 כבישי כורכר באורך כללי של 1100 מטר ובשטח 4500 מטר. פעולה זו הדקה את קשרי תלמי מנשה — השכונה המרוחקת ביותר ממרכז המושבה — עם שכונ רמב"ם והמושבה הותיקה.

סלילת כביש זה אפשר גם הכללת תלמי מנשה בין נקודות הישוב, הנהגות משרות אוטובוסים ומוניות.

4. הקמת מקלטים :

במסגרת פעולות ההתגוננות וההכנות לקראת מבצע סיני, הקימה המועצה שלשה עשר מקלטים ברחבי המושבה, וזאת מהוץ לשלשת המקלטים שהוקמו על-ידי הסוכנות היהודית במושבים תלמי-מנשה והרחבת באר יעקב. הקמת המקלטים מומנה בעיקר מכספי מלה ממשלתי.

5. הוספת קונוה ב' לבי"ס הממלכתי :

משרד החינוך אישר בקשת מועצתנו לקבלת הלואה להשלמת קומה השנייה של

בית הספר הממלכתי במושבה. העבודה שעלתה 26.000 לירות נמסרה לקבלנים "בין-בית", שסיימה תוך זמן קצר ובהתאם לתכנית המאושרת על ידי משרד החנוך.

מעטה נוספו למבנה הקיים עוד 4 כיתות-לימודים, חדר-מנהל, חדר אחות. ומטבח, כך בוטלה המשמרת השניה לחלוטין.

6. הקמת בניינות:

המקוה (בית המרחץ) שבנייתה התחילה בתקופת כהונתה של המועצה השניה הושלמה בפברואר 1956 ובנייתה מומנה ב-50% מהלוואה ממשלתית. בית מרחץ זה משמש את צרכי הדת וההגיינה של תושבי המושבה, בעיקר תושבי שכונת רמב"ם והרצל. צמוד למקוה הוקם חדר שחיטה מצויד כהלכה וגם במושבה הוקם מבנה ארעי למטרה זו.

הוקצו שטחים להקמת ארבעה בתי כנסת והוחל בבנייתם של שני בתי כנסת, אשר בנייתם מתכסה בחלקה מהלוואות שהושגו על-ידי המועצה ממשרד הדתות, אוצר חבר השלטון והמחלקה לענייני דת של ההסתדרות.

7. שכונות:

בניית שמונים וארבע יחידות דיור חדשות (בחלקן קומותיים) נסתיימה בסוף שנת 1955, והמועצה פעלה רבות להשגת מספר יחידות-דיור לעובדי בתי החולים הממשלתי ו"מלבן". שכונים אלה נבנו בתוך משבצת שכון רמב"ם, לאחר בצוע רפרזלציה ומשויים צורה עירונית לשכון.

המועצה הציעה למשרד העבודה — אגף השכון, להקים עוד 100 יחידות דיור בשכונת רמב"ם והתכנית אושרה עקרונית, אולם הבצוע מתעכב עד שנת התקציב 1959/60 בגלל חוסר תקציב.

8. הקמת מרכזיית טלפונים ופתיחת סניף דאר:

פעולה של 3 שנים הוכתרה בהצלחה והנהלת הדאר הסכימה להתקין מרכזיית טלפונים אוטומטית בבאר יעקב, בתנאי שהמועצה תמצא בנין מתאים למטרה זו, היות וכזה לא היה קיים, הוסיפה המועצה חדר לבית העם ושם הותקנה המרכזיה באופן זמני, התכנית הקבועה היא הקמת בנין מיוחד לדאר ולמרכזיית הטלפונים, שיוקם על המגרש 4040/91 במרכז המושבה — כשיושג התקציב הדרוש לכך.

פתיחת המרכזיה פתרה בעיה כאובה. כל המוסדות הזקוקים לטלפון לעבודתם היום-יומית (בנק, קפת חולים, לשכת עבודה, מועצת הפועלים וכו') לא יצטרכו

מעשה להשתמש במכשיר הטלפון היחיד שהיה קיים עד כה במשרד המועצה ואף בעלי עסקים ותושבים אחרים הזקוקים לטלפון יוכלו לקבל חבור למרלוזיה המקומית.

אחרי פעולות הכנה רבות והשגת הסכמת כל הגורמים המעוניינים, נפתח בית-דאר ביום — 1.1.58 במרכז המושבה והתושבים מקבלים את שרותי הדאר הרגילים במקום, מבלי שיטריחו עצמם למעברת חטר הסמוכה.

9. תכניות שטרס בוצעו:

המועצה הכינה תכניות להקמת בית ספר דתי בשכונ רמב"ם ולהקמת מגרש כדורסל בשכונ רמב"ם, ותכניות אלו יבוצעו עם השגת ההלואות הדרושות לממונן.

10. חגיגות היובל:

חגיגת היובל של באר-יעקב שחלה בנר שלישי של חנוכה תשי"ח — 19.12.57 הוכנה ותוכננה על ידי המועצה בצורה נאותה.

קומץ מיסדי המושבה שזכו ליום גדול זה בחייהם זכו לכבוד והערצה. רבה היתה התכונה לקראת החגיגות. המועצה המקומית בחרה לעצמה סמל — (שעד כה לא היה לה) ושצורתו מעידה על אופיה החקלאי של המושבה.

ילדי בית הספר התחרו ביניהם על החבור הטוב ביותר על הנושא „באר יעקב בת 50“, וחולקו פרסים למצטיינים. התקיימו תהלוכת תלמידים, הצגות בתי הספר, נשפים לכבוד המיסדים ועצרת עם חגיגת, בה השתתפו מאות רבות של בני המושבה אשר במשך השנים עזבוה מסיבה זו או אחרת. בחגיגה זו הביאו את ברכתם נציגי משרדי הממשלה והמוסדות, יו"ר המועצה, הרב שפירא ונציגי המיסדים מר זהבי ברוך.

לאחר העצרת נערכה מסיבת קבלת פנים באולמות בית הספר, לאורחים ולמיסדים.

לרגלי המאורע הוציאה המועצה מעטפה מיוחדת עם סמל המועצה וחיתמת מיוחדת, וראש המועצה ומזכיר המועצה שדרו ברדיו דברי הערכה.

אולם הפעולה העקרית להנצחת יובל המושבה, פעולות מיסדיה — בניה ותולדותיה מיום הווסדה ועד היום — היא הוצאת ספר יובל זה, ממנו ילמד הדור הצעיר חלוציות, רוח הקרבה, דביקות למטרה ואהבת-אדמה עילאית.

ב. ארנפלד

נאה והדורה יושבת כיום באר-יעקב בת ה-50, מוקפת מכל עבריה שכונים. "הרחבות" הקלאיות וישובים חדשים, כאם באה-בימים שכל בניה ובנותיה מסתופפים סביבה, והיא רווה נחת בהם ובמעשי ידיהם. בן-זקונה של באר-יעקב הוא המושב הצעיר תלמי-מנשה, אשר הוקם לפני כארבע וחצי שנים במבואותיה המזרחיים של המושבה, על אדמות הכפר הערבי הנטוש אבו-פאדל.

אכן, העובר היום ברחובו הראשי של המושב, הסלול כבר בחלקו הגדול ואשר סלילת חלקו הנותר הולכת ומסתיימת בימים אלה, הרואה את הגינות המטופחות ליד כמה בתים והמציץ לתוך החצרות, על מבני-המשק המרובים שבהן והמלאות עוף ובהמה, יתקשה לקשר מראה זה של פעילות שוקקת עם אותו טכס הנחת אבן-הפנה שנערך על גבעת-חול שוממה ביוני 1953.

אז — היה זה יום קיץ לוהט — נקהלו כמה עשרות אנשים, צמאים ומיוזעים בבגדי-החג שלהם, סביב במת-עראי עשויה עץ, מקושטת בדגלי הלאום ובכרזות. על הבמה ישבו "המחותנים", — ארבע ישישות, אחרונות הביילויים, (שכן המושב נקרא על שמו של מנשה מאירוביץ, אחרון הביילויים), נציגי הסוכנות היהודית, הקרן הקיימת לישראל, התאחדות האכרים, עסקני המפלגה המיישבת — הציונים הכלליים ונציגי המועצה המקומית באר-יעקב שיוזמה את הקמת המושב. "החתנים" — המתישבים — ישבו למטה, על ספסלי-עץ, בחנו איש את רעהו בסקרנות ובדאגה, ובודאי תהו בלבם מה יביא להם העתיד המשותף. היה זה חבר אנשים רב-גווני ביותר. רק מעטים מאד ביניהם היו בעלי עבר חקלאי. האחרים היו ערב-רב מזרז ומורכב ביותר. קבוצה של נהגי-מוניות מירושלים, מרפא שנים מרמת-גן, רופא בהמות מחיפה, מהנדס, פועלי בנין, סוחרים חייט, עתונאי...

גם הגיל היה רחוק מלהיות אחיד, ולגבי אחדים — אף רחוק מלהיות אידיאלי לישוב חדש. צעיר המתישבים — טרם מלאו לו עשרים וחמש וזה אך יצא מתחת לחופה והקשישים, היו אחדים כאלו, כבר עברו את גיל החמישים. היו ביניהם עולים חדשים, שהשפה טרם נשתגרה בפיהם וותיקים, וצברים, דור שני ושלישי בארץ. בעלי משפחות גדולות וזוגות עירייתים.

הם נחשבו כבני, "המעמד הבינוני" והתנאי שקבעה הסוכנות ליישובים היה שישתתפו בכספם בהוצאות הקמת המשק, אך גם תנאי משותף זה לא היה אלא כלפי חוץ. רובם ככולם היו חסרי אמצעים ואחדים השיגו את שלשת אלפי הלירות, דמי השתתפותם בתקציב ההתישבות, בהלוואות שעתידות היו לרבוץ עליהם כעול כבד.

רק דבר משותף אחד היה להם: כולם רצו להיות קלאים ולבנות להם בית חדש וחיים חדשים כאן, בין הפרדסים הצמאים וגבעות החול. אך עתה, למראה העזובה שמסביב, התנקר החשש בלב אחדים מהם: היצליחו? הרבה עבר על תלמי-מנשה ומתישביה בשנים המעטות שעברו מאז. הרבה לבטים, שרבים מן המתיישבים הראשונים לא עמדו בהם, ועזבו. הרבה קשיים. היו הקשיים הרגילים בכל ישוב חדש: חוסר ידיעה והעדר נסיון. אך בעיקר הכבידו הקשיים החברתיים. אותו רוב-גוון שבהרכב המתיישבים הפך לרועץ. האנשים התקשו למצוא שפה משותפת ביניהם, לא מצאו את הדרך לאחוד, למען המטרה המשותפת. הרבה סכסוכים פנימיים העכירו את האוירה בכפר ובלמו את ההתפתחות, עד אשר ירד השקט על הכפר בהדרגה, עם השנים, כאשר החיים עצמם, והתפתחותו וגידולו של המשק, בררו ודהו לצד את הבעיות הטפלות והקטנוניות, והצרכים אלצו את המתיישבים ונציגותם לרכז את מעיניהם בבעיות החשובות באמת.

אחת הבעיות הללו היתה בעית הקשר עם המושבה-האם, באר-יעקב. אנשי תלמי-מנשה שיצאו מן העיר להקים כפר חדש, הופתעו, כשנודע להם שכפרם מהווה חלק ממושבה וותיקה. אולי פגם הדבר בתחושת-החלוציות שחשו בצאתם להתיישבות חדשה, אבל מאידך, הם גם לא הרגישו בקשר הקושר אותם אל באר-יעקב.

המתיישבים קנו את קניותיהם ברמלה, שווקו את תוצרתם לרמלה, בילו את זמנם הפנוי ברמלה, והתמרדו נגד הצורך לשלם מסים — לבאר-יעקב, הן אפילו גן הילדים ובית הספר שלהם היו במקום (אם גם קשורים מבחינה אדמיניסטרטיבית ונתונים לפיקוח מוסדות החינוך של באר-יעקב).

רק עם השנים, — ובעיקר בשנים האחרונות — הלכה ונטשטשה הרגשת הקיפוח שפעמה בהם.

בעיקר עזר לטשטוש הרגשה זו ריכוז כל מוסדות החינוך בבית הספר אשר במושבה. ילדי תלמי-מנשה, ככל ילדי המושבה ובנותיה, לומדים עתה יחדיו; ההורים נפגשים במסיבות בית הספר, בוועדי הכתות ובוועד ההורים, וההרגשה של אינטרסים משותפים הולכת ומתעמקת.

מלבד זאת, החלה המועצה להגביר את התענינותה ב"בן-זקוניה". התאורה שסודרה ברחוב הראשי, סלילת דרך כורכר ברחוב זה, האוטובוס המוביל את הילדים לבית הספר ובחזרה, כל אלה הקנו לאנשי תלמי-מנשה את ההרגשה שאין הם רק נותנים, אלא אף מקבלים.

עדין תלמי-מנשה היא בבחינת אבר מדולדל במקצת מעל המושבה-האם. גורם לכך בעיקר הקושי בתחבורה. אבל קושי זה יפתר בחלקו כאשר תושלם סלילת

הכביש מתלמי-מנשה ל"שכון טוניס". כאשר תהיה דרך סלולה וקצרה מהמושב למושבה, בודאי יתהדקו הקשרים ביניהם. והמתישבים בתלמי-מנשה חולמים על היום שבו האוטובוס למושבה יעבור דרך מושבם.

ברם, בעית הקשר בין המושבה-האם ובן-זקוניה אינו בעיה של תחבורה בלבד. הרבה גורמים מצטרפים יחדיו כדי ליצור את האוירה של שכנות טובה, ושל אינטרסים משותפים, שרק על ידה הופכת מחרוזת של שכונות וישובים לרשות אחת. ישנה הבעיה של הנוער בתלמי-מנשה, שפרט לשעות הלמודים הוא מנותק לחלוטין מעל הנוער של באר-יעקב; וישנה הבעיה של המבוגרים, עד היום לא ניסה אף לא אחד מן המסודות החברתיים של המושבה לשלח את שרשיו אל המושב. אף לא אחד מארגוני הנשים, מארגוני הספורט ואפילו — מהארגונים הכלכליים של באר-יעקב אינו פועל בתלמי-מנשה.

בודאי אף דבר זה עשוי להשתנות; כאשר יושלם הכביש, וכאשר יוגשם החלום והאוטובוס של באר-יעקב יעבור בתלמי-מנשה, וכאשר תהיה יתר התעוררות משני הצדדים — יתגשר הגשר החברתי בין באר-יעקב ותלמי-מנשה והיחס ביניהם יהפך מיחס כשל שני שכנים בבית אחד, ליחסי משפחה אחת.

אביעזר גולן

בנק הפועלים בע"מ סניף באר-יעקב

ביום 14 בספטמבר 1951 התאספנו, פעילי ההסתדרות במושבה, בהשתתפות חברי ההנהלה של קופת מלוח וחסכון בנס-ציונה והכרזנו על פתיחת סניף קופת מלוח של העובדים בבאר-יעקב.

שבע שנים קונסטרוקטיביות מאחורינו. סניפנו כאן הצדיק את קיומו. לא קלה היתה עבודתנו, מצד אחד הדרישה לאשראי לבודדים, רובם ככולם עולים חדשים, ומצד שני הגבלות הממשלה ע"י הקפאת נפח האשראי, העמידו אותנו במצבים חמורים. הדרישה לאשראי מצד החברים וכן מצד המוסדות וההתישבות הלכה וגדלה. טבעי הדבר, כי מחובתנו היה לעזור לחבר להשתכן ולהכות שורש במקום.

פעלנו בהתאם לאחריותנו — והחבר הבודד, המוסדות והרשות המקומית קבלו מאתנו משענת חשובה ונאמנה לצרכיהם. לא תמיד יכלנו לספק את אשר נראה היה כהכרחי, כי רבים הפונים אלינו לקבלת הלואה למטרות צריכה — כגון סדור ראשוני של כלי בית, רהוט, הלבשה או צרכים אחרים. הסכומים הנדרשים ע"י החבר הם קטנים באופן יחסי 200—500 ל"י, אבל בסיכום עולה

שלמה טויב
מנהל בנק הפועלים, באר-יעקב

הדרישה על האפשרויות שלנו. כדאי לציין שהצבור מקבל את הדבר בהבנה ומחכה בסבלנות לתורו בקבלת ההלוואה, לפעמים רק מחצית הסכום שבקש.

ב-15 לספטמבר 1951 נפתחה הקופה במושבה וכעת הגענו למעלה מאלף חבר עם הון עצמי של — 12000 ל"י.

בסוף 1956 עברנו לבנין החדש. נוסף נכס להסתדרות ולמושבה, ונוצרו תנאים נאותים לקהל הלקוחות ולעובדים. בבנין החדש נתאפשרה עבודה תקינה ויסודית, והמושבה שקלטה אלפי עולים קבלה בשמחה רבה את השי הנאה שהגישה להם הקופה. מנהל הסניף מיום הוסדו הוא מר שלמה טויב וחבר ההנהלה: מר רייניץ שלום — מיום הוסדו של הסניף.

חברי ההנהלה כיום: רייניץ שלום, פלצ'י חיים, סייג משה, חסון נסים, לבוביץ יוסף, והמנהל — שלמה טויב.

אחרי מיזוג קופות המושבה עם בנק הפועלים הגיע הזמן וסניף באר-יעקב נהפך לסניף עצמאי קשור במישרין להנהלה הראשית.

כדי להדגים את התפתחות הקופה אנו מוסרים בזה את המספרים הבאים:

הטבלא כלירות שלמות

המחזור	ההון	פקדונות		הלוואות			השנה
		עו"ש	חסנ	היתרה	הסכום	מספר החברים	
141892	342	6450	4059	17069	17418	113	1951
831153	1043	32068	6849	27797	29127	200	1952
1347452	2771	39686	15830	48911	54525	377	1953
1767760	5488	40341	31151	48927	55880	603	1954
4040858	7782	39339	34165	49917	54804	725	1955
4325695	10116	35751	43000	96164	142957	831	1956
8995886	11089	93021	84066	93485	83388	927	1957
7101154	11983	116636	123178	97282	73950	1014	30.4.58

פתיחת בנק הפועלים בבאר-יעקב

הרב יעקב יצחקי (יצחקוביץ')

הרב יעקב יצחקי זצ"ל

(נהג לחתום את שמו בתוספת — מזרחי)

נולד בי' באלול תר"ו (1846) בעיר דרבאנט שבירכתי קאוקאז, על חוף הים הכספי, לאביו הרב יצחק, רבה של העדה, שלפי מסורת משפחתו מוצאה מבני עשרת השבטים שהוגלו לערי מדי ואח"כ התערבו עם גולת יהודה אשר בבבל והיו לעם אחד, שם אמו היה נעמה.

למד תורה מפי אביו ונסמך לרב בישראל. השתלם גם בשפה הרוסית ובהשכלה כללית. הוא גדל באוירה של היהודים ההרריים החפשיים, שנחשבו כעם עצמאי בין יתר העממים הרבים של חבל הקאוקאז, נאמנים לעמם ולציון. נושאים גשק ומגינים על כבודם ושלומם באומץ, כמו יתר העממים שבקאוקאז. נשא לאשה את חסידה בת הרב יוחאי.

משמלאו לאביו לעת זקנה ארבעים שנה לכהונתו כרב הועדה ומנהיגה, מכר את תפקידו לבנו זה, ליעקב. בשנות חייו האחרונות ראה את בנו ממלא את מקומו בנאמנות ובהצלחה גם בתפקיד "רב מטעם".

הרב הצעיר התמסר לחקר המסורות, הכתבים והפיוטים מיצירות גדולי השירה העברית בספרד, שנמצאו בספרים ובכתבי יד אצל היהודים ההרריים, ובאמצעות הדואר, שהתקין השלטון הצארי, בא בקשר עם מרכזי היהדות האשכנזית ברוסיה ובליטא, הזמין לו ספרים וכתבי-עת עבריים מספרות ההשכלה וחיבת ציון, החליף

מכתבים עם גדולי הרבנים, עם סופרים ואנשי-מדע יהודים ורוסים. יסד בעירו בית-מדרש להכשרת רבנים, מורי הוראה ומחנכים לשרות היהודים ההרריים. התמסר לחקר תולדות היהודים ההרריים, וכשזיף החוקר הקראי פירקוביץ את המצבות של וְיִיתֵהֶקְבֻרוֹת הַעֵתִיק, כדי, להכחיש את קדמותם ההיסורית של היהודים בחבל הקאוקאז ובזה סיכן את מעמדם האזרחי כשויים בכל הזכויות וחפשים מהגבלות שהטיל החוק הצארי על יתר היהודים (הקראים וההרריים שזחררו מהגזירות, בנימוק שאבותיהם לא היו בארץ יהודה בתקופת בית שני ואין להם חלק באחריות להסגרת ישו לצליבה ואינם חייבים לשאת בעונש שנגזר משום כך על היהודים. החוקר הקראי השתדל מתוך צרות עין לשלול חסינות זו מהשותפים ההרריים, החיים לפי חוקי התלמוד והיהדות הרבנית), — הוכיח הרב יצחקי את זיופיו בפני המכון ההסטורי המלכותי והשלטונות, וסיכל את שטנתו. על פעולותיו אלו מסופר בגליונות המגיד "מהימים ההם ובספר המסעות של החוקר יוסף יהודה הלוי טשארני, שערך בשנת תרכ"ח מסע-חקירה בקאוקאז מטעם הממשלה הרוסית וחברת "כל ישראל חברים".

לבקשת מיניסטרוי-הפנים הרוסי פרסם ברוסית את מחקרו ההיסטורי על תולדות היהודים ההרריים (תורגם לעברית ב"המגיד"), נתמנה לחבר האקדמיה ההיסטורית המלכותית, וכשביקר הצאר אלכסנדר השני בטיפליס בירת קאוקאז קבל שם לראיון את הרב יצחקי והעניק לו מדליה כאות-כבוד וטבעת זהב משובצת יהלומים.

בשנת תרכ"ח פרסם לבקשת מרכז חברת "מפיצי השכלה" שבפטרבורג מהקר בעברית בשם "ערי מדי" על מוצאם של היהודים ההרריים מגולי עשרת השבטים. באותה שנה גברו הגזירות והרדיפות על יהודי פרס והרב יצחקי השתדל לטובתם במכתביו אל גדולי היהודים בעולם, וביניהם אל השר משה מונטיפיורי, ואל מרכז חברת "כל ישראל חברים" ובקש מהם עזרה חמרית ומדינית לאחים הסובלים. בתרל"ח נאסרו יהודים בעיר קובה שבחבל דאגיסטאן שבקאוקאז כנאשמים בעלילת דם, וכשגזר דינם נשלח בערעור להכרעת הסינאט, פעל הרב יצחקי עם המשורר יל"ג והרב דראבקיץ, שהיו לו מהלכים בין רבי המדינה. כן פנה הרב יצחקי אל הפרופסור חוולסון וכתב לו בדרך רמוז: "כי לכך נוצרת", היינו שנעשית נוצרי כדי שתוכל להיטיב ליהודים. הפרופסור השיב לו בציטטה מתפילת יום הכפורים: "ועכשו שנוצרתי כאילו לא נוצרתי", היינו שהוא מרגיש את עצמו כיהודי, כאילו לא התנצר מעולם.

הרב יצחקי התמסר לפעולות "חובב ציון" ועורר את בני עדתו לתמיכה בתנועה למען שיבת ציון ואף להצטרף אליה בפועל. עזר לשליחים של אגודות חסד ותרבות ולשד"רים שבאו מטעם הכוללות והמוסדות שבארץ הקודש. בטבת

תרמ"ז קבל חופשה ברשיון ממלכתי מיוחד ובא לראות במו עיניו את הארץ הנכספת ואת הנעשה בה. שהה בארץ כחודש ימים, בקר במושבות ובא בדברים עם גדולי הרבנים והעסקנים, וכשחזר הגביר את פעולתו והטפתו למען ציון.

כן המשיך בחקר השירה והפיוטים של משוררי "תור הזהב" בספרד וחבר להם באורים, עבודה בה עסק שלשים שנה תמימות. בשנת תרס"ז פרסם בדפוס חלק מפרי עבודתו בצורת מחזורים לראש השנה ויום הכפורים בשם "אהלי יעקב" ובהם ביאוריו לפיוטים הספרדים.

בתרס"ז מלאו ארבעים שנה לכהונתו כרב העדה בדרבאנט, ואז התפטר מהמשרה הנכבדה ויצא עם אשתו ושני בניו ומשפחותיהם לעלות ארצה, אחרי שארגן מספר משפחות יהודיות מעירו לעליה לשם התישבות על הקרקע. בנמל היציאה אודיסה בא בדברים עם הוועד המרכזי של חובבי ציון ועם מנהלו מ. אוסישקין בדבר רכישת נחלה להתישבות בשביל בני עירו העולים. ובתרס"ח זכה לראות בהנחת היסוד למושב על ידי חלוצים קאוקאזיים ואשכנזים, שנקראה על שמו באר-יעקב, בה התישבו גם בניו, ואילו הוא ואשתו התישבו בירושלים והמשיך לעסוק בתורה ובחכמה.

במלחמת העולם הראשונה נשא עם כל הישוב בעול המצוקה, הנגישות, הרעב והמחלות ושני בניו נלקחו לשרות עבודה בצבא הטורקי.

בז' בסיון תרע"ז, מתה עליו רעייתו בשנת ה'69 לחייה, ואחרי שבועיים, בכ"ב בסיון תרע"ז (1917), נפטר גם הוא בירושלים ונקבר בהר הזיתים.

השאר אהריו בכתב ביאורים ומחקרים לתנ"ך ולשירה הספרדית, הגיונות על החגים והמועדים וחליפת מכתבים עם גדולי בני דורו. כתביו נמסרו לטפולו של המכון לחקר קהלות ישראל במזרח התיכון שליד האוניברסיטה העברית בירושלים.

צאצאיו: דוד, מאיר, חנה, נפתלי (נשאר בקאוקאז), דניאל ז"ל, יצחק (בבאר-יעקב).

מנוח אביוב

בעיירה ששמה דרבאנט, על שפת הים הכספי, נולד ר' מנוח אביוב ז"ל בשנת 1872, למשפחה דתית. לפי המסורה מתייחסת המשפחה על שבט יהודה שגלה עם חורבן הבית הראשון, ונדד עד הגיעו להרי קאוקאז והשתכן בין עמי-

קאוקאז. ספר ר' מנוח אביוב ז"ל — שבידי המשפחה בקאוקאז, נמצא ספר יוחסין מיום גלותם ועד היום.

ר' מנוח אביוב גדל ולמד בנופה הפראי הנהדר של ארץ קאוקאז, בין הריה הנשאים ואדמותיה הפוריות.

ר' מנוח אביוב היה שחיין טוב, ורוכב ממדרגה ראשונה, עז־נפש ובעל קומה זקופה.

בחיינו עסק בעבודות שונות. היה מנהל משק של בק טורקי, עסק בתעשית־דגים, בתעשית־יינ של כרמי הענבים בקאוקאז. סוחר ונוסע לערי רוסיה לרגלי עסקים שונים.

באחד המסעות בהפליגו בחברת חברו היהודי, ששניהם היו בעלי זקנים, התנפלו עליהם "מוז'יקים" רוסים שכורים, שהחליטו לזרוק אותם לים. כי האנטי־שמיות החלה לתת באותם הימים את אותותיה גם בסביבתם. ר' מנוח אביוב

מנוח אביוב ז"ל ואשתו תבדל לחיים ארוכים

גדר אז, שאם יצא בשלום מידי המוז'יקים" לא ישאר בארץ רוסיה. גם אם יוכתר למלך כל־רוסיה!.

שמעו של הרצל הגיע עד קאוקאז ושמע התחיה של עם ישראל הכה גלים בין הרריו. ר' מנוח נתפש לרעיון העליה לארץ הקודש. המשפחה של מנוח גדולה וענפה היא; ששה אחים ובן־דוד, ובנים ובני ביתם רבים.

משימה אינה קלה, אבל הרצון אדיר הוא לעלות לארץ הקודש ולהתישב בה. לקיים את הנדר ולהגשים את התפילה "לשנה הבאה בירושלים".

לאחר דיון בחוג המשפחה נתקבלה ההחלטה על עליה לארץ, כן הוחלט שמנוח אביוב ואביו יסעו לתור את הארץ.

הם נסעו לקושטא ומשם נסעו ליפו, הנמל הגדול שהיה בארץ בזמן שלטון הטורקים.

הארץ קסמה להם. הם נשקו אדמתה, וצהלו למראיה. הם האמינו, כי בה ימצאו את אשרם ואת עתידם.

הם עלו לירושלים נשקו אבניה. והודו לה' על-כי זיכם לעלות לציון ארץ קדושים". נסעו לראות את הארץ, מתפעלים מנוף הארץ הנהדר. בקרו במושבות היהודים שנבנו מקרוב ביהודה ובשומרון. לאחר שבעה-עשר יום של סיורים בארץ חזרו בהחלטה נחושה לחסל מיד את כל העסקים בקאקאז ולעלות לארץ-ישראל.

שנה חלפה, הם חסלו את עסקיהם, ארזו את חפציהם ושמו פניהם לארץ-ישראל. אחרי טלטולים רבים ביבשה ובים הגיעו ליפו. היה זה בשנת 1905. הם נסעו לירושלים לגור בה כחצי שנה. בינתיים עלתה הקבוצה הקאקאזית השנייה ובתוכה הרב יעקב יצחקי.

עם יסוד המושבה גדלה השמחה — וכל מוראות המקום, פחד הסביבה ויללת התנים בעיניהם כשחוק. באין בתים הקימו סוכות קש מעשב יבש, שגדל פרא על האדמה שלא עובדה זה כמה דורות. ומהאדמה בתערובת של קש עשו לבנים, וכך הקימו את הבתים הראשונים. מים לא היו. החיים היו קשים באין מים ובאין מקור קיום. כך נמשכו החיים חמש שנים. זרעו חטה, שעורה, נטעו כרמי שקדים וענבים.

בימים ההם היו מקיימים מרוצי-סוסים במושבות הדרום. מנוח אביוב שהיה רוכב ממדרגה ראשונה, היה יוצא לתחרויות הסוסים לבוש בגדי שרד מיוחדים, שהם הלבוש הלאומי של בני קאקאז. ויצא לו שם בכל היישובים כרוכב מומחה בעל-הדר.

למשה סמילנסקי מרחובות היה פרדס צעיר ונטוע באזור זרנוגה ע"י יבנה, וערביי המקום לא היו שייכים לשכנים, שאפשר לסמוך עליהם. כרגיל וכמקובל היו שולחים ידם ברכוש היהודים. סמילנסקי הציע למנוח אביוב לשמור על פרדסו, ומכון המים אשר בו. במשך ארבע שנים שמר מנוח אביוב על הפרדס וכל הערבים מסביב ידעו, כי אין לפגוע בפרדס של "חוג'ה-מוסה" כי שומר עז נפש שם.

מנוח אביוב היה פעיל בחיי הצבור ונבחר מדי פעם לוועד המקום. הוא שמר על מטעי הכרמים של המושבה.

בימיה הראשונים של קיום המושבה באו והודיעו, כי ערבים אנשי סרפנד

אל-חרב רועים את עדריהם בכרמים ממערב למושבה. למעשה היתה זאת התגרות מאורגנת, כי כל אנשי הכפר על מאות הגברים והנשים יצאו לכרמים. נגדם באו רפאל אביוב ומנוח אביוב ועצרו אותם. התלקחה תגרה גדולה. מנוח ורפאל אביוב שהיו מצויידים בחרבות, עמדו מול מאות ערבים מצויידים במקלות ואבנים. התגרה נמשכה עד שהגיעה עזרה מראשון-לציון, מנס-ציונה ורחובות. כתוצאה מהתגרה נפצע מנוח פצעים קלים ורפאל אביוב נפצע קשה והיה מוטל שלשה חדשים בבית חולים עד שהחלים מפצעיו.

במשך שנים היה מנוח אחראי לשמירה במקום והיה ידוע כגבור וישר-דרך. בשנת 1924 התקיימה בירושלים חגיגת הנחת אבן-הפנה לאוניברסיטה בהר הצופים בהשתתפות שרים, ראשי הישוב, הלורד בלפור והרברט סמואל. מנת גסע לחגיגה זו עם חברי הועד של המושבה בתור נציגי המקום, וחזר מן החגיגה מלא התפעלות והיה מספר ימים רבים כיצד ד"ר וייצמן הרים ידיו וברך על הנחת אבן-הפנה „ברוך אתה ה' אלהינו מלך העולם שהחיינו וקיימנו והגיענו לזמן הזה“. דומה היה הדבר בעיניו, כאילו בנין בית המקדש קם בחייו.

משנת 1928 עד שנת 1946 שהיא שנת פטירתו — היה מוכתאר המושבה ונציגה בפני השלטונות. תפקיד שמלאו, שלא על מנת לקבל פרס. בתפקידו זה היה המקשר בין השלטונות והמושבה. המצב החמרי הקשה הכריח את מנוח למכור חלק מאדמתו כדי להחליץ מן החובות והוא מכר את חלקת האדמה שעליה הקים את ביתו הראשון בארץ.

השנים הקשות בחייו שעברו עליו היו בימי מלחמת העולם השנייה. בשנת 1941 נהרג בנו הצעיר, ישראל. בן שמונה-עשרה היה ונורה ע"י חייל ערבי מן הצבא הבריטי. גם בנו השני עמנואל בן עשרים-ושמונה שנים, קצין בצבא ההגנה לישראל, נפל במלחמת השחרור. מחלה ממארת הדביקתו ובסופו של דבר הכריעה גם אותו. תנצב"ה.

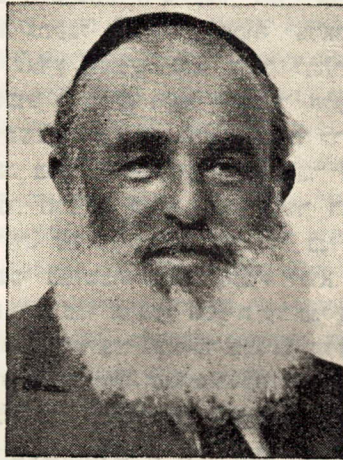
ותבדל לחיים הגב' צפורה אביוב שהיא כיום בת שבעים-ושמונה, שהיתה לעזר רב לר' מנוח אביוב בכל דרכו הארוכה, שנשאה את תלאותיה אתו. כנמלה עמלה כל היום.

בבואה לבאר-יעקב, והנה לא בית, לא חצר, לא מקום לשים תינוק בעריסה. וברירה אין, כי אם לישון תחת כפת השמים. ומאין תקח מים לשתות, לאפות, לבשל? ממרחקים תביא את המים על גבה. את הכל נשאה היא באהבה. למען ילדיה למען אישה וארצה. בימים הראשונים למושבה, רבים הצעירים בלי אשה. ואין מקום בו אפשר לקבל ארוחה חמה. אבל ידעו, כי אצל צפורה, אשת מנוח, יקבלו צלחת מרק חמה, לחם אפוי בתנור ביתי, עגבניה, בצל ושאר ירקות וכן כוס תה, שתמיד נמצאה מוכנה לכל הבא לביתה.

כך עברו עליה ימים ושנים. לילות פחד, לילות ללא שינה — עת הבעל נמצא בדרכים, בשדות ובשמירה, והיא עומדת בצפיה חרישית וללא טענות עוסקת בעבודתה.

האסונות שפקדו אותה, מות אישה ומות בניה, שברו גם אותה. אבל היא רואה נחמה בנכדיה ובמושבתה המתפתחת.

הרב נסים יוסף סגיס (שא-נס) ז"ל

הרב נסים יוסף סגיס (שא-נס)

נולד בברוסה, י"ז מנ"א תרנ"ד. היה חוטר מגזע אנשי שם, מצאצאי רבנים ויראים, בראשם ר' יוסף סאגיס מגדולי המקובלים בצפת בזמן מהר"י קארו, ואחריו שלמה בנו, מורו של מהרימ"ט, שזמן מה נמנה בין רבני מצרים, במאה הרביעית לאלף הששי. את חנוכו הראשון קבל בביה"ס של חברת כ"ח בעיר מולדתו, ובה בעת שקד על למודיו בישיבה ואח"כ השתלם בכ"ס תיכון. בגיל י"ג התייתם מאביו, אולם אמו הנבונה דאגה לכך, לבל יופרע מהלך השתלמותו בעקב יתמותו. בהיותו בן י"ח הגר לארצות-הברית בלוית כמה מחבריו בני גילו הקרובים אליו. כאן נסה לשלוח ידו במסחר, אולם עד מהרה העתיק מושבו לקובה. בפרוץ מלחמת העולם הראשונה נתבע ע"י השלטונות הטורקים לשוב לארץ מולדתו. בעת היא שוחררו אברכים ותלמידי ישיבות משרות חובה בצבא, ואילו הוא נכנס פתלמיד מן המניין אל בית המדרש לרבנים בקושטא, שהתנהל

ע"י הרב אברהם דאנון ז"ל. בזמן השתלמותו בביהמ"ד הנ"ל בא בברית הנשואין עם רעיתו בחיים מרת וידה לבית מוהל, אשר ילדה לו בן ובת. מקץ שלש שנות למוד, הוכתר בתואר רב שו"ב ומוהל מוסמך, אך בינתים בטלו שלטונות הצבא את ההקלות שהיו נהוגות כלפי כלי קודש, רבנים ומשרתי קהילות, ונאלץ להתגייס כחייל מן השורה. מלא תפקידים בסוריה ובחזית א"י.

ההצלה באה באורח בלתי צפוי. ביום הכפורים בהיותו מתפלל בבית הכנסת בזכרון יעקב, נסוג הצבא הטורקי בפני חיל הכבוש הבריטי והוא נשאר תקוע במושבה. יושבי המקום הלבישוהו חיש מהר בגדי אזרח, והשמידו את מדיו הצבאיים. כעבור זמן מה נתקבל לעבודה ב"מקוה ישראל", בה בלה עד למועד שביתת הנשק. מחיבתו לארץ הקודש, גמר אומר להתישב בה. אז הזמין את רעיתו, אלא שבעקב שבוש הדרכים וקשרי הדואר הלקויים לא הצליחו לבוא במגע. היא הפליגה ליפו בעת שהוא יצא לקושטא. בנגוד לרצונו נעתר להצעה וקבל משרת רב ומורה הוראה בכפר "יימליק", ואח"כ עבר לקאסאבה. ערגתו לציון גברה מיום ליום, ובשנת תרפ"ה, הוזמן לכהן בתור רב באי רודוס, בתנאים רצויים ומניחים את הדעת. עם זה נתבקש על ידי בני עירו שהפכו מסוחרים זעירים לחקלאים והתישבו במושבת "באר-יעקב", לבוא לכהן בתור רב למקום בתנאים כלכליים עלובים והוא בכר ההצעה השנית על פני הראשונה, הטובה הימנה על מנת לעלות לארץ-ישראל. שאיפתו נתמלאה בחנוכה תרפ"ה וקבע מושבו בבאר-יעקב. כל שנותיו התגורר בצריף דל, וחש בזה קורת רוח וסיפוק.

חדור מרץ ובטחון לעתיד, נכנס למילוי תפקידו האחראי כרועה נאמן לעדתו, ומתוך שלטונו המוחלט בשפה העברית היה להם לפה ולמליץ, אף מתווך עם שכניהם היהודים האשכנזים, אדיבותו, ויחסו הנלבב כלפי כל הפונים אליו, קרבותו אל כל בני המושבה באין הבדל עדה ומעמד, אשר כבדוהו והעריכתו וקבלו הוראותיו בעניני דת ודין, נוסף לתפקידו שמלא כרב מוסמך, התמסר בכל מאדו לצרכי צבור, והודות לבקיאותו בבעיות הכלכלה שהעסיקו והטרידו לב כולם, נבחר ליו"ר ועד המושבה, משימה שהיתה מוטלת עליו, ומלא אותה באמונה עד יום מותו. תקצר היריעה, לפרט פעולותיו לטובת המושבה ושיפור מצבה בכל המובנים, וכל ימות החול היה מטופל בעניני הצבור ונושא בעולו. לא היה מפעל כקטן כגדול, שהוא נשאר מחוץ לתחום עשיתו ולא השתתף בארגונו ובהנהלתו. ביניהם ועד ההורים, יו"ר אגודת "גמילות חסדים" מנהל וגזבר הבנק המקומי, חבר ההגנה המקומית וכו'. בכל אלה הקדיש עתים מחוץ לזמן כהונתו בתור רב למושבה.

נימה של אצילות היתה נסוכה על פניו השלויים, וכל אלה שהכירוהו נשאו אליו עין ביראת כבוד. ידע את עברו רב היחס, ובכל הליכותיו ניסה והשתדל להיות

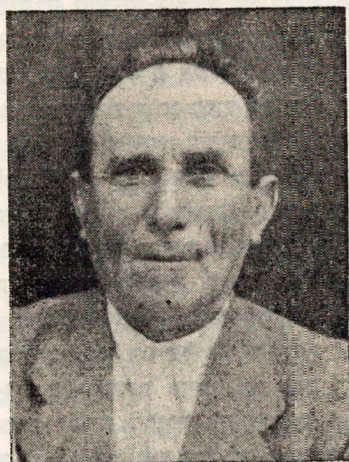
נאמן לשושלתו. היה מן המשכימים ומעריבים בבית הכנסת. נהג לקום באישון ליל לתיקון הצות, משתטח על הקרקע, בוכה בדמעות שלישי על חורבן הבית, ועל גורל העם והארץ. בני המושבה יזכרוהו כשהוא מסובב בבתיים באשמורת הבוקר, דופק בדלתות, ומעורר את הקהל לתפלה. בעמדו לפני התיבה, התפלל בדחילו ורחימו, בהתלהבות וברגשי קודש, ויקרב את לב היחידים לעבודת הבורא. כמה מבני המושבות הסמוכות היו מזמינים אותו למול את ילדיהם, והוא אץ רץ להתם והכא, כי חשב זאת לזכות מיוחדת, בהזדרזו לקיים מצוות שלא על מנת לקבל פרס. ביתו היה פתוח לרוחה לכל עובר ושב, ושמש מעין בית הכנסת אורחים מסביר פנים. שדר"ם מקרוב ומרחוק שבקרו במושבה מצאו במעונו יחס אבהי, שיחת רעים חמה, מטה וארוחה ואף מתת יד בהצנע. הקשישים עוד יהללוהו על ההבדלה המסורתית שנערכה בביתו במוצאי שבתות, כשכל ילדי המקום מתכנסים ובאים בצל קורתו ומלויים בשיר וזמר את יציאת „שבת מלכתא“ ואח"כ מקבלים סוכריות מידו הנדיבה, בהיותם מברכים בקול רם על אכילתן.

שנות חירום עברו על באר יעקב, בימי מאורעות הדמים בשלהי תרפ"ט. האחראים למקום ראו הכרח לפנות מתוכה את הנשים והילדים רכי גיל ואילו הגברים והמבוגרים נשארו להגן עליה, ואף הוא רב המושבה עמהם. כשסכין שחיטה מוארך תחוב אי שם בחגורתו. גם המאורעות שלאחר זמן, בין השנים 39—1936 כשהארץ מלאה שוד ורצח בישובים ובדרכים, ובעת שהתקיפו פורעים ערביים מחורשת שפון, יצא עם רובה גרמני ארוך הקנה ביד. בקש להתגייס למשטרת הישובים העברים, אך חבריו בועד המושבה מנעו בעדו מעשות זאת. עזרתו נתנה לתושבים בכל עת שנדרשה מאתו, באין הבדל עדה ומפלגה, וכאשר נאסרה פלוגת גיוס חשאית מחברי „בית-ר“ התיצב בפני מושל המחוז וטפל בשחרורה.

במלחמת הקוממיות הראה אומץ לב בלתי שכית. ראוהו בזו למקשים ולהתקפות זדון, והיה נוסע יום יום לעיר, לצורך מלוי תפקידיו הצבוריים, כשאקדחו טעון ודרוך לקראת המתרחש. לאחר שנות דוחק בתנאי מחיתו, נתמנה לסגן מנהל חברה קדישא בתל-אביב, ונקבעה לו משכורת שהיתה בה רמת חיים הוגנת. מובן כי את מושבתו לא עזב בהיותו צמוד אליה בלבו ובנפשו, ומדי יום בגמר עבודתו חזר והמשיך למלא שרותי צבור בה, כאשר לפנים.

ימי הרוחה בסדרי מחיתו לא נמשכו זמן רב, כי בינתיים חלה בצהבת שהפכה למחלה ממאירה, והיא קפדה את פתיל חייו כשהוא בגיל נ"ה שנה. אכן נע ונד היה רוב שנותיו עלי אדמות, ודבר זה הסתמן בלי משים, גם בפטירתו בלא עתו. נלב-ע ביום כ"ד בתמוז תש"ט, והובל לקבורה לירושלים, בכ"ה בו, ובה מנוחתו כבוד. ימתקו לו רגבי עפר הארץ שכה אהב, ויהיה זכרו ברוך עד קץ הימין. אברהם שא-נס

ר' ברוך זהבי

ברוך זהבי

יליד דוברויליץ/קובסקי מחוז יליסביטגראד, פלך חרסון אוקראינה, רוסיה.
נולד בשנת 1886.

למד בחדר, בישיבה ובבית המדרש. בקי בש"ס ופוסקים.

חזון תחית העם, המולדת והשפה נטוע היה בנפשו מילדות. עוד בהיותו
בן 13 תקע-כף עם חברו ונשבעו חגיגית לדבר שנה אחת עברית בלבד.

קשה מאד היה המאבק עם הסביבה למען העברית. ולא מעטות האפיוזודות
הקומיות בעמידתו לקיום שבועתו. אבל כוחו של אליעזר בן-יהודה שמר על
שבועתו ונדרו. ואם הטא במשך שנה זו במשפט או במלה אוקראינית או אידית —
ודאי נסלח לו עוונו זה. כך הוא מאמין לפחות.

בגיל 18 מיסד הוא עם חבריו את האגודה "צעירי-ציון" בעירתם. זהבי
היה המזכיר וגם הגזבר של האגודה — שפעלה רבות להציל את הנוער היהודי
מידי הבונד והתנועות המהפכניות הרוסיות.

בשנת 1906 עלה ארצה. התנגדות ההורים לעליתו היתה נמרצת ביותר.
הוריו שחסידים היו, "רצו" אל "הרבי מרחמוסטריבקה" הוא הרב טברסקי.
התחננו לפניו שישפיע על הבן "ויוציא מראשו" את שגעון העליה ארצה.

הרבי הזמינו אליו ונסה להשפיע עליו. טען הרבי: „ — שלשה דברים נתנו לישראל בייסורים: תורה, ארץ־ישראל ועולם הבא. אין התורה מתקימת, אלא למי שממית עצמו עליה. הוא הדין בעולם הבא, אבל ארץ־ישראל דורשת מן האדם את כל כולו. ותדע לך: בעליתך ארצה אתה מוסר את עצמך לייסורים ומסירות ללא שיוור.”

זהבי קבל על עצמו!

האם בכתה, התעלפה. האב רגז. הקהל צחק, — אבל זהבי נסע.

במזדש אָלול 1906 הגיע ארצה ותחנתו הראשונה היתה רחובות. הארץ קבלה את פניו במחלת הצהבת, בה חלה מיד עם בואו. תחילת עבודתו ברחובות כפועל בבציר. באותה שנה יצאה השמועה על האדמה שקנו לייסוד „מושבה חדשה” ב„ואדי־לימון”. התארגנה קבוצה התיישבותית מבין פועלי רחובות והלכו לראות את האדמה.

המראה שנתגלה לפניהם לא היה מן המעודדים ביותר: שטח עצום מכוסה כולו קוצים וברקנים.

ברוך זהבי — בבואו לבאר־יעקב

זהבי החליט ללכת לגליל. קסמו של הגליל, עברו ההירואי, הרריו ובקעותיו משכוחו אליהם.

הוא יצא רגלי מרחובות ליפו במטרה לנסוע משם לגליל. ביפו נודע לו שיישובה של באר-יעקב אינה חזון לעתיד הרחוק — ושעומדת להתקיים אסיפה-מייסדת של העולים על אדמה זו. ב"כ חובבי-ציון הד"ר חיסין וב"כ חברת גאולה" מאיר דיזנגוף, השתתפו באותה אסיפה שהתקיימה באולם שערי-ציון ביפו. בליל הושענה-רבה התקיימה האסיפה. נחום זיבלוק הלך עם זהבי לאסיפה זו. לאחר האסיפה ישב זהבי עם זיבלוק לילה שלם, עד אור הבוקר ודנו ביניהם: לעלות לגלילה או להצטרף לבאר-יעקב. ההחלטה נפלה: להצטרף לבאר-יעקב.

מיום יסוד המושבה היה זהבי מעמודי-התווך של הפעולה הצבורית. שנים ארוכות היה חבר ועד המושבה, בכל אותם הימים הקשים של מלחמת העולם הראשונה על כל תהפוכותיהם, הרעב והנגישות מצד הטורקים. פעל כל השנים בעניני הבטחון של המושבה. אכר זמנות — אשר כמעט ולא עזב את מושבתו במשך חמישים שנות קיומה.

כן ירבה שנים וחיים.

נשא אשה בשנת 1909 את רחל רפפורט, שנשאה אתו בעול הקשה עד יום פטירתה.

נולדו להם בנים:

1. עזרא זהבי ב-1914, גר בת"א, פקיד בסוכנות.
2. הרצליה ב-1922, היום מורה בראש-ל"צ, נשואה ליוסף פנדרין, ד"ר לחימיה.
3. ראובן נולד ב-1924, אכר בבאר-יעקב.

גב' רחל זהבי (לבית רפפורט)

נולדה באודיסה בשנת 1887. לאביה ראובן רפפורט בעל בית-מסחר באודיסה. למדה בגמנסיה רוסית באודיסה והפסיקה למודיה בגלל עלייתה ארצה. עשתה רבות באודיסה כחברה למפלגת צעירי-ציון בייחוד באגודה חבצלת-השרון. ונרשמה בספר-הזהב של הקק"ל.

גבי רחל זהבירפופורט ז"ל

עלתה ארצה בשנת 1906. עבדה כמורה בבית-ספר בלקינד בכך-שמן עם יתומי קישינוב, עד נשואיה. עוד לפני נשואיה קנתה חלקה בבאר-יעקב. עלתה על האדמה. רבות דברו אז בארץ על "אכרה" עצמאית — זו היו רגילים למעטות שהתחילו אז לבוא אל ראשוני הקבוצים בארץ, אולם "אכרה" עצמאית, לזאת צעירה, אינטליגנטית ונאה — הפליאה את הצבור. אבל הבינו שדבר זה יתכן לגבי הסופרז'יסטית רחל.

עצמאותה היתרה נכבלה ב-1909 כשנשאה לזהבי ברוך. כל השנים עסקה בעבודה צבורית. ארגנה לפני 40 שנה את אגודת הנשים בבאר-יעקב. לפני חמש שנים הוציאה נשמתה בטהרה.

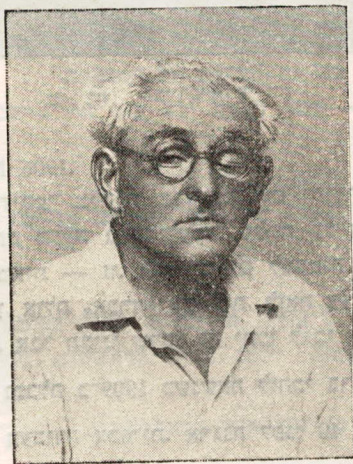
ר' יצחק זוסמן — בן דב ז"ל

ב-1907 התישב בבאר-יעקב ועד יום מותו, בגיל 97, עבד ופעל בפרדסו. עסק בנגרות וחקלאות. ישר-דרך וצדיק באמונתו. עלה ארצה — ב-1905. מראשוני המתישבים במקום.

ב-1907 התישב בבאר־יעקב ועד יום מותו, בגיל 97, עבד ופעל בפרדסו. קול נאה היה לו, לר' יצחק, והיה עובר לפני התיבה. הקהל אהב להאזין לתפילתו. היו לו שלושה בנים: דב, יוסף ושלמה.

יוסף ממשיך במסורת אביו ויושב על אדמתו בבאר־יעקב, דב — גר בראשון־לציון, שלמה — עבד בחברת החשמל וכעת הוא יצא לפנסיה. אשתו מרים בת ראובן מרומנובקה, פלך קיוב. הלכה לעולמה בגיל 85, בבאר־יעקב.

קריינדל משה

קריינדל משה

נולד בקיוב, רוסיה, ב-1885 לשמואל יוסף וחיה שרה קריינדל, ממשפחת שניאורסון הידועה, השושלת החבד"ית.

לאביו שמואל יוסף היה בית חרושת למראות. בשעת הפוגרום בקיוב ב-1860 נחרב בית החרושת של אביו.

משפחתו עברה לגור ביליסביטגראד ושם פתח את בית החרושת מחדש.

באותה שנה פרצו פוגרומים גם שם ושוב נחרב עולמם. משה קריינדל שהיה אז בן שנתיים — נתפס על ידי הפוגרומשצ'יקים שרצו לזרקו מן הקומה השלישית — הוא ניצל בנס.

שוב עברו הוריו לעיירה בשם גלינקה שעל יד גומל, מחוז מוגילב, אבל גם שם רדף האסון אחרי המשפחה ובשריפה גדולה שפרצה בחצר אחותו העשירה, הלך כל רכושם לאבוד — והאב יצא לאמריקה לחפש את אשרו שם — אבל המשפחה, ז.א. האם על שבעת ילדיה נשארה בגלינקה בחוסר-כל.

המשפחה התקיימה על עבודת שתי הבנות הגדולות, שעבדו בבית החרושת לגפרורים במקום.

משה קריינדל למד בחדר עד גיל 14 — ולאחר זאת חזר לגומל ועזר לאחים הגדולים, אשר חזרו מהשיבה והתחילו לעסוק במסחר מראות — כדי לקיים את המשפחה. גם עסק הרהיטים שפתחו הלך וגדל ונתן פרנסה למשפחה — בשפע. בגיל צעיר הכנס על ידי חברים לתנועת האסארים ז.א. סוציאל-ריבולוציוני-נרים, ועסק בתעמולה בהצלחה. באותם הימים הופיע הדר' ברוק, ציר הקונגרס הציוני השני, בגומל ונאם על הציונות — ומר קריינדל הצעיר הוקסם מן האיש ורעיונותיו — עזב את הסוציאל-רבולוציונרים והצטרף להסתדרות הציונית. באותם הימים יצר מר קריינדל, בגומל, את אגודת "צעירי-ציון" אשר אליה הצטרפו רבים מן הסר. ומן ה"בונדי".

תוך שנה אחת מנתה האגודה 400 חברי, ולהם ספריה של 3000 כרך. עם יסוד "שפה — ברורה" שמטרתה היתה להחיות את השפה, הספרות והתרבות העברית, הצטרף אליה ועזר ליצירת בית ספר עברי בן 6 כתות. כדי למשוך כוחות מהבונד והסר. החליטו אז להקים את התנועה פועלי-ציון. מספר החברים הגיע תוך שנה אחת לאלפים. הישג — שהיה להתפאר בו. תוך זמן זה — החליט להרחיב את השכלתו ועבר ללמוד במינסק בבית ספר חקלאי של פיק"א, התלמידים וקריינדל אתם דרשו את למוד השפה העברית. הדבר הגיע לסכסוך עם המנהל והוא הוצא מבית הספר.

לאחר הפוגרום של קישיניוב, בא הפוגרום בגומל, אשר בו נהרג חברו כהנסקי שהיה גבור והכה בפורעים הרבים בטרם נהרג.

ההגנה העצמית עמדה בקרב נואש נגד המשטרה והפורעים כאחד. נהרגו כ-20 איש מבין חברי ההגנה — אבל גם מהפורעים נפלו כ-10 איש למרות עזרתו לפורעים של צבא הצארי.

ההגנה שמרה על בתי-הכנסת. הסתערות הפורעים נבלמה והם נסוגו בסחבם אתם את פצועיהם הרבים. יש לציין: — הפורעים, ברובם מפועלי מסילת-הברזל, השתייכו לתנועה הסוציאליסטית.

תשעה חברים החליטו לעלות מיד. כי המשטרה הפשה אחריהם כמארגני ההגנה. ביניהם היה גם אנטין יהושע.

הם יצרו קומונה — ונכונים היו לעלות. כשהמשטרה התחילה לחפש אחרי קריינדל — ברח לורשה. הוא גר אצל אחותו כחדשים. ואז „גנב“ גבולות עד הגיעו לוינה. הוא רצה לראות את ד"ר הרצל אבל למזלו הרע לא מצאו בווינה. מוינה הגיע לטריסט ומשם באניה ליפו. היה לו כסף לטריסט רק עד אלכסנדריה, ואחד מפקידי הברון הלוח לו את הסכום הדרוש לו לטריסט מאלכסנדריה ליפו.

היות ולא היה לו פספורט עצרו אותו ה„בחריה“ עובדי הנמל הערבים, והביאו אותו למשטרה. הוא ברח מהמשטרה והלך אל ד"ר יפה — ד"ר יפה נתן לו תרבוש ושלחו לראשון לציון — ברגל. במלון כהנסקי בראשל"צ אכל את ארוחתו הראשונה בארץ, והלך משם ברגל לרחובות.

ברחובות פגש את גנסיך שהיה חברו. ובעזרתו התחיל לעבוד בנגרות והרויח שלשים וחמשה גרוש ז.א. 10 בישליקים ליום. בו בזמן שהפועלים הותיקים שעבדו בכרמים הרויחו 6 גרוש ליום.

אז הזמין אותם קאלוואריסקי ז"ל לסגירה. הם נסעו לשם והוא עבד שם שנה וחצי.

מניה וילבושיץ שוחט, אחיה וביניגורודזקיה רכובים על סוסים, בקרו אצלו בסגירה. הם הזמינו אותו לעבור ליפו. הוא נענה לבקשתם ויצא ליפו.

משם עבר לפתח תקוה ועבד אצל ג'סיין. לגב' ג'סיין הזקנה קראו „אמא של הסיני“. שם הכיר את יהושע ואולגה חנקין. שוב עבד בנגרות. משעה שש בבוקר עד הלילה והרויח 12 גרוש ליום. בעזרת מניה שוחט פתח נגריה. והרויח יפה. ואז הקימו ביפו את אגודת הפועל הצעיר. הצטרפו אליהם שפרינצק עם העליה מרוסטיב, ואחרים.

קריינדל השתייך לקבוצה שנסתה להקים תנועה לשם כבוש עבר-הירדן. לקבוצה זו השתייכו: מיכאל הלפרין, יהושע ואולגה חנקין, מניה שוחט קריינדל ואחרים.

תכניתם היתה פשוטה מאד: עשרת אלפים איש עם אהלים יעלו בנוסח בידואי על האדמה, יחרשוה, יורעו ויטעו, וכך תקום להם למורשה כל אדמת המרחב הגדול מעציון-גבר הבשן והגלעד — עד הפרת. דרושים היו לבצוע תכנית זו סך של שני מליון פרנק. מניה שוחט נסעה לפריה כדי להשפיע על הברון רוטשילד שתן את מעט המליונים.

היא ישבה בפריז שנתים, אבל חזרה בלי שני המליונים ההכרחיים לבצוע התכנית. כידוע לא יצא מתכנית זו דבר.

או עלתה על הפרק תכנית אחרת — היא תכנית באר יעקב. קריינדל היה מתשעת הראשונים שעלו על אדמת באר יעקב. במשך 15 שנה היה חבר פעיל בוועד המושבה. עבר כל מדוריה הסבל, הצער והמחסור. היה תמיד מבעלי התכניות גדולות שלא התגשמו. היה אסור על ידי הטורקים בזמן החפושים אחרי אנשי ניל"י. הקים משק יפה. ולעת זקנתו חלק את רכושו בין בניו. ממשיך עד היום בעבודה.

מר קריינדל נשא את שושנה לבית רוטשטיין, בשנת 1907. שהיתה עזר כנגדו בכל ימי הסבל הגדול.

שושנה קריינדל ז"ל (לבית רוטשטיין)

שושנה קריינדל ז"ל

שושנה קריינדל ז"ל נולדה למשפחה רוטשטיין באודיסה בשנת 1880. סיימה למדיה בגמנסיה שם כאכסטרנית, ולמדה קורס חובשת-מילדות. אם כי הוריה לא היו מקורבים לתנועה הציונית במיוחד, היתה שושנה חברה בסניף האגודה הציונית ואחת הפעילות האלמוניות בתנועה.

בראשית המאה עמדה בחליפת מכתבים עם הפרופ' קלאוזנר, שהיה אז סטודנט בהיידלברג, והיה מעודדה לעסקנות ציונית בעירה. בשנת 1912 העלה משה בעלה את משפחתו לבאר-יעקב לאחר שעבד שם מספר שנים כאחד המתישבים וכאחד מנוטעי כרמי השקדים הראשונים המפורסמים שלה.

שושנה ז"ל, שהיתה החובשת היחידה בימים ההם בכל הסביבה — עשתה רבות לרפויים של ילדי המתישבים וערביי הסביבה, שלא על-מנת לקבל פרס. מרצה הקדישה ברפוי ילדי בתי-הספר והגנים שסבלו מגרענת. כן עבדה כמילדת בנס-ציונה הסמוכה ורובם של הילדים במושבה, באותם הימים, היו "ילדיה".

אצילת-רוח, נעימת — הליכות, מצניעה לכת, עסקנית בהסתדרות נשים לשוויון-זכויות ובאגודה לתקון הנערה ועוד.

ביתה היה בית-ועד למשכילים וכל פועל מצא במעונה בית חמים ותרבותי. כל קשה-יום, מצא אצלה סעד ועזרה, למרות מצבה החמרי הירוד של המשפחה ידעה שושנה להתגבר על הכל, להיות חביבה על הבריות, לקבל כל אדם בסבר פנים כשחיוך טוב — לב נסוך תמיד על פניה.

מענין כיצד למדה שושנה עברית עם ראשית עלייתה. היא היתה רושמת מלים ברוסית והמורים אשר עבדה במחיצתם, היו מתרגמים אותן לעברית, תוך כדי כך יצרה לעצמה מלון רוסי — עברי מכובד למדי.

בתקופת מלחמת העולם הראשונה, שמש מעונה בית לכל חייל מאנשי הגדוד העברי שהיו רחוקים מבתיהם ומשפחותיהם, ושחנו בקרבת המושבה. מחלת לב קשה שפקדה אותה קטפה אותה ממשפחתה ומידידיה המרובים בעודה במיטב שנותיה, בגיל 47 שנים.

זכר דמותה האצילה ויפת-הנפש חרותה עד היום בקרב ידידים רבים, אשר חכו שרשים עמוקים בהתישבות העברית בארץ, ואשר מצאו בזמנו סעד רוחני ומוסרי רב בביתה החם והידידותי.

בניה :

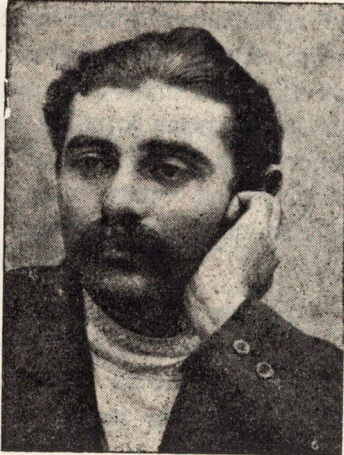
— יהודית (היום סוקולסקי) נולדה ב-1907 בארץ, גרה בכפר בצרון, עוסקת בחקלאות. נשאה ב-1931 לסוקולסקי אריה.

הרצל — נולד ב-1911 (נולד באודיסה) אכר בבאר-יעקב, נשא לאשה את אינה טוגהאוז. להם שלשה ילדים הבת הבכורה שושנה ע"ש סבתא ז"ל.

— יעל, נולדה ב-1915, נשאה לאריה ברכה, פקיד במשרד הבטחון.

— גאולה, נולדה ב-1920, נשאה ליפרה ישראלי. גרה בחדרה.

ר' נחום זיבלוק

גיבלוק נחום ז"ל
(בבואו לבאר-יעקב)

גיבלוק נחום ז"ל
(לפני מותו)

בין עזריאל ואסתר בת נח ליטבק — זיבילוק, נולד בבוגופול (פלך פודול, רוסיה), ט"ו בשבט תרמ"ה (1884).

אביו היה סוחר וקומיסיונר לתבואות, בערים בוגופול וגולטה. חניך את בנו במסורת העברית ובהשכלה כללית.

למד בחדר ובישיבה, בה בעת השתלם גם בתור אקסטרו (לומד חפשי במוסד, מתוך לכתיו).

והשלים עד חמש מחלקות של גימנסיה רוסית ממשלתית, בעיר אנניוב.

נמנה על "פועלי-ציון" ברוסיה, ובהיותו פעיל במפלגה וידוע כבעל דעות מהפכניות — הופנתה אליו תשומת לבה של המשטרה הצאריסטית — ועלה לארץ-ישראל בשנת 1907 עם זרם העליה השנייה. תחנתו הראשונה בארץ: ראשון-לציון. בראשון-לציון עבד כפועל חקלאי.

בזמן ההוא נרכשה אדמת באר-יעקב, וזיבילוק הצטרף לקבוצת הפועלים החקלאיים שעבדו בראשון-לציון ורחובות ואשר קנו להם נחלאות שדה בנקודה חדשה זו.

היו שגרסו שיסודה של נקודה זעירה שתטפל בהוצאות-יסוד, הנהלה, ובעיקר שמירה, — אינו דבר מעשי. הם דרשו סיפוח לאיזור של ראשון-לציון המורחבת אשר בה התחילו לטפל אז. גברו „העצמאיים“ — והכריעו לבדידות. לפי עצתם של מומחים חקלאיים ותיקים, נוטעו רוב אדמות הנקודה כרמי שקדים. ועד שירות, עד שעץ השקד יניב ויהנה את בעליו מפירותיו, — נדדו הבעלים ממושבה למושבה לחפש עבודה ולהתקיים עליה. גם נחום היה בין הנוטעים ולאחר יום עבודה קשה, ובאין עוד אז כל אמצעי תחבורה, ואף גם לא דרכי-שדה כבושות בכלל, היה גומא את המרחקים ברגליו הגרומות והארוכות. יחד עם כל המתישבים עברו עליו הרפתקאות, ונחשולי התלאות של חלוצים מתישבים ומיסדים מן הימים ההם: מי נחלים דלוחים, קדחת, התנפלויות של הערביים השכנים, ואף גם רחוקים ושוודדים.

את יבול השקדים שצפו לו כל כך, קבלו בשנת 1914 ולמזלם הרע פרצה אז המלחמה העולמית הראשונה, והרעב והרפתקאות המלחמה הביאו כמעט כליה והרס על כל המושבה הצעירה. יבול השקדים ואינונטר דומם וחי נמכרו בשווה פרוטה לרכישת קמח של דורה ושעורה — לחם לפי הטף.

כאשר הוטל חשדם של התורכים בבני הישוב על עזרה לאנגליה, והוחל בחפושים המפורסמים, נעשה חפוש יסודי גם אצל בן צבי ופעילי מפלגת פועלי-ציון, ונמצאו קונטרסים, פרטיכולים ורשימות מהחברים הפעילים. שמותיהם של פעילי המפלגה נרשמו כחשודים — ברשימה שחורה. וגם שמו של זיבילוק נרשם ברשימה השחורה. נוסף על זאת נמצא כי נתין רוסי הוא, ותצא פקודה של גרוש נגדו. למען הנצל מגרוש — ירד למחתרת.

אשתו — קבלה מכתב המלצה מאת הבילויי מנשה מאירוביץ אל העסקן הצבורי, בשעתו, אלברט ענתבי — עלתה ירושלימה לראותו ויחד אתו הלכה אל ג'מאל פחה המפורסם והעריץ, ולאחר תחנונים רבים עלה בידה לבטל את רוע הגזירה ואף קבלה ממנו צו חנינה.

באין רופא ומרפאה במושבה ללא חנות מכולת, ולכל אלה, ואף גם לשם פרנסה לפי הטף, היו צריכים ללכת לראשון-לציון ולנס-ציונה, בתוספת העבודה הקשה והמפרכת במשקו הוא, הושפעה בריאותו ותלקה. על אלא עוד נוסף הסבל של נגעי הטבע: מכת הארבה שהופיע בארץ והחריב את כרמי השקדים הצעירים, תקותם של בני באר-יעקב. כתוצאה מחורבן זה, היה מוכרח למכור 50 דונם אדמת כרם שקדים, ולהחל מחדש בנטיעת 50 דונם עצי הדר. שפל המצב החמרי המשיך לערער את בריאותו. אף על פי כן השתדל להתגבר ולהמשיך במלחמה

בטבע ובמצב החמרי הקשה. קנה שני גמלים והי מחמר אחריהם בהובלת זפויף לבניני תל-אביב בתקופת פריחת בנינה. אף ברגעי המחסור והסבל האל-אנושיים, נשאר מאמין ומנסה לפתור את הבעיות בהגיון קר כאיש העבודה, אף בזמן שכבר נטה לכרוע תחת עולה ומעמסתה, הוסיף בעבודת הנמלים — בטוריה, במחרשה ביד, או בחמרו אחרי הגמלים.

בערוב יומו חלה במחלת הסוכר. בריאותו לקתה גם — מיריה שירה בו ערבי ברמלה שעל ידה נשתתקה עצם מעצמותיו, ועל כל אלה הוסיפה טרומבוזה שלקה בה באחרית ימיו. כוחותיו שאפסו עזבוהו. נפטר בבאר-יעקב, ח'אדר שני תש"ח (19.3.1948).

השתתף במאמרים, בקונטרסים של "פועלי ציון" בעריכתו של יצחק בן-צבי.

היה חבר ב"הגנה" ובשמירה.

היה חבר המועצה של "פרדס".

נשא לאשה את סוניה (שרה) בת נחמן פרובר.

צאצאיו:

פנינה אשת בצלאל ירקוני. מתה בשנת 1952 ב'ג כסלו. לזכרה הקימה אמה, הגב' שרה זיבלוק, מעבדה פיטית וחימית בביה"ס הממלכתי א' בבאר-יעקב.

עמוס — עובד בסולל בונה בת"א.

רות — בבאר-יעקב.

עזריה — מנהל עבודה אצל האפוטרופוס לרכוש נטוש.

יגאל — מנהל חשבונות ביכין.

הגב' שרה זיבלוק

(סוניה לבית פרובר)

שרה זיבלוק

נולדה לפני 70 שנה בבוגופול, אוקראינה. פלך פודול, רוסיה. להורים דתיים ממשפחה רבנים ושוחטים. אביה לא עסק ברבנות. כפנקסן הרויח את לחמו ופרנס את משפחתו.

מצד אביה, קרובת משפחה היא, הגב' זיבלוק, לפרופ' ברוצקי. אביה ז"ל היה ראש אגודת-הציונים בעירה ובאותה אגודה החליטו להתכנס בכל חג ולדבר רק בעברית. כך, שהשפה העברית היתה שגורה על פיה מילדות. בהיותה בת 4 נסע אביה ארצה וקנה ב־500 רובל זהב חלקת אדמה בחדרה. בגלל הקדחת נאלץ לחזור לרוסיה וכל חייו חלם על התישבות בארץ.

ב־1923 התגשם חלומו ועלה ארצה עם תשעת ילדיו. הגב' זיבלוק סיימה 5 מחלקות בגמנסיה רוסית ולאחר זאת למדה כאקסטרנית וכך הפכה למורה.

עסקה רבות בעבודה צבורית, ארגנה בתי-ספר והתנדבה "להשכיל" נערים עובדים אנאלפביתים.

השתייכה להגנה-העצמית היהודית באוקראינה ותמיד נשאה אתה פגיון וחומצה לשם הגנה — עצמית.

השתייכה לחוג — הדרמטי בעיירה והופיעה כשחקנית ראשית בהצגות. בצ-
עירותה הסתבכה בפעולה מהפכנית וזמן רב נאלצה להסתתר מן המשטרה. חפושי
המשטרה אחריה הכריחה לעלות ארצה.

עוד בחו"ל נחשב נחום זיבילוק ז"ל כבן-זוגה.

הוא עלה ב-1907 ולאחר שקנה חלקת אדמה בבאר-יעקב חזר לרוסיה ב-1908.
נשא את הגב' זיבילוק לאשה. היא הצטרפה אליו ובאותה שנה הגיעה לארץ.
בשנים הראשונים גרה בראשל"צ. נאלצה להרויח את לחמה. עבדה בתפירה,
בבשול ארוחות לרווקים.

ב-1910 התקיימה הועידה ה-10 של פועלי ציון ביפו וזיבילוק השתתף בה
כציר. בלילה שלאחר הועידה, באו רובם אל ביתה בראשל"צ, ביחד כ-30 איש
ביניהם בן-צבי ובן-גוריון, ובילו בנעימים כל הלילה. ערב זה נשאר חקוק בזכרונה.
למחרת הלכה כל החבורה בגלגל לרחובות לחגיגה גדולה, שאנשי רחובות נהגו
לערוך בפסח.

בשנת 1913 עברה לגור עם בעלה בבאר-יעקב.

מצבם בימי המלחמה היה קשה מאד. הם אמנם עשו גן-ירק גדול, אבל לא
היה למי למכור את התוצרת. בחצי מיטליק (שערכו היום 5 פרוטות) הציעו רוטל
(כ-3 קילוגרם) ירקות ולא נמצאו קופצים על המציאה.

לכן חפרו בור עמוק מאד באדמה (כמנהג המקובל ברוסיה) הניחו בתוכו את
תפוחי-האדמה והסלק, שכבה תפוחי-אדמה ושכבה חול וכל זה כוסה בערימת —
חול גבוהה.

לאחר 3 חדשים, כשעלו מחירי הירקות — שלא היו מצויים בשוק החליטו
להוציא את הירקות — אבל אבוי! הכל נשרף בתוך האדמה. אפילו רקבון לא
נשאר. נשרף ונעלם!

הגב' זיבילוק השתתפה בעבודה הצבורית במושבה:

בקבלת פני ד"ר ויצמן, בועד ההורים של בית ספר, בארגון הספרייה ונהולה,
באגודת הנשים, בנשפים שערכו ובמסיבות ועוד ועוד.

לבחירות המוניציפליות של שנת 1951 הופיעה הגב' זיבילוק כבאת-כוח הר-
שימה של חקלאי באר-יעקב. בתוך 84 ועדי-הבחירות בכל הארץ היו רק 9 נשים.
והגב' זיבילוק אחת מהן.

עד היום מנהלת הגב' זיבילוק את משקה ופרדסה ומשתתפת בחיי הצבור,
כה לחי!

זאב גניס

זאב גניס ז"ל

נולד בכ"ו תמוז תרמ"ו (1886) בקישינב שבפלך בסארביה (רוסיה) לאביו יוסף פנחס (סוחר תבואה, משכיל) ולאמו חוה. ההורים שהיו אמידים ושוחררי השכלה, נתנו לבניהם ולבנותיהם נוסף לחינוך היהודי המסורתי גם עזרה ללימודים תיכוניים וגבוהים. בניהם שמואל, ליב ואלכסנדר היו מהנדסים ברוסיה (שמואל למד בפקולטה לכימיה יחד עם מאיר דיונגוף). ובנותיהם סוניה ויוליה היו רופאות בקיוב ובקישינב, ובתם מוריה, שלמדה גם היא רפואה, נישאה לרופא ד"ר טרייניץ וגרה אתו ברושצ'וק שבבולגריה, ובשנים האחרונות חיה בסית /אחיה זאב בבאר-יעקב.

זאב למד בגימנסיה רוסית ממשלתית. אח"כ עבר אל אחותו לרושצ'וק ולמד 5 שנים בגימנסיה בולגרית ממשלתית ושנה אחת בב"ס מקצועי לנגרות. כשחזר אחיו שמואל דרך רושצ'וק מביקור בארץ-ישראל, השפיע עליו שיסע גם הוא לביקור כזה ונתן בידו מכתב המלצה לידידו מאיר דיונגוף. כך הגיע זאב ארצה בסוף 1906 לחוף יפו, התארח ימים אחדים בבית דיונגוף ואח"כ יצא לסייר את כל הארץ, אבל לא כתייר "מעופף" בדיליו'אנס (זו היתה אז התחבורה המהירה ביותר ביבשה), אלא בעבודה בתור פועל בכל מושבה. הוא

עבד בראשון לציון אצל אכרים ותיקים וביקב, בגידול טבק בנס־ציונה, בחדרה, בפתח־תקוה וזמן מה אף אצל אכר גרמני בוילהלמה (נתקבל בהמלצת דיונגוף בשכר לירה אנגלית לחודש ומזון ודירה במתבן שעל הרפת), המשיך בנדודים ובעבודה צפונה ועד מטולה הגיע, זמן־מה למד בבית־הספר „בצלאל“ בירושלים. בכל המקומות היה ער ופעיל בעניני הנוער ובצבור הפועלים, השתתף בלהקות חובבי הבמה ובירושלים התקין את הבמה הראשונה בשביל ההצגות של להקת החובבים שבהדרכת מ. גנסיך. נודע כרקדן „רונדו“ ללא ליאות. השתתף ביסוד ה„מכבי“ ביפו וביסוד „הפועל הצעיר“.

בעזרת מאיר דיונגוף, שהיה אז ממנהלי חברת „גאולה“, שגאלה את אדמת באר־יעקב, רכש גם הוא חלקה בת 50 דונם במושבה זו ב־1908, ואח־כ התישב בה בין הראשונים. נטע כרם שקדים ועצי פרי.

סמוך לפרוץ מלחמת העולם הראשונה נשא לאשה את שושנה בת יצחק ליטבק שהיתה לו עזר כנגדו במשק וגם בפעילות צבורית, ביחוד בעניני תרבות מטעם ועד המושבה, שהיה חבר בו במשך שנים רבות.

הוא החזיק מעמד בכל התלאות שפגעו במושבה הקטנה במשך השנים. בחורף תש״ה, בהיותו כבר בן 62, הוסיף למלא את חובתו בשמירה כיתר חיילי מלחמת הקוממיות, וכשפינה צבא ההגנה את המשפחות מהמושבה הגובלת עם שטחי האויב, היתה משפחת גניס אחת מארבע המשפחות שסירבו לעזוב את מקום הסכנה ומילאו את חובתם בשמירה ובשרותים בימים הקשים ביותר, עד כי סוף־סוף הורחקה החזית משכנותה של באר־יעקב ושקטה הארץ.

אפייני לגניס הוא הספור של אשתו על הדרך בה נשאו: „החלטנו להתחתן אמר. אמר ועשה. ונסענו לירושלים: אני על החמור, גיסו של לובימוב ברגל, וגניס על אפניים. יצאנו בבוקר והגענו בלילה לירושלים.“

לשם נשואנו היו דרושים עדים — התנגד גניס לדבר: „מה זאת אמורת לא מאמינים לי?“ והזרנו לבאר־יעקב מבלי להתחתן. היינו מגוחכים בעיני עצמנו ובעיני אחרים בחזרנו מירושלים לא נשואים.

נודע הדבר ליוסף לישנסקי, שהיה שומר בבן־שמן. (נפצע בקרבת כפר־גלעדי, הגיע ברגל, פצוע ורעב, לפתח־תקוה. נתפש בסופו של דבר על ידי הטורקים ונתלה בדמשק יחד עם נעמן בלקינד). לישנסקי בא ואמר:

„רוצים להתחתן? — בואו לבן־שמן.“

גנים היה עסוק אותו יום — ישבנו, זהבה פרוס ואני עם יוסף לישנסקי על סוסו ונסענו לבן-שמן. שלשה על גבו של סוס אחד.

מחכים למחרת היום לגנים — והחתן איננו. הוא עבד כל אותו יום והלך ברגל — הגיע בשעה 10 בלילה.

התחתנו בשעה 12 בלילה.

בא בלילה — והמושבה הומה כולה. זהבה פרוס בראש כל צעירי ראשון-לציון, באו לחוג את חתונתנו. עד אור הבוקר חגגנו והתהוללנו.

ועוד פרט אפייני:

הגב' גנים, קרבו ימיה ללדת:

העביר אותה "וולודיה" זאב גנים לראשל"צ והוא חזר לעבודתו לבאר יעקב.

באותו לילה, בטרם הספיקו לקרוא למיילדת נולד לה בן.

גנים בא בבוקר לבקר את אשתו והנה גודע לו בכניסה למושבה שנולד לו בן.

רץ הוא דרך רחובות המושבה וצועק ומבשר לעולם ולכל ידידיו: — "בן נולד לי!"

באותה שעה בדיוק, יצא הלגיון-העברי מראשון-לציון. בשמוע החיילים את הבשורה המשמחת של גנים על הולדת בנו משיבים לו החיילים בצעקות:

— "קרא לו יגאל!"

שמו של הבן נקרא בישראל יגאל.

החיים עושים את שלהם. גם גנים לקה בלבו. הוא לועג למחלתו. הוא ומחלה — שני נגודים!

הנה הגיעו ימי מערכת סיני. המתח עצום. הוא באויר. הוא בנשמה. הוא בכל בית, ברחוב, באולפנה, בסדנה, בשדה. לבו של גנים מלא על גדותיו. מלא עד להתפוצצות. הוא נדבק לרדיו, לחדשות המגיעות משדה-הקרב.

הנה, הנה מגיע החזון הגדול מלפני חמישים שנה ומעלה של בני-דורו, לסיומו המקווה: מלכות ישראל השלישית בתקומתה, בשלבי זריחתה והגשמתה.

נצחון רודף נצחון. המוסיקה מלווה את ההודעות על הנצחונות המפוארים.

הוא מרים כוסית לכבוד חיילינו, לחלומות דורות המתגשמים בתנועות קרב
ונצחונות. הוא יוצא ברקוד. הוא שר.
הלב מלא על גדותיו. הוא אינו יכול להכיל יותר את שמחת-הנצחון הזה
— והוא נדם!
הוא מת בנשיקה.

מספרת הגב' זהבה פרוס לבית טופרובסקי:
"לא היה איש בזמן ההוא שלא ידע ולא הכיר את גניס.
ראשון-לציון היה המקום שקסם לו במיוחד.
בביתנו, בית יצחק לייב טופרובסקי, ששמש במקום קלוב לעולים, הפך
למרכז, כמו שהפך לרוח החיה של המושבה כולה.
בלילות ששי ושבת, היינו מתאספים על מדרגות בית-הכנסת, לאור מגורת
נפט, היינו שרים ומספרים בדיחות ומתבדרים. מלך המבדרים היה גניס. ואם
חתונה או נשף לטובת הספרייה או עבודה סוציאלית היו מקימים במושבה, היו
דואגים מראש שגניס יהיה נוכח ואז היו בטוחים בהצלחת הנשף.
ולעולם לא אשכח את השמחה הגדולה בחגיגת יסוד באר-יעקב: על גבעה
חשופה התאספו מאות אנשים מכל המושבות, נאמו, שרו, רקדו ושמחו.
גניס נהל כמובן את "הרונדוס" לקול שירה אדירה: זבחו, זבחו צדק, זבחו
לה. ואני הייתי גאה להיות זוגתו ברקודים והולכת עמו בראש הרונדו.
אחר-כך הראו המיסדים יוצאי קאוקאז את יכולתם ברקודים שונים עם חרבות
ורקודי ה"קווצ'וק".

מזור מאד שבשנה האחרונה, כאלו נבא לו לבו שהוא הולך ומסתלק, הוא
חגג את ארבעים שנות נשואיו וחמישים שנות המצאו בארץ. וכל ידידיו היו
נוכחים כאלו באנו להפרד ממנו.
ולא עברה השנה מחגיגתו היפה שהידיעה המרה והנמהרה הגיעתנו על
גניס שאיננו עוד.

יהי זכרו ברוך!

צאצאיו: יגאל (חקלאי במשמר השבעה; שרת בצבא הבריטי, ב"הגנה" ואח"כ
בצה"ל בדרגת רב-סמל); עדה אשת צבי ברגר (מפקידי "תנובה" בתל-אביב);
חיה (שרתה במלחמת הקוממיות כקצינה בצה"ל); אשת נתן קפלן (חקלאי במשמר
השבעה).

שושנה גניס (לבית ליטבק)

הגב' גניס

נולדה בשנת תרנ"ז (25.10.1897) בעיר יליסאבטגראד שבאוקראינה. לאביה יצחק ליטבק (תלמיד חכם, סוחר גדול ביצוא שמנים) ולאמה עדה. גדלה באוירה ציונית ששררה בין יהודי העיר בעקבות הפעולה של ד"ר זאב (ולאדימיר) טיומקין וחבריו. גמרה 8 מחלקות גימנסיה ממשלתית לבנות והתחילה ללמוד בקורס למורות.

משנהרגה אמה בתאונה, ניתקו שרשי נפשה לבית ההורים והרגישה את עצמה הפשית ללכת בדרך-לבה: היינו להמשיך להשתלם בהוראה ובחינוך, אבל לא ברוסית לשם עבודה ברוסיה, אלא בעברית בארץ-ישראל, ב-1914 עלתה לארץ במטרה ללמוד בסמינר למורות ולגננות ע"ש לוינסקי, שהיה אז בשכונת נוה-צדק שבין יפו לתל-אביב. היא מצאה לה מורה והחלה ללמוד עברית בשקידה. והנה נודמנה למטבח הפועלים של "הפועל הצעיר" בנוה-צדק ונדבקה מהאוירה החלוצית בשאיפה לחדול מהלמדנות ומהמלמדות ולהצטרף בפועל למחנה החלוצים המגשימים את האידיאל הציוני בעבודת כפים ובזיעת אפים. השאיפה התגלמה לפנייה בהוראת-דרך ממשית, כשהציע לה בחור יודע רוסי, מהמושבה באר-יעקב, שתצא לעבוד אצלו במטעי השקדים, והיא הסכימה. בהתאם למדובר בינה ובין המזמין, זאב גניס, נסעה באחד הימים בדיליונס לפונדק גולדברג אשר

ברמלה, ושם היה צריך גניס לחכות לה ולהוליכה לבאר-יעקב. משלא חיכה לה שם, שלחיה הגולדברגים ברכיבה על חמור לבאר-יעקב בלוויית ערבי נאמן, ושם מצאה את גניס בתיקונים בבאר, בתור מומחה חיוני שאין לו מחליף בכפר, וכשהתנצל שבגלל הצורך הדחוף בתיקונים לא יכל ללכת לקראתה כפי שהבטיח, לא יכלה לא להתאמין לו, באשר ראתה במו עיניה, כי כן הדבר.

חדשים אחדים עבדה כפועלת שכירה במשק של זאב גניס, ובסוף קבלה את הצעתו להיות שותפת במשק ובחיים לאורך ימים וחגגו את החתונה בבן-שמן.

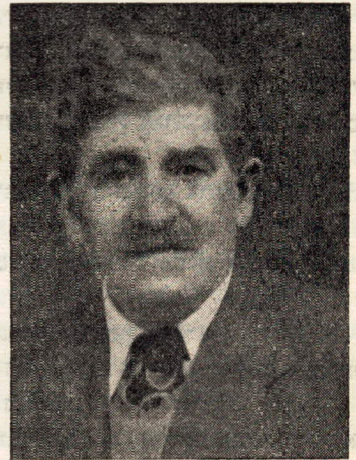
נוסף לתפקידה כאכרה, עסקה גם בפעולות ועדת התרבות של המושבה במשך כל השנים, וכן המשיכה בפעולה חינוכית מיוחדת, בקבלה לביתה ילדים מפגרים וקשיי-חינוך, שנשלחו אליה מטעם מוסדות סוציאליים מירושלים.

במלחמת הקוממיות נשארה עם בעלה ועם עוד שלוש משפחות במושבה המופגזת והקרובה לקו האש, אחר שקוט הארץ ובוא זרם העליה הגדולה — חזרה לעבודה חינוכית, כגננת ומחנכת במחנה העולים בבאר-יעקב.

ר' יוסף זוסמן

זוסמן יונה אשת ר' יוסף זוסמן

זוסמן יוסף

נולד בקיוב, בשנת 1881 לאביו ר' יצחק זוסמן ואמו מרים.
למד בחדר תנ"ך, גמרא ופוסקים.

בצעירותו החליט לעלות ארצה, כדי להחיות את הארץ. אביו ז"ל היה ציוני, ובעזרת משפחת זיציוב עלו ארצה. דחיפה רצינית לעליה היו הפוגרומים ברוסיה. ר' יוסף זוסמן וחבריו התכוננו למאורעות — למדו מלחמת רחובות ועזרה ראשונה. נשק חם, בכמות מועטת, עמד לרשותם. המשטרה סיעה לפורעים ע"י כך שנעלמה מן הרחובות. היו יהודים פצועים אבל הפורעים הוכו שוק על ירך. הם הלכו אל ברודסקי העשיר, לשדוד. אנשי ההגנה חכו להם שם. משפחת ברודסקי פתחה את דלתות בית החרושת לפורעים אך בהכנסם — נסגרו — הדלתות והפועלים היהודים פתחו את ברזי הקיטור — רב הפורעים התעלפו מן האדים ויש אומרים שאחדים מהם מתו. משפחת זוסמן עלתה ב-1905, אחר חג הפסח. מאז לא יצאו את הארץ כי: «אבא אמר: אסור לצאת מן הארץ».

תחנתם הראשונה היתה יפו, במלון של רופמאן. ר' יוסף זוסמן הלך לפתח תקוה וקבל מיד עבודה כנגר. האב הלך עם בן אחות אמו, לראות את ראשון-לציון ומצא דירה אצל מנשה מאירוביץ.

בשבת חזרו כלם ליפו אל «אמא». ומיד לאחר השבת עברו לראשון-לציון. העגלון היה ערבי בשם אבו-עלי. בראותו את ה«מסקובי» ר' יוסף, נמוך הקומה — הושיט לו ידו ומשכו אליו תוך זלזול. ר' יוסף זוסמן לחץ את ידו של אבו-עלי, הלחיצה הפילה את הערבי ארצה וזרם דם פרץ מידו. מאז כבדו הערבים את ר' יוסף זוסמן.

לאחר נשואיו של לובימוב הלכו שניהם אל דיזנגוף. דיזנגוף הציע להם התישבות בבאר יעקב.

בעיני זוסמן מצא חן המקום. הוא השתטח על האדמה, ונשקה, ונשבע להתמסר לה עד מותו, להחיותה משממתה!

סופר כבר על חגיגת — היסוד של המושבה ור' יוסף מספר:

«שכורים היינו ולא דוקא מיין, אם כי היקב הגיש לנו את היין», — התחלנו בחריש. והתכוננו לנטיעה. הנטיעות הצליחו נפלא.

כשהעצים גדלו קצת החליט להתחתן. הוא מצא את שבקשה נפשו. מיד אחר הנשואים התחיל ב«הרכבה» — של השקדים כשאשתו הצעירה עוזרת על ידו.

ר' יוסף זוסמן זוכר את השומר הראשון והוא עלי-אבו-טור. בידואי מהסביבה. אהלו היה על יד ביתו ולא פעם ישן באהל הבידואי והאזין לספורי אלף לילה ולילה של הבידואי.

עלי-אבו-טור שמר כשנתים. לאחר הקטטה בסרפנד אל חרב נכנס למקום
"השומר" והשמירה היתה יהודית.
ב-1913 בנה את הבית שלו על יסוד רציני, והכין את כל החמרים, החל
ממלט וגמור ברעפים, הדרושים לבניה.

עם פרוץ המלחמה הגיע עד לגג וגמר איכשהו שני חדרים עם מטבח.
שפון מהחוזה הגרמנית לא נתן ליהודים מים. לאחר שהתפרסם העניין בעתונות
הגרמנית היה מוכן לספק לפעמים מעט מים — אבל הוא דרש מהמתישבים שיפרסמו
בעתונות, שמעולם לא סרב לתת להם מים. היהודים לא הסכימו לזאת למרות
צמאונם.

זמן המלחמה היה קשה. יוסף זוסמאן עבד עם אביו בראשון לציון ובנס ציונה.
בעזרת מנוח אביוב, קבל מערבי אחד בלוד, חיטה ושעורה תמורת עבודה וחתם לו
על שטר כי לאחר המלחמה ישלם לו במטבעות זהב תמורת החטה והשעורה, שקבל
ממנו בהקפה.

האסון בהא' הידיע היה הארבה. הוא חסל עמל שנים.
בספרו על הארבה מתרגש ר' יוסף זוסמן כאילו קרה הדבר תמול שלשום.
בזמן מלחמת העולם השניה היה חבר בועד המושבה והוא השתתף במשלחת
אל הגנרל הגרמני שהלכה לבקש ממנו פחמים לשם הנעת הבאר.
חג פורים אחד — מספר מר זוסמן — כשהילדים יצאו "באקדיהם" ו"הכו"
את המן — הביא לידי כוננות הצבא הגרמני הטורקי כאחד. לאחר קשיים רבים
הצליחו ראשי המושבה להסביר להם את היריות. כי "המן" הן מכוונות ולא
לצבא הטורקי.

באותם הימים הופיעו ר' יוסף זוסמן כאמריקני. הוא קנה את הניירות מגיסו
והפך לאמריקני — גם הקונסוליה האמריקנית אישרה שאכן אורח אמריקני הוא.
— כך הפך גם הרכוש שלו לרכוש אמריקני. והובטח בסך 75 אלף פרנק זהב.
חסן-בק, תרגם את ניירותיו לערבית — וכך ידעו הכל — שאין לנגוע בו. גם
אשתו קבלה רשות תנועה חופשית כאמריקנית.

עם כניסת האמריקנים למלחמה ור' יוסף זוסמן אז ברמלה, שאלו שוטר
ל"פספורט" שלו, ולפתע הפך "אויב!".

אסרו אותו. הביאו גם אסירים אחרים. נבוכים, אומללים. הגיע הקצין, שאלו:
— היית בצבא?

השיב:

— אני אמריקני!

לקחוהו למטה המשטרה.

שם פגש את מאירוביץ מנשה ואת לובמן. לא נתנו לו לדבר אתם.
בן אחיו של סעיד אבדין — ידו פדה אותו תמורת חמישה נאפוליונים שוחד.
סוף סוף באו האנגלים ואז נולד גם בנו חנן.
יחד עם ליובימוב מכרו עוגות, סיגריות ופירות לאנגלים. הם אפו לחם
בשביל האנגלים וגם מזה הרויחו. היה מה לאכל. הוא התחיל לעבוד עם האנגלים
כקבלן במחנות שלהם.

נולדו לו 10 ילדים. נותרו רק ששה בחיים. 4 בנות ושני בנים.

צאצאיו:

צבי — בן 48 גר בבאר יעקב (חקלאי)

רבקה — בת 42 גרה במושב אבניאל על יד בנימינה.

חנן — בן 40 אכר בבאר יעקב.

יהודית — בת 36 מורה בראשון-לציון.

יפה — בת 32 באמריקה.

דבורה בת 28 — גרה בבאר יעקב.

עם בוא האנגלים באה הידיעה על יצירת הגדוד.

ז'בוטינסקי בא אז עם הגדוד לבאר יעקב. ונאם בפני התושבים והחיילים.

„נרעדנו עד עמקי־נפשנו מדבריו“ — מוסיף ר' יוסף זוסמן.

הוא התידד עם אנגלי אחד — ודעתו של האנגלי היתה שהיהודים הם דת

בלבד. השיב לו ר' יוסף זוסמן „עוד תוכח שאנו עם“. עברו שנים והם המשיכו

להפגש. ובשנת המרי, עת התאחדו שלש המחזרות והכו באנגלים מכות רציניות —

אמר לו אותו אנגלי: „אתה צדקת: אתם עם!“

באותה תקופה היה חבר בוועד המושבה. האדמות היו על שמו של הפרופ'

ורבורג. עם בוא האנגלים נעשתה פעולה להעביר את האדמה על שמות המתישבים.

בחרו בזוסמן יוסף ובמנוח אביוב לטפל בענין. חתימות שניהם קבעו את הזכות על

האדמה.

על בית הכנסת סופר כבר. ור' יוסף זוסמן מוסיף: ספר התורה נדד ממקום

למקום. והקוראים בתורה ר' יצחק זוסמן, רב המושבה, לפעמים זהבי, ופעמים ר'

יוסף זוסמן.

באחד הימים התאספו בבית זוסמן אדון סלונים ז"ל, ר' יצחק זוסמן ז"ל —

האביובים ז"ל ואחרים והחלט על בנין בית הכנסת — יהדות לנדבתו של זילברמן

נגשו לבנות בית־כנסת — את הגדר סביב בית הכנסת בנו ר' מנוח אביוב ויוסף

זוסמן וקדישביץ'.

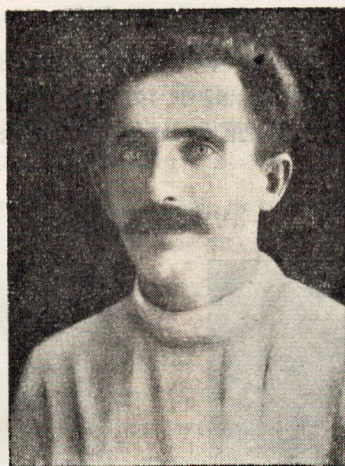
ר' יוסף זוסמן, ובניו עמו, נטו שכם בבניה. את הגג והמשקופים בנה ר' יוסף

זוסמן בעזרת תושבים אחרים.

בזמן המאורעות הראשונים, שימש ביתו של זוסמן נקודת הגנה מרכזית. על עליית הגג — ישבו המגינים ובתוך הבית הנשים והילדים. כל נשק ההגנה שניתן על ידי האנגלים — היה בביתו. גם הגפירים היו בביתו, עד שבנו את בית העם ונקבע חדר לנשק.

ר' יוסף זוסמן ממשיך בעבודתו בפרדס ובעיבוד אדמתו, לה נארכ בצעירותו. ולמרות גילו (בן 78 הוא כיום) לא רבים הם הצעירים שיעזו להתחרות בו בעבודה. כה לחי!

ר' חיים פרידה

חיים פרידה ז"ל

נולד בשנת 1883 בלנצ'יץ, פולין, עזב את בית הוריו ללא ידיעתם, כי הם התנגדו לעליתו ארצה. הגיע לארץ ב-1904. עבד בפתח-תקה ובבן-שמון בפרדסים. הוא אהב את הבדידות וגר בפרדס בו עבד. הירקות לצרכיו גידל במקום עבודתו, וכן גידל בבריכת הפרדס דגים.

את חלקתו בבאר-יעקב קנה מחסכוניתיו בארץ. אדם עניו היה. זוכרים אותו כאחד הטפוסים המענינים ביותר של העליה השניה.

לאחר שנטע, כיתר המתישבים, כרם שקדים — עבר לגור בסוכה בכרם בו גם שנים רבות — עד שנות ה-20.

עם נשואיו ב־1913 עם הגב' פניה רוזימנסקה — עברה גם היא לגור אתו
 בכרם, בצריפון־סוכתו שגדלו היה 2X2 מ'.
 כזוג נשואים המשיכו לגור בבדידותם, בכרם, 6 שנים נוספות. שם נולד
 להם ב־1918 בנם בכורם וקראו לו בשם כרמי, כי בכרם נולד — נולד להם עוד
 בן, בנימין פרידה היום בן 33. אכר — בבאר־יעקב. ובת שרה בת 27, —אחות
 בבית־החולים לחולי־רוח —בבאר־יעקב.
 ר' חיים פרידה הלך לעולמו לפני 18 שנה. יהא זכרו ברוך!

גב' פרידה צפורה

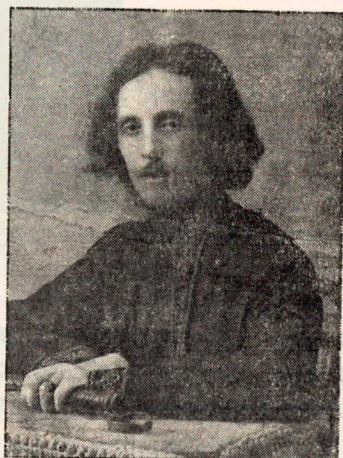
(פניה רוזימנסקה)

נולדה לפני 65 שנה, ברוקיטנה, פלך קיוב, רוסיה. עלתה ארצה לפני 44
 שנה ובאה ישר לבאר־יעקב בשנת 1913 ונישאה לפרידה חיים. נשאה אתו בעול,
 במעלה הדרך הקשה, לעצמאותו ולרווחתו של אכר בארץ, בן העליה־השניה.

יצחק לובימוב

גב' ליובימוב ז"ל

יצחק ליובימוב

יצחק לובימוב נולד בשנת 1882 בעיר גלוחוב אשר בפלך צ'רניגוב
 באוקראינה. להוריו משה בן בוריס לובימוב ודובה בת משה לבית ימפולסקי.

אביו היה קורספונדנט בעתונים רוסיים אחדים ואף בעתון העברי "המליץ". מלבד זאת היה ספק של חברה רוסית למיכלי ספירט וצבר כסף רב ממסחר זה. בעסקה אחת הסתבך ופשט את הרגל. אמו גמרה בגלוחוב "פרו-גימנסיה". היא אהבה במיוחד היסטוריה והיתה קונה ספרים בהיסטוריה בשפות רוסית וצרפתית. על פי תעודות היתה משפחת בוריס לובימוב ממוצא הכוזרים, שחיו על יד הוולגה.

מר לובימוב מספר :

"בהיותי במחלקה החמישית עברו בעירנו חיילים רוסיים. התלהבתי מהם והיה נדמה לי שעוברים פה חייליו של אלכסנדר מוקדון או נפוליאון. לידי בגימנסיה ישב ילד ששמו היה גרומילוב. הנער חונך באופן אישי אצל אחד מגדולי הגנרלים ברוסיה של אז דרגומירוב. הייתי אחד מחבריו של הנער והשתוקקתי לראות את הגנרל המפורסם. בקיץ נסעתי לדודי בעיר קונוטוף שהיתה לא רחוקה מהכפר בו גר חברי עם מחנכו הגנרל. בבואי אל חברי זה, ראיתי את הגנרל ודברתי עמו. הבעתי לפניו את משאלתי להיות קצין כאשר אגדל, אך הוא ידע שאני יהודי ואמר לי : שכח הכל, כי לעולם לא תהיה קצין!"

הוא גמר את הגימנסיה, ונסע לקיוב, מקום שם בקש להכנס לאוניברסיטה. התשובה היתה שלילית בגלל המכסה (קוטה) ליהודים שהיתה קיימת אז ברוסיה. והנה הגיעה השעה להתייצב לצבא הרוסי. היות והיתה לו תעודת בגרות יכול היה לשרת שנה וחצי במקום חמש שנים. באותו זמן עברו לגור בעיר אודיסה ושם הכיר ידיד שהבטיח לסדרו בחיל הפרשים. וכך נכנס לחיל הפרשים בקסרקטין בעיר טירספול. בטירספול מסר את ניירותיו וקבל חופש לשלושה ימים כדי לחפש חדר (לבוגרי הגימנסיה אפשרו לגור מחוץ לקסרקטין). מצא את החדר, והלך לאמונים. החיילים היו כולם נוצרים בני עשירים ומועמדים לקצונה. הם היו משחקים בקלפים ושותים כל הלילה. מבזבזים את כספם על ימין ועל שמאל, את הסוסים האכילו בעוגות ולמנקי הסוסים שלמו ברובלים.

לאחר שמונה חדשים להיותו בצבא קבל צו לעבור למקום אחר. למחרת בבוקר היו שם הפגנות של סטודנטים ופועלי נמל. הקצין דרש מהם להתפזר אולם הם לא נשמעו לו וזרקו אבנים. לובימוב נפצע אז, נשלח לבית החולים שם נבדק ומצאו שהיד, שבורה. לאחר טפול קצר חזר ליחידתו ושוחרר מהצבא בגלל היד.

הוא חזר הביתה והשתדל להתקבל לאוניברסיטה. אחד ממוריו בגימנסיה שמש באותו זמן מורה באוניברסיטה, לכן דבר אביו עמו, הזמינו לארוחת ערב ומסר לו מעטפה עם כסף. ולאחר שלושה חדשים קבלו אותו לאוניברסיטה.

הוא הכיר את ד"ר ספיר שהזמין אותו אליו הביתה, נתן לו ספרי קריאה השפיע עליו לעלות ארצה.

לאחר הכרה עם בן הסופר א. לילינבלום אשר הסביר לו מה זה "פועלי ציון" החליט להיות חבר בארגון זה.

לאחר הפרעות באודיסה, יצא עם אמו לגרמניה, אבל לאחר שבועיים חזרו עם תום השנה השלישית באוניברסיטה, החליט לנסוע לארץ הקדושה. בשנת 1907 עזב את האוניברסיטה "נובורסיסק" מאודיסה שברוסיה וב-7 לספטמבר אותה שנה הגיע ארצה. את הדרכון הרוסי זרק לים.

בהשפעת חברים התישב ברחובות ושם חפר בורות לנטיעת עצי תפוז בפרדסו של האכר הסופר סמילנסקי, לאחר מכן קבל ממזכיר חברת "מנוחה ונחלה" אלטשולר, תפקיד שמירה בכרם ענבים, והיה אז יהודי יחידי בין 85 ערבים שומרים.

כשנודע לו על תכנית באר-יעקב, ספר את כל התכנית ליוסף זוסמן אשר אתו ישן באותה אורווה ששמשה להם לבית מגורים. זוסמן על הרצפה, הוא על שולחן העבודה.

ומר לובימוב מספר:

"הלכתי לקבל אינפורמציה בקשר למושבה החדשה העומדת לקום. לזוסמן ולי לא היו כספים, יעצתי לזוסמן שינסה לעבוד בתור נגר עצמאי וזה יתן לו אפשרות להיות חבר באגודה שתקים את המושבה. אני כתבתי להורי שבאודיסה ובקשתי עזרה כספית מהם.

עזבתי את רחובות ועברתי לראשון-לציון לשם תעמולה למושבה החדשה. בערב הראשון הכרתי איש צעיר וסימפטי ששמו היה וולודיה (זאב) גניס, כינו אותו "שוויצר". ראיתי שהוא אדם בעל מרץ, ומוכר בין הפועלים והאכרים. התעמולה שלנו הצליחה, הצטרפו אלינו החברים: פיניה ויגודצקי, אויטאל — פועל מהיקב, מוסיציק רחמוביץ — שעתיד להיות לאחר מכן שר התחבורה בבריה"מ במשך שנים מספר, מזובר הנגר, כהנסקי החנוני, ישראל זיגר — אכר מראשון-לציון, אוליצק — אנרכיסט מאמריקה, זמסקי — הסנדלר, אלקסנדר — שען, חיים פרידה — פועל מפ"ת ומשה קריינדל.

יום אחד הזמין אותי ד"ר חיסין. ממגירת שולחנו הוציא מכתב מאוסישקין המבקש לקנות אדמה בשבילנו, כמו כן מבקש הוא שיצרף אליו את דיזונגוף — העסקן הצבורי הידוע, ואת אדון ענתבי מירושלים — יהודי ספרדי נתין תורכיה. כל בתי היהודים הירושלמיים ובמושבות היו על שמו, כיון שאסור היה לרשום אותם על שם נתין חוץ.

באותו זמן ירד מהאגיה בחור גבוה ויפה עם שפם וילהלמי. עשיתי עמו הכרה

ושכנעתי אותו בחשיבות הקמת המושבה, הוא הסכים לכל התנאים ולקחתיו לראשון. שמו היה נחום ז'יבלוק.

לאחר שבועיים ירד מהאניה ברוך זהבי, מושבתנו גדלה על ידי החברים האלה. בחרנו בועד, בו היו החברים: ז'יבלוק, זהבי, ויגוצקי, מנוח אביוב, זיגר, גניס ולובימוב.

לאחר ימים אחדים, הלכנו, ז'יבלוק, שקולניק (כיום לוי אשכול שר האוצר) ואני לבאר-יעקב וחרפנו תעלות סביב כל המושבה.

על חגיגת העליה על הקרקע נכתב.

השם "באר-יעקב" התקבל במסיבות אלו:

הרב יעקב יצחקי פסק: "לי קוראים יעקב ואנו כלנו תשעה אנשים אשר לכל אחד במשפחתנו קיים השם יעקב, לכן יקרא למקום "באר יעקב" במקום השם הערבי הקודם "באר סלים".

הסכמנו בקריאות "הורא" "מזל טוב" עתה יש לנו מושבה "באר יעקב" בארץ. הרב נגש אלי ונשק לי אז על מצחי.

הרב החכם ששמו היה יעקב, הנציח את שמו בדרך זו. בזמן השלטון התורכי היה כל הרכוש היהודי, קרקעות ובתים, רשום על שם אדון ענתבי. אולם "חובבי ציון" רשמו את הקרקע של מושבתנו על שם יהודי גרמני, פרופסור וורבורג. היות ולגרמנים היתה השפעה גדולה על השולטן התורכי עבדול המיד.

את הבנין הראשון, כלומר הצריף הראשון — בניתי אני. הזמנתי ערבי מרמלה שחפר יסוד והביא אבנים ויצק את היסוד. אולם לאחר הצי שעה הזמין משטרה תורכית, כדי לחלק ביניהם "בקשיש", היות וליהודים אסור היה לבנות בתים.

המוכתר שלנו זיגר, הציע שנגרים בראשון יכינו 4 קירות ובלילה יעמידו אותם על היסוד הבלתי גמור ומעל לקירות כ-20 רעפים.

כלומר יחשב הדבר כצריף של נתין רוסי, ולתורכים אסור יהיה להכנס. וכך היה. את הצריף בנו בראשון. בלילה הביאו אותו על הכתפים לבאר-יעקב, העמידו אותו וסגרו מלמעלה עם 20 הרעפים.

למחרת בא הערבי לעבודה ולאחר רבע שעה שוב המשטרה התורכית; כאשר הם התקרבו אלי לקחתי מקל. עמדתי על ידי הצריף וצעקתי בשפה הרוסית "לכו לעזאזל, פה גר יהודי רוסי! הם ירדו מהסוסים, התקרבו אלי בסדר צבאי וברכוני בשלום. התישבתי ליד הבית אתם. אכלנו יחד דג מלוח, תפוחי אדמה ולחם. הלכו להם.

גרתי בצריף זה במשך 4 חדשים, יחד עם אשתי המנוחה אניוטה.

בלילה היינו מכניסים לצריף את הסוס, מספוא לסוס, את המחרשה, תריסר תרנגולות ושני כלבים. והיו אצלנו שני רובים ושני אמדחים למקרה התנפלות.

לאחר 4 חדשים באה משפחה גדולה של מנוח אביו. במרחק של חצי ק"מ ממני חפר בור גדול, סגר אותו מלמעלה עם שקים וכך הוא גר שם במשך שנתיים. מנהל המסיון הגרמני שבסביבה, לא הרשה לנו לקחת מים מבורותיו. בימי גשמים לא היה מחסור במים, אולם הוא היה שולח למקורות המים את החזירים שלו. כמו כן נתן לבדווים מים חינם בתנאי שלא ימכרו לנו את המים שלהם. הייתי נוסע לנס-ציונה עם חביתי, ממלאה מים וחוזר. זה היה לוקח כ-5 שעות, ואחרי הכל הייתי מגיע הביתה עם כמות זעומה של מים, כי חלק גדול היה נשפך בדרך.

בגלל המים המלוכלכים האלה חלתה אשתי ונאלצתי לשלוח לאודיסה לחדשיים. הפרופסור מצא הפרעות בקיבה ובמעיים וקבע שיש לה חול. שנים לאחר-מכן היתה זקוקה לשטיפת קיבה. לבדה שמה צנור מהפה עד הקיבה וככה שטפה פעמיים ביום. פעם נסעה לאמה בתל-אביב וביצאה עמה מהתיאטרון, אכלה גלידה — קבלה דלקת ריאות ולאחר שלושה ימים מתה. יהי זכרה ברוך!

יש להצטער, שחברים בעלי מרץ כמו גניס, זיבלוק, פרידה, אביוב, הרב הקאוקאזי ר' יעקב ובנו דניאל לא השאירו לדורות הבאים את ההיסטוריה של באר-יעקב בכתב.

אני מודה לאל שזכיתי להשאר בחיים וזכיתי לרגע זה, בו אוכל להעלות מזכרונותי על מושבתי האהובה באר-יעב.

רפאל אביוב ואשתו אסתר

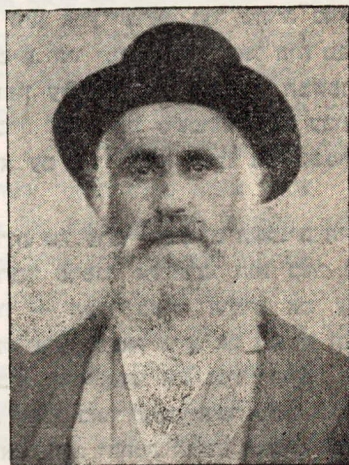
מדרבנט השוכנת על חוף הים הכספי, בקוקאז שברוסיה, מוצאה של משפחת אביוב. כ-30% מתושבי דרבנט היו יהודים שהתעסקו במסחר ובשווק תוצרת הקלאית. משפחת אביוב עסקה בעיבוד צמחים ובגדולים שונים — מין הומר חימי לצביעה, שהיה משווק לכל רוסיה. משבר שחל בענף הביא את המשפחה לידי פשיטת-רגל לאחר כמה שנים, כשגדלו 6 אחים ואחות אחת חלה התאוששות במצבם ובתמיכת דודם שכרו שטח בתחנת הרכבת בעיר. שם הקימו חנות כל-בו ענקית ששמשה את האזור. על שטח התחנה הוקמו 42 חדרים בכדי לשכן את העובדים אשר עבדו אצלם. העסקים פרחו ושגשגו. מנהל העסק וגזברו היה רפאל אביוב.

ההתעוררות בארץ-ישראל הגיעה גם לארץ זו ואב המשפחה אבא אביוב, בקש לבקר בארץ ובעיקר בירושלים. מבוקשו ניתן לו ואליו נלווה הבן הבכור מנוח. הבקר שנמשך חודשיים — נסתיים. הם חזרו לעירם דרבאנט. אולם אבא

אביוב לא רצה להשאיר בגולה. החליט לעלות ארצה, ועלה עם רעייתו והשתקע בפנסיון בירושלים. ב־1904 שלח אבא מכתב לבניו ובו כתב להם שמקומו של כל יהודי הוא בארץ. מצוות־אב — היה לה ערך באותם הימים. והבנים הקליטו

אסתר אשת רפאל אביוב ז"ל

רפאל אביוב ז"ל

לעלות ארצה. כמו כן הוחלט להשאיר את רפאל אביוב, לחסל את עניני המשק ולמכור את הרכוש.

באודיסה נפגשו מנוח ואחיו אשר, עם מנהיגי הציונות, ומצויידיים במכתב מהם לאוסישקין שהיה אז בתל־אביב, המשיכו בדרכם באניה הראשונה שהפליגה ליפו. לאחר הגיעם ליפו עלו לירושלים אל אביהם. אשר ומנוח נסעו להפגש עם אוסישקין, על מנת להסדיר את עניני האדמה שעליה עמדו להתישב. הוצע להם שטח אדמה בגליל, אולם הם סרבו באמרם שאדמה זאת תנתן לאנשים שאין להם כסף, ואילו בידי משפחת אביוב היה כסף בנמצא ורצו בכסף לרכוש אדמה. הובטח להם לסדר את הענין. לאחר התייעצות עם הרב ר' יעקב יצחקי הוחלט לקנות את אדמות באר־יעקב. נקנו לכל אחד מן האחים 50 דונם אדמה העבודה המשותפת התנהלה מתוך אמון ואהבה.

רפאל אביוב חסל את עסקי המשפחה בקאוקאז ובא ארצה עם אשתו אסתר ובתו בת־שבע שנולדה להם בקאוקאז, ועם אחיו נפתלי ובן דודו גבריאל. אסתר אביוב, אשר נולדה למשפחת גבריאלוב בקאוקאז נטשה בדרבאנט את הוריה, אח ואחות ועלתה עם בחיר לבה רפאל לארץ — שמו פעמיהם לבאר־יעקב להתחיל

בחיים חדשים שבחרה לה משפחת אביוב. בתנאים איומים גרה אז המשפחה. ככל אכרי באר־יעקב נטעו על אדמתם שקדים וכרמים. את הזמורות לכרמים הביאו מחוץ לארץ.

חשבון כספם היה מוטעה. לא קאוקאז היא ארץ־ישראל ועד מהרה נשארו ללא פרוטה. החיים הפכו מיום ליום יותר קשים. היו ימים אשר רפאל היה מביא לביתו תפוחי־זהב אשר נפלו מהעצים בחות־שפון, על מגת להחיות את בני המשפחה. רפאל, אשר לא נרתע מכל עבודה קשה בכדי לקיים את משפחתו מצא עבודה, שלא כל אחד שש לקבלה בימים ההם: הוא עם אחיו מנוח קבלו את השמירה על הכרמים.

השמירה לרפאל היתה זרה. נוכח ההתגרות של ערביי הכפרים השכנים היתה כרוכה השמירה באומץ לב וסכון חיים. ערביי סרפנד אל־חרב, הוא כפר יד־אליעזר כיום, השוכן בין נס־ציונה וראשון — העלו באחד הימים את עדר הפרות שלהם על השעורה שנוצעה ע"י רפאל ואחיו. רפאל גרש את הפרות והכה את הרועים הערבים, הדבר חרה מאד לערבים, והם אספו את גבורי הכפר, ועם נשק בידם באו להכות ולסלק מאדמתם את אנשי באר־יעקב, אשר נראו לאנשי הכפר הערבי כמשיגי גבול. רפאל ומנוח יצאו נגדם. והחלה תגרה. האחים אביוב

רפאל אביוב ואשתו

לא נסוגו עד בוא העזרה אבל רפאל נפצע קשה בידו ובכטנו. הוא הועבר לבית חולים ורק לאחר כמה חודשים החלים מפצעיו.

הערבים פחדו מנקם והם בקשו שלום (סולחה). הוחלט: 1) שהערבים ישלמו פיצויים כספיים לרפאל על אותה תקופה שלא עבד; 2) שיבקשו סליחה פומבית; 3) שיערכו שולחן-סולחה. הערבים קיימו אחר התנאים.

רפאל נחלש לאחר פציעתו, ידידיו ואחיו יעצו לו לעזוב את השמירה. אבל איך יפרנס את משפחתו? הוא נסה את כוחו כפועל חקלאי בפ"ת. אבל כעבור ימים מעטים חזר לבאר-יעקב.

אסתר אשתו עבדה בנקויי שטחי השקדים והענבים מהחילפה, היא השתכרה מעט, ופרוטה לפרוטה חסכה על מנת לשמרם ליום יבוא.

השקדים והענבים גדלו, אולם פרנסה טרם הביאו. רפאל ואסתר החליטו לפתוח חנות בראשון-לציון ולמכור תוצרת חקלאית. מקצוע זה היה ידוע לרפאל והוא עמד בתחרות עם הערבים הצליח.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה החליטה משפחת אביוב להעביר את הילדים לירושלים, לבית אביהם ואתם עברה גם אסתר לירושלים. רפאל נקרא לגיוס לצבא הטורקי. תמורת ה"כופר" הידוע, שוחרר מהצבא בזמן המלחמה.

לאחר המלחמה החליטה המשפחה לפרק את השותפות בין האחים וכך עשו. אחדים מן האחים עברו לראשון, לנס-ציונה, רפאל ומונח נשאר בבאר-יעקב.

עם גמר מלחמת העולם הראשונה הקים מעין מסעדה קטנה לחיילים, בה הגישו תה ועוגות אשר נאפו בתנור עצמי — שאסתר בנתה בחצרה. הם חסכו קצת כסף. סוף סוף החלו בבניית הבית, ממרחק רב הובאו אבני כורכר, ורפאל ואסתר בנו את ביתם.

לא פעם חשב רפאל לעזוב הכל ולהתחיל בחיים אחרים ולאן דוקא חקלאיים. אלא שאסתר התעקשה להקים פה את ביתה. במרוצת הזמן רכשו פרה, פרד ולול קטן. המשק הלך והתפתח וגם נולד להם בן ראשון. השמחה רבתה הבית קרן ייאושר, לאחר שלש בנות נולד בן ראשון, הוחלט לקרוא לו ניסן, על שם החודש בו נולד.

מספרת הבת שרה:

„בלילה קודר וחשוך המלווה גשם סועף, שמענו כלבים נובחים. אביה אץ החוצה — והנה הפרה והפרד נגנבו. חזר אבא הביתה לבש בגד חם ויצא בעקבות הגנבים. הוא מצא את הפרה, אולם הפרד לא נמצא. אבל גם הפרה חלתה ומתה. אבא נחם אותנו: „במקום האחת תבאנה הרבה פרות, רק דבר אחד אבקש מאלהים שבשמים בריאות וכח“ — ומבוקשו נתן לו.

ונרכשו פרות, נרכש גם פרד חדש. הוקמה רפת חדשה והפעם נבנתה ממש. בנה מרתף מיוחד לאספקה לחדשי החורף. השקדים והכרמים, אשר אותם עקרו, ונטעו פרדסים במקומם, הביאו עבודה רבה. ולא נרתעו אסתר ורפאל, כי ידעו — גם על זה יתגברו. ימים כלילות עשו בעבודה והזיעו, בנו, גדרו והרחיבו נחלתם. מספר אחד מותיקי וממיסדי המושבה: «קמיע ההצלחה של רפאל אביוב בארץ, היתה אשתו אסתר».

אבל העומס הרב של העבודה והאחריות, היו למעלה מכוחותיה, וביום אחר כרעה ונפלה למשכב. החיים הקשים והסבל תבעו ממנה את קרבנם. שלש שנים נמשכה מחלתה. בערב י"ט שבט קבלה התקפה. ד"ר ליבוביץ, שהזעק, הודיע שהלילה הוא הלילה האחרון של אסתר אביוב, ואסתר ביודעה שחזרת היא אל בוראה, בקשה ברגעים האחרונים: «אנא הביאו לי כמה מנדרינות מן העץ שכה אהבתי!»

מבוקשה נתן לה ובאמרה לבניה:

«שמרו והחזיקו בנחלתי!» החזירה נשמתה לבוראה.

רפאל מאן להתנחם, היה מהלך כאדם שעולמו חשך עליו. בניו שגדלו והחזיקו במשק, גידלתו וטפחותו.

בבקר פעם אצל בנו בתל-אביב קרתה לו תאונת-דרכים. העבירוהו לראשון-לציון. לבית בת-שבע בתו.

היה זה בזמן מלחמת העצמאות, בשמעו שרמלה נפלה בידי צה"ל, בקש רפאל להעבירו במהירות האפשרית חזרה לבאר-יעקב, כנראה להוכיח לערביי רמלה, כי התנצחותם בעבר, הגיעה אל סיומה הטבעי. אולם התקפה חזקה פקדה אותו ובכ"ג שבט תשי"ח הוחזרה נשמתו לבוראו. הוא נקבר ליד רעייתו.

נולדו להם 14 ילדים. נותרו בחיים — 6.

הם: — בת-שבע. נשואה לסולומון קריכלוב, סוחר בנס-ציונה — ובנה מיכאל היה ממיסדי בית-גיר בחבל-לכיש.

— בתיה. נשואה לאליעזר אלחנני, גרה בראשל"צ.

— שרה. נשואה להרלינג דוד. ממשיכה לגור בבית-המשפחה בבאר-יעקב.

היתה מהבודדות בזמן מלחמת השחרור, שנשארה לשבת בבאר-יעקב בזמן הפנוי.

— ניסן אביוב, גר בתל-אביב-יפו, שוטר.

— יחיאל אביוב, גר בבאר-יעקב.

— סימן טוב אביוב, נהג ב"אגד" גר בתל-אביב. היה מן הפורצים לנגב.

גדוד 9

יצחק יצחקי

נולד בדרבאנט (קאוקאז) בשנת תרנ"ג (14.5.1893). לאביו הרב יעקב יצחקי ולאמו חסידה בת הרב יוחאי. גמר בית-ספר תיכון בבאקו. היה פעיל בארגוני הנוער הציוני בעירו. בשנת 1910 עלה ארצה. נשא לאשה את אסתר בת שלמה המפל.

השתלם בקושטא לפני פרוץ המלחמה העולמית הראשונה יחד עם דוד בן-גוריון. יצחק בן-צבי, ישראל שוחט ועוד. כשפרצה המלחמה העולמית הראשונה, בקיץ תרע"ד (1914) הוכרחו להפסיק את למודיהם וחזרו לארץ. במשך כל השנים מלא תפקידים בהגנה. מדריך את הנוער בתרגילים צבאיים ובנשק.

בימי ההתנפלות על תל-חי העביר לשם נשק. לפי צו המוסדות הלאומיים התגייס בימי המאורעות בתור נוטר באזור רמלה. באר-יעקב וסרפנד והיה האישי האחראי לבטחון במקום. פעיל במושבה בעבודה צבורית, במוסדות החקלאיים, בקופ"ח עממית ועוד. צאצאיו: יעקב (מכונן בסולל-בונה, חיפה) ארנון (צה"ל) נעמי (שרתה בצבא הבריטי בתור אחות רחמניה ואח"כ בצה"ל).

אסתר יצחקי

נולדה בבנדין (פולין), בשנת תרנ"ב (1892). לאביה שלמה המפל (סוחר בתוצרת חלב, בר-אוריין, עלה לארץ בשנת 1925. נפטר בתל-אביב, ד' שבט תרצ"ה 8.1.1935) ולאמה שרה בת אשר וודיסלבסקי (נפטרה בבאר-יעקב, ג' טבת תש"י 7.12.1945). היתה חברה צעירה ב"פועלי ציון" בעירה. בשנת 1905 עזרה לדבורה בלוך-בלומנפלד בהעברת מזודות מלאות כרוזים אנטי ליגליים מהפכניים. דבורה מצאה בביתם מחסה מפני רדיפות המשטרה החשאית. בשנת 1906 עלתה ארצה עם אחיה אליעזר המפל. זמן-מה עבדה בתפירה בתל-אביב והיתה פעילה ב"פועלי ציון". בימי המלחמה העולמית הראשונה, עברה לרחובות ועבדה בחקלאות. ב-1917 עברה למושבה באר-יעקב, שם נישאה ליצחק יצחקי. התמסרה לחקלאות במושבה. פעילה בשטחים סוציאליים שונים.

הפרדס הראשון בבאר-יעקב

(לזכר הורי היקרים: יהודה-ליב וחייה-רחל סלונים)

חיה רחל סלונים ז"ל

יהודה ליב סלונים ז"ל

בסוף שנת 1913 החליט אבי ז"ל להתנחל בבאר-יעקב. קשים וארוכים היו ההתלבטויות בבחירת המקום, כי לא מעטות היו הוצאות ההתנחלות במקומות שונים בארץ.

באותה תקופה ההזדמנו לא מעט משפחות יוצאי "סיביר" וביניהם היו כמה משפחות, שעזו היה רצונם להתארגן יחד וליסד מושבה סיבירית ולהקים משק לדוגמא. עם תכנית גדולה לספק תוצרת חלב לירושלים. קבעו את מקום המושבה ב"מוצא" אך לדאבונם הרב לא יצא הרעיון לפועל בגלל רמאי-נוכל שמעל וכל הענין התפוצץ. ואז פנה כל אחד לחפש את המקום המתאים לו. גרנו באופן ארעי ברחובות, מושבה יפה, מסודרת ואנשי המקום השתדלו מאד להשאיר את אבא במושבתם. והיו הצעות לא מעטות, אך משום-מה לא נראו לו. דבר אחד היה

ברור לו והחלטתו נחושה, להפוך לאכר, עובד אדמת הארץ. הטרידה השאלה, היכן?

הנה הופיע ביום בהיר אחד אכר באר־יעקבי, לובימוב שמו, והצעה בפיו לקנות נחלה במושבתו. מהבקור הראשון הוקסם אבי ממושבה קטנטונת זו עם אכריה המעטים החרוצים המסורים בלב ונפש לנחלתם. הורגש משהו חלוצי בכל פנה. למרות דלותה ועניה, כולה טובלת בירק רענן של כרמי שקדים. אבי ואני עלינו על גבעה, שנכללה בנחלה שעמדה למכירה. שקפנו על הנוף הנהדר הנגלה לפנינו. כרמי המושבה גבלו עם כרמי הזיתים של ערביי רמלה. עצים עתיקי יומין עם עלי הכסף המבריקים בקרני השמש, ומרחוק הרי יהודה על הצעיף הכחלחל הפרוס עליהם, — עמדנו נפעמים ומוקסמים ממראה עינינו. שנינו הרגשנו „שווה זה“ (כאן המקום! — כאן נבנה את המשק. ועל גבעה זו נקים את ביתנו. היתה זו החלטה ספונטנית. אך גם גורלית, כי לא חקרנו ביותר לדעת את תנאי המקום והקשיים. הם נתגלו כאשר עברנו לגור בבאר־יעקב. הקושי העיקרי היה חוסר מים כמעט תמידי. והספור ידוע ועצוב ורבים כבר ספרוהו.

הנחלה שקנה אבא, היה שטח של מאה דונם. מחציתו היה נטוע עצים ממינים שונים, תפוחים, שזיפים, שקדים, אך היו עלובים מאד והיה צורך לעקרם. השטח היה יפה, אך האדמה היתה מוזנחת ומלאת יבלית. והייבים היינו להכשירה באופן יסודי. ותמוה הדבר כיצד אבא הסוחר אשר לא ידע להבדיל בין עץ לעץ ובין עלה לעלה בלי הכשרה ולמוד, באיוו מהירות הסתגל ולמד את תורת החקלאות ובמשך השנים השתרש בה ואהבה עד סוף ימיו.

הכשרת הקרקע נעשתה ע"י חריש עמוק. וכל העבודה נעשתה על טהרת עבודה עברית, מתוך נסיון וידיעה עלתה לאבא בהון רב לפי הממדים של אז. אך אבא היה מרוצה ושמח שעלה בידיו לנטוע כרם שקדים לפי כל הכללים של הימים ההם. ורק דבר אחד לא נתן לו מנוח. חשקה נפשו בפרדס. המגרש על יד הבית, בערך של 8 דונמים, פנוי היה עדין וריק. שטח יפה, ישר, אך כיצד נגשים לנטוע פרדס בתנאים של חוסר מים? אך הרעיון ננעץ במוחו כמו דבוק ולא מש ממנו, הפך ממש לחלום. כל פעם בחזרו מבקור אצל מילר או משה סמילנסקי ברחובות לא פסק מלדבר על פרדס. מהם למד הרבה, הם היו אוטורי ריטטים גדולים בעניני חקלאות וכל מלה וכל עצה שלהם היו קדש קדשים.

בינתיים פרצה מלחמת העולם הראשונה וכל הכסף שהיה ברשותו הושקע בנטיעת הכרם ובנין הבית במושבה, ששמש לכל מיני מטרות צבוריות במקום. בית־כנסת, קבלת אורחים חשובים כגון המשלחת הראשונה שהגיעה עם תום המלחמה, „ועד הצירים“ עם ד"ר ויצמן בראשה וכו' וכו'. איש לא חשב אז

שהמדחמה תמשך זמן רב. חשבנו שתוך כמה חדשים יגמר הכל. אך לדאבונו נמשכה ונמשכה שנים — ואתה בא הסבל והמצוקה, הרעב פקד את הישוב כולו — ומיום ליום החריפה שאלת קיום המשפחה — אך אבא אינו עוזב את רעיון הפרדס ובלהט רצונו הוא מדביק גם אותנו — הבנות שהיינו העוזרות הנאמנות לו בכל. ובהגיע זמן נטיעות הוכשר המגרש, נחפרו הבורות — נסע אבא לרחובות והביא שתילים רכים של „חושחש“ בשקים רטובים. בהתלהבות גדולה עזרנו לשתול את השתילים של הפרדס הראשון בבאר-יעקב. ולא היה גבול לשמחתנו כאשר על פני השטח הישר והריק הזדקרו פתאום שורות שורות שתי וערב, שתילים רכים של עצים, והנה סו"ס התגשם חלומי של אבא והיה למציאות, על אף הכל — נטע „הפרדס“, ללעגם וצחוקם של רבים מבני המושבה. זה יהפך למקור ההכנסה, העיקרי והיחידי של חיינו? קשה לספר ולתאר את כל הקשיים שהיו כרוכים בטפולו. שעות על שעות היינו אחותי חנה ואני סוחבות מים מהבריכה להשקותו; ממלאות אמבט וביד הפנויה דלי או פח על מנת שלא ללכת חינם עם האמבט בלבד. ומענין, לא ראינו כל גבירה מיוחדת במעשה זה. מתוך התלהבות ומסירות קבלנו, כדבר טבעי ומוכן מאלינו, עבודה זו. להיפך — הטפול הקשה רק הגדיל ערכו בעינינו. ראינוהו כחשוב ומיוחס במיוחד. ושום מאמץ לא היה קשה.

זכורני כאשר הגיע זמן הרכבת העצים, כמה גא ומאושר היה אז, וכאשר גדלו ההרכבות הרכות והיה צורך לקשרם שלא ישברו חלילה מרוחות, רבץ שם יומם ולילה. הפרדס הפך לילד טפוחו. ובימים הקשים של סבל ומצוקה היה בורח לפרדסו ובטפול עציו היה מוצא את המרגוע ושלו היה חוזר הביתה.

במרוצת הזמן הפך הפרדס לסלע המחלוקת בין אמא לאבא, אמא עדינה רכת-הנפש, הסלחנית והסבלנית, כל כולה נתונה תמיד לאהבת הבריות, ומוכנה תמיד לעזרה וסעד, מסבירה פנים לכל איש הבא אתה במגע, זכורה לי היטב אמרתה הקלאסית — „לא, חכמה' לתת כאשר יש לך, חכמה' היא — לתת כאשר אין לך — !“.

ולא היתה זו סתם אמרה ריקה, היא קיימה אותה בכל שעת כושר „ומתן בסתר“ היתה משלימה את תכונתה והשקפת עולמה.

אך כאן ביחס לפרדסו של אבא לא עצרה כוח והיתה מלאת התמרמרות ורוגז על מסירותו לו, ובכאב עמוק היתה אומרת, שהפרדס חשוב ויקר לו מכל בני המשפחה. לא יכלה לסלוח לו שהיה מעביד אותנו, את הבנות בפרך, בסחיבת המים להשקות את הפרדס.

”הרי הן עובדות ממש כמו שיקצעס’ ומה יהיה בסופן? עבודת פרך זו סו”ס תהרוס את בריאותן ותהפוך אותן לאינבל-דיות”.

המציאות כאילו לעגה לדאגותיה וחרדותיה. הבנות האלו, דוקא בתוך התנאים הקשים, ועבודה מפרכת הפכו מבנות ”חזורות ורזות” בבואן ארצה, לחסונות ופורחות, שופעות בריאות ורעננות. ואבא עונה לה על תרעומות אלו בצחוק. ואומר שפשוט קנאה מדברת מתוך גרונה. אך היא לעולם לא השלימה עם זאת. והנה לא די היה בסבל שהביאה המלחמה, באה כרעם ביום בהיר — מהלומת הארבה והחורבן, שבא בעקבותיו. ונדמה היה שבא קץ לעולם! זכורני באותו יום כאשר מחנות כבדים כסו את פני השמים והתחילו לרדת ללינת לילה, נפעמים עמדנו בפני חזיון בלתי רגיל ומוזר זה. ואבא, עיקר דאגתו לפרדסו שהרכבותיו הצעירות והרכות עמדו בראשית הסתעפותן, היו יפות ורעננות. עז היה רצונו להצילם בכל מחיר. נתן מיד פקודה להביא מהבית כל הסדינים, המפות וכל סמרטוט הראוי לשמוש על מנת לכסות בהם את העצים הרכים. יצאנו כל המשפחה ועל יד כל עץ עשינו כעין אהל בתוכו הסתרנו את העץ. עבדנו כמו מטורפים, ובטחנו שבכך נצילם. אך בהשכמת הבוקר כאשר רק התחיל לעלות השחר אני רואה את אבא רץ מהפרדס סופק כפים ובקול חנוק מדמעות צועק: ”אוי אוי אבדנו, אבדנו! חורבן!” ופניו נוראים. רצתי מהר לפרדס, ועמדתי נדהמת ונרעשת במקומי. במקום העצים היקרים והרעננים עמדו שורות שורות מקלות יבשים. ולא היה זכר לא לסדינים ולא למפות ולכל החפצים שהוצאנו אמש מהבית. חורבן מלא! ולראות את אבא באותם הימים מלא יאוש — קשה לתאר. נדמה שהוא הזקין פתאום בעשרות שנים ומעיניו נשקף יגון כזה כאילו קבר יצור היקר לו ביותר. הרבה זמן מאן להתנחם. עד אשר שוב קם וצמח הפרדס מחדש. ומעיני, הרי גם הכרם שנחרב עלה לו בדמים מרובים, וכל עתיד קיום המשפחה היה על הכרם הזה — ובכל זאת, זה לא כאב לו כל-כך כמו חורבן הפרדס, איזה חיבה מיוחדת נשא בלבו ליצור זה במיוחד.

וכאשר היה חולה וחלש, כשנה לפני פטירתו, קשתה עליו הדאגה לפרדסו, לא פעם בקשנהו אנו הילדים שימכור אותו ויחיה לו קצת במנוחה ושלוה. אך הוא לא הסכים בשום פנים. היה אומר שדוקא הפרדס הזה הוא שנותן לו את המרץ להמשיך ולחיות.

בתוך הסבל שנפל בחלקו בימים האחרונים, לא חדל מלדאוג לפרדסו. בקש את חתנו שיסע להשקות, חס וחלילה לא להזניחו בגלל מחלתו.

מאושר היה שזכה להקמת המדינה, עקב בערנות במתרחש בה ולמרות הקשיים האמין אמונה שלמה שיהיה טוב. הצטער מאד שאמא לא זכתה לכך, רק סבל

ומצוקה היו מנת חלקה בארץ — עם דברים רבים קשה היה להשלים — דאב לבה תמיד שילדיה גדלים ללא חנוך, השכלה ולמוד, חרדה לעתידם ומחלתה הכרונית „קצרת“ (אסטמה) הקשתה עליה להסתגל לתנאים הקשים ששררו אז בארץ ובמיוחד בבאר-יעקב. אמנם עשתה מאמצים גדולים להחזיק מעמד לאחר האסון שפקד את משפחתנו, בהלקח מאתנו באופן כה טראגי בתה שמחה ז"ל. היא לא הצליחה בזאת — כרעה, נפלה ללא עת, היא רק בת 49. יהי זכרה ברוך!

דניאל יצחקי ואשתו סנם ז"ל
כותבת בתם תמר

סנם יצחקי ז"ל

דניאל יצחקי ז"ל

„אמי, סנם קראו לה, היתה אשה יפה מאד, בת לאחת המשפחות המיוחסות והעשירות של קוקו. נשאה לאבי מר דניאל ז"ל בן הרב יעקב יצחקי ז"ל. כידוע — בעית המים היא שקבעה את גורל חיינו. אחרי יום עבודה קשה היה הולך אבא להביא מים. את המים היו נושאים על הכתף עד שקנינו סוס. אבי היה הראשון בעל סוס ועגלה עם חביות והיה מביא מים גם לאנשי המקום.

אבא היה חורש את הכרמים עם סוסו. באהבה ובלב תמים עשה את עבודתו. הוא היה אדם בעל צורה, ירא-שמים וטוב-לב. אהב את המקום, את האוויר הצח, את האדמה והעץ. הוא אהב את האדם והאמין בו. לתקופה קצרה עזבו הורי את המושבה. אבא נסע לרוסיה, לקוקו, בשליחות אביו ז"ל הרב יעקב יצחקי שכהן כרב בירושלים.

באחד הימים הלך אבא ברגל על מנת לקנות עצים ורעפים לגג. את המטען היו מביאים על הגמלים. בחזרו התנפלו עליו שודדי בית דגן הידועים, והכוהו מכות רצח ושדדו את כספו. למזלו עבר הדליו'נס והביאו הביתה. הדליו'נס היה המקשר היחידי בין יפו למושבות יהודה.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה, החלו הטורקים לקחת אנשים לעבודת ה"סוכרה" או "עמליה" וכל הגברים הסתתרו במקומות מחבוא, בעליות הבתים, בגרנות ובכרמים וכן נדדו ממקום למקום וביחוד הצעירים. בין הנמלטים היה גם אבי. ובעצם המלחמה עברנו לירושלים כי אמא שחלתה מאד, הוכנסה לבית

משאל יצחקי ז"ל

החולים של ד"ר וואלאך. ביום שני ושבת היינו מבקרים את החולים, ובאחד מבקוריו, בדרך לבית החולים, נתפס ע"י שוטרים טורקים ונשלח לים המלח לעבוד עבודת פרך "עמליה".

אמא שחזרה מבית החולים ונדע לה כי אבא נלקח, נשברה לחלוטין. הולשת-מחלתה הרעב ששרר שררה מוחלטת בירושלים דאז, כל אלה הצטרפו יחד. היא לא החזיקה מעמד ונפטרה. נשארנו 5 ילדים קטנים, בשנת פטירתה של אמא מתו גם שני אחי הקטנים יותר וחדשים מספר אחריהם הסכתא והסבא יעקב ז"ל — ונשארנו שלושה יתומים קטנים מבלי שאיש ידאג לנו. וירושלים במצור, אין נכנס ואין בא. ומחלת החולירע והטיפוס עשו את שלהם, והמטטרה הטורקית היתה עוברת יום יום בחוצות העיר עם עגלות סיד ואוספת את החללים.

עוד לפני סוף המלחמה חזר אבא בלוית חייל מזויין וכל גופו מלא פצעים.

אלה היו פצעי ים המלח כי היו מעבידים אותם כמעט ערומים בים, והמלח אכל את עורם. אחרי כבוש האנגלים חזרנו למושבה. ברגל הלכנו מירושלים עד באר יעקב וגרנו אצל סלונים. ובאותו קיץ עבדנו בקטיף השקדים.

אבא ז"ל נפטר בבאר-יעקב בגיל 54.

אנטין יהושע

נולד ב-1897 בגומל, רוסיה, לאביו יעקב שהיה מורה (מלמד) לתלמוד, למד בחדר ובישיבה.

עלה ארצה ב-1904 כשהוא צעיר מאד. עם "הקבוצה ההומלית", 9 בחורים ובת אחת. תחנתם הראשונה היתה רחובות. בחברת "מנוחה ונחלה" קבלו עבודה בחורף, בפורים נסתיימה העבודה והקבוצה יצאה לסג'רה, אותה גהל באותו זמן קראוזה. עם סיום העבודה בסג'רה — התפזרה הקבוצה ואנטין חזר לפתח-תקוה. עם תכנית "עין גנים" היה מהראשונים שבנה לו שם בית. בפ"ת חי 4 שנים, ובעין גנים 3.

באותו זמן חלה ויצא ללבנון. לא יכל היה לעבוד יותר עם המעדר. הוא התמחה במיוחד בנטיעות. ליבונטין מבנק אפ"ק מסר לו את ההגלת הפרדס שלו בראשון לציון ונשאר בראל"צ כ-12 שנה.

בשנת 1926 בא לבאר יעקב וקנה נחלה, אנשי ראשל"צ לא סיעו להתנחל בראשון ולכן הלך לבאר יעקב.

ר' יהושע אנטין

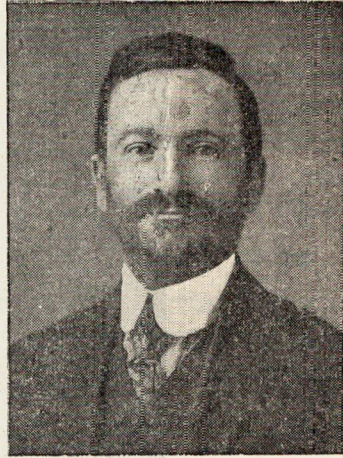
הוא קנה מליובימוב 60 דונם אדמה והתנחל.
עבד גם את החלקה של איתאל במשך 5 שנים.
בבואו לבאר יעקב עוד היו השקדים. הוא נהל תעמולה למען נטיעת פרדסים.
בעית המים כידוע מנעה במשך תקופה ארוכה את נטיעת הפרדסים.
עד היום ממשיך לעבד את פרדסו ולנהל את משקו.
ילדיו:

- בן-ציון בן 48. גר בראשון לציון, עוסק בחקלאות.
- יגאל בן 45. גר בתל אביב, עוסק בחקלאות.
- רבקה, נשואה לזליג פרידמן, נהג בדן.
- צפורה, נשואה לישראל ראובני, בתל אביב, רואה חשבון מוסמך.

משפחת ורבין — מהעיר לכפר בשנת 1923
(16 שנה אחרי יסוד המושבה)

נחמה ורבין ז"ל

ורבין יוסף ז"ל

לפני שלשים וחמש שנה, בשנת 1923, באו ראשוני משפחת ורבין, האב יוסף ז"ל והאם נחמה ז"ל וכמה מן הבנים, להתישב באחד הבתים הקטנים של באר יעקב. היה זה אחד הבתים הראשונים על אם הדרך, ומרפסתו הפתוחה צפונה משכה כל עובר אורח אל צלה הטוב בקיץ, אל קורת גגה בחורף.

האם נחמה עם בתה הבכירה, ששת בניה ובתה הצעירה נמצאו בארץ מאז שנת 1913, והספיקו לעבור בארץ את כל מוראות מלחמת העולם הראשונה — הגירושים, הרעב, הנדודים, חוסר הפרנסה והמחסור. כאשר עלה ארצה אבי המשפחה יוסף ורבין, השתפר מעט מצב הענינים. אך האם נחמה, לא השלימה עם החינוך העתידי הנשקף לילדיה בשכונות תל-אביב הקטנות של אותם הימים — וביזמתה, בעיקר, הוחלט להקים משק חקלאי שיפרנס את המשפחה כולה. בעקב קשרי הידידות עם אחד מותיקי באר יעקב, ר' סלונים ז"ל, נבחרה באר יעקב כמקום ההתישבות, וכאן נקנה משקה של משפחה שנאלצה לעזוב את הארץ. היה זה משק שקדים, כרוב משקי הסביבה באותה עת, ואילו הבית שהכיל מטבח בינוני, שני חדרים ועוד קיטון צר, היה בנוי חציו אבני קורקר מטווחות וחציו כמין צריף של

קרשים. מחיצה של ברזנט תחמה בתוך המטבח את מקומה של האמבטיה הרעועה, ואילו בית השימוש נמצא בירכתי החצר, בחוץ, במין בקתה צרה של גסרים. כרם שקדים בן 40 דונם, חורשה נאה של עצי אקליפטוס ישישים וגבוהים, מבני משק קטנים העשויים לשמש רפת ולול — השלימו את תמונת המשק אשר בו התחילה המשפחה, שלא עסקה מעודה בחקלאות, להקים את חייה ולהכות את שרשיה.

בשעה שהבת הבכירה, אלה אהרונסון-שמיר, נמצאה בגליל העליון, כחברה בקבוצת פועלים עם בעלה ובנה התינוק, בשעה שהבן השני, משה אהרונסון, התחיל את צעדיו הראשונים כפקיד ממשלתי בנמל יפו, בשעה שהבן השלישי ישראל אהרוני, חרש את שדות תל-יוסף, כחבר בגדוד העבודה — יצא הבן הרביעי, חיים אהרוני, להיות חלוץ המשפחה בעיבוד אדמתה בבאר יעקב. הבן הצעיר ממנו, נח ורבין, השלים אותה שעה את לימודיו בבית הספר החקלאי מקוה ישראל בעוד שלשת "צעירי" המשפחה, יהושע אבן ציון ושושנה ורבין היוו חלק רציני מקבוצת התלמידים הראשונה של בית הספר המקומי.

קשה היתה ההתחלה, ועד מהרה נאלצה המשפחה להזעיק את עזרת ישראל מתל יוסף, לביסוס צעדיו הראשונים של המשק. נוסף לטיפול בכרם השקדים עסקה המשפחה בבדק הבית, בנטיעת ירקות, ובהקמת רפת קטנה ולול של תרנגולות וברווזים.

נידחת, רחוקה מדרכי התחבורה העיקריות, מצומקת בין אדמות ערביות, ובלתי מתפתחת, שרויה היתה המושבה כספר של איזור "יהודי", אל מול כפרי ערבים, לנוכח רמלה העויינת. הואיל והרכבת היתה אז ברשות שלטונות הצבא, ואת באר יעקב הפעוטה לא החשיב איש — נאלצו בני המושבה המעטים להסתפק בתחבורה של עגלת-החלב הרתומה לסוס אחד. עגלה זו היתה לוקחת את החלב ואת תוצרת החלב בוקר בוקר, בטרם שחר, ונוסעת לתל-אביב מהלך שעתיים וחצי נסיעה, דרך סרפנד וכביש ירושלים. בשובה היתה מביאה מצרכים, דואר, ולפעמים גם אורח או קרוב שבא לביקור.

המושבה עצמה לא היתה עשויה למשוך מתישבים חדשים או צעירים מבקשי דרכם בחיים, כי גבולותיה היו אדמות ווקף והחווה הגרמנית שפון. בתיה הקטנים פזורים היו לאורך שני רחובות, שהיו ניצבים זה לזה והסתיימו, מזה ומזה, בקו מסילת הברזל אשר עקף עקיפה גדולה וכאילו חבק את המושבה מצלעה המזרחית-דרומית. הרחוב האחד היה מיושב בעיקר, יוצאי רוסיה, אשר הקימו במרוצת הזמן את בית הכנסת ה"אשכנזי", וברחוב השני, העליון, ישבו בעיקר יוצאי קוקו, תורכיה וכו', אשר הקימו מצידו השני של בית הספר את בית הכנסת ה"ספרדי". כביש לא היה, תאורה ברחובות לא היתה, חשמל לא היה. באר מים

עתיקה אחת, אף היא במרכז המושבה, שאבה מים לא רבים על-ידי פחמי אבן ואח"כ שופר לסולר, שהוסיפה מוזיקה ורומנטיקה ללילות-הקיץ היפים. הגרוע מכל היה שגם פרנסה לא היתה. ענף השקדים נמצא בירידה, המחירים לא כיסו את הוצאות-היצור, לפעמים אף לא את הוצאות ההובלה לשווקים של ירושלים או יפו.

...ואף-על-פי-כן היה שמו, והחיים במושבה היו יפים וטובים, והמושבה עצמה היתה אהובה מאד על בניה. המושבה הצטיינה מאז ומתמיד באקלימה המשובח ובאווירה הנעים, ובשל אדמתה הקלה נמנעו ממנה צרות הבוץ של ימות החורף, שהיו אופייניות כל כך לרבות ממושבות הארץ.

עם הזנחת כרמי השקדים ועקירתם התחילה תקופה חדשה למושבה כולה, וגם לבית ורבין, עם נטיעת הפרדסים. הבן נח, אשר סיים את חוק לימודיו בבית הספר החקלאי "מקוה ישראל" חזר הביתה, ובעזרתו התחילו לתכנן את המשק של המשפחה על בסיס חקלאי רחב יותר. כרם השקדים נעקר, ותחתיו ניטע פרדס של שמונה דונם ליד הבית. האקליפטוסים שבחצר, אשר בגידולם החזק הפריעו להתפתחות כל גידול אחר סביבם — נעקרו גם הם. במקומם נשתלו ירקות והוקמה משתלה לשתילי הדר, לצורך הבית וגם למכירה. באר חדשה נחפרה במושבה והוסיפה מים ומרץ וגם תקוות לנוטעי הפרדסים. בינתיים השלימו הבנים הצעירים יותר את לימודיהם בבית הספר המקומי, ופרשו להם איש לדרך. יהושע הלך בדרך אחיו הגדולים ממנו והתקבל לבית הספר החקלאי מקוה ישראל, ואילו בן ציון ושושנה עברו אל אחותם הגדולה לתל אביב, ולמדו זה בגמנסיה "הרצליה" וזו בסמינר למורות ולגננות ע"ש לוינסקי.

החיים לא התנהלו כמובן רק במסגרת הבית והמשפחה. בני משפחת ורבין הצעירים הצטרפו אל חיי החברה, הפעילות הספורטיבית והתרבותית של הדור השני במושבה, ומעל לכל, ובראש וראשונה — נטלו חלק חשוב בפעולת ההגנה של המושבה. גם בימי מאורעות תרפ"ט וגם בארבע שנות מאורעות תרצ"ו—תרצ"ט היו בני משפחת ורבין משתתפים פעילים בשמירה, בפעולות הגנה, באימון בחורי המושבה, ברכישת נשק, בשכלול דרכי המגן ובפעולות יזומות.

האמת ניתנה להאמר — באר יעקב לא היתה מעולם מן המושבות שהגיעו לכותרות העתוננים, לא בידיעות של גדולה ופאר והצלחות מרעישות וביקורי אישים חשובים ושאר מאורעות שיש בהם כדי להרחיב דעת התושבים, אך לגודל המזל — גם לא בידיעות מעציבות או מדאיגות במה שנוגע למקרי אסון מחרידים או למאורעות טרגיים בימי מתיחות מדינית ובטחונית. הסיבות לכך היו רבות, והראשונה בהן ודאי, שמם של אנשי המושבה כאנשים אמיצים ללא-חתי. סיבה לא פחות חשובה נעוצה ודאי ביחסים התקינים והלבביים ששררו תמיד בין באר יעקב

לבין שכניה הערבים. מכל מקום — שנות המאורעות היו שנות מתיחות ומאמץ גם למושבה קטנה זו, ורבים הסיפורים בפי ותיקי המושבה על עלילות גבורה, על שריפת חולדה באב תרפ"ט, אשר נראתה באופק הרחוק, על הסתרת נשק בפני המשטרה הבריטית, ועל הקרבנות אשר נפלו בין הפרדסים.

אבי משפחת ורביץ, יוסף ורביץ ז"ל, היה גם הוא פעיל בחיי המושבה. היה חבר ועד המושבה באופן קבוע כמעט, וכמה פעמים גם יושב ראש הועד. פעיל היה גם בקרב מתפללי בית הכנסת, אף תרם להקמתו. בשבתות ובמועדים היה מעביר שעור במשניות או ב"עין יעקב", הואיל והיה ה"תלמיד החכם" המובהק של המושבה.

אך ראש תרומותיה של משפחת ורביץ לנופה ולתולדותיה של באר יעקב, היה הבית, הבית עצמו, ובראשו עקרת הבית — נחמה ורביץ נ"ע. בית זה שימש מעין מרכז לא רק למשפחה — אשר היתה נאספת על כל בניה ונכדיה מדי חג בחג, ולעתים קרובות גם בשבתות ובפגרות הקיץ, אלא גם לרבים מאנשי המושבה, ובעיקר לצעירים, שמצאו בו חברה, ושיחה של תרבות, ומשחק שחמט או פינג-פונג, וכמובן גם שיחה ודיון בעניני היום הבעורים, עניני עבודה, הלוואות, מפעלים מלחמה במזיקים, עניני הגנה וארגון וכו' וכו'....

גם לגבי אורחים, הנקלעים למושבה באקראי, ביום קיץ לוהט או ביום גשם סגרירי — היה ביתה של נחמה ורביץ פתוח לרווחה. מהיותו אחד הבתים הראשונים בכניסה למושבה, ובשל מרפסתו הפתוחה ישר אל מול השער הרחב, שלעולם לא היה סגור, שאי-אפשר היה לסגרו גם אילו רצה בכך מישהוא, היה הבית הזה ממש כמזמין כל עובר אורח להכנס לתוכו.

ביתם של הורביננים זוכר אורחים רבים כאלה. אנשי המוסדות הלאומיים, בנו של הנציב העליון הראשון, קציני צבא בריטיים ואוסטראליים, תיירים, כוריי בארות, סוחרים — כל אלה מצאו כסא וארוחה וכוס תא או צנצנת לבן טריה, מחלב הפרות ומתוצרת המשק, וכמובן סלסלה מלאה פירות מטוב הכרם והפרדס.

השנים הלפו עברו — ועמן השתנה נוף המושבה. הפרדסים נתנו פרי, ואת מקום הקטיפ של ימות הקיץ, קטיפ השקדים, תפח הקטיפ של ימות החורף — קטיפ התפוזים, הלימונים והאשכוליות. גם בשטח זה היו בני משפחה ורביץ מחלוצי המושבה. עד מהרה התמחו הבנים חיים, נח ויהושע בעבודת האריזה, ועד מהרה היו לאורזים זריזים ומומחים, שעסקו לא רק באריות הפרי ממשק המשפחה — אלא גם באריזה קבלנית אצל אכרים אחרים.

ימים אלה, שהיה בהם משום התבססות וראיית קצת פרי בכל העמל הגדול — היו גם תחילת ימי ההתרחבות של המשפחה. לאחר שהבנים הגדולים, שחיו מחוץ למושבה, כבר היו נשואים כמה שנים — נשאו להם נשים גם חיים ונח

שעליהם התבסס המשק במשך כל השנים. והם הקימו להם בתים משלהם ומשקים משלהם. במקום בית אחד היו עתה שלשה בתים, ולאחר זמן ארבעה בתים, משנוסף באותה שורה, באותו שטח, גם ביתו של יהושע, אשר היה לאיש "הגנה" מסור, ש- לא זנח את חובותיו במסגרת זו, גם כשהדבר חייבהו לעקור מן המושבה ולהטלטל עם משפחתו על שבעה דרכים.

ושוב השתנו מראה המושבה, ואפיה — משרצה מלחמת העולם השניה. בענף הפרדסנות התחולל משבר קשה. הפרדסים הוזנחו, ורק מעטים — וביניהן משפחת ורביץ — שמרו אמונים לעץ ולמטע והוסיפו להשקיע עבודה וכספים ומסירות בלי לראות את הגמול הקרוב. פיצוי מה למשבר קשה זה היה בעבודה ובחיים ובתסיסה שהכניס למושבה ה"קמפ" הבריטי הגדול שהוקם בקרבתה, בדרך למושבה הגרמנית "שפוף". נסלל כביש, ולאחר שבינתיים כבר היה גם חשמל, וגם תחבורת אוטובוס קבועה — רשאית היתה המושבה לסמן לעצמה אות של התפתחות. נפתחו בתי-קפה, הוצגו הצגות קולנוע, נוספו הנויות, נוספו אגפים חדשים לבתים הישנים, או נבנו בתים חדשים.

השלב האחרון שיש לציין כאן, הוא לאחר שהאב והאם של משפחת ורביץ קרבו לגיל זקנה, הם עזבו את המושבה ועברו לגור בביתם בתל אביב, בעוד הבנים ממשיכים לטפל במשקיהם ובפרדסי-המשפחה, שבינתיים גדלו והוסיפו שטח. כל העובר היום ברחובה הראשי של באר יעקב, יבחין מיד לאחר כניסתו למושבה, לאחר גן חנה (על שם חנה ורביץ ז"ל) — בצריף קטן ורעוע, חבוי מאחורי שורה של ברושים עבים. אובד וקטן ונידח עומד הצריף בין הבתים הנאים אשר לימינו ולשמאלו. על פניו עוברים יום יום עשרות אוטובוסים, טקסים רצים הלך ושוב. עולים חדשים, המתגוררים במעברה שהשתכנה בשרידי ה"קמפ" הבריטי ממלאים במאותיהם את הרחוב, את הקולנוע הסמוך, את החנויות, את הפרדסים.

נעצור רגע ליד הצריף הקטן, נתבונן בו, נזכור ימים עברו: — נזכור את אם שמונת הבנים, האשה הלא-צעירה, אבל חזקה ונועזת, אשר טרחה ונתיגעה בחדריו או חלקה מזון לעופות הצרו, נזכור את האב העמל קשה, אשר לא נטש לרגע את תורתו ואת עקרונותיו, אשר חינך את בניו לנאמנות, לעבודה, למסירות. — האחרים, שלא־שָׁרְנו חיים הם כולם עדיין — יזכרו את נעוריהם, את ילדותם, יעבירו את הזכרון לבניהם ולנכדיהם.

"ראו נא, יאמרו — מן הצריף הקטן הזה צמח הכל — הבתים, הפרדסים, המשפחות הגדולות והמאושרות, מן הבית הזה על אם הדרך יצאנו אל הדרך הגדולה, אשר הביאתנו עד הלום!"

ר' בנימין ורחל לאה ברק ז"ל

ר' בנימין ורחל לאה ברק ז"ל

זכאים שני אלה — זכרום לברכה — שביום שמחת המושבה, במלאות לה יובל שנים — בבואני לספר על התלאות והסבל שנפלו בידי הראשונים, ועל ההצלחות וההישגים של היום — שנזכור את אלה שלא הגיעו עד הלום, ובחלקם נפל רק החלק הקשה, של סבל ויסורים של שנות ההכשרה ושל מלחמת העולם הראשונה.

בנימין ורחל לאה הם אבותיהם של א. בן-ברק ושרה, ופתחיהו לב-טוב שהגיעו לבארי-יעקב בשנת 1910, ורכשו מחלקות קרנדל וברגר. שטח — שמחציתו בור. והשטח הנטוע כולו שקעים, בורות למחצה, ועצים עלובים בני שנה, מציצים מתוך ים החילפה והיבלית.

לב-טוב היה ממניחי היסוד, לביה"ס העממי במושבה. כולם התגוררו בצריף עץ קטן, שעמד בתוך החלקה, על הגבעה, שם בנו את הבריכה הראשונה. עמדו להביא את ההורים מהגולה ומלאו את הקירות באבנים קטנות וטיט, טיחו, החליקו והפכו את הקירות האבלים לחדר צח, מעון מגורים נאה ונעים. בבוא ההורים למושבה לצורת החיים החדשה, הם כאילו קפצו קפיצה נחשונית, כאילו מבקעת סדום לראש השניר או ההיפך מזה. — ויש לציין שהם עמדו בזאת והתגברו על הכל.

נסקור רגע את חייהם בגולה:

הוא חניך ישיבה מסביבות סלווטה, עובר לבית הוריה של אשתו, שלא ראה עד יום החופה, נכנס כאילו לחיים חדשים. אבל למעשה, ממשיך את מרבית היום והערב בלמודים, רק שעות מספר ביום הוא כאילו, "עוזר — כנגדה", של אשת החיל, אשר שלחה ידיה בחנונית זעירה, ומזה פרנסתם. יומו מחולק קצת לפסוקי תהלים עם שחר, ולאחר זה "חוק לישראל" ופרק "משניות". וכי זה על הדוכן שבחנוות. בשעה 11 הליכה לבית הכנסת, תפילה ביחידות או בצבור, עיון ב"זוהר", ובשעה שתיים לסעודת צהרים. בין השמשות כשהעבודה מתרבה בחנות שוב עוזר קצת, בעיקר ברשום, ובערב רק מתחילה סדרת למוד-ממש. דף גמרא עם תוספת ויורה-דעה, וכיוצא באלה. רחל לאה, נפל בחלקה גורל אמה. גם היא בת-טובים. אביה ר' יוסלה, למדן מופלג, אם כי היה סופר-סתם, אבל פסל את עצמו למלאכת קודש זו, כי כל פעם לפני כתבו את שם "השם" נהג לטבול במקוה, ושעתו לא היתה פנויה לזה, אולי פעם במשך שנים זכה מישהו לקבל זוג תפילין שכתבם ר' יוסלה. לכן התקיימו על פרנסת האשה שעסקה בחנונית. וירושה זו, נחלה הבת והיא שפרנסה את הבית, גדלה וטפחה את הילדים והקימה בית למופת. ביתם היה פתוח לכל נצרך. ורבים הבאים לביתם בערבי חורף, לשמוע לקח מפי בנימין יוסלה, ובכל מוצאי שבת מתכנסים, מנין ויותר יהודים "למלווה-מלכה", תחילה שומעים דברי תורה מבעל הבית. ולאחר זה נהנים מן המטעמים של עקרת הבית. רחל לאה היתה מכינה חמיצה קרה עם שמנת, אף צולה תפוחי אדמה ומגישה עם דג מלוח כבוש, ושאר מאכלים שהיו לפי טעמים של החסידים. היו מבלים עד חצות על מעט "לחיים" וספורי מעשיות על הבעש"ט מזה, והגאון מוילנה מזה, וכל מיני נסים ונפלאות של "רביים" מפורסמים. הבנים אף הם מקשיבים לספורים על גדולי ישראל ואינם מסתפקים בזה. חותמים על הדור" ועל "השלוח", ועל "דער-יוד" וגם עתון חדש מארץ ישראל, "הפועל הצעיר". לא רחוק היום, והם מחליטים לעלות ארצה. וכאן הפרשה הקשה. אמנם האב חבתו לציון גדולה, וידע את מצוות העליה לארץ הקודש. אומר בלב שלם: "ותחזינה עינינו בשובך לציון" מספר פעמים ביום, אבל לבנים הוא טוען, אסור לדחוק את הקץ. הבנים נשמעים בדרך כלל. אבל בזה סרבו להשמע. נסעו הבן, הבת, החתן והילדים. אף בת הזקונים מודיעה שהיא מתכוננת לעליה. ראו ההורים בכל זה אצבע אלהים, כי "אין אדם נוקט אצבע מלמטה אלא מכריזין עליו מלמעלה" — ולא נותר להם, אלא לחסל את העסקים וללכת אחר הבנים. הם מגיעים לבאר-יעקב. כאן מתרקמים חיים חדשים.

צפי שקדים, ישנם, אבל לא על שקדים לבד יחיה האדם. האם מסבירה לבנים

«שצריך פרה, וביצה בבית, ולמה לא יורעו מעט צנון? הרי יש אדמה. אדמה שלנו! ובמשך הזמן רוכשים פרה, ויש עגלה, ויש כבר שתי פרות, והיא ראשה ורובה נתונה במשק. ר' בנימין עוזר על ידה. העצים גדלים יפה ומתחילים להניב פירות. החדר נדרש לשקדים, כי אחרי הגפור אין להחזיקם בטל — ואז ישנים בחוץ.

פורצת המלחמה והשקדים מונחים כאבן שאין לה הופכין, באה הארבה ומחריב ומשמיד עמל שנים. ר' בנימין החלש בגופו יוצא עם המעדר לכרם, ממשיך בעבודה עד לשקיעה, בין-ערבים עומד הוא על גבעה כשפניו כלפי ירושלים — ומתפלל תפילת מנחה... «ולירושלים עירך ברחמים תשוב». הוא בארץ, בגבולות ירושלים, אבל «זה» עוד «לא זה». זו עוד לא ירושלים של מעלה. בינתים הכל חול! מזלזלים במצוות. אף את שבת הקודש הופכים חול. דשים בעקב את כל הקדוש לו, והוא היהודי שומר המסורת המאמין והאדוק שומע ורואה את הכל, מתגבר ומחריש. הוא מתפלל ביחידות, כי אין מנין, אבל כבודו מלא עולם ושומע לתפילתו גם מחדרו הקטן שבצריף. רק מפעם לפעם עולה הוא עם בנו לירושלים מבקר על יד הכותל, בחורבת ר' יהודה החסיד, ובמקומות קדושים אחרים, צובר השראה, וממשיך לו בשקט בלי טרוניות וקובלנות, שם בגולה היה מחשובי «בעלי-הבתים», ונהגו בו כבוד. היה «בעל קורא», כי טעמו ערב, והיה גבאי ב«תלמוד-תורה-קלוין» כל השנים. וכל זה שלא על מנת לקבל פרס, אלא מתוך שלא היה נדחק, ומתוך שהיה צנוע ונחבא אל הכלים, היו מפצירים ובוחרים בו.

וכאן במושבה עולם חדש, כולו אחר. ושניהם עובדים בשקט, ושופעים אהבה לכל. הבן פורש ועובר עם קבוצת חברי הפועל הצעיר לקומם את משק חולדה. גם משפחת לב-טוב פורשת לגליל העליון, עם השחרור על ידי האנגלים חלה הוא מחלה אנושה, ולא התגבר עליה. ימים ספורים לפני מותו, אמר לי: «אני עומד כנראה לצאת מהפרוזדור!» והוציא את נשמתו בטהרה, ונטמן בבית העלמין הישן בתל-אביב.

רחל לאה חברתו בחיים נשארת גלמודה — עם בת חולה בצריף — וממשיכה בכל המרץ עוד מספר שנים, בכוח התמדתה מפרנסת עצמה בכבוד, אינה זקוקה לעזרת בנים וצבור. להיפך — שמחה לתת מתנה לבן הבא לבקרה, לנכדי הבת הבאים. היא זוכה להגיע לגיל 70, והיא עוד חולבת כדרכה. הפצירו בה הבנים, והיא עברה לגור לבית בתה שרה בהרצליה, שבעלה לב-טוב, מכהן שם כמנהל ביה"ס. עוד שבע שנים היא ממשיכה לחיות במשפחה חיי מנוחה, אחרי עמל כפים של שנים, מוקפת אהבת הבנים.

בט"ו בשבט יום הצמיחה והתעוררות של השקדיה האהובה עליה — היא מוציאה נשמתה בטהרה וחוזרת אל עפרה.
 הרבה עמל וזיעה השקיעו השנים באדמת באר-יעקב, וראויים הם לציון ביום חגה.

נחמן פרובר

ר' נחמן פרובר ז"ל

רות פרובר ז"ל

אביו רב ושוחט ר' אברהם פרובר ז"ל, שהכשיר גם את בנו ר' נחמן ז"ל לרב ושוחט. בהיותו בן י"ט שנים נשא לאשה את רות, בתו של נח ליטבק, סוחר גדול באודיסה. נחמן פרובר היה תלמיד חכם ומופלג בתורה. יחד עם זאת היה משכיל בתורות חיצוניות. מאז נשא בקרבו את רעיון הציונות והשאיפה לעלות ארצה. ובשנת 1890 עלה בהסכמת אשתו רות לארץ, על מנת להשתקע בה. הוא קנה חלקת אדמה בחדרה, שלם דמי-קדימה כמה מאות רובל ונגש במרץ

להכשרת אדמתו. בגלל האקלים הקשה והמחלות הממאירות שפשטו בחדרה, נפלו יום אחר יום אנשים, קרבן לקדחת הצהובה. כשנודע ברוסיה על המצב השורר בחדרה, דרשו בני המשפחה מנחמן שיעזוב את חלקת אדמתו ואת מאות הרובלים שהשקיע ויחזור מיד לרוסיה. הוא סרב. הפסיקו בני-המשפחה לשלוח לו כסף והיה נאלץ לעזוב את הארץ ולשוב לרוסיה. בבואו לרוסיה, נפל בקדחת הצהובה, אשר לקה בה עוד בהיותו בארץ. שנה תמימה לא ירד ממשכבו. את רעיון הציונות ושיבת ציון נשא בקרבו ועבד ועמל למענו. הוא ארגן אגודת צעירים ומשכילים בשם "חובבי-ציון" ועמד בראש אגודה זו. ארגון זה קבע לו למטרה להתאסף בימי חג ושבתי, כדי לדבר עברית.

בבית שררה אוירה ציונית ארצישראלית מובהקת. את בנין ובנותיו חנך נחמן פרובר ברוח ציון, הוא למדם את השפה העברית, ונטע עמוק בלבם את רעיון הציונות ואהבת ארץ-ישראל. אשתו רות היתה לו לעזר ולנחמה בכל פעולותיו למען ארץ-ישראל.

בהווסד המושבה באר-יעקב בשנת 1907 רכש נחום זיבלוק חלקת אדמה בת 50 דונם ואחר נטע בה שקדים עבור ר' נחמן פרובר. האם לא זכתה ונפטרה בשנת 1912 בגיל 46 שנים. בשנת 1914 שלח נחמן פרובר ארצה שתי בנות ובן על מנת להכשיר מקום לבואה של כל המשפחה כעבור זמן. אך לאחר ארבעה חדשים לבואם ארצה פרצה מלחמת העולם הראשונה (1914). והם נשתקעו אצל אחותם שרה זיבלוק.

בשנת 1922 סכן ר' נחמן פרובר חייו ואת חיי משפחתו שמנתה 9 נפשות וברה יחד אתם לורשה. מטרתו היתה להגיע ארצה, אך מחוסר אמצעים וכסף נשאר שנה ליד ורשה. בשנת 1923 הגיע לבאר יעקב. הם החלו בעבוד אדמתם, הקימו רפת וצריף למגורים. אך מחוסר יכולת לקיים משפחה ענפה וגדולה כזו נתפורו כל בני המשפחה לכל פינות הארץ.

בשנת 1944 בגיל 79 נפטר ר' נחמן פרובר. צאצאיו בארץ מונים היום כשישים נפש, כן ירבו!

עד היום ישנה בבאר-יעקב חלקת-אדמה בת 9 דונם, על שמו.

חנניה יצחקי

פנינה אשת חנניה יצחקי

חנניה יצחקי

מר חנניה יצחקי, בנם של דניאל וסנם יצחקי, נכדו של הרב יצחקי יעקב, אשר על שמו נקראה המושבה באר-יעקב — נולד בט' כסלו שנת תרס"ג, בדרבנד. על הרב יצחקי יעקב ז"ל ועל אביו ר' דניאל יצחקי סופר כבר בדרך זה. אבל יש ענין רב בתולדותיו של מר יצחקי חנניה בכל הקשור עם התפתחותה של באר-יעקב ובעיקר בעית המים.

זכרונותיו של מר יצחקי חנניה מימי הסבל והרעב בירושלים, עת אביו גויס על ידי הטורקים לעמליה במלחמת העולם הראשונה, אינם כולם שחורים. נזכר הוא באותם הימים, עת היה יוצא עם בוקר לבית-מדרשו — וסבו, הרב יעקב יצחקי ז"ל היה הופכו לשליח-מצוה ומעביר דרכו שאלות-ותשובות אל הרב אברהם קוק הכהן זצ"ל.

הוא יודע לספר על יחסיהם של שני גדולי התורה של אותה תקופה בירושלים. האב כידוע היה בצבא. וכך נשאלו 3 ילדים קטנים אשר הגדול שבהם מר חנניה יצחקי היה בן ארבע-עשרה.

באותם ימים קשים מתה עליו אמו, שני אחיו ולאחר תקופה קצרה מתה הסבתה ועשרה ימים בלבד אחריה הסתלק מעולמו גם סבו הרב יעקב יצחקי ז"ל.

באותה תקופה סיים את בית-הספר העברי. והוא השומר, המחנך והמפרנס של אחותו ואחיו משאל ז"ל, וכך במשך שנתיים נשא בעול המשפחה כולה. ב-1918 חזר אביו מן הצבא ובשנת 1919 חזרו אל נחלתם לבאר-יעקב.

גם פה לא מצאה המשפחה המיותמת הרבה. המעט שנפל בחלקם מן הירושה הגדולה של הרב, והמעט מן המעט שנותר מן הארבה — שמש למשפחה בסיס להתחלה חדשה.

באותה תקופה, שמש חנניה שומר ראשי בבאר-יעקב, ולאחר זמן גם ברחובות, עד אשר הכרם נתן את פרויו.

חנניה, כבן הבכור השקיע את עצמו כולו ורובו בתוך המשק. רגיל היה לשאת בעול. בשנת 1927 נשא מר חנניה יצחקי לאשה את פנינה בת מנחם פלצ'י, מעולי תורכיה הראשונים בבאר-יעקב.

לאט, לאט, עלו על דרך ההצלחה. עבודה מפרכת, זיעה ונאמנות לאדמה — נתנו את פריים. הפרדסים עלו ופרחו, ונדמה כי עלו על דרך המלך.

אבל בשנת 1933 מת ר' דניאל יצחקי בגיל 54. והנה פרצו המאורעות ולאחריהם מלחמת העולם השנייה — ושוב אין דורש לפרי הפרדסים. הפרי נרקב על העצים. אך הוא לא הזניח את פרדסו. הפרדס שהיה על גבול רמלה גם הוא לא הונח. המשיכו לטפל בו. בזמן שמר חנניה ובנו יעקב שמרו על הפרדס מערבים — השקה מנחם, הבן הקטן בן ה-9, את העצים.

כידוע וכמסופר בספר זה היתה פרשת המים אחת הפרשיות הקשות בבאר-יעקב בכלל. רק בשנת 1948 הקים מר חנניה חברה בע"מ תחת השם „רויה“ אשר שותפיה הם: חנניה יצחקי, יעקב יצחקי, יעקב ונטורה, ומשה סגיס — לשם הספקת מים לבאר-יעקב. הם קבלו שני בארות מונוחות, שספקו ביחד כמאה אלף קוב לשנה, כמות שהספיקה רק לשתיה ולשמוש מועט להשקאה. חברה זו קדחה עד היום ששה קדוחים, והעלתה את הספקת המים עד למיליון ומחצית המיליון קוב מים לשנה המספקת את צרכי החקלאות במושבה הותיקה.

ב-1948, עשרים שנה לאחר נשואיו, חגג מר יצחקי עם אשתו את יום נשואיהם ויצאו לשוט על הירקון. באותה שעה קרתה ההתנפלות הרצחנית של הערבים על „גן-הואי“ ומר יצחקי נפגע בשמונה מכדורי הרוצחים. ששה חדשים שכב אז חולה. מר חנניה יצחקי היה חבר ועד המושבה ולאחר-מכן חבר המועצה המקומית הממונית.

לאחר הפצעו התקיימו רבות מישיבות המועצה בביתו — ששמש גם נקודת-הגנה במושבה.

כיום גר מר יצחקי בראשל"צ.

צאצאיו :

- שרה — נשואה ליוסף פלצ'י.
- יעקב — גר בראשל"צ, נשוי, עוסק בחקלאות.
- מנחם — גר בראשל"צ, נשוי, מורה.
- דניאל — גר בראשל"צ, עוסק בחקלאות.

נחמן יעקבי

(מן הפרדסנים בבאר-יעקב)

לרגלי מותו של בנו היחיד עלה ארצה בשנת 1924.
פעל כסוכן ראשי לחברת נפט "בלפטרול" מחוז יפו—תל-אביב.
בשנת 1931 יו"ר בנק העולים. ממיסדי תחנת ההצלה הימית, חבר הוועד
באגודה הימית וזבולון.
בשנת 1932 נטע פרדס בבאר-יעקב.
הקים בית קטן סמוך לפרדסו, במטרה שישמש אותם לעת זקנה, קדח באר
שפעלה עד השנים האחרונות.
בשנת 1936 קנתה אשתו אסנה חלקה נוספת של 10 דונם ונטעה בה פרדס.
כל השנים עבד עם פועלים עברים כמו יעקב מזל-טוב, מאיר לוי, וששון.
עד היום ממשיך הוא לבוא אל פרדסו ונחשב כתושב וותיק במושבה.
בשעות הפנאי עוסק מר יעקבי בספרות ובמדע האסטרונומיה והטבע. כתב
כמה וכמה עבודות מדעיות כן פרסם ספר על הנושא הנ"ל שזכה להערכה רבה.

* * *

העליה הטורקית

מספר יוסף כהן פרחיה מעולי טורקיה ומבעלי נחלה בבאר-יעקב.
יצאנו מטורקיה בשנת — 1912. בזמן מלחמת טורקיה בולגריה. יצאנו מן
העיר סיליבירה.
שאיפת אבא היתה להשתקע בארץ, אבל בדרך נעצרנו במצרים ונשארנו בה
כשנה אחת. הגענו ארצה לפני מלחמת העולם הראשונה. גרנו בעזה. האחים
הגדולים רפאל, יעקב, עזרא ומרדכי עבדו אז ברוחמה כפועלים.
בשנת 1914, עם תחילת המלחמה עברנו ליפו. בזמן הגרוש עברנו לכפר-סבא.
שמה לקחו את כל נתיני החוץ ובהם גם את אבא — והגלו אותם לדמשק ולחלב.

המשפחה כולה עברה לזכרון יעקב. לפני גמר המלחמה הכרנו את הרב סגיס ששרת בצבא הטורקי — התיידדנו מאד, ועם תום המלחמה עבר אתנו ליפו. הרב סגיס תכנן, יחד עם אבא המנוח, עלית יהודים מטורקיה ובייחוד משפחות מ"ברוסה" שבטורקיה. הרב סגיס יצא לטורקיה וחזר. ב־1924 הצטרפה משפחתנו לבאר יעקב למתנחלי באר יעקב, קנינו נחלה של 45 דונם מהגב' שפירא, לאחר זמן הרחבנו את משקנו על ידי שתי חלקות נוספות. באותה שנה חפרנו באר בשטח שלנו וגם ספקנו מים מן הבאר שלנו למושבה.

אב המשפחה: אליהו כהן פרחיה.

האם: קלרה

הבנים: רפאל, יעקב, עזרא, מרדכי, נסים (יוסף ושמריהו). ולהם אחות אחת מלכה — שנשאה לאלקיים.

סכום תולדותיהם

לסכום תולדות "הזקנים" כדאי לציין:

היו להם תכונות שונות. ודאי שהיו ביניהם זעפנים וכבדירוח, עליזי-רוח וקליידעת. אבל תכונה משותפת אחת היתה לכלם: רוח גדולה, השראה-עליונה החופפת מעליהם והמביאה להפקרת-החיים למען מטרה גדולה ואשר לגביה היו כלם, העלזים והזעפנים, המתבודדים ואוהבי החברה, כבירי-הרוח וקליידעת — חורגים מן המסגרת הנורמלית של "אנשים מן היישוב", ואותו "שגעון" — קדוש" הוא שהבדילם מיתר בני-אנוש.

נותנים בטוי לרוח זו רשמיו של הסופר, הד"ר י. וויינשאל בדבריו על ר' זאב גניס ז"ל.

ואנו מביאים בשלמותם את דבריו:

"כשבקרתי בארץ-ישראל ב-1909 עם אבי ושני אחי, פגשתי בין היתר את מר גניס ודמותו נחרתה עמוק מאד בזכרוני. למעשה היה זה אפיו המוזר שהתאים כל-כך למסגרת הכללית של הארץ באותה תקופה בחתימתה של העליה הראשונה ותחילתה של העליה השנייה. תקופה רומנטית וסנטימנטלית, מלאת פאתוס וגבורה עליונות וקלות-דעת כאחד. מין משחק כזה עם הגורל, ולזול, הדומה יותר להתגרות ולמרד, כלפי חוקי-המדבר.

גניס, לדעתי, היה טרובדור של אותה תקופה ואותה חברה. הוא שר ורקד, גרם סחרחורת לבנות, עבד קשה והזיע, ספר צייבובטים על עצמו ועל אחרים. מין אלף לילה ואחד כזה, במשחק החלוציות, והוא בא ויוצא באותה החברה החלוצית שהתפרצה וחזרה, זו הפעם הראשונה, במסגרות הקבועות והמשעממות של מושבות הברון. למעשה היתה זו בשורת-שחרית של תקופה חדשה וגניס וחבריו היו מבשריה.

פגישתנו עם גניס לא היתה בעצם מקרית.

אבי ז"ל, ד"ר זאב וינשאל היה חברו האינטימי של אחיו. הם שניהם, אבי ז"ל ואחיו של גניס היו מעמודי התווך של הועדות הציוניות המקומיות בבקו. אחיו של מר גניס, שמואל פטרוביץ גניס, היה מהנדס הברון רוטשילד בקווקז.

עבורי היה האיש ונשאר עד היום, אחד ממורי-הדרך שלי וכזה היה לא עבורי בלבד.

הוא היה ההיפך הגמור מאהיו זאב גניס:

— מוח מנתח מדויק וקר כקרח הארקטי. מחשבתו בכלל — מין מתמטיקה גבוהה.

— נוסח דבור פרדוקסלי העומד מנגד לכל המקובל, לכל הקיים ועומד, בכל הוי-החיים.

— מחונן בחכמה עמוקה, תהומית — לראות ולחשוב כדבר — ערך רק את העומד להולד מחר או מחרתיים. והמחר שאינו בן-יום!

אחד הפרדוקסים הגדולים של חייו היה ההתמסרות, לפעמים, לרעיון אשר כלפי-חוץ לא האמין בו. למשל:

אחר בקורו בארץ ישראל שנים רבות לפני 1909 הגיע למסקנה שארץ ישראל לא תיהפך לעולם למדינה עברית. ולמרות זאת, למרות השקפה פסימית זאת, נשאר כל ימיו ציוני מסור ובעל משמעת.

לא היה כל דמיון בין שני האחים, ולכל אחד מהם החן המיוחד שלו. זאב היה ההיפך הגמור של שמואל פטרוביץ'. — מים רותחים — לעומת הקרח, — קלות-דעת עליוה ופורה — לעומת עמקות המחשבה והסטיטיות — אופטימיות בלתי מרוסנת — לעומת פסימיזם כבד — שרעפים.

לא היו אלה שני אחים — היו אלה שני קצוות-עולם. אולי היתה זו הסיבה העקרית אשר בגללה נחרתה דמותו של גניס כה עמוק בזכרוני. וודאי גם סיבה נוספת: מיד עם בואנו ארצה, כתיירים מוזרים, אב ושלת בניו בגיל הנעורים העוברים את הארץ לארכה ולרחבה, על עגלות, סוסים, פרדות וחמורים ולעתים ברגל — הצטרף אלינו כ"קצין-קשר" זאב גניס. היינו סוף סוף בני אותה עיר והבאנו לו דרישת שלום מאהיו.

כמורה דרך היה נהדר. נהדר — כי לא הבין דבר לא במצב הפוליטי ולא בכלכלי של אותה תקופה, גם לא הבין ולא התעניין בשאלות חברתיות.

אבל הוא הבין תפס דבר שעלה בערכו על הכל: — הוא הרגיש ו"הבין" את רוח השכינה של אותה תקופה אשר ריחפה מעל לאלפים ואולי רבבות של בני דורו:

היתה זו רוח שאולי אפשר להגדירה כך:

— "כל אחד שבא הנה אם ברצונו או שלא ברצונו הופך לגבור!"

היה זה צבור המורכב מיחידים, ואפילו הם בעלי-עבר, "אפור" או "שחור" עם עתיד לוטה בערפל כבד, מלא סכנות ואכזבות בטוחות", שידע כי מצב זה

מחייב את הגבורה. גבורה בכל מקום — בשדה, ובשמירה, עם לווי בת נאה ובלעידה, ברעב, ובצמא”.

”חייב אתה להיות גבור: ליום, לשבוע, לחודש ואולי לכל תקופת-החיים!”
הד לכל זה, לתקופה זו, לאנשים אלה לרוח זו ואוירה זו — היה גניס. בחר יפה וצעיר ועליז, זמר, רקדן עד סחרחורת ואבוד החושים, היודע לספר נסים ונפלאות.

שמו הלך לפניו מקסטינה בדרום ועד מטולה בצפון, לא היה איש שלא הכירו ולא היתה בת, שלבה לא הלם להזכרת שמו של גניס, סמל השמחה והלא-איכפתיות. ודאי שכדאי לספר גם את הספור הנפוץ ביותר של אותה תקופה על גבור ספורי:

קרה הדבר בירושלים. באחת הלילות נשמעו לפתע זעקות וקריאות בלתי אנושיות, מוזרות ומסמרות-שערות — מתך מסגד-עומר. והזעקות באות מאבן — השתיה ממש. והיה בזעקות מוזרות אלה מנעירת — החמור, קולות שטן או שהדבוק של הצבוע נכנס בתוכו או השטן בכבודו ובעצמו שחדר אל קודש — הקדשים של העיר הקודשה.

תושבי המקום, המוסלמים המומים, החרדה בכל. סוף העולם הגיע. עוד מעט ותרעד האדמה. העולם לאפר יהפך. איש אינו מעז להתקרב למסגד, שמא יתפס בכפות השטן.

למחרת מספר גניס לחבירו שהשטן אשר השתלט אתמול על המסגד ולבש צורת חמור — היה הוא גניס בכבודו ובעצמו.

נכון הוא שספור כזה פוגם במקצת בנמוס המקובל. אבל היום יש בו משהו שלא הרגישו בו אז. יש בו מה שמליות, מהתנגשות שלנו עם המדבר, עם הערבים, ושהמנצח יהיה זה הנתון פחות למצבי-רוח ולבהלה, זה השקוע פחות בדמיונות-שוא, זה שאינו שקע בבורות ואמונות-תפלות.

גניס, הבחור העליז ביותר של אותה תקופה, הוא שגלה, בדרך משלו, אמת קדושה זו.

על ידי הכותב

זכרונות

כמה שנים לפני שכתבתי את הזכרונות הללו נהניתי מאחד
מפגשי הילולתו של אבי. הוא היה אז בן שבעים וחמש
שנה. הוא היה בריא וזקן. הוא היה מלא חיים ושמחה.
הוא היה מלא חוכמה ונימונים. הוא היה מלא אהבה
לחיים ולעולם. הוא היה מלא אהבה לאנשים ולמדינה.
הוא היה מלא אהבה לתורה ולמצוות. הוא היה מלא
אהבה ליהדות ולעם ישראל. הוא היה מלא אהבה
לאלהינו. הוא היה מלא אהבה לחיים ולשלום.
הוא היה מלא אהבה לטוב ולצדק. הוא היה מלא
אהבה לנאמנות ולתורה. הוא היה מלא אהבה
לעבודה ולמלאכה. הוא היה מלא אהבה ללמוד
וללמד. הוא היה מלא אהבה לנתיבות השלום.
הוא היה מלא אהבה לנתיבות הצדקה. הוא היה
מלא אהבה לנתיבות האמת. הוא היה מלא אהבה
לנתיבות היראה. הוא היה מלא אהבה לנתיבות
החיים. הוא היה מלא אהבה לנתיבות השלום.
הוא היה מלא אהבה לנתיבות הצדקה. הוא היה
מלא אהבה לנתיבות האמת. הוא היה מלא אהבה
לנתיבות היראה. הוא היה מלא אהבה לנתיבות
החיים. הוא היה מלא אהבה לנתיבות השלום.

פרקי זכרונות

זרובבל חביב

ייסודה של המושבה באר-יעקב

שנת 1908 היא השנה בה הרגשה התעוררות גדולה בישוב אשר בארץ ישראל לרגל תמורות פוליטיות וכלכליות שחלו מבפנים ומבחוץ. מבפנים תהליך ההשתחררות של המושבות הותיקות מאפטרופסות הברון ופוש דרכים חדשות בסוגי החקלאות, בארגון היצירה ובשווק התוצרת לעולם הגדול. בחוץ הדחתו של השולטן עבדול חמיד בקושטא והכרזת התורכים הצעירים על משטרם החדש. גם לארץ ישראל, שהיתה אז פלך מפלכי הממלכה העות'מנית, הגיעו הדי המהפכה אשר יחד עם גלי עולים חדשים שואפי בנין ויצירה, הוו חומר תוסס ותובע פורקן במחשבה ובמעשה.

הבעיות היו רבות ושונות, אנשי הישוב מצד אחר וכל העוסקים מרחוק בבנין הישוב ובהגשמה הציונית מצד שני, טפלו בהן ושקלו הצעות לשבט ולחסד. חובבי ציון שהיו ערים במיוחד לאחר נסיונותיהם בעקבות פעולותיו של הנדיב הידוע היו נתונים ביכוחים ובתכניות לרקע מאמריו הבקרתיים של אחד-העם ב"אמת מא"י" שלו ומכיון שלא רחוקים היו הימים שלאחר הפרעות והמהפכה ברוסיה בשנת 1905, הפכו ענינים כלכליים ומשקיים לפרובלימות שהגורם האידיאולוגי והמוסרי נשתלב בהם במדה מרובה. בעית הפועל העברי כהשלמה טבעית בריאה לאכר העברי, השואף לעמוד ברשות עצמו וכמועמד להתנחלות בעתיד העסיקה בימים ההם את טובי הישוב והולידה תכניות שונות שמטרתן היתה אחת: לאתר את הפועל להתקין לו קורת גג ומשק עזר ולעשותו יציב, מחוזק ומומחה במקצועו. הפועלים שעבדו במושבות נאבקו קשות עם התנאים ששררו אז ונסו בעקשנות, בתוקף ובקרבות רוחניים וגופניים לתפוש את המקום המגיע להם ולכבוש את עמדות העבודה. ההתחרות עם הפועל העברי המעורה במקום, המסתפק במועצת הרגיל באקלים ולרוב בעל היתרון מבחינה גופנית על חשבון החולשה האינטלקטואלית, היתה אחת האיפופיות הנהדרות שבמערכת ההגשמה הציונית והסוציאלית. גם בשורות האכרים נותני העבודה היו לא מעטים אשר שאיפות הפועלים היו קרובות לרוחם והיו נכונים להקריב למען השגתן חלק מממונם ומנוחיותיהם

ואולם ברור היה לשני הצדדים ואף לאלה שכוונו את עיניו הישוב מרחוק, כי הפתרון נעוץ לא בהסכמים שעל הניר ובהכרזות מלוליות, אלא בסדר תנאים משופרים ותקונים סוציאליים טבעיים, אשר יפיגו מאליהם את חריפות המאבק וייצרו בסיס לאפשרויות הנאה משותפות. הרעיון לרתק את הפועל החקלאי, להוציאו מן התלישות ואי-הקביעות במקצוע, ליצור בשבילו תוספת הכנסה בשעות הפנאי שלו ולהניח יסוד לעתיד משופר יותר, כבש איפוא את כל הלבבות.

הכל קוו והאמינו כי ע"י הקמת שכונים לפועלים בקרבת מקום עבודתם והוספת שטחי קרקע קטנים ע"י הבתים, בהם יוכלו לספק לעצמם ירקות ופירות, חלב וכו' ישתפרו התנאים והפועל העברי לא רק ישתוף לפועל הערבי הגר בכפרי הסביבה, אלא עוד יעלה עליו בכשרו ובמסירותו. אין צורך לומר כי מבחינה בטחונית היה ברור לכל כי רק ע"י הפועל העברי תיתחזק עצמת המושבה ותובטח לה שמירה והגנה בשעת חרום מכל סוג שהוא.

אנשי הישוב המעשיים המליצו על פתרון זה וניסו להשפיע על החברות שדאגו להרחבת הישוב החקלאי העברי בארץ, כי יסיעו לבצע את השיטה החדשה. חובבי ציון באודיסה, שלוו את הישוב מראשית צעדיו, ראו את עצמם כשרים ומוסמכים לבצע נסיונות חדשים בשטח זה. כך נוסדה עין-גנים ע"י פתח-תקוה ושנים מספר אח"כ גם נחלת-יהודה ע"י ראשון-לציון. בייסוד באר-יעקב נוספו גם גורמים התישבותיים אחרים כפי שיבואר להלן.

אל השיטה שהוזכרה למעלה נשתלבה הפעם קליטתם של חלוצים מסוג מיוחד שהופיעו בשורות הבונים בארץ והחלטה בידיהם לכרות ברית עם אמא אדמה. היו אלה יהודים מגרוזיה, בראשות הרב שלהם, שנשטו את מקומם ברוסיה ההררית וגמרו אומר לתקוע להם יתד בשפלת יהודה בשכנות הקרובה של המושבה ראשון-לציון, נס-ציונה ורחובות.

בין המייסדים היו גם מספר פועלים, ותיקים מבחינה יחסית, אשר הספיקו לחסוך לעצמם מעבודתם קצת כסף או שנתמכו ע"י קרובים בחוץ לארץ בענין רכישה אדמה. אלה נצטרפו למשפחות ההריים מגרוזיה שנעזרו ע"י חובבי ציון ויסדו את המושבה החדשה בארץ-ישראל. הואיל ובימים ההם כבר היו ידועות התוצאות השליליות של מטע כרמי הגפן שנתפשט בממדים גדולים מדי, עלתה קרנם של השקדים, שנמצאו מתאימים יפה לקרקע החול של הסביבה. המושבה החדשה התבססה איפוא בעיקר על נטיעות שקדים. בהמשך הזמן ניטעו גם פרדסים והוקמו משקים מעורבים.

אני זוכר יפה את יום הייסוד. אל החגיגה נהרו מאות אנשים מכל מושבות יהודה ואף משומרון ומן הגליל הגיעו שליחים. על יד הבאר העתיקה התכנסו האורחים שבאו ברגל, בעגלות, על חמורים ועל סוסים. משכה במיוחד את תשומת

הלב אשה מיוצאי רוסיה, סופרת ונואמת, שרכבה על הסוס כאילו נולדה פרש מבטן ומלידה, אך ביחוד הרהיבו עין העולים הגרוזיניים בתלבשתם המיוחדת ובחנינותיהם התלויות להם על צדם. הרגשת בטחון השתררה ואמונה עמוקה, כי הנה גדל כחו של הישוב לא רק ע"י תוספת אכרים בריאים וצעירים בעלי שרירים אלא גם ע"י אנשים אשר לא ידעו פחד, אמונים על כלי זין, אשר מראיהם בלבד אימר כבוד ושכנוע. מעתה תפסקנה הגניבות והשגות גבולין ותקופה חדשה תתחיל בארץ.

מאז עברו חמשים שנה, הרפתקאות וסבל, בלהות ומצוקות היו מנת חלקם של המיסדים והמעטים אשר נצטפרו אליהם במשך הזמן. המושבה, הקטנה במספר איכריה, לא יכלה להחזיק מעמד מבלי להשען על שכנותיה הגדולות והותיקות הימנה.

באר"עקב היתה במשך שנים רבות מקום רכזו של צבאות שונים, החל בגרמנים ותורכים ואח"כ אוסטרים וניזולנדים, יוגוסלבים ודומיהם ובתוך כל אלה חיילי הגדודים העברים בתקופת מלחמת העולם הראשונה. אנשי העבודה העמל שמרו על עמדותיהם ולא זוו ממשמרותיהם וטפחו גנים ופרדסים, שדות תבואה, לולים וכו'. העמידו דור של בנים ובנות נאמנים למולדתם ולעמם. והצעירים לא ביישו את הזקנים.

ביום יובל החמישים שלוחה ברכתי, ברכת שכן ידיד וחבר, לאלה מן המיסדים שזכו לחוג את היובל. בתור איש ראשון-לציון שנהירים לו הקשרים האמיצים של המושבה הותיקה עם בתה באר"עקב, קשרי חנוך ואדמיניסטרציה, וביאת כח כלפי פנים וכלפי חוץ בשנות טובה וביחוד בימי שפל, דכדוך וצרות, לבי עם החוגגים ואף עם אלה שלא זכו להגיע עד הלום.

חזקו ואמצו והמשיכו בתפקידיכם לחזוק מדינת ישראל ולהרמת קרנו של ישראל סבא המתחדש במולדתו.

כרם היה לידידי

זמם שדה ויקחהו מפרי כפיו נטע כרם. בעמל כפיו בעשר אצבעותיו, הפך בה באדמה החולית, עד שהקים נחלה לתפארת. הוא בא לנחלה, וטרם הגיע למנוחה, ירד עליו האסון המחריד, והחזירהו לאותה קרקע, שכה קשור היה אליה בכל נימי נפשו. פרשת חייו בארץ היה יום עבודה אחד ארוך, המתמשך מימי פתח-תקוה ועד יומו האחרון. בימים ההם שהפועל העברי היה גודד מנקודה אחת לרעותה

לבקש יום עבודה ולא נמצא לו, לא בפ"ת, לא בראשל"צ וגם לא בנס ציונה — זכה פרידה ולא בטל אף יום עבודה. עד שבפ"ת הגיע לעבודה חדשית בפרדס ובשכר "גבוה" — אז 40 גרוש לחודש. הוא עובר לגור בתוך הפרדס המרוחק מהמושבה בתור עוזרו של ה"בוירג'י" הערבי, שהוא היה בעל הבית הראשי במקום, אבל בהיותו פועל חרוץ ומסור, רוכש הוא את לב הערבי והוא מפריש לו חלקה קטנה בשטח הפרדס, גינת ירק, ובסיימו את יום עבודתו בפרדס עובר הוא לחלקתו וזורע בה כל מיני ירקות עבור עצמו ואף דגים הוא מגדל בבריכת המים. ע"י זה חוסך הוא לו ממשכורתו, וצובר מספר "נפוליונים".

בהופיע הידיעה על רכישת אדמת ביר-למון, היא באר יעקב כיום, מצטרף חיים לרשימת המתנחלים הראשונים, ומאז מתחילה פרשת חיים חדשה, תוספת מאמץ, והגברת החסכון.

עם תשעת הראשונים עולה הוא על הקרקע, והוא גם בין הראשונים לנטיעת השטח. מאז נקשר קשר אמיץ בל ינתק לחלקת האדמה ולא הרפה ממנה עד יומו האחרון. הוא היה אנוס מפקידה לפקידה לצאת לעבודות חוץ, כי הברון הנציב לא פרש ממשלתו על נקודה זו, תקציבי הסוכנות היהודית, טרם הגיעו לארץ, והיה אנוס לפרנס את עצמו. העבודה שהיתה קלה ושכרה רב יותר מכל עבודה אחרת, היתה עבודת הרכבה, שהשתלם בה והצליח בה מאד, והיה נדרש אפילו למקומות רחוקים. אבל הוא עבד בעיקר במקום, לפעמים בבן שמן ובראשון לציון, שכרו היומי בעבודה זו היה מגיע כדי 10 פרנק ליום, שזה היה שכר הוגן.

הוא היה מטלטל את הארגז המרובע ממגרשו, ומעתיקו לתוך הכרם, מרכיב על הארגז הזה ששימש לו בית, עוד ארגז, מין בנין כזה היוצר כעין "תיבת נח", והזוג נכנס לחופה, ועובר בשעה טובה לבית המגורים החדש, דירה בעלת שתי קומות שביחד מגיעה בקושי לארבע מטרים בגובה. והיה החלק התחתון לחדר אוכל, וחדרי שרות, והבית העליון, חדר שינה, וחדר אורחים כביכול. בדירה זו מבלים הם את "ירח הדבש", ובדירה זו נולד הבן הבכור. טבעי הוא ששמו לא יכול להיות אחרת, מאשר כרמי. כי הכרם הוא הכל. הוא הבולע את המרץ וסופג את הזיעה. הכרם הוא מקום הבודור. הכרם הוא המרחיב את דעתו של אדם. והפנה פנת חמד באמת מטופח ומשופר ונקי ונחמד למראה. שאלתיו פעם: היכן הוא גבול נחלתך ומה המבדיל בין כרמך לשכנך? והשיב לי: לך ותראה, אם עין טובה לך תמצא בעצמך, ואמנם כן. אחר שעברתי מספר שורות של עצים בעלי גזע אחיד ונוף מפואר הגעתי לשורות עצים דלי גזע, מחוסרי צורה, אין בהם אותה רעננות. נשארתי תקוע במקום, פונה לכאן ולכאן. והנה נפגש במבטו של פרידה, "אתה חברה'מן אני רואה" — הוא אומר לי — "מצאת, העצים מספרים!" אותה אדמה, נטועים ביום אחד ולגמרי שונים. כאן "בעל-הבית" שוכב בעצמו,

חופר, זומר וגוזם, מזבל ועודר, והשכן גר לו בראשל"צ, ועבודתו נעשית ע"י שליחים. לעתים רחוקות היה מתפנה מחלקתו ומופיע במושבה. ואז הנך פוגש אותו יחף וגלוי-ראש. חזיה בלי שרוולים לגופו השזוף, ומכנסים קצרים. סבורני שעד בוא האנגלים לארץ, היה הוא שהכניס את האופנה של מכנסים קצרים בעבודה, לפחות בבאר יעקב. פעם אני פוגש בו, והוא לבוש מכנסים ארוכים וחולצה מגוהצת עם שרוולים, נעול נעלים. מה קרה לך פרידה? איזה גנדור?

— ראשית, הוא אומר לי, המכנסים עוד מבית אבי מפולניה. ושנית יומא דפגרא. היום הולך אני ליפו. יום תשלום לבנק. מה לך ולבנקים? אני חוקר. היום אני משלם לחשבון האדמה שלי, ומדגיש את השלי, בכדי לעקצני. כי בזה היה לנו ויכוח מתמיד". אדמה פרטית, או אדמת הקרן הקיימת. הוא בשום אופן לא הניח, שאפשר לו לאדם שיאהב את אדמתו כשאינה אדמה פרטית שלו, ובוה ובעניני עבודה עצמית, ועניני חברה אחרים, היו דעותינו נפרדות לגמרי, והיינו מתנחלים תדיר, אבל הערכתי אליו נבעה מתוך הערכת כח ההתמדה וההתמסרות! האין סופית לאדמה. פעם או פעמים בשנה שהייתי פוגשו בחליפת "הפלושין" של בית אביו הייתי יודע שיום חג היום לפרידה. ידעתי שהולך הוא ליפו להכניס תשלום לחשבון חלקת אדמתו, ההופכת יותר ויותר קנינו הפרטי. בענין תשלומים וגמילת חסד היה עומד בדבורו, מדייק ומקיים הבטחותיו, בקפדנות יתירה.

עם כל ההרגל לצנע וצמצום, אינו חוסך מלחנך את בכורו חנוך תיכוני ושולחו לגמנסיה הרצליה בתל-אביב.

על שלושה דברים עולמו: תורה, עבודה, ומעשים טובים — הבן הבכור איש התורה, גומר בהצלחה ב"ס. משתלם ומשיג תואר דוקטור.

בנו השני הולך בדרכי אביו. והבת אחות-רחמניה, והרי זה מעשה — טוב. אבל האב לא זכה. בטרם הגיעו הבנים להישגים שלהם, כרע נפל ללא עת וללא הצדקה.

עמדתי אשתקד בעונת פרי התפוזים באותה חלקה ליד נפתלי, בגבול השכן, ששוב התבלטו הפרשים ניכרים בעצים כמו אז בשקדים, אמרתי לבנו — העצים שלך אמנם מסורבלים יותר בפירות — מאשר של שכנך, אבל נדמה לי הפרי משהו קטן יותר.

יפה, הוא אומר, שהגדרת: שהפרי שלי משהו קטן משל אחרים, וזה, הוא אומר, היתרון. כי פרי זה הוא כמעט כולו למשלוח לחו"ל, בה בשעה שלאחרים יש הרבה פסולת.

אמרתי בלבי: "ירושת אבות".

בסוף שנת 1907 או בהתחלת 1908 באתי לראשון-לציון לחפש עבודה. בערב הראשון נכנסתי לאשה גיבנת אחת, שהכינה ארוחות-צהריים צנועות בשביל פועלים, במחירים די גבוהים. ליד השולחן ישב צעיר יפה תואר שדיבר רוסי; שם משפחתו היה גניס. הואיל ועם בואי ארצה ידעתי רק את השפה הרוסית, לקחתי גם אני חלק בשיחה. הוא מצא בשבילי עבודה אצל הקלאי; הראה לי חנות, בה אוכל לקנות בהקפה מצרכים שונים וגם ללון. למעשה הפך לאופטרופוס שלי. נקשרתי חזק אל הנער הזה. אני הייתי קשיש ממנו, אבל הוא היה מעשי ממני. אני רק עכשיו נפרדתי ממדי הסטודנטים שלי והייתי עוד כרוך אחרי אמי. ידעתי את תורת הציונות, התורה השפיעה עלי ואני אהבתי אהבה עזה את ישראל. אצל גניס נולדו הרגש והאהבה אתו יחד. הוא היה כולו עמוס תכניות. בערב אחד היתה תכניתו כזאת: „אין כל חשבון לפועל שלנו ללכת למסעדה של הגיבנת העצבנית. הבה נסדר, חברים, מטבח משלנו ואז יעלה לנו האוכל בזול יותר וגם טעמו יהיה לפי הטעם הרוסי“. לא עברו אלא ימים ספורים בלבד והוא נכנס למשא ומתן עם אשה אחת בראשון, עם שני בניה ובנותיה, שהיא תבשל בשבילנו תמורת תשלום מסויים. המשפחה הגיעה ארצה מקאקוז והיתה משפחה אינטליגנטית מאד, ובקושי הרויחו לקיומם. והנה עלה בדעתו רעיון כזה: האם והילדות תאכלנה לשובע והאוכל שאנו נקבל יהיה יותר משיביע ויעלה גם יותר בזול. כל אחד מחברנו נתן סכום כסף קטן לקניית צלחות, כפות ומזלגות וכו'; סירים לקחו בהשאלה אצל השכנים. הפועלים חלקו ביניהם את העבודה בהנהלת המטבח: גניס קיבל על עצמו את התפקיד לסדר את הקניות, אני קיבלתי על עצמי תפקיד של שמש, אחרים עסקו בשטיפת הכלים במטבח אחרי האוכל והיתר סדרו את החדרים. הריח הנקי שימש לתשלום שכר דירה עבור החדר והמטבח בו אכלנו. כולם היו שבעי רצון. בערב הופיעו החברים במטבח והחבר גניס רץ מחקלאי אחד למשנהו וחיפש עבודה. לפעמים עבודת שמירה באחד הכרמים, ככה שהמטבח שימש לנו גם כעין לשכת מועדיעין ועבודה. באחד מימי ששי התכוננה חבורה שלמה, שפי שהיה נהוג אז, ללכת ליפו (בימים ההם לא היתה עוד תל-אביב קיימת). כל הפועלים היו מביאים את הלבנים המלוכלכים שלהם לכביסה ומסרום ליד הספר, אשר הוא מצדו מסרם למישהו לכביסה וביום הששי הבא היה משלם עבור העבודה. חושבני שהוא לא הרויח על זה; הוא היה מקבל גם את המכתבים עבור החברים שלנו ללא תשלום. והנה ביום ששי אחד נודע לגניס, לי ולאחרים כי פועלים מפתח-תקוה הולכים לייסד מושב פועלים. ביום הראשון הלכנו ליקר באדם, הד"ר חיסין ופנינו אליו לבקש מחובבי ציון לייסד מושב כזה גם ליד ראשון לציון. ד"ר חיסין נעתר

לבקשתנו והתחיל בהתייעצות עם מר דיונגוף. כעבור ירחים מספר נתקבלה הסכמתו של מר אוסישקין בצרוף מכתב אל מר דיונגוף, לחפש ולקנות עבורנו, קרקע. באותו זמן בערך באה קבוצת יהודים מקווקז עם מכתב מאוסישקין, שנקבל אותם בתור חברים למושב והם ילמדו אותנו עבודה חקלאית. מובן ששמחנו מאד, כי לא היו לנו הרבה חברים בעלי אמצעים ובעלי ידיעה חקלאית. בראשון לציון אספנו את החברים פ. ויגוסדקי, י. זוסמן, מזובר, גניס, לובימוב, ויפה, קרונגולד. מפתח-תקוה — ספיר ולידמיר, חיים פרי, גורביץ ובן עירו בן-עמי. הואיל ולא ידענו את השפה העברית, נאלצנו להזמין את ה"בורגני", מר זייגר מראשון, שיהיה המוכתר שלנו. חובבי ציון החליטו לחלק את האדמה שנקנתה מהעיר רמלה ליד ראשון, לחלקה לחלקות בנות 50 דונם; 42 דונם לחלקאות ו-8 דונם למגרש. בכל יום ששי נהגנו לקבל את פני האניה שבאה מאודיסה. פעם ירד ענק בשם זיבולוק. אני לקחתיו אתי לראשון והוא נעשה לחברנו והתישב אתנו יחד.

הואיל ובמושבה לא היתה לא חנות ואף לא מסעדה, היה גניס מקבל את הפועלים עם אוכל ולינה. הם היו מתקשרים אליו ולאשתו כל כך, שבשום אופן לא רצו להחליפו במקום עבודה אחר. אחד מהפועלים האלה נסע לאמריקה והתעשר שם. הוא שלח לו מתנות ופעם בא אפילו ארצה כדי לראותו. הגיע הדבר לידי כך, ששנה אחת לפני מותו של גניס, שהה אז באמריקה חדשים מספר.

גניס בנה תמיד משהו: היה מקים בעצמו לול לעופות, רפת בשביל הפרות; או היה הופך אותם למחסנים. לבסוף הוא הופך את כל המבנים לשיכונים בשביל רווקים או בשביל זוגות מחוסרי אמצעים, ומתיידד אתם כמו עם קרובים. כאשר היה בא אמן, זמרת, מרצה, פקיד של מוסד, היה לנים ואוכלים אצלו.

אני רושם את זכרונותי ואני מהסס שמא יקרא מישוהו את שורותי, בעוד שאינני סופר אלא עושה זאת רק למען אשתו וילדיו, אם ירצו לקרא על אביהם הטוב.

יצחק ליובימוב

מימי בראשיתה של באר-יעקב

אנו נותנים מקום לזכרונותיו של מר בגיבג.
הנני רואה אותך מושבתי היקרה בטל שחר נעורידך. רק אנו הגענו לזיקנה ולשיבה. את תמיד צעירה. לגביך אין עבר רחוק, כי אם הווה ממושך. כאז, כן עתה מופנים רגשי אהבתי משנות נעורי הטובים ביותר. פה גדלתי, פה רויתי נפשי ושרירי בעבודת אדמת המולדת. פה רקמתי את חוטי אהבתי הראשונה, למדתי את

עבודת האדמה, את תורה הנטיעה והזריעה ואת מנהגי הארץ. מכאן יצאתי לקראת החיים אשר הביאוני עד הלום.

בעודי נער בחוץ לארץ, קוננה בלבי הקנאה אל אחי הבכור, אשר היה בארץ ועבד במושבותיה. לא ידעתי מרגוע בנפשי עד אשר זכיתי לעלות עם הורי ואחיותי ארצה לפי דרישת אחי. ובשנת 1912 תרע"ב, חודש אייר, הגענו למושבה באר יעקב. לפני 45 שנה. הוקסמתי מהמקום. אפף אותי רגש כאילו טוהרה נפשי ומלאה רעננות. אהבתי הנטעים הרכים המתחילים להתערו, מרחב כרמים מסביבי, שמי התכלת והרי יהודה באופק. "הצצתי ונפגעתי". כאן מקומי, כאן עלי לבנות את חיי העתידים. נקוט היה אצל אנשי העליה השניה: העוזב את מדינת הצאר — שורף את גשריו מאחוריו.

על נקלה הסתדרנו בצריפנו, בן חדר אחד, שעמד בקצה המושבה בדרך לרמלה. אחי מיכאל ז"ל מילא אז תפקיד של שומר המושבה. אמיץ לב היה ופועל נפלא. ביום השני אחרי הגיעי למקום יצאתי לעבודה. העבודה קשתה עלי. עבדתי לשביעת רצונם של ועד המושבה ועודדוני שאני עתיד להיות פועל טוב בארץ ישראל. בעית המים הקשתה מאד. היו כאלה שנשארו את פחי המים מן הבאר עד הבית למרחק של 300—400 מטר. אבל לא מצאתי אף אחד מנושאי פחי המים מתמרמר או מתלונן. לא ארכו הימים וענן כבד כבר העיב את שמי אשרי. אחי מיכאל חלה לפתע קשה ומת. אפילו את מחלתו לא הגדירו הרופאים כראוי. לפתע קרה האסון. התקפת יתמות זו שברה את רוחי, הרסה את רוחה של אמי ואחיותי ובשורת איוב לאבי שהיה עדיין ברוסיה בהתכוננו לבוא ארצה. נשארתי ללא נוחם ללא רע וידיד. המשכתי לשמור במושבה במקום אחי המנוח ובלב הוגה נכאים. שעות הליל מאליהן נתארכו ובשעות ארוכות אלה הייתי תועה בין הבתים הקטנים והארוות, בודק את המנעולים, כולי הקשבה ודריכות לכל רשרוש קל. בתוגת לילה משקיפים הכוכבים מלמעלה, כל כוכב הדועך מזכיר לך את העובדים מהעולם הזה ואחיד ביניהם — השחר המפציע אשר דרכו לאושש את השומר בבשורת הבוקר, בגד ביעודו ויאוש אפוף היה גם הוא. השמירה במקום אחי העיקה עלי לבלי נשוא. נוסף — שרירי צמאים היו לעבודה שאינה גוררת אחריה מחשבות נוגות כשמירת הליל.

כעבור חדשים מספר עזבתי את השמירה ונתקבלתי לעבודה בתור עגלון (חרת) אצל אכר בעל שתי חלקות כרמים (כל חלקה בת 50 דונם). מזמן חלמתי על מקום עבודה זה. מצאתי פה נוחם רב, אשר מחק ובהדרגה את עקבות התוגה שהשתרשה בי באחרונה. חזרו הימים הטובים וחדוות החיים. ערגתי לכל עונה חדשה ועבודה חדשה, כאילו סודות טמורים בה. למדתי את תורת הנטיעה וההרכבה והזריעה. הייתי חורש יחף כמו הערבים, בכל עונת השנה. לא נרתעתי מחום ומקור

ומקוצים. ככה שנהפכתי ליחפן ממש, גם בשבתות הייתי מטייל במושבה להנאתי יפה, ואפילו בלווית שתי הבחורות החינניות שבמושבתנו. כנראה שזכות היחפנות עמדה לי.

הסוס שלי היה בעל תכונות אציליות וממושמע כאחד. בעל ייחוס. מעולם לא השתמשתי בשוט. בחריש ידע להסתובב בסוף התלם מבלי שאשתמש במושכות. לא הפסיק במשיכת המחרשה, בלי פקודה. כשבאתי אליו למרעה היה צוהל לקראתי ממרחק רב. יפה-מראה היה וגם מאולף לרכיבה ולא אכזב במקרים של סכנה. קרה ונתקלתי פעם במארב של ערבים בין פרדסי יפו, במקום מועד לפורעניות. בהרגישי בעוד מועד במצב, מספיק היה משיכה רגשנית במתגו והוא דהר בכל כוחותיו כאילו לחשו באזניו שסכנה מתרחשת. גם במלחמת העולם הראשונה כשבאו רוכבי משטרת הטורקים למושבתנו לגייס סוסים לעבודה כפיה (סוחרה) חמקתי מעיניהם כחץ מקשת, למקום סתר בכרמים.

ימי מלחמת העולם הראשונה היו ימים קשים לישוב. הגזירות אשר הטיל השלטון והטורקי בכל הארץ כדרכו. גירוש, עבודת כפייה, מכת הטיפוס אשר הפילה חללים לאלפים, ובסופה מכת הארבה שכסה את עין הארץ, השחית את המטעים ודלדל את פרנסתם של האכרים.

הבריטים באים

מדי לילה ולילה קלטה מושבתנו את רעם תותחי הצי האנגלי שהרעישו את עזה וגם ביקור אוירוני הצבא האנגלי שבקרו מדי פעם את העיר השכנה רמלה ומחנה הצבא הטורקי בגבולות מושבתנו. מתוך תקוה היינו נועצים את עינינו באוירונים. זוכרני שרק ביום האחרון לפני נסיגת הצבא הטורקי מגבולות המושבה, עת שהצבא האנגלי הפגין קשה את המושבה וכמה פגזי תותחים פגעו בבנינים, רק אז אספו את הילדים והטף אל מקום מקלט למרתפו של האכר סלונים. הקרבות התנהלו בקרבת המושבה. בתור חובב קרבות לא נמצאתי באותו יום במקום מכסה, אלא השתוקקתי לחזות בפלא הגודל והמכוער של המלחמה; עם ערב פסקו ההפגזות ועם לילה התחילה הנסיגה של הצבא הטורקי על תותחיהם וציודיהם. כמובן, בנסיגתם לא טמנו החיילים את ידיהם בצלחתם, שדדו מה שנודמן להם, ביחוד, מצרכי אוכל. הצבא הטורקי בנסיגתו תפשו את אברהם לוברסקי בתור מורה דרך עבורם, ולשמחת כולנו הצליח הבחור לחזור כעבור כמה שעות בהתחמקו בדרך מידי הצבא. אחר ליל שמורים זה, עם אור הבוקר

התחילו להסתנן דרך הכרמים, הרוכבים האוסטרליים הראשונים. ועם בוקר המו
 הרחובות מן הרוכבים האוסטרליים והתותחים. הם התקדמו בעקבות הצבא הטורקי
 בנסיגתם. את האוסטרלים קבלנו בהתלהבות ובשמחה רבה!
 משך ימים ספורים השתנה המצב לטובה. הופיע קמח בשפע ובזול ושבענו
 לחם ממש! ידענו שבעה! הופיעו מיני קופסאות של שימורים שמעודי לא ידעתי
 עליהם ולישוב היה אורה וששון ושמחה.
 במרוצת הימים התחילה תנועת המתנדבים להתגיס לצבא. לגדודים עבריים.
 מעט הפועלים שעבדו במושבתנו התנדבו ואני בתוכם.
 רבים היו המכשולים עד שקבלו אותנו לשרת בגדודים העבריים. כבר אז
 רקמו בצמרת הצבאית הבריטית את זממם להצר את רגלי היהודים. כאשר הנך
 מעלה את הזכרונות מוזמן ההתנדבות לפני ארבעים שנה. הנך חי מחדש את אותם
 הימים.
 כל אחד ואחד מאתנו נאמן היה ליעודו והלך ללא חת לקראת הקרבה למען
 המולדת ולמען גאולת הארץ. כיום לנו לומר: "יש שכר לפעלך!" מהגדודים צמחו
 המחתרות ומהן צמח צה"ל והמדינה.
 מאז היותי תושב באר"ע קב דבקתי בעבודת הנטיעות והריני ממשיך בה עד
 היום הזה.

קפלו את שפילמן

קבלני בנין וכבישים

נס ציונה

טלפון 240

רח' ויצמן

לזכר נעדרים

מכאל בג-בג, האילן הראשון שנגדע במושבה, בטל-שחר עלומיו. 1892—1913.

הוא בא למושבה עם הראשונים. אידיאליסטן נלהב, טהור-לבב וזך-נפש. שקע כולו בעבודת היצירה מתוך אמונה גדולה והתרוממות הרוח. הצליח להביא את משפחתו ארצה — ובעצמו נגדע בעלומיו.

יהא זכרו ברוך !

כותב אחיו של מכאל, א. בג-בג, גם הוא מן הראשונים, לדמותם של שלשה

מהם :

ביום זה בחג יובל מושבתנו בת החמישים, נעלה את זכרם של אלה שהלכו מאתנו, אשר בחייהם הרוו את אדמת המושבה בזיעת אפם.

המנוח זיבלוק טיפל במשקו ובחלקת אדמתו עד ימיו האחרונים במסירות ובזיעת אפיו. לא חס על עצמו, על חייו, רצון החיים שפעם בו לא שבר את רוחו אפילו בימי עברה וזעם. נכון היה לעזרת הזולת. בשרתו בתפקיד נציג המושבה ידע את דרך הנימוס והטקט, הוא ראה תמיד את מעלות שולחין ולא את מגרעותיהם. היה תקיף בדעתו ולא השתכנע גם בהיותו לצד המעוט. ביתו היה "בית ועד לחכמים". עניני התרבות של המושבה הסתדרו על ידו. בימי "השומר" שימש ביתו כאכסניה לשומרי המקום. בימי "צר ואויב" שימש ביתו מחסה לאורח שנקלע למושבה.

מפיתם האכילוהו בזמן שמשפחתו לא שבעה לחם די צרכה. ותיבדל לחיים רעיתו שהיתה מקבלת את באי ביתה באדיבות.

יהי זכרו ברוך !

המנוח פרידה דוגמא לדבקות באדמה. בו ראית את האיש המטפל בחלקת אדמתו במסירות נפש, בכל רמיח אבריו, מיחידי הסגולה בארצנו במקצוע

הנטיעות. אצל מתורת הנטיעות ושתילתם לתלמידים רבים. רבים נהגו במושבה
בשיטתו. היה רבי ומורי לנטיעה ולהרכבה.
יהי זכרו ברוך!

יצחק זוסמן יהודי שלם באמונתו. באהבה ובהכנעה מקבל עול מלכות-שמים.
חזק ברוחו ודבק באלהיו. עניו וצנוע בכל הליכותיו. היה הש"ץ שלנו שלא על מנת
לקבל פרס. פרקו נאה, זקנו מגודל וקולו ערב. בעברו לפני התיבה, היה מזכיר
לנו את "בעלי הנוסח" מחוץ לארץ. בימי הכסה לחגנו לא דלגתי על תפילותיו עת
עבר לפני התיבה. היה מאנשי "שמעון בר יוחאי" שהסתפק בקב חרובים משבת
לשבת. נהג מנהגי צדיק: "צדיק אוכל לשובע נפשו ורשע למלא בטנו".
יהיה זכרו ברוך!

רחל בן-צבי — ינאית

בית הנשיא

ירושלים כה' באדר תשי"ז

28.3.57

לדמותו של נחום זיבלוק

נחום זיבלוק זכור לנו זה כיובל שנים, מראשית ימינו בארץ. בבואי באביב
1908 לבאר יעקב מצאתי את זיבלוק כפוף על הטוריה. בלב ונפש התאחו באדמת
המקום, עובד חרוץ ועסקן מסור, שכל עניני המושבה היו קרובים אל לבו, והרבה
לטפל בעניני השמירה והבטחון, והוא מראשוני חברי הועד במקום. וחקלאי לדוגמא.

לזכר אריה ריינר, קלמן קלמן ופרופר יוסף

פועלים עברים — בבאר-יעקב, — צעירים מלאי חיים וחברי — תנועה-
חלוצית עקיבא. באו ארצה למושבה הקטנה באר-יעקב. בכל להט נעוריהם נכנסו
לעבודה — הפרעות בשנת 1936 לא הבריחו אותם מהמושבה — נכנסו בעול
השמירה וההגנה — את עתידם ראו במושבה ובגבולה הקימו בתיהם.

כדורי מרצחים ערביים נתקו את פתיל חייהם הצעירים.
 אריה ריינר יליד פולין (קרקוב) נולד ב-1913, בוגר בי"ס מקצועי — מנעוריו
 בתנועה החלוצית עקיבא — ב-1935 מגיע הוא לקבוצה בבאר-יעקב — קטן

אריה ריינר ואשתו הי"ד

קימה — צנום, בער ברצון להיות בין המצטיינים בעבודה — ומשיג את מבוקשו
 — אריה הופך לאחד הפועלים הטובים, מוכן תמיד לעזור לזולת — לוחם קנאי
 לעבודה עברית.

נפל ב-28 בספטמבר 1938 בשומרו על פועלים בפרדסי המושבה — השאיר
 אחריו אשה ובן.

קלמן קלמן יליד פולין (בוכניה), נולד 1913, חבר התנועה החלוצית עקיבא —
 בשנת 1935 עולה הוא ארצה — את דרכו בחיים רואה הוא בקבוצה — מצטרף
 לקבוצה בבאר-יעקב.

גבה-קומה, בהיר-שער, עובר את חבלי הקליטה בעבודה — ומקבל את
 "התואר" של פועל קבוע — הישג רב ערך באותם הימים. — פעיל בשמירה
 והגנה.

נפל ב-20 בספטמבר 1938 מכדור ערבים בחזרו מהעבודה.
 השאיר אחריו אשה.

פרופר יוסף ז"ל, יליד סניק (פולין) נולד ב־1915, את חנוכו הציוני קבל בבית הוריו — צעיר מאד מצטרף הוא לתנועת עקיבא בעירו — עם גמר בי"ס תיכוני יוצא הוא להכשרה ושנת 1936 עלה ארצה — בא לקבוצה לבאר־יעקב, אליה היה קשור עוד מחוץ לארץ.

בחור יפה תואר — עליו וחביב על כל הבאים אתו במגע. נקלט יפה בכל העבודות הקשות ביותר.

במאורעות 1936 נתן את חלקו בשמירה ובהגנה ונמנה עם הפעילים בה. עם פרוץ מלחמת העולם השנייה ב־1939, נמנה הוא בין המתנדבים הראשונים למלחמה בצורר. מגיע עד לפלישה לאיטליה — בשיירה למלטה מצא את מותו במצולות הים.

יהא זכרו ברוך!

אביבי משה

בן יחזקאל ויפה. נולד ב־21 באוגוסט 1931 בחיפה למשפחת עובדי־אדמה מבאר־יעקב. השתייך ל"נוער העובד" ומילדותו היה פעיל בשורה והלך גם לשרת בחבל הימי לישראל. ראה את עתיד העם בפיתוח הימאות. בפרוץ מלחמת השחרור הצטרף לשורות הפלמ"ח. השתתף בקרבות: משמר־העמק, רמת־רחל, משמר־הירדן, משגב־עם ובכבוש הר־כנען. הוצע לו על ידי חיל הים תפקיד בעורף, אך הוא לא הסכים בטענה שהקרבות עודם בעיצומם וכל הכוחות דרושים להגברת החזית. נפל בצפת 8.5.1948 ונקבר בה בטרם מלאו לו י"ח שנים.

(הרהורים בפרוס יובל ה-50 למושבה באר־יעקב) (רחל רפפורט־זהבי ז"ל)

באר יעקב חוגגת את יובלה ה־50 — ואמא איננה...
זו היתה ההרגשה שלוותה אותי בנסיעה אל המושבה החוגגת. לבי התכווץ מכאב ודמעות חנקו אותי. מה גדול ויקר היה יכול להיות יום זה בחייה. והיא לא זכתה. כאן במקום הזה נקברו ארבעים וארבע שנות חייה. שנים אפורות, אכולות דאגה וסבל ובהן מעט מאד קרני האור.

נטשה בחורה צעירה, יפה וחיננית, בית הורים עשיר ומלא כל טוב באודיסה העיר הגדולה, ופניה אל ארצנו השוממה והעניה. היה זה בשנת 1905. בשנה הראשונה עבדה במוסד שפיה. שם היתה מורה לתפירה, מחנכת, מטפלת, והעיקר —

אם אוהבת ומסורה בלב ונפש לילדים היתומים במוסד. לא ידעה שעות ולא חשבון של זמן. כל אנשי המוסד אהבה והעריכה משום כך.

משנסגר המוסד עברה למושבה ראשון-לציון. שם הגיעו לאזניה שמועות על הכנות לקנית אדמה וליסוד מושבה חדשה בקרבת מקום. הרעיון קסם לבחורה הצעירה. האחוות של ממש בקרקע!... היש דבר גדול מזה? והיא מחליטה להרשם כחברה מיסדת של המושבה באר יעקב בשנת 1907.

וכך התחילו הצרות. חוסר מים, חוסר אוכל, מצב בטחוני רע. אבל לא בחורה כמוה תטוש את המערכת. היא נלחמת. מלחמה זו הורסת את כל חייה. ואת כל הסבל של אותן השנים נשאה כלאחר יד...

שלושה ילדים גידלה ולא חסה על כל מאמץ לרכוש לה את השפה העברית. למען תהיה זאת שפת האם של ילדיה, ואף כי דיברה בשגיאות, לא פנתה למען הנוחות לשפה אחרת.

כך קשרה את גורלה בגורל המושבה לכל ימי חייה ונרתמה לעבודה ציבורית. מייסדת במושבה אגודת נשים למלחמה לשווי זכויות, מטבח לנצרכים ועוד. מופיעה בכל אסיפה פומבית. מלהיבה את האנשים להתמסר לפיתוח המושבה. היא אינה מהססת גם להוכיח אנשים על פניהם כשדרכם לא נראתה לה. וכל זה מתוך יושר וגילוי לב. בהיותה בטוחה בצדקת כוונותיה. היא קיבלה כל אדם שנכנס לביתנו בחום ובלבביות רבה. אהבה חברה ונהגה לבקר חברים רבים בביתם. בשנותיה האחרונות נבצר ממנה להמשיך בפעילות ציבורית ובחייה חברה, כי בגלל מחלתה נאסר עליה לקום ולצאת מן הבית. — וחייה לא היו עוד חיים. רק פעם אחת חזרה „לחיות“, ובוה גם סיימה.

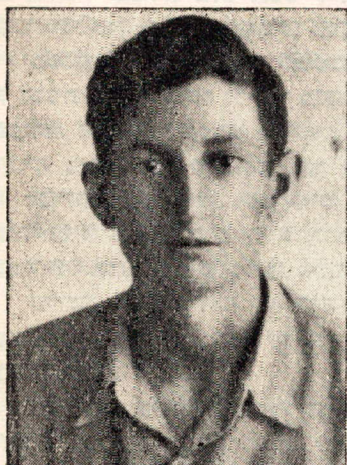
ברחוב שלנו סללו כביש. אמא עמדה ליד החלון בביתה והסתכלה בנעשה. עמדה, חשבה וזכרה את הימים, כיצד עברה במקום הזה בין קוצים ועשבים בגובה איש. וכעת עובר ליד הבית כביש חלק ויפה — ולה אסור אפילו לדרוך עליו... ויום אחד כשלא היה איש בבית, לא התאפקה עוד ויצאה לטייל על הכביש החדש. כשחזרה הביתה היתה מאושרת... זה היה היום האחרון בחייה, כי עוד באותו לילה עברה לעולם שכולו טוב.

יהיה זכרה ברוך.

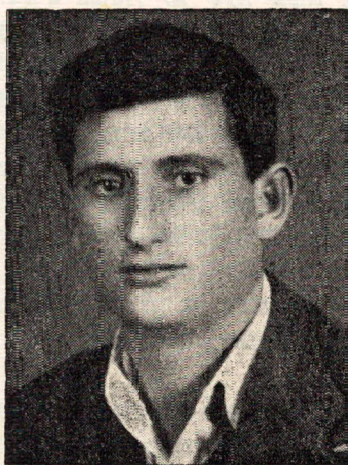
כתבה: בתה הרצליה

אביבי עמנואל

בן מנוח וצפורה אביוב. נולד בט"ו בשבט תר"ף במושבה באר-יעקב. בן למשפחה ענפה מעולי 1909. למד בבית הספר העממי המקומי והתמחה בעבודה חקלאית במשק. בן 15 כבר היה עובד עצמאי. עבד בשדה ובפרדס וכאורז פרי

ישראל אבו־אכיבי בן נמוח הי"ד
נהרג ע"י ערבים.

עמנואל אכיבי הי"ד

הדר, אחר־כך עבר לעבוד במוסכים ולמד את מלאכת הנהגות. מילדותו נהג לקשור קשרים עם הערבים אשר בסביבה. פקחותו ועוז רוחו עמדו לו לנצל ידיעה זו לטובת הישוב. בעל מזג טוב היה, עליז תמיד, אהוב על הכל. בן 18 גמר קורס למדריכים, התגייס לנוטרות ושירת בנען. עם פרוץ מלחמת העולם השניה עבד כנהג בצבא האוסטרלי, בעיקר בדרום הארץ. בשנת 1942 נרצח אחיו הצעיר על ידי ערביים ומאז גברה בו עוד יותר ההכרה בהכרח הגברת כוחנו. כשהחריף המצב, בקיץ 1947, הביא נשק, מחופש כערבי ובלוית בדואי.

אחר ה-29 בנובמבר נבחר לוועד הבטחון המקומית, ארגן את השמירה ואת הגנת המושבה. לא נרתע משום פעולה קשה והיה פעיל בביצוע פעולות מסוכנות. היה בין ארבעת מורי הדרך לפלוגה שפוצצה את מפקדתו של חסן־סלמה. מן הראשונים שנכנסו לרמלה. לאחר זאת שרת כמ"מ בחטיבת גדוד השפלה. בצאתו עם מחלקתו למערב על יד בית־דראס, ביום ז' באלול תש"ח (8.9.48), שעה אחת אחר חצות־הלילה, פגע כדור אויב ברקתו ומת. נקבר ב-9.9.48 בבית הקברות בבאר־יעקב. לפי פקודת המטכ"ל הועלה אחרי נפילתו לדרגת סגן.

אֲשִׁירָה לְבֵאֵר יַעֲקֹב

— יִשְׁמַשׁ פְּזֻמוֹן זֶה אֶגֶד פְּרָחִים לְמַרְגְּלוֹת קַבְרֵי אֱלֹהֵי
אֲשֶׁר צִוּוּ לְשִׁדְמוֹתֵינוּ אֶת הַפְּרִיחָה וְלָנוּ אֶת הַחַיִּים.

— יִשְׁמַשׁ פְּזֻמוֹן זֶה פֶּרַח לְדַשׁ-בְּגָדִים שֶׁל הַרְאִשׁוֹנִים
הַחַיִּים אֲתֵנּוּ (כֵּן יִנְכּוּ לַחַיִּים אֲרָכִים!) בְּיוֹם חַגֵּם הַגְּדוֹל. כֹּה לְחֵי!

נְקִימָה — אָמְרוּ,
נִלְכָה — אָמְרוּ,
הִיא לָנוּ קוֹרֵאת,
הָאָרֶץ בָּהּ זֶר הַשׁוֹלֵט —
וַיֵּלְכוּ לְקַרְאֲתָהּ הַלֹּהֶךְ וְשׁוֹטֵט.

כֶּף עָלוּ רִאֲשׁוֹנִים
לִפְנֵי שָׁנָה חֲמָשִׁים
הֶלֶךְ וַעֲקֹב
הֶלֶךְ וַעֲקֹב
עַד בּוֹאֵם לְבֵאֵר-יַעֲקֹב.

הֵם הָיוּ אֲמִיצִים,
הֵם הָיוּ חֲלוּצִים
לָהֶם חַיִּוֹנוֹת
לָהֶם חֲלוּמוֹת
וְהֵם רְחוּקִים רְחוּקִים.

בְּלִילוֹת בְּהִירִים
זְרוּעֵי כּוֹכָבִים
הֵם אָמְרוּ בְּלִבָּם —
וְרוֹן רוֹן בְּדָמָם:
”יֵשׁ אָרֶץ מְבֻטָּחַת לָעַם!”

וַתַּגְדֵּל וַתִּשְׂמַח
תִּצְחַק - לְרַב־הַשְּׂמֵמָה שְׂבָרַח!

. * .

שִׁיר נָשִׁיר לַחֹלְמִים
שָׁכְסוּ שְׂמֵמַת מְרַחֲבִים
בִּירֵק פְּרֹדְסִים.
שִׁיר נָשִׁיר לְכוֹבָשִׁים
אַדְמַתֶּם מִשְׂמֵמָה וְזָרִים.
שִׁיר נָשִׁיר לַמְוֹרְדִים
שִׁיר נָשִׁיר לַהּוֹפְכִים
אֵת מְרֹדֶם לְקָרְדִם
הַחוֹצֵב בְּסִלְעִים,
וְהוֹפֵךְ מִדְּבַר לַגְּנִים.

שְׂמֵחָה הָאֵם אֲדָמָה -
מִמְצַמְקִיהָ בְּרָכָה -
כִּי בָאוּ בְנֵיהָ
כִּי בָאוּ בְנֵיהָ

וְשָׂחוּ זֵיעָתָם וְדָמָם לְפָנֶיהָ.
אִז קִפְּלָה אֵת זִנְבָהּ
הַשְּׂמֵמָה, וַיִּרְעַד כָּל גּוֹפָהּ
וַתִּבְרַח לַמְדָּבָר,
אֵת פִּיהָ תִפְעֵר
בְּאִמָּהּ, וַתִּבְכֶּה מֵרָ, מֵרָ.

וַתִּפְרֹשׁ זְרוּעוֹתֶיהָ הָאֵם
וַתִּקְלַט מִשָּׁךְ - זֵרַע הָאֵם
וַתִּיף וַתִּפְרַח

1902
יסוד הבנק

1948
קום המדינה

1958
שנת העשור

הבנק הגדול והותיק במדינה

שוקד להביא את שדותיו - את הבעהון, הנוחיות
והסודיות שבניהול חשבון אצלו - לכל פינות הארץ

בנק לאומי

לישראל בע"מ

סיכום

אם הגעת, הקורא, לסופו של הספר, התעשרת בידיעות על יסוד המושבה, על לבטי חלוציה-בונה, על תפקידה הבטחוני, החברתי והכלכלי של באר-יעקב במערכה על גאולת הארץ; על כור סבל ועוני, וחלומות גדולים, ממנו נוצר טיפוס של אכר עברי גאה, העומד איתן על אדמת מולדתו. לא ניתן לנו לכלול במסגרת ספר זה את כל המאורעות שפקדו את המושבה במשך 50 שנות קיומה והסתפקנו בחשובים שבהם בלבד. ישנם אנשים והיו ארועים, אשר לא זכו להפקד בספר זה, בגלל סיבות שונות. החומר שהובא בספר, נאסף טיפין-טיפין על-ידי העורך בשיחות אישיות ארוכות עם ותיקי המושבה שעודם בחיים ולא פעם סופר אותו סיפור בלבוש שונה. על העורך היה לברר ולהחליט איזוהי הגירסה הנכונה. איסוף החומר המהווה את עמוד-השדרה של הספר, היה כרוך בקשיים: לא תמיד נענו האנשים — מי מפאת ענווה יתירה ומי מסיבות אחרות — ועל העורך היה לשאוב את ידיעותיו, תוך עבודת-נמלים מכל המקורות האפשריים, כדי למצוא את החוליות החסרות בין הסיפורים ולקשור מאורע במאורע.

היריעה בכללה שלימה היא. אי-פה, אי-שם אולי נותר חומר דוקומנטרי שלא נוצל, אם משום פחיתות ערכו של החומר (הנראה בעיני בעליו כמסד-עולם...) ואם משום שנעלם מאתנו. אבל התמונה הסגונית של יצירת באר-יעקב, שלימה היא ואוביקטיבית, ובה מקופלים 50 שנות חייה הראשונות.

מאמינים אנו, כי ראויה באר-יעקב ליד אמן של סופר גדול שיתאר את האפופיאה של יצירת המושבה באר-יעקב ואולי עוד נזכה לכך.

תפקידנו היה, להציל משכחה והשכחה את דמויות חלוצי המושבה, גבורתם ועמלם היום-יומי במשך יובל שנים.

*

ומעשי אבות — סימן לבנים. בנינו ובנותינו, אחינו — העולים החדשים, ראשי המושבה כיום ואלה שיבואו אחריהם, ישמרו על הפקדון היקר, שהופקד בידיהם, יעשו לפתוח המושבה, להרחבתה, לביסוסה ולשגשוגה. רוחם של החלוצים, מיסדי מושבתנו, חיה וקיימת לעד.

